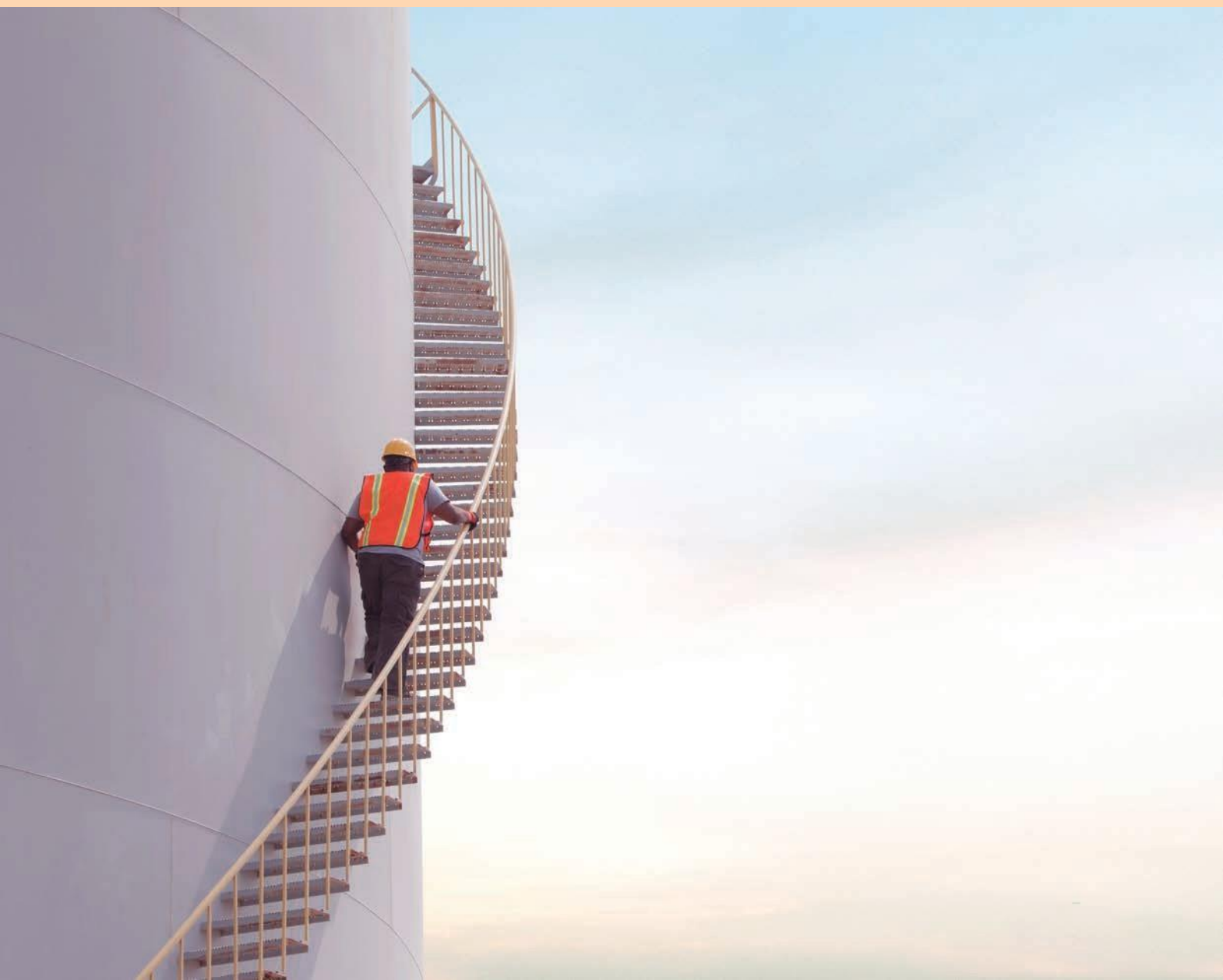

ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізу бойынша **2026** жылғы шолуы

Қабылданған міндеттемелердің орындалуын
қамтамасыз ету

ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізу бойынша шолуы 2026

**ҚАБЫЛДАНҒАН МІНДЕТТЕМЕЛЕРДІҢ ОРЫНДАЛУЫН
ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ**

Осы құжат ЭЫДҰ Бас хатшысының жауапкершілігімен жарияланады және ЭЫДҰ-ға мүше елдердің ресми көзқарасын міндетті түрде көрсетпейді.

Осы құжат, оған енгізілген кез келген деректер мен карталар сияқты, қандай да бір аумақтың мәртебесін немесе егемендігін, халықаралық шекаралар мен шекараларды делимитациялауды, сондай-ақ қандай да бір аумақтың, қаланың немесе жердің атауын қозғамайды.

Израиль туралы статистиканы тиісті Израиль билігі ұсынады және жауапты болып табылады. ЭЫДҰ-ның мұндай деректерін пайдалану халықаралық құқыққа сәйкес Иордан өзенінің батыс жағалауындағы Голан биіктерінің, Шығыс Иерусалимнің және Израиль қоныстарының мәртебесіне әсер етпейді.

Түркия Республикасының ескертпесі

Осы құжаттағы ақпарат «Кипрге» сілтеме жасай отырып, аралдың оңтүстік бөлігіне қатысты. Аралда Кипрдің түрік және грек қауымдастықтарын білдіретін бірде-бір орган жоқ. Түркия Солтүстік Кипрдің Түркия Республикасын таниды (СКТР). Біріккен Ұлттар Ұйымы шеңберінде берік және әділ шешім табылғанға дейін Түркия «Кипр мәселесі» бойынша өз позициясын сақтайды.

Еуропалық Одақ ЭЫДҰ мен Еуропалық Одаққа мүше барлық мемлекеттердің ескертпесі

Кипр Республикасын Түркиядан басқа Біріккен Ұлттар Ұйымының барлық мүшелері мойындайды. Осы құжаттағы ақпарат Кипр Республикасы Үкіметінің тиімді бақылауындағы аумаққа жатады.

Осы жарияланымға сілтемені келесідей көрсетіңіз:

ЭЫДҰ (2026), *OECD Responsible Business Outlook 2026: Making Commitments Count*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/2b15370f-en>.

ISBN 978-92-64-67337-3 (баспа басылымы)
ISBN 978-92-64-98458-5 (PDF)
ISBN 978-92-64-40142-6 (HTML)

Фото ұсынылды: Хавьер Гонсалестің мұқабасы, © Doug Berry/Getty Images және © Hide_Studio/Shutterstock.com негізінде.

ЭЫДҰ жарияланымдарына түзетулерді келесі сілтеме бойынша табуға болады: <https://www.oecd.org/en/publications/support/corrigenda.html>.

© ЭЫДҰ 2026

Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Бұл жұмыс Creative Commons Attribution 4.0 International лицензиясымен таратылады. Осы жұмысты қолдана отырып, сіз осы лицензияның шарттарын сақтауға келісесіз (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Авторлықты көрсету – жұмысты көрсету керек.

Аудармалар – түпнұсқа басылымға сілтемені көрсету, түпнұсқаға енгізілген өзгерістерді белгілеу және келесі мәтінді қосу қажет: «Түпнұсқа жарияланым мен аударма арасында қандай да бір алшақтық болған жағдайда, тек түпнұсқа жарияланымның мәтіні ғана заңды күшіне ие болады.».

Бейімдеулер – түпнұсқа жарияланымға сілтеме көрсетіп, келесі мәтінді қосу керек: «Осы материал ЭЫДҰ түпнұсқа басылымының бейімделуі болып табылады.».

Осы бейімдеуде аталған қорытындылар мен пайдаланылған дәлелдер ЭЫДҰ немесе мүше елдердің ресми ұстанымы ретінде ұсынылмауға тиіс.

Үшінші тараптардың материалдары – лицензия құжаттағы үшінші тараптардың материалдарына қолданылмайды. Мұндай материалдарды пайдаланған кезде, сіз үшінші тараптан рұқсат алуға және құқықтарды бұзу туралы кез келген шағымдарға жауап бересіз.

Сіз ЭЫДҰ логотипін, визуалды стилін немесе мұқаба суретін нақты рұқсатсыз пайдаланбауыңыз немесе ЭЫДҰ жұмысты пайдалануды мақұлдайтынын білдірмеуіңіз керек. Осы лицензияға байланысты туындайтын кез келген дау 2012 жылғы Төреліктің тұрақты палатасының (ТТП) Төрелік регламентіне сәйкес төрелік тәртіппен реттелуге жатады. Төрелік орны Париж (Франция) болып табылады. Төрешілер саны бірге тең болуы керек.

Алғысөз

Компаниялардан өз қызметтерінің, өнімдері мен қызметтерінің әлеуметтік және экологиялық салдарын қалай басқаратынын көрсету бұрынғыдан да көп талап етіледі. *Бизнесті жауапты жүргізу саласындағы көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттары* (КҰК үшін *Басшылық қағидаттар*) компаниялар мен инвесторлардың адамдарға, планетаға және қоғамға әсеріне қатысты мәселелерді қалай шешуі керектігі туралы жетекші халықаралық стандарт болып табылады. Олар барлық секторлардағы, меншіктің өлшемдері мен нысандарындағы кәсіпорындар мен инвесторларға қолданылады және тұрақты дамудың — климаттың өзгеруінен технологияға дейін, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестен адам құқықтары мен еңбек стандарттарына дейін барлық негізгі мәселелерін қамтиды. *ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізу мақсатында кешенді тексеру жөніндегі нұсқаулығы* үкіметтер белсенді түрде жәрдемдесуге міндеттелген және олар қадағалайтын олардың қызметіндегі, жеткізу тізбегіндегі және басқа да іскерлік қатынастардағы жағымсыз салдарды анықтау, алдын алу, азайту және жою мақсатында компаниялар үшін тәуекелдерді бағалауға негізделген кешенді тексеру жүйесін белгілейді.

ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізу бойынша 2026 жылғы шолуы компаниялардың бизнесті жауапты қалай жүргізетінін және үкіметтердің оны мемлекеттік саясат арқылы қалай алға ілгерілететінін жаһандық бағалауды білдіреді.

Осы баяндаманы Қаржы және корпоративтік мәселелер жөніндегі директорат жанындағы ЭЫДҰ Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі орталығы әзірледі. Оны Тихана Буле, Бенджамин Катц, Лорен Шилдс, Эмили Нортон және Субан Биикси қатысуымен, Реттеу және стандарттар бөлімінің басшысы Барбара Биелич пен ЭЫДҰ Бизнесті жауапты жүргізу орталығының басшысы Аллан Йоргенсеннің басшылығымен Николас Робин, Константин Манн, Бенджамин Мишель, Лена Дайзинг, Моника Гарай, Анита Голами, Николас Ашез, Сантош Персод, Софи Рикард, Даниэль Торан және Сара Ресо дайындады.

Пікірлер мен құнды ескертулер ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі орталығынан Ханна Кеп-Андриеу, Рашад Абельсон, Питер Хиггинс, Соня Августсдоттир, Мари Бушар және Софи Лаводан; Қаржы және кәсіпорын мәселелері жөніндегі директораттың Капитал нарықтары бөлімінен Адриана Де ла Крузден, Кайо де Оливейрадан, Сюзанна Хьюсоннан, Чун-А Парктан, Сара Сұлтаннан және Франческа Зампадан; Қаржы және кәсіпорын мәселелері жөніндегі директораттың Инвестициялар бөлімінен Фарес Аль Хуссамиден, Александр де Кромбрюггеден, Хелен Франсуа Джорджиефтен, Фернандо Мистурадан және Мартин Вермелингерден; Сауда және ауыл шаруашылығы директорының Экспорттық кредиттер және бәсекелестік бөлімінен Шпела Берлизден және Джулиана Пейсиден алғыспен алынды. Стефани Уокер, Лив Гудмундсон және Эдвина Коллинз сондай-ақ баға жетпес редакциялық қолдау көрсетті. Авторлар сонымен қатар «ЭЫДҰ капитал нарығы» сериясының деректер жинағына қол жеткізуге көмектескені үшін Гюльгюн Ариканға, Сердар Челикке және Алехандра Мединаға алғыс білдіреді.

Редакторлық мақала

Бизнесті жауапты жүргізу іскерлік белсенділіктің планетаны қорғай отырып, адамдардың өмірін жақсартуын қамтамасыз ету болып табылады. Бұл адамдарға абыроймен қарайтын, еркін бірігетін және мағыналы дауысқа ие жұмыс орындарын құруды білдіреді. Бұл қауіпсіз және сенімді өнімдер мен технологияларды әзірлеуді, қоршаған ортаны қорғауды және кәсіпорындар жұмыс істейтін қауымдастықтардың дамуына үлес қосуды білдіреді. Біріншіден, бұл зиянды тәжірибелерді, соның ішінде балалар мен мәжбүрлі еңбекті үнемі жоюға және тұрақты және инклюзивті өсуді ілгерілетуге деген ұмтылысты көрсетеді.

Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарының (КҰК үшін Басшылық қағидаттары) 50 жылдығына орай жарияланған «ЭЫДҰ-ның Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі шолуының» осы бірінші басылымы бүкіл әлем бойынша компаниялар мен мемлекеттік органдардың бизнесті жауапты жүргізу қағидаттарына артып келе жатқан міндеттемесін айғақтайды.

Бүгінгі таңда әлемдегі 10 000 ірі тіркелген компаниялардың үштен екісінен астамы (69%) бизнесті жауапты жүргізуге міндеттеме алды. Тәуекелдерді бағалау негізінде кешенді тексеру бойынша ЭЫДҰ стандарттары компанияларға осы міндеттемелерді тәжірибелік іс-әрекетке айналдыруға көмектеседі. Алайда, оларды енгізу әлі де артта қалып отыр. Компаниялардың аз ғана бөлігі бизнесті жауапты жүргізу қағидаттарын тиімді енгізу үшін қажетті көлемде кешенді тексеру жүргізеді.

Үкіметтер бұл алшақтықты жою үшін бизнесті қолдай алады. Біздің есепте көрсетілгендей, ЭЫДҰ-ға мүше елдердің 84%-ы экологиялық және әлеуметтік кешенді тексеру бойынша нормативтік актілерді енгізді. Көптеген үкіметтер оны ынталандыру, қамтамасыз ету және қолдау үшін саяси шаралар қолданады.

ҰЭМ Басшылық қағидаттарын жақтаушылар ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі Ұлттық байланыс орталықтарын (ҰБО) одан әрі пайдалану үшін тамаша мүмкіндікке ие. Шағымдарды қараудың бұл бірегей, жанжалсыз тетігі қазірдің өзінде 100-ден астам елдер мен аумақтарда 1000-ға жуық өтінішті қарастырды. Диалогты ілгерілету, оқытуды ынталандыру және есеп беруді нығайту арқылы ҰБО қосымша ресурстар арқылы күшейтілуі мүмкін маңызды рөл атқарады.

2023 жылы жаңартылған көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттар үкіметтер мен бизнеске тұрақтылықты нығайтатын, инклюзивті өсуге ықпал ететін және тұрақты өркендеуді қамтамасыз ететін тәжірибелерді енгізуге көмектесу арқылы жауапты бизнес үшін жаһандық анықтама болып қала береді.

Матиас Корманн,

ЭЫДҰ Бас хатшысы

Мазмұны

Алғысөз	3
Редакторлық мақала	4
Қысқаша мазмұны	8
1 Кіріспе	13
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	16
2 Компаниялар бизнесті жауапты жүргізу саласында кешенді тексеруді қалай енгізеді?	17
Міндеттемелерді қабылдау және бизнесті жауапты жүргізу қағидаттарын басқару жүйелеріне интеграциялау	18
Тәуекелдер мен жағымсыз әсерлерді анықтау және бағалау	26
Жағымсыз әсерлердің алдын алу, азайту және жою	33
Теріс әсерлерді жою жөніндегі шаралар туралы ақпаратты ашу	42
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	44
Ескертпелер	47
3 Үкіметтер бизнесті жауапты жүргізуге қалай ықпал етеді?	49
Бизнесті жауапты жүргізуді қамтамасыз ететін құқықтық және нормативтік негіздер	53
Мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарында бизнесті жауапты жүргізуге жәрдемдесу	61
Жеке мысал: үкіметтер экономикалық және коммерциялық субъектілер ретінде	70
Құқықтық қорғау тетіктеріне қол жеткізуге жәрдемдесу	77
Бизнесті жауапты жүргізу саласындағы мемлекеттік саясат пен қызметті үйлестіру	81
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	83
Ескертпелер	90
4 Мемлекеттік саясат мәселелері	95
Компаниялардың нақты нәтижелерге қол жеткізуге бағытталған кешенді тексеру жүргізуі үшін жеткілікті ынталандырулар мен жағдайлардың болуын қамтамасыз ету маңызды	96
Компанияларға жеткізу тізбегінде кешенді тексеру жүргізу кезінде қолдау қажет	96
Әсерді түсіну және тиімділікті бағалау үшін анағұрлым сапалы есеп беру және кешенді тексеруді қоса алғанда, бизнесті жауапты жүргізу практикасына мониторинг жүргізу қажет	97
Алға қойылған мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін бизнесті жауапты жүргізу саласындағы саясатты іске асыру және оның әсері мәселелері бойынша анағұрлым сенімді дәлелді база қажет	97
Бизнесті жауапты жүргізуге байланысты саясат саласындағы халықаралық ынтымақтастық реттеудің күрделілігін төмендету және әртүрлі юрисдикциялардағы тең қызмет жағдайларын қамтамасыз ету үшін қажет	98
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	98

СУРЕТТЕР

1.1-сурет.	15
Бизнесті жауапты жүргізу саласында ЭЫДҰ кешенді тексерудің алты сатылы моделі	
1.2-сурет.	15
ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізуді ілгерілетудегі мемлекеттің рөлі туралы ұсынысының алты қағидасы	
2.1-сурет.	20
Бизнесті жауапты жүргізудің жекелеген мәселелері бойынша жария міндеттемелер	
2.2-сурет.	21
Жеткізу тізбегіндегі экологиялық және әлеуметтік мәселелер бойынша міндеттемелер	
2.3-сурет.	21
Бизнесті жауапты жүргізу бойынша көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына немесе кәсіпкерлік қызмет және адам құқықтары мәселелері бойынша БҰҰ-ның Басшылық қағидаттарына сілтемелер	
2.4-сурет.	24
Тұрақты даму саласындағы тәуекелдердің қабылданатын қаржылық маңыздылығы мен ESRS тақырыптары бойынша нақты теріс әсерлердің қабылданатын маңыздылығы арасындағы алшақтық	
2.5-сурет.	26
Директорлар кеңесінің немесе жоғары басшылықтың тұрақты даму мәселелері және қызмет нәтижелерін ынталандыру үшін жауапкершілігі	
2.6-сурет.	27
Жеткізушілердің тәуекелдерін бағалаумен салыстырғанда жеткізушілерге қойылатын экологиялық және әлеуметтік талаптар	
2.7-сурет.	29
Жеткізушілерді жеткізу тізбегінің деңгейлері бойынша әлеуметтік аудит бағдарламаларымен қамту (ірі жария компаниялардың іріктемесі негізінде)	
2.8-сурет.	29
Тау-кен өндіру саласындағы кәсіпорындардан шикізат сатып алатын ірі жария компаниялардың іріктемесінде белгіленген шығу тегі бар тиісті шикізаттың бағалау үлесі	
2.9-сурет.	30
Функционалдық бағыттар бойынша уақыт өте келе тұрақты даму саласындағы бастамалар саны	
2.10-сурет.	33
Мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл туралы ақпаратты ашу	
2.11-сурет.	35
Компаниялардың өз қызметінде денсаулық пен қауіпсіздікке әсер етудің алдын алу және азайту жөніндегі шаралар	
2.12-сурет.	36
Жеткізу тізбегіндегі жағымсыз әсерлердің алдын алу және азайту бойынша арнайы шаралар	
2.13-сурет.	37
Адам құқықтары саласындағы шағымдарды және келтірілген зиянды жою жөніндегі міндеттемелерді қарау тетіктерінің болуы	
2.14-сурет.	38
Экологиялық талаптарды немесе адам құқықтары саласындағы талаптарды сақтамаған жағдайда, жеткізушімен ынтымақтастықты тоқтатуға дайын болу	
2.15-сурет.	39
Теріс экологиялық және әлеуметтік әсерді анықтау және жою жөніндегі шаралармен салыстырғанда бизнесті жауапты жүргізу бойынша кешенді тексеру саласындағы басқару саясаттары мен жүйелерінің таралуы	
2.16-сурет.	40
Бизнесті жауапты жүргізу саласында кешенді тексеруді енгізу: мемлекеттік және мемлекеттік емес кәсіпорындар	
2.17-сурет.	43
Адам құқықтары саласындағы анағұрлым маңызды мәселелер туралы ақпаратты ашу және жеткізушілердің мониторингі	
3.1-сурет.	51
Мемлекеттік саясаттың алты бағыты бойынша бизнесті жауапты жүргізуді ілгерілету жөніндегі мемлекеттердің іс-әрекеттері	
3.2-сурет.	52
Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына қосылған елдерде бизнесті жауапты жүргізу саласындағы саясат	
3.3-сурет.	57
Бизнесті жауапты жүргізу бойынша көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық	

қағидаттарына қосылған елдерде кешенді тексеру жүргізу жөніндегі заңнамалық шаралар

3.4-сурет. Кешенді тексеру жүргізу бойынша заңнамалық шараларды тақырыптық қамту	58
3.5-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына қосылған елдер жасасқан келісімдерде бизнесті жауапты жүргізу туралы ережелер	63
3.6-сурет. Сауда және инвестициялық келісімдерде бизнесті жауапты жүргізу туралы ережелермен қамтылған әртүрлі аспектілерге шолу	64
3.7-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу қағидаттарын дамыту мақсатында ынтымақтастыққа интеграциялау	66
3.8-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу саласында дамыту мақсатында ынтымақтастыққа арналған шығындар	67
3.9-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына қосылған елдердің мемлекеттік сатып алу жүйелерінде бизнесті жауапты жүргізу қағидаттарын есепке алу	71
3.10-сурет. Мемлекеттік сатып алуға кешенді тексеру жүргізу бойынша айқын немесе болжамды талаптар қолданылатын елдердегі мемлекеттік сатып алу көлемі	72
3.11-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына қосылған елдердегі мемлекеттік кәсіпорындар үшін бизнесті жауапты жүргізу саласындағы талаптарды белгілеу тәсілдері	73
3.12-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу мәселелерін қамтитын экспорттық кредиттеу жөніндегі агенттіктердің мандаттары мен бағдарламалық құжаттарының үлесі	75
3.13-сурет. Тәуекелдерді бағалау кезінде климаттық тәуекелдерді ескеретін экспорттық-кредиттік агенттіктердің үлесі	76
3.14-сурет. Экологиялық және әлеуметтік салалардағы кешенді тексеру туралы заңнамадағы салдарды тікелей және жанама жоюға қойылатын талаптар	80
А А.1-сурет. Секторлар бойынша жиынтық статистика	104
А А.2-сурет. Географиялық аймақтар бойынша жиынтық статистика	104

ИНФОГРАФИКА

1-инфографика.

Ірі жария компаниялар арасында бизнесті жауапты жүргізу саласында кешенді тексеруді енгізудің мәлімделген деңгейі

11

КЕСТЕЛЕР

2.1-кесте.

Салалардың бизнесті жауапты жүргізумен байланысты жағымсыз әсердің жекелеген түрлеріне әсер етуінің қабылданатын дәрежесі

23

3.1-кесте.

Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына қосылған елдерде бизнесті жауапты жүргізу саласындағы саясат

52

3.2-кесте.

Бизнесті жауапты жүргізу бойынша көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына қосылған елдерде кешенді тексеру жүргізу жөніндегі заңнамалық шаралар

56

3.3-кесте.

Мемлекеттік иеленудің жалпы саясатында көзделген бизнесті жауапты жүргізу саласындағы талаптардың мазмұны

74

3.4-кесте. Құқықтық қорғау тетіктеріне қолжетімділікті кеңейту жөніндегі шаралар

78

Қысқаша мазмұны

Бизнесті жауапты жүргізу (БЖЖ) компаниялар мен инвесторлардың қызметін қоғамның бүгінгі және болашақтағы қажеттіліктеріне сәйкес келтіреді. БЖЖ әсіресе терең экономикалық, технологиялық, геосаяси және климаттық өзгерістер кезінде маңызды.

ЭЫДҰ-ның Бизнесті жауапты жүргізу бойынша көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттары (КҰК үшін Басшылық қағидаттар) бизнесті жауапты жүргізу саласындағы жетекші халықаралық стандарт болып табылады. Олар кәсіпорындардың адамдарға, қоршаған ортаға және қоғамға олардың қызметіне, өнімдеріне және қызметтеріне, соның ішінде олардың жеткізу тізбегіндегі әсеріне байланысты жағымсыз әсерлерді анықтау, бағалау және жою үшін кешенді тексеру жүргізеді деген үміттерді белгілейді. Осы есепте бизнесті жауапты жүргізу саласындағы ЭЫДҰ кешенді тексеру моделіне сәйкестігі тұрғысынан әлемнің 10 000 ірі жария компанияларының тәжірибесін бағалау жүргізіледі. Ол сондай-ақ КҰК Басшылық қағидаттарын ұстанатын 52 Үкіметтің мемлекеттік саясат арқылы бизнесті жауапты қалай жүргізетінін зерттейді.

Негізгі қорытындылар

Бизнесті жауапты жүргізу бойынша міндеттемелері кең таралған, бірақ оларды жүзеге асыру артта қалып келеді.

Ірі жария компаниялардың алпыс тоғыз пайызында бизнесті жауапты жүргізуге қатысты кем дегенде бір мәселе бойынша жария міндеттемелер бар, ал үштен бірінен астамында (36%) бірқатар тақырыптарды қамтитын бизнесті жауапты жүргізу бойынша кешенді міндеттемелер бар. Сыбайлас жемқорлыққа және парниктік газдар (ПГ) шығарындыларына байланысты міндеттемелер, содан кейін мәжбүрлі еңбек, балалар еңбегі және адам құқықтары жиі кездеседі. Тіркелген ірі компаниялардың жартысынан азы бірлестік еркіндігі бойынша міндеттемелер туралы ақпаратты, ал төрттен бір бөлігі ғана биоәртүрлілік туралы ақпаратты ашады.

Жалпы алғанда, компаниялар өздерінің саясаттары мен басқару жүйелері туралы (осы есепте қарастырылған барлық тәжірибелердің 45%) жан-жақты тексерудің басқа аспектілеріне, әсіресе жағымсыз әсерлердің алдын алу, азайту және жою үшін қабылданған шараларға (20%-дан аз) қарағанда әлдеқайда егжей-тегжейлі ақпаратты ашады.

Салдарды анықтау және жою бойынша хабарланған шаралар деңгейі әдетте төмен, әсіресе компаниялардың жеткізу тізбегінде туындауы мүмкін салдарға қатысты. Мысалы, компаниялардың жартысына жуығы өз жеткізушілерін таңдау үшін әлеуметтік немесе экологиялық критерийлердің бар екендігі туралы есеп берсе, 20%-дан азы осындай критерийлерге сәйкес жеткізушілердің тәуекелдерін бағалау туралы хабарлайды. Компаниялардың төрттен бірі экологиялық және әлеуметтік мәселелер бойынша көрсеткіштерін жақсарту үшін жеткізушілермен оқыту немесе ынтымақтастық туралы хабарлайды. Компаниялардың оннан бір бөлігінен азы (7%) сатып алу тәжірибесіне жеткізу тізбегіндегі әлеуметтік жауапкершілік саясатын біріктіру туралы хабарлайды. 20 компанияның біреуінен азы жеткізу тізбегінде еңбекті қорғау және қауіпсіздік саласындағы жақсартулар туралы ақпаратты ашады.

Мүдделі тараптарды тартуға және адам құқықтарын бұзу салдарын түзетуге қатысты кешенді тексеру шектеулі дәрежеде қолданылады. Дүние жүзінде тіркелген ірі компаниялардың 8%-ы адам құқықтары мәселелері бойынша мүдделі тараптарды тарту туралы хабарлайды. Бестен бір бөлігінен азы (17%) адам құқықтары бойынша шағымдарды қараудың ресми тетігі бар екенін хабарлайды, ал 10% адам құқықтары саласындағы компания қызметінің зардаптарынан зардап шеккен адамдарға құқықтық қорғау құралдарын беруге міндеттенеді.

Кешенді тексеруді енгізудің мәлімделген деңгейі географиялық аймаққа байланысты айтарлықтай өзгереді. Орташа алғанда, кешенді тексеру жүргізу туралы ақпаратты ашу Еуропада, Азия-Тынық мұхиты аймағының дамыған елдерінде және Латын Америкасында анағұрлым толық, ал ең азы — Қытай Халық Республикасында (бұдан әрі — «Қытай»), Таяу Шығыс және Африка елдерінде толық болып табылады.

Қабылданған міндеттемелер мен олардың бизнесті жауапты жүргізу саласындағы тәжірибелік іске асырылуы арасындағы алшақтық кешенді тексеру туралы ақпаратты жүргізудегі және ашудағы бар қиындықтарды, сондай-ақ оны жүзеге асыру үшін ынталандыру жеткіліксіздігін көрсетеді.

Белгілі бір мәселеге елеулі теріс әсер ететіндігі туралы есеп беретін компаниялардың үлесі бұл мәселені компания үшін маңызды қаржылық тәуекел ретінде анықтайтын компаниялардың ЕО-ның Еуропалық қаржылық емес есеп беру стандарттарына (ESRS) сәйкес жарияланған қаржылық емес есептіліктегі үлесінен асып түседі. Бұл тұрақтылықтың бір тақырыптан басқа барлық он тақырыбында байқалады, алшақтық әсіресе құн, су және теңіз ресурстары, сондай-ақ айналмалы экономика тізбегіндегі жұмыскерлер үшін байқалады. Бұл алшақтық тәуекелдер мен әсерлерді бағалау мен есеп берудегі қиындықтарды көрсетуі мүмкін, сонымен қатар белгілі бір әсерлерді жою үшін нақты немесе болжамды ынталандырудың болмауын көрсетуі мүмкін.

Сонымен қатар, компаниялар іске асыруда нақты кедергілерге, соның ішінде шектеулі ашықтық және бірінші деңгейлі жеткізушілерге әсерлерге тап болады. Шамамен 450 ірі тіркелген компаниялардың кіші үлгісінде олардың 70%-ы әлеуметтік аудит бағдарламалары бірінші деңгейдегі жеткізушілерді, ал 35%-ы екінші немесе үшінші деңгейдегі жеткізушілерді қамтиды деп хабарлайды. Бұл компаниялардың жеткізілім тізбегінің алдыңғы кезеңдерінде жиі кездесетін ең маңызды тәуекелдер мен жағымсыз әсерлер туралы хабардарлығы төмен екенін білдіруі мүмкін. Компаниялар өткізу қабілеттілігінің шектеулеріне байланысты жеткізушілер, жұмыскерлер немесе операциялар туралы ақпаратты жинау, тексеру немесе беру кезінде, сондай-ақ деректерді қорғауға, ұлттық қауіпсіздікке немесе аудит жүргізуге және жергілікті жерде өзара әрекеттесуге байланысты шектеулерге байланысты кедергілер туралы хабарлайды.

Құқықтық және тәжірибелік кедергілер кешенді тексеру нәтижелері туралы есеп беруге де әсер етуі мүмкін. Ірі мемлекеттік компаниялардың тек 7%-ы адам құқықтарының маңызды мәселелері туралы ақпаратты ашады, ал тек 6%-ы өз жеткізушілерінің мониторинг процесінің нәтижелерін ашады. Бұл нәтижелерді өлшеуге және адам құқықтарына әсер ету туралы хабарлауға байланысты қиындықтарды көрсетуі мүмкін, бұл көбінесе ахуалға байланысты және беделдің немесе заңды тәуекелдердің жоғарылауына әкелуі мүмкін, бұл тиісті тексеру шаралары болған кезде де, егжей-тегжейлі ашуға кедергі келтіруі мүмкін.

Үкіметтер барған сайын кешенді тексеруді міндетті етеді және бизнесті жауапты саясаттың байланысты салаларына және өздерінің экономикалық қызметіне біріктіреді.

ЭЫДҰ-ға мүше елдердің сексен төрт пайызы, көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарға қосылған елдердің 67 пайызы, сондай-ақ оларға қосылмаған бірқатар елдер кешенді тексеру жүргізуге байланысты реттеу енгізілді. Бұған тұрақты даму саласындағы ақпаратты ашуды, кешенді тексеру жүргізуді, сондай-ақ өнімді немесе нарықтардың жұмыс істеуін реттеуге байланысты шараларды реттейтін заңнама кіреді. Бұл шаралардың көпшілігінің негізгі мақсаттары мен сипаттамалары ұқсас болғанымен, компаниялар көлемнің, дизайнның және терминологияның сәйкес келмеуіне байланысты оларды жүзеге асырудағы қиындықтар туралы хабарлайды. Кешенді тексеру жүргізуге байланысты талаптар қолданылатын ЭЫДҰ-ға мүше елдер әлемдік жалпы ішкі өнімнің (ЖІӨ) шамамен 55%-ын қамтамасыз етеді.

Үкіметтер Сауда және инвестициялар туралы келісімдерге бизнесті жауапты жүргізу қағидаттарын енгізеді. 2020 жылдан бастап ЭЫДҰ-ның КҰК-ге арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер қол қойған 186 сауда және инвестициялық келісімнің 67-сі (36%) жауапты іскерлік тәжірибе туралы тармақты қамтиды. Осы 67 келісімнің 73%-ы тарап емес елдермен қол қойылды. Алайда, бұл ережелердің орындалуы мен әсері туралы білім жоқ.

Үкіметтер БЖЖ-ді экономикалық субъектілер ретіндегі ролінде және коммерциялық қызметінде алға ілгерілетуде. Көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭДҰ/ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын отыз екі ел өздерінің мемлекеттік сатып алу жүйелері БЖЖ-ді ескеретінін хабарлайды. 2024 жылы мемлекеттік органдарға кешенді тексеру жүргізу бойынша міндетті талаптар тікелей немесе жанама қолданылатын елдердегі мемлекеттік сатып алу көлемі 8 трлн АҚШ долларынан асты, бұл Басшылық қағидаттарға қосылған барлық елдерде мемлекеттік сатып алудың жалпы көлемінің шамамен 80%-ын құрайды.

Ірі мемлекеттік мемлекеттік кәсіпорындар (МК) бір аймақта орналасқан мемлекеттік емес кәсіпорындарға қарағанда кешенді тексеру рәсімдерінің кеңірек қолданылатынын хабарлауға бейім, дегенмен, ірі мемлекеттік МК кешенді тексеруді қолданудың жалпы деңгейі төмен аймақтарда (Қытай, Таяу Шығыс және Африка) шоғырланған. КҰК-ға арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын отыз алты ел өздерінің мемлекеттік кәсіпорындарына қатысты БЖЖ қағидаттары мен стандарттарын сақтау бойынша күтулерін белгіледі және ашты.

КҰК-ға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын 52 елдің жиырма тоғызы компаниялардың бизнесті жауапты жүргізу стандарттарын енгізуіне жәрдемдесу үшін ынталандыруды пайдаланатынын атап өтті. Ынталандыру айтарлықтай өзгеруі мүмкін, мысалы: БЖЖ саласындағы көрсеткіштерге байланысты гранттар, қарыздар немесе өзге де қаржылық қолдау көрсетудің жеңілдікті шарттары; салықтық жеңілдіктер; рұқсат беруге, компанияларды лицензиялауға, тіркеуге және басқа да әкімшілік рәсімдерге байланысты ынталандырулар; сауда мен инвестицияларға жәрдемдесу жөніндегі қызметтер; сондай-ақ мемлекет қолдайтын тауар белгілері немесе сапа белгілері.

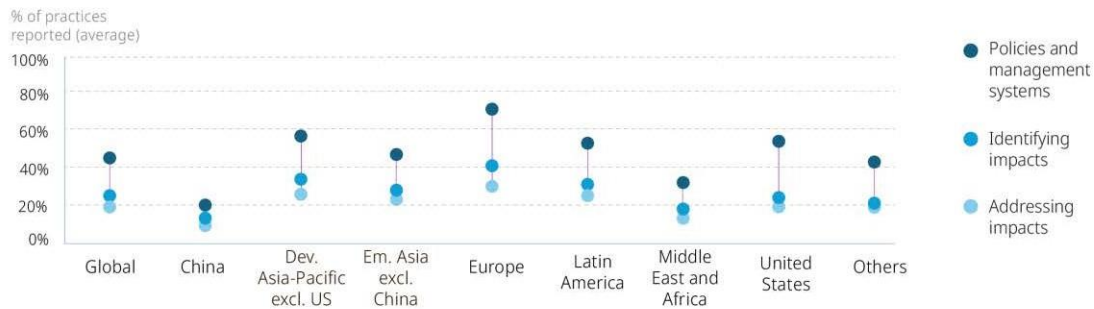
Үкіметтер кәсіпорындардың заңсыз әрекеттеріне байланысты зиян келтірілген жағдайда, сот құралдарына қол жеткізуді жеңілдету үшін шаралар қолданады. КҰК-ға арналған ЭДҰ/ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын барлық елдер бизнесті жауапты жүргізу мәселелері бойынша шағымдарды қараудың мемлекеттік тетіктерін ұсынады. Отыз алты ел сот құралдарына қол жеткізудегі кедергілерді жою үшін кем дегенде бір шара қабылдады. Құқықтық қорғау құралдарын беру немесе шағымдарды қарау тетігін құру туралы тікелей немесе жанама күтулер қатысушы елдерде енгізілген кешенді тексеру туралы заңнамалық актілердің жартысына жуығында болады. Бұл, әсіресе, жоғарыда аталған жағымсыз салдарларды жою бөлігінде кешенді тексеруді енгізудің төмен мәлімделген деңгейін ескере отырып, өзекті болып табылады.

Саясаттың негізгі аспектілері

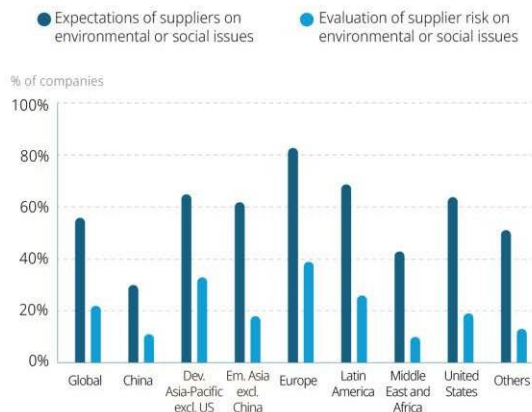
1. Компаниялардың нәтижеге бағдарланған экологиялық және әлеуметтік кешенді тексеру жүргізу үшін жеткілікті ынталандырулар мен мүмкіндіктерге ие болуын қамтамасыз ету. Бұл реттеуші, қадағалау немесе нарықтық белгілердің қоршаған ортаға және әлеуметтік аспектілерге әсер ету шараларын қабылдауға ықпал ететіндігін бағалауды, сондай-ақ негізгі кедергілер мен тосқауылдарды түсінуді және жоюды талап етеді. Сондай-ақ, кешенді тексеру жүргізу саясаты жағымсыз салдарларды жоюды, мүдделі тараптармен сындарлы өзара іс-қимылды және тұрақты жетілдіруді көздейтінін қамтамасыз ету маңызды.
2. Компанияларға олардың жеткізу тізбегінде тәуекелге бағдарланған кешенді тексеру жүргізуде тәжірибелік және жедел қолдау көрсету. Көптеген компаниялар салдарын анықтау және жою кезінде тікелей жеткізушілерден тыс кешенді тексеруді кеңейтуде қиындықтарға тап болады. Қолдау тұрақты даму бастамалары, салалық қауымдастықтар және мемлекеттік серіктестіктер арқылы ынтымақтастықты дамытуды, сондай-ақ компанияларға жеткізу тізбегінің бұрынғы кезеңдерінде әсерді анықтауға және жоюға көмектесетін құралдар мен жүйелерді әзірлеуді және ауқымдауды қамтуы мүмкін.
3. Олардың әсері мен тиімділігін бағалау үшін кешенді тексеру жүргізуді қоса алғанда, компаниялардың бизнесін жауапты жүргізу практикасының есептілігі мен мониторингін жетілдіруге жәрдемдесу. Нәтижелерге бағытталған көрсеткіштерді қоса алғанда, кешенді тексерудің тиісті көрсеткіштерін қолдану бойынша компаниялар үшін қосымша ұсыныстар есептіліктің мазмұнын арттыруға ықпал етуі мүмкін. ESG-рейтингтер провайдерлері тиісті және салыстырмалы деректерді қамтамасыз ету үшін жан-жақты тексеру есептілігінің күтулерімен көрсеткіштерді жақсырақ сәйкестендіре алады.
4. БЖЖ саясатын енгізу мен әсеріне қатысты нақты дәлелдер жинаңыз. БЖЖ-дің заңнамаға немесе саяси шараларға интеграциялануы туралы деректер болғанымен, мұндай саясаттардың іске асырылуы мен әсері туралы дәлелдер аз. Үкіметтер осы шаралардың жүзеге асырылуы мен орындалуын қадағалай отырып, олар осы шаралардың мақсаттарға қаншалықты жететінін түсінуге тырысуы керек.
5. Қиындықты азайту және барлық юрисдикциялар үшін тең жағдайларды қамтамасыз ету үшін БЖЖ-ге қатысты мәселелер бойынша ынтымақтасу. Бұған шаралардың дәйектілігін, олардың халықаралық танылған қағидаттарға сәйкестігін қамтамасыз ету және жауапты бизнес үшін қолайлы орта құруға жәрдемдесу үшін халықаралық ынтымақтастық пен ішкі үйлестіру кіреді.

1-инфографика. Ірі жария компаниялардың бизнесті жауапты жүргізу саласында кешенді тексеруді тіркелген қолдануы

- Across all regions, there is a marked implementation gap between policies and management systems, and measures to identify and address impacts.

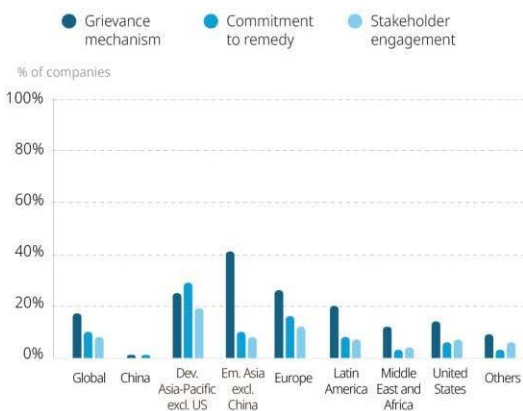
- While around half of companies have expectations of suppliers on environmental or social issues, only one-fifth report evaluating supplier risk on these issues.

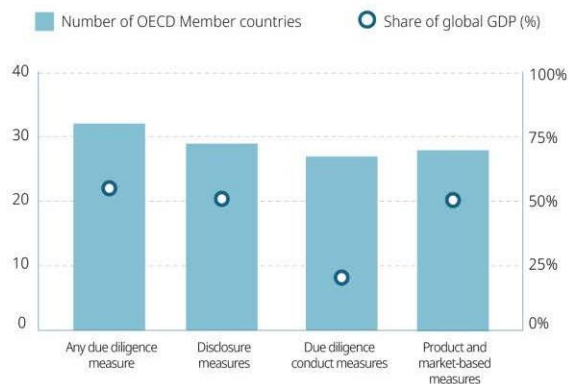
- While a quarter of companies report providing training to suppliers on environmental or social issues, few integrate social commitments into purchasing practices or report health and safety progress in suppliers.

- Remediation and stakeholder engagement related to human rights impacts are rare.

- Many of the 38 OECD Member countries have laws expecting companies to report on or carry out due diligence to assess and address environmental and social impacts.

Ескерту: Қосымша мәліметтерді А-қосымшадан қараңыз.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg; Дүниежүзілік банк (2024), World Development Indicators.

1

Кіріспе

Осы тарауда *ЭЫДҰ-ның Бизнесі жауапты жүргізуге 2026 жылғы шолуы* келтірілген. Онда бизнесті жауапты жүргізу (БЖЖ) геосаяси шиеленіспен, экономикалық басымдықтардың өзгеруімен және өнеркәсіптік саясаттың жаңаруымен сипатталатын жаһандық ахуалды қарастырылады. Сондай-ақ, онда бизнесті жауапты жүргізу саласындағы көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына шолу, ЭЫДҰ-ның Бизнесі жауапты жүргізу саласындағы кешенді тексеру жөніндегі нұсқаулығы және ЭЫДҰ-ның осы есепте талдау үшін негіз болып табылатын бизнесті жауапты жүргізуге жәрдемдесудегі Үкіметтің рөлі туралы ұсыныстары ұсынылады.

Жаһандық экономика ашық нарықтар мен ережелерге негізделген халықаралық жүйе шиеленісті бастан кешіретін көптеген өзгерістерді бастан кешіруде; құқықтың үстемдігі бүкіл әлемде төмендейді және геосаяси шиеленісте; және экономикалық қауіпсіздіктің басымдықтары сауда және инвестициялық саясатты көбірек анықтайтын жерде айқын болады. Тұрақтылықты арттыру, ауысуларды жеделдету, бәсекеге қабілеттілікті арттыру және тәуелділік пен шамадан тыс шоғырлануды жою тәсілі ретінде өнеркәсіптік саясаттың жандануы байқалады (ЭЫДҰ, 2026^[1]).

Қоғамдарға, бизнеске және мүдделі тараптарға әсер ететін әлеуметтік және экологиялық қысымға жауап ретінде бизнесті жауапты жүргізуге (БЖЖ) қатысты саясат пен нарықтық күтулердің жаһандық кеңеюі байқалады. Бизнесті жауапты жүргізудің халықаралық келісілген қағидаттары адамдар мен қоршаған ортаны қорғай отырып және компаниялар үшін болжамды және тең бәсекелестік ортаны қамтамасыз ете отырып, әлемдік экономикадағы жалпы мәселелерді шешу үшін жалпы анықтамалық нүкте ретінде көбірек қолданылады.

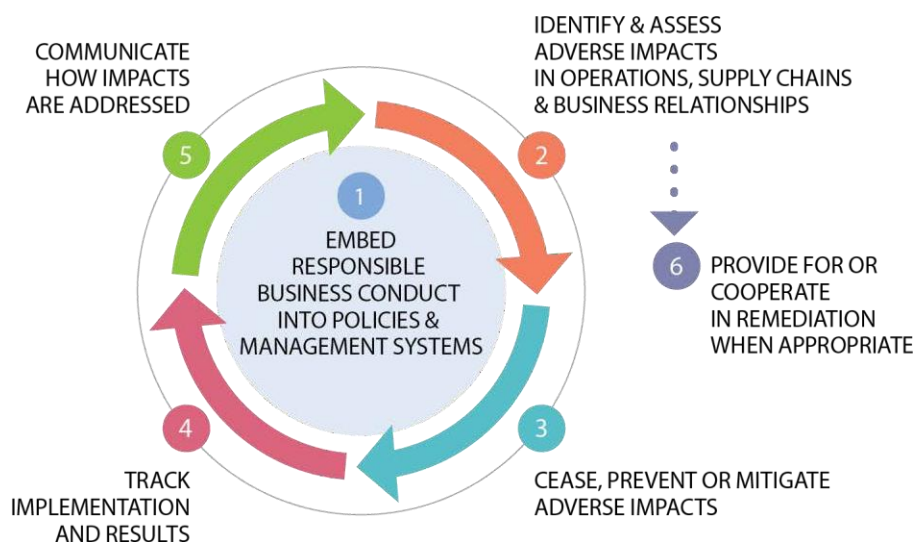
ЭЫДҰ-ның Бизнесті жауапты жүргізу бойынша 2026 жылғы шолуы компаниялардың практикасына және мемлекеттік саясатқа бизнесті жауапты жүргізу (БЖЖ) қағидаттарын енгізудің алғашқы жаһандық бағасын білдіреді. Ол әлемдегі ең ірі 10 000 листингтік компаниялар туралы жалпыға қолжетімді ақпаратты талдайды, олардың үлесі әлемдік нарықтық капиталдандырудың 96% құрайды және 52 елдегі тиісті мемлекеттік саясатты қарастырады. Бұл есеп осы түрдегі алғашқы талдау болғандықтан, ол болашақ басылымдарда зерттелуі мүмкін уақыт үрдістеріне байланысты нәтижелерді емес, компаниялардың тәжірибесі мен мемлекеттік саясаттың ағымдағы көрінісін көрсетеді.

Талдау үшін негіз ретінде осы есепте бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттары (ЭЫДҰ, 2023^[2]) және ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізуге жәрдемдесудегі Үкіметтің рөлі туралы ұсынысы [OECD/LEGAL/0486] (БЖЖ бойынша ұсыныс) пайдаланылады (1.2-суретті қараңыз).

ЭЫДҰ-ның КҰК-ға арналған нұсқаулары (ЭЫДҰ, 2023^[2]) компаниялар мен инвесторлардың адамдарға, планетаға және қоғамға әсеріне қатысты мәселелерді қалай шешуі керектігі туралы жетекші халықаралық стандарт болып табылады. Олар барлық секторлардағы, меншіктің өлшемдері мен нысандарындағы кәсіпорындар мен инвесторларға қолданылады және тұрақты дамудың барлық негізгі мәселелерін қамтиды — климаттың өзгеруінен технологияға дейін, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестен адам құқықтары мен еңбек стандарттарына дейін.

КҰК-ға арналған Басшылық қағидаттар тәуекелдерді бағалауға негізделген кешенді тексеру арқылы іске асырылады. Олар ЭЫДҰ-ның Бизнесті жауапты жүргізу саласында кешенді тексеру жүргізу жөніндегі нұсқаулығында баяндалған бизнесті жауапты жүргізу (БЖЖ) тәжірибесін негізгі бизнес-процестерге интеграциялаудың алты сатылы моделін қамтиды (OECD Due Diligence Guidance) (ЭЫДҰ, 2018^[3]) (1.1-суретті қараңыз). Кешенді тексеру — бұл компаниялар өз қызметінің, жеткізу тізбегінің және басқа да іскерлік қатынастардың жағымсыз салдарын анықтайтын, алдын алатын, азайтатын және жоятын процесс.

1.1-сурет. ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізуге арналған алты сатылы кешенді тексеру жүйесі

Дереккөз: ЭЫДҰ (2018^[3]), *ЭЫДҰ-ның Бизнесті жауапты жүргізу саласында кешенді тексеру жүргізу жөніндегі нұсқаулығы*, <https://doi.org/10.1787/15f5f4b3-en>.

БЖЖ ұсынысы үкіметтердің БЖЖ-ге қалай ықпал ете алатындығы туралы қағидаттар мен саяси ұсыныстардың бірыңғай кешенді жиынтығын ұсынады (1.2-суретті қараңыз).

1.2-сурет. ЭЫДҰ-ның Бизнесті жауапты жүргізуді ілгерілетудегі мемлекеттің рөлі туралы ұсынысының алты қағидасы

Дереккөз: ЭЫДҰ (2022^[4]), Кеңестің бизнесті жауапты жүргізуге жәрдемдесудегі Үкіметтің рөлі туралы ұсынысы, [OECD/LEGAL/0486](https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0486), <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0486>.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- ЭЫДҰ (2026), *Министрлер Кеңесі кеңесінің 2026 жылғы негізгі мәселелері*, [1]
<https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/events/2026/06/mcm/2026-mcm-key-issues-paper.pdf>.
- ЭЫДҰ (2023), *Бизнесті жауапты жүргізу бойынша көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттары*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/81f92357-en>. [2]
- ЭЫДҰ (2022), *Кеңестің бизнесті жауапты жүргізуге жәрдемдесудегі мемлекеттің рөлі туралы ұсынысы*, OECD-LEGAL-0486, [4]
<https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0486> (жүгінген күні 2026 жылғы 4 маусым).
- ЭЫДҰ (2018), *ЭЫДҰ-ның Бизнесті жауапты жүргізу үшін кешенді тексеру жөніндегі нұсқаулығы*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/15f5f4b3-en>. [3]

2

Компаниялар бизнесті жауапты жүргізу үшін кешенді тексеруді қалай жүргізеді?

Осы тарауда ашқан жария ақпарат негізінде әлемнің 10 000 ірі жария компаниялары арасында бизнесті жауапты жүргізу (БЖЖ) саласында кешенді тексеруді енгізу деңгейі қаралады. Экологиялық және әлеуметтік мәселелерге қатысты бизнесті жауапты жүргізу (БЖЖ) саласындағы міндеттемелер жалпы қабылданған тәжірибеге айналғаны анықталды. Бірақ барлық аймақтарда міндеттемелер мен тәжірибелер арасында алшақтық бар. Компаниялардың міндеттемелері мен басқару жүйелерінде БЖЖ қағидаттарын енгізудің жоғары деңгейі туралы хабарланғанымен, компаниялардың аз ғана бөлігі теріс салдарды нақты анықтау және жою шаралары туралы хабарлайды, әсіресе адам құқықтары мен жеткізу тізбегіндегі әсерлерге қатысты. Қосымша деректер тұрақтылықтың белгілі бір аспектісіне айтарлықтай теріс әсер ететін компаниялардың үлесі көбінесе бұл аспектіні компания үшін маңызды қаржылық қауіп ретінде анықтайтын компаниялардың үлесінен асып түсетінін көрсетеді, әсіресе жұмыскерлердің өз операциялары мен құн тізбегіндегі әсеріне және биоәртүрлілік, су сияқты экологиялық тақырыптарға қатысты және циклдік.

Бұл тарауда ірі, листингтік компаниялардың экологиялық және әлеуметтік кешенді тексеруді жаһандық енгізуіне шолу жасалады. Талдау көпшілікке жария етілген ақпаратқа негізделген және жиынтық нарықтық капитализациясы 145 трлн АҚШ долларын құрайтын әлемдегі ең ірі 10 000 қоғамдық компанияны қамтиды, бұл әлемдік нарықтық капиталдандырудың 96%-ын құрайды. Бұл компаниялар 107 елде орналасқан және әртүрлі секторлар мен өлшемдерді қамтиды, соның ішінде шағын компаниялар (берілген зерттеу үшін үлгінің 35%), орташа капиталдандыру (44%) және үлкен капиталдандыру (20%).¹ Мемлекеттік кәсіпорындар (МК) осы есеп үшін үлгінің 14%-ын құрайды.² Іріктемедегі компаниялардың жартысы (51%) КҰК-ға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдерде – негізінен ЭЫДҰ-ға мүше елдерде (49%) негізделген. Жиынтық статистикалық деректерді және секторлар мен географиялық аймақтар бойынша мөлшер бойынша бөлуді А-қосымшадан табуға болады. Қысқаша айтқанда, осы тарауда іріктеме «ірі листингтік компаниялар» немесе жай «компаниялар» деп аталады.

ЭЫДҰ-ның Корпоративтік тұрақтылық туралы жаһандық есебіне сәйкес, ірі компаниялар кішігірім компанияларға қарағанда кешенді тексеру тәжірибесін енгізу туралы көбірек хабарлайды (ЭЫДҰ, 2025^[1]). Бұл ШОК-ды есеп беру міндеттерінен босатуды қоса алғанда, ақпаратты ашудың төмен деңгейін де, ірі компаниялармен салыстырғанда, кешенді тексеру жүргізудің аз дамыған тәжірибесін де көрсетуі мүмкін. Әлемдегі ең ірі 10 000 мемлекеттік компаниялардың деректеріне назар аударып отырып, бұл есеп өзіне тән өлшемге бейімділікке ие және есептелген іске асыру көрсеткіштері деректер жиынтығына кірмейтін кішігірім компаниялар арасында төмен болады деп болжауға болады. Ірі компанияларға назар аудару жеткізілім тізбегінде және басқа да іскерлік қатынастарда кешенді тексеруді енгізуге пропорционалды емес әсер ететін жүйелік маңызды компаниялар тобын нақты талдауға мүмкіндік береді. Осы есептегі аймақтық салыстырулар компаниялардың, соның ішінде нарықтық капиталдандырудың аймақтық айырмашылықтарын ескере отырып түсіндірілуі керек, әсіресе бұл өлшем жан-жақты тексеру мен ақпаратты ашу деңгейімен байланысты болуы мүмкін.

Тарауда *ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізуге қатысты кешенді тексеру жөніндегі нұсқаулығында* (ЭЫДҰ-ның кешенді тексеру жөніндегі нұсқаулығы) баяндалған кешенді тексеру шараларын енгізу дәрежесін бағалайтын бірқатар көрсеткіштер бойынша қолда бар деректер келтірілген (ЭЫДҰ, 2018^[2]). Алайда, компаниялардың ақпаратты ашуындағы шектеулерге және экологиялық, әлеуметтік және корпоративтік басқару (ESG) деректер провайдерлері бақылайтын көрсеткіштердің түрлеріне байланысты қолжетімді индикаторлар мен тиісті деректер кешенді тексерудің осы қадамдарын және компаниялардың оларды енгізу дәрежесін толық көрсетпейді. Керісінше, осы есеп үшін пайдаланылған көрсеткіштер мен деректер осы кешенді тексеру тәжірибелерін енгізудің ішінара бағасын береді. Бұл тарауда басқа көздер де қарастырылады және шектеулі қолжетімді деректерді жақсырақ контексттеу және ағымдағы кешенді тексеру тәжірибелерін түсіну үшін негізгі секторлардағы кешенді тексеру бойынша ЭЫДҰ материалдары пайдаланылады.

Бизнесті жауапты жүргізуге міндеттеме және оны басқару жүйелеріне біріктіру

Саясаттар мен басқару жүйелері компанияларға өз қызметі мен жеткізу тізбегіндегі нақты және ықтимал жағымсыз әсерлерді анықтауға және жоюға мүмкіндік береді. БЖЖ міндеттемелері жоғары басшылық деңгейінде тонды орнатуға көмектеседі. ЭЫДҰ-ның кешенді тексеру жүргізу жөніндегі нұсқаулығы кәсіпорындарға өз қызметіне, өнімдеріне, қызметтеріне, жеткізу тізбектеріне және өзге де іскерлік қатынастарға қатысты өз міндеттемелерін көрсететін RBC саласындағы кешенді тексеру жөніндегі саясатты қабылдауды және жариялауды ұсынады. Бұл тиісті қадағалауды, шешім қабылдау процестерін және компания ішінде функционалды сәйкестікті орнатуды қамтиды.

Бизнесті жауапты жүргізуге міндеттеме тақырыптар мен аймақтарға байланысты айырмашылықтары бар кең таралған тәжірибе болып табылады.

Компаниялардың БЖЖ қағидаттарын қалай ұстанатынын жақсы түсіну үшін бұл бөлімде компаниялардың БЖЖ Басшылық қағидаттарында қамтылған жеке мәселелер бойынша қоғамдық міндеттемелерді ашатындығы туралы көрсеткіштер қолданылады (2.1-сурет). Сондай-ақ, бұл міндеттемелердің жеткізілім тізбегіне қолданылатынын және компаниялардың әлеуметтік және экологиялық мәселелерді қамтитын жеткізушілерге немесе сатып алуларға қатысты жеке саясатты немесе міндеттеме мәлімдемесін ашатынын анықтау үшін

көрсеткіштер қолданылады (2.2-сурет). Бұл бөлім сонымен қатар компаниялардың бизнесті жауапты жүргізудің халықаралық стандарттары бойынша міндеттемелерінің таралуын өлшейді (2.3-сурет).

Әлемдегі ең ірі тіркелген компаниялардың үштен екісінен астамы (69%) ЭЫДҰ-ның КҰК-ға арналған Басшылық қағидаттарымен қамтылған келесі мәселелердің кем дегенде біреуін қамтитын міндеттеме туралы мәлімдейді: адам құқықтары, балалар еңбегі, мәжбүрлі еңбек, бірлестік бостандығы, парниктік газдар шығарындылары, биоәртүрлілік немесе сыбайлас жемқорлық (2.1-сурет). Штаб-пәтері Еуропа мен АҚШ-та орналасқан компаниялар үшін шамамен он компанияның тоғызы осы тақырыптардың кем дегенде біреуіне адалдықтарын жариялады. Мұндай міндеттемелердің таралуы Қытай Халық Республикасындағы (бұдан әрі - Қытай), сондай-ақ Таяу Шығыс пен Африкадағы компаниялар арасында ең аз. Барлық өңірлер үшін БЖЖ мәселелері бойынша жария міндеттемелерді қабылдау, егер оны нарықтық капиталдандырудан пайызбен өлшесе, жоғары болады. Бұл осы мәселелер бойынша міндеттемелерді ашатын компаниялар, әдетте, жоқ адамдарға қарағанда үлкенірек болады деп болжайды. Бұл, әсіресе, штаб-пәтері Қытайда орналасқан компанияларға қатысты, мұнда 2.1-суретте көрсетілген бір немесе бірнеше мәселелер бойынша міндеттемелерді ашатын компаниялардың үлесі мен олардың нарықтық капиталдандыру үлесі арасында екі есеге жуық айырмашылық (37 пайыздық тармақ [п.т.]) бар.

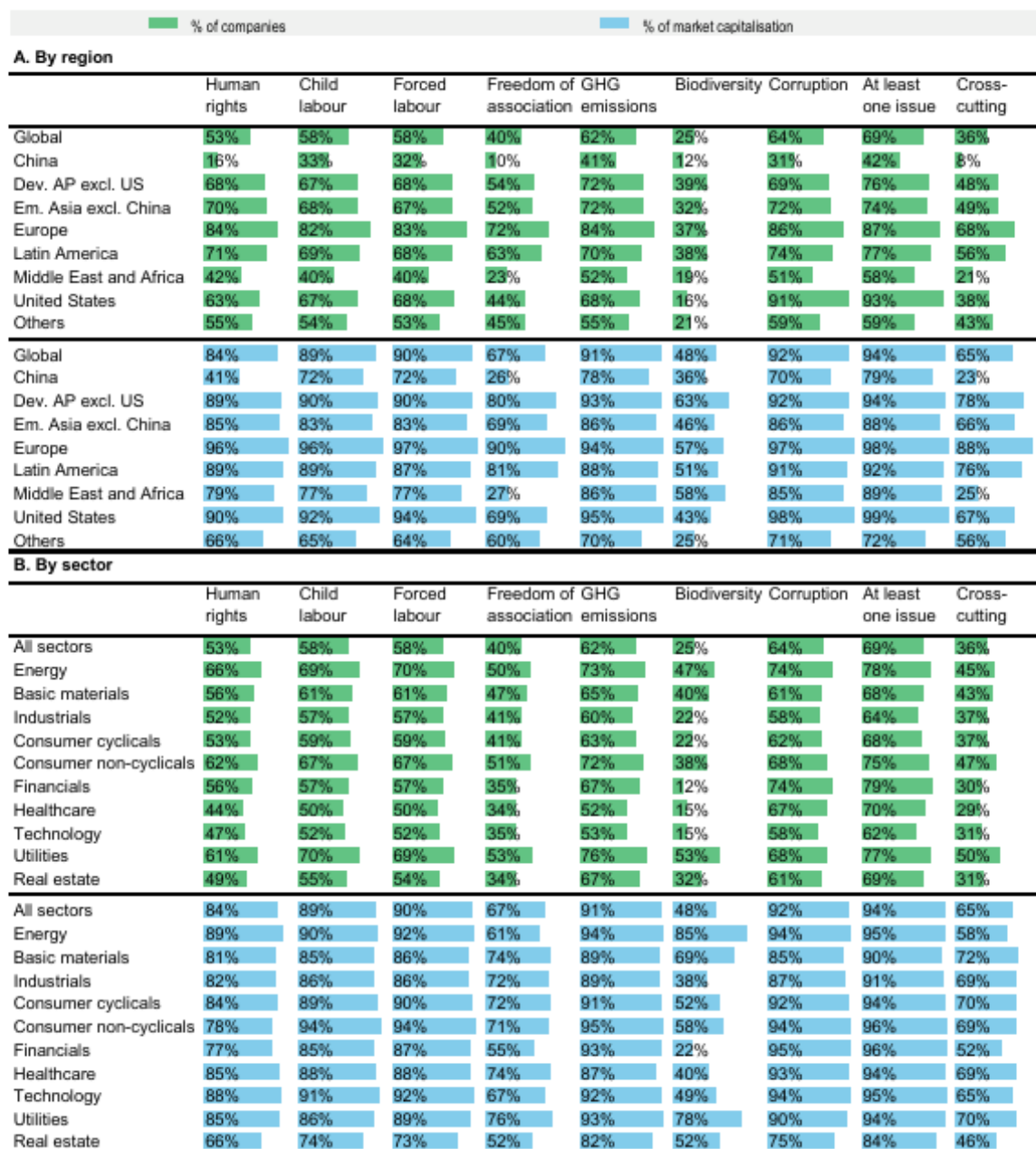
Компаниялардың үштен бірінен астамы (36%) барлық әлеуметтік мәселелерді, сондай-ақ парниктік газдар шығарындылары мен сыбайлас жемқорлықты қамтитын БЖЖ саласындағы кешенді міндеттемелерді ашады.³ [bookmark40](#). Мұндай кешенді міндеттемелер Еуропада жиі кездеседі. Кешенді міндеттемелердің таралуы Қытайдағы ең төмен болып табылады, бұл адам құқықтары мен бірігу бостандығын қамтитын міндеттемелерді ашудың төмен деңгейіне байланысты. Нарықтық капиталдандыру үлесі ретінде өлшенгенде, штаб-пәтері Қытайда орналасқан компаниялар арасындағы өтпелі міндеттемелерді қамту шамамен үш есе жоғары, бірақ барлық аймақтар арасында ең төмен болып қала береді. АҚШ-тағы және Азия-Тынық мұхиты аймағының дамыған елдеріндегі (АҚШ-ты қоспағанда) кешенді міндеттемелерді қамту нарықтық капиталдандыру үлесімен өлшенген кезде, шамамен 30 п.т. артады.

Міндеттемелер туралы ақпаратты ашу әртүрлі мәселелер бойынша айтарлықтай ерекшеленеді. Еңбек құқықтарына қатысты міндеттемелер негізінен мәжбүрлі еңбек пен балалар еңбегіне бағытталған (екі тармақ бойынша компаниялардың 58%), ал бірлестік бостандығы саясаты сирек кездеседі (40%). Осы үш тақырыптың әрқайсысы бойынша міндеттемелер Еуропада айқын басымдықпен кең таралған, одан кейін Латын Америкасы және мәжбүрлі және балалар еңбегі жағдайында Америка Құрама Штаттары, Азия-Тынық мұхиты аймағының дамыған елдері және Азияның дамушы елдері (Қытайдан басқа). Осы еңбек құқықтары мәселелерін қамтитын мемлекеттік міндеттемелер Қытайда, Таяу Шығыста және Африкада орналасқан компаниялар арасында ең аз таралған. Биоәртүрлілікті сақтау бойынша міндеттемелер 2.1-суреттегі тақырыптар арасында сирек кездеседі (25%). Олардың таралуы Азия-Тынық мұхиты аймағының дамыған елдерінде (АҚШ-тан басқа), Латын Америкасы мен Еуропада, ал АҚШ пен Қытайда ең аз.

Керісінше, сектор міндеттемелері туралы ақпаратты ашудың өзгергіштігі айтарлықтай төмен. Сыбайлас жемқорлық — бұл міндеттемелерді ашудағы ең аз салалық вариацияны көрсететін тақырып, қабылдау деңгейі ең төмен (өнеркәсіп және технология) және секторлар арасындағы 17 п.т. айырмашылықпен қабылдау деңгейі ең жоғары (қаржы және энергетика). Керісінше, биоалуантүрлілік міндеттемелерді ашу салалық айырмашылықтарды көрсететін тақырып болып табылады: қаржы секторындағы 12%-дан коммуналдық шаруашылықтағы 53%-ға дейін, бұл 41 п.т. айырмашылыққа әкеледі.

2.1-сурет. Бизнесті жауапты жүргізудің жөкелеген мәселелері бойынша жария міндеттемелер

Over two-thirds of large listed companies have made commitments covering at least one of the below RBC issues.

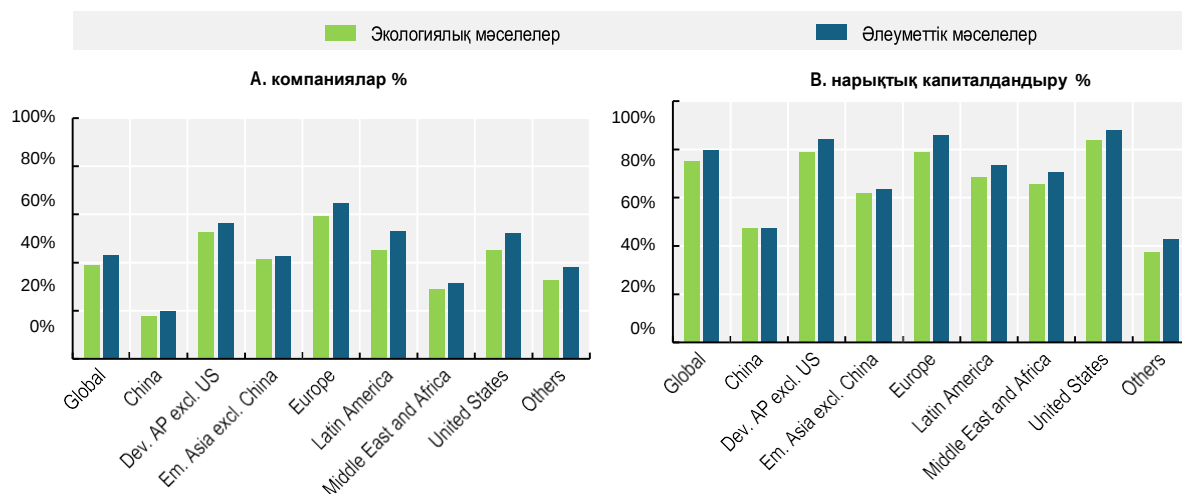
Ескертпе: БЖЖ саласындағы кешенді міндеттемелер деп барлық әлеуметтік мәселелерді, сондай-ақ парниктік газдар шығарындылары мен сыбайлас жемқорлықты қамтитын міндеттемелер түсініледі.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Ірі тіркелген компаниялардың шамамен 40%-ы жеткізу тізбегінде бизнесті жауапты жүргізу міндеттемелерін ашты (2.2-сурет). Тиісінше, компаниялардың 39%-ы экологиялық стандарттарды, ал 43%-ы жеткізу тізбегінде әлеуметтік стандарттарды ұстанады. Бұл міндеттемелерді қабылдау Еуропада штаб-пәтері бар компаниялар арасында жиі кездеседі және Қытайдағы компаниялар арасында ең аз таралған. Жеткізу тізбегіндегі әлеуметтік мәселелерге бейім компаниялар жеткізу тізбегіндегі экологиялық мәселелерге де (82%) және керісінше (90%) адал болуы мүмкін.

2.2-сурет. Жеткізу тізбегіндегі экологиялық немесе әлеуметтік мәселелер бойынша міндеттемелер

Ірі мемлекеттік компаниялардың шамамен 40%-ы жеткізу тізбегінде бизнесті жауапты жүргізу міндеттемелерін ашты.

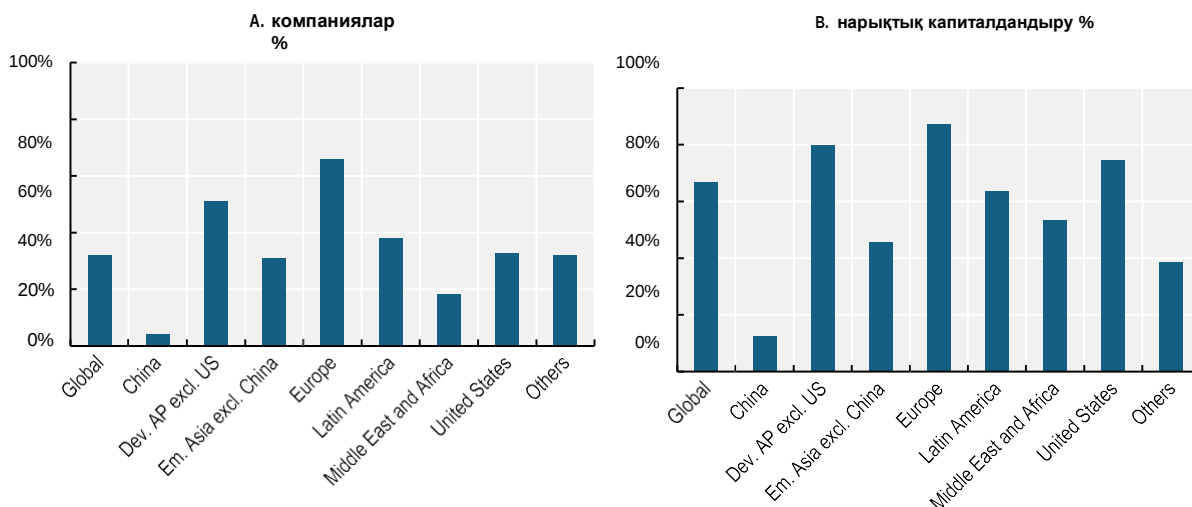

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Компанияның бизнесті жауапты жүргізу (БЖЖ) қағидаттарына бейілділігін бағалаудың бір тәсілі оның көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын немесе *кәсіпкерлік қызмет және адам құқықтары мәселелері бойынша БҰҰ-ның Басшылық қағидаттарын* - БЖЖ саласындағы екі негізгі халықаралық құжатты сақтауға тікелей міндеттемесінің болуы болып табылады. Ірі тіркелген компаниялардың үшеуінің біреуі ғана (32%) осы екі халықаралық стандарттың бірі бойынша ашық жария міндеттеме алады (2.3-сурет), бұл ретте, айтарлықтай аймақтық айырмашылықтар бар. Мысалы, БЖЖ-ге қатысты халықаралық құжаттар бойынша міндеттемелер Еуропада (66%) және Азия-Тынық мұхитының дамыған елдерінде, АҚШ-тан басқа (51%) кең таралған болса, олар Қытайда (4%) сирек кездеседі.

2.3-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу бойынша КҰК-ға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына немесе Адам құқықтары жағдайындағы кәсіпкерлік қызмет бойынша БҰҰ-ның Басшылық қағидаттарына сілтемелер

Үш ірі мемлекеттік компанияның бірі бизнесті жауапты жүргізудің халықаралық стандарттарын сақтауға міндеттеме алды.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Қаржылық тәуекел, әсер ету маңызы және реттеу бизнесті жауапты жүргізуге байланысты міндеттемелер таралуының қозғаушы факторлары болуы мүмкін.

ЭЫДҰ-ның БЖЖ бойынша стандарттары компанияларға қолайсыз салдарлар тәуекелдері анағұрлым маңызды болып табылатын салаларда кешенді тексеру бойынша күш-жігерін шоғырландыруды ұсынады. Сондықтан компанияларда барлық ықтимал мәселелерге қатысты бірдей БЖЖ саясаты немесе басқа кешенді тексеру шаралары болмайды, бірақ оларды әр компанияның тәуекел профиліне бейімдейді деп күтуге болады (2.1-кірістірмені және ЭЫДҰ бөлімін қараңыз (2025^[3])).

Жария міндеттемелер қолданыстағы саясаттар мен заңдарға байланысты болуы мүмкін. Мысалы, Америка Құрама Штаттарында сыбайлас жемқорлық пен парақорлыққа қарсы міндеттемелерді қабылдау деңгейі жоғары (91%), бұл бұрыннан келе жатқан сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамаға (АҚШ-тың Шетелдегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңы (1977ж.)) және құқық қорғау органдарына байланысты болуы мүмкін. Сол сияқты, соңғы жылдары көптеген үкіметтер адам құқықтарын кешенді тексеруді, сондай-ақ мәжбүрлі және балалар еңбегі мәселелерін реттейтін ережелер қабылдады.

Компанияның БЖЖ мәселелері бойынша міндеттемелерді қабылдауы, бір жағынан, олардың БЖЖ-мен байланысты қаржылық тәуекелдерге ұшырауына, ал екінші жағынан, БЖЖ-дің қолайсыз салдарына байланысты пайымдаулар жиынтығына да негізделуі мүмкін. Мысалы, ЭЫДҰ-ның алдыңғы зерттеулері климаттың өзгеруі нарықтық капиталдандырудың 65%-ын құрайтын листингтік компаниялар үшін қаржылық маңызды тәуекел болып саналатынын көрсетті (ЭЫДҰ, 2025 ж.^[1]).⁴ Керісінше, экологиялық зардаптар нарықтық капиталдандырудың небәрі 10%-ын құрайтын компаниялар үшін қаржылық маңызды тәуекел болып саналды. Бұл тұжырымдар, әдетте, байланысты тақырыптар бойынша міндеттемелердің таралуына сәйкес келеді, мұнда компаниялардың 62%-ы парниктік газдар шығарындыларын азайту бойынша міндеттемелерге ие - бұл сыбайлас жемқорлықтан кейінгі ең көп таралған тақырып — ал биоәртүрлілікті сақтау бойынша міндеттемелер әлдеқайда аз (25%) (2.1-сурет).⁵

Жалпы биоәртүрлілікке әсер етуді азайту немесе болдырмау бойынша міндеттемелер сирек кездесетін болса да, саланың айтарлықтай өзгергіштігі бар және биоәртүрлілікке қатысты міндеттемелердің ең көп тараған төрт секторының үшеуі - энергетика, негізгі материалдар (мысалы, тау-кен өндірісі) және күнделікті тауарлар (мысалы, азық-түлік және темекі) - биоалуантүрлілікке әсер етумен байланысты болды (OECD, 2025^[3]; 2025^[1]; FfB Foundation, 2023^[4]) (2.1-сурет). Басқа сөзбен айтқанда, биоәртүрлілікті сақтау бойынша міндеттемелердің таралуы салалық тәуекел профильдерімен байланысты сияқты.

Керісінше, әр түрлі салаларда әр түрлі тәуекел бейіндері болғанына қарамастан, биоәртүрліліктен басқа тақырыптармен байланысты міндеттемелерді қабылдауда салалық вариация салыстырмалы түрде аз. ЭЫДҰ-ның алдыңғы зерттеулері басқа секторлармен салыстырғанда, ауыл шаруашылығы, тау-кен өнеркәсібі және өңдеу өнеркәсібі көптеген мәселелер бойынша жоғары әсер ету деңгейімен байланысты екенін көрсетті, ал басқа секторлар тәуекелдердің шоғырланған жиынтығымен байланысты (ЭЫДҰ, 2025^[3]) (2.1-кірістірмені қараңыз). Салалық тәуекел бейіндері тұрғысынан алғанда, міндеттемелердің таралуы ұзақ мерзімді тұтыну тауарлары (мысалы, азық-түлік және темекі) және энергетика (мысалы, мұнай және газ) секторларында жоғары болады, бірақ ол негізгі материалдар секторларында (мысалы, тау-кен өнеркәсібі) күткендей жоғары емес, циклдік тұтыну тауарлары (мысалы, киім) және технологиялар (мысалы, тұтынушылық электроника).

2.1-кірістірме. Салалық секторлардың қоршаған ортаға әсерімен және әлеуметтік салдарымен байланысы

Әртүрлі секторлардағы компаниялар әртүрлі тәуекелдер мен салдарлармен байланысты болады, сондықтан кешенді тексеру жүргізу кезінде бизнесті жауапты жүргізу (БЖЖ) мәселелерінің әртүрлі жиынтығына басымдық беру қажет болуы мүмкін. Кейбір секторлар басқа секторлармен салыстырғанда айтарлықтай әсер ету деңгейімен байланысты болуы мүмкін.

2024 жылы ЭЫДҰ үкіметтік органдардың, халықаралық ұйымдардың, жеке сектордың, азаматтық қоғамның және академиялық шеңбердің мүддесін білдіретін 100-ден астам ұйымдардың 133 сарапшысына сауалнама жүргізді, олардың пікірінше, бизнесті жауапты жүргізу бойынша КҰК-ға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарымен (КҰК-ға арналған Басшылық қағидаттар) қамтылған қоршаған ортаға және қоғамға елеулі әсер етумен байланысты секторларды анықтауды сұрады (ЭЫДҰ, 2023^[5]).

Сауалнамаға сәйкес, басқа секторлармен салыстырғанда ауыл шаруашылығы, тау-кен өнеркәсібі және өңдеу өнеркәсібі адам құқықтары үшін тәуекелдерді, еңбекті қорғау және қауіпсіздік немесе мәжбүрлі еңбек сияқты еңбек мәселелерін және ластану немесе жоғалту сияқты қоршаған ортаға әсерді қоса алғанда, кең ауқымды мәселелер бойынша биоалуантүрлілікке жоғары әсер ету деңгейімен байланысты. Керісінше, басқа секторлар тәуекелдердің шоғырланған жиынтығымен байланысты.

2.1-кесте. Бизнесті жауапты жүргізудің таңдалған салдарына қатысты секторға қабылданатын әсер

Адам құқықтары, жұмыспен қамту және қоршаған ортаға әсер ету ауыл шаруашылығымен, тау-кен және өңдеу өнеркәсібімен кеңінен байланысты болып көрінеді.

Сектор	Адам құқықтары			Еңбек қатынастары және өнеркәсіп саласындағы қатынастар						Қоршаған орта						Парақорлық
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Ауыл шаруашылығы, аквамәдениет және балық шаруашылығы																
Азық-түлік және сусындар																
Мұнай және газ																
Көмір өндіру																
Тоқыма және киім																
Банк ісі																

■ Үздік 10% (ең жиі таңдалатын секторлар)

■ Келесі 40%

Төменгі 50% (сирек таңдалатын секторлар)

Ескертпе: Бұл кесте сауалнама нәтижелерін иллюстрациялық секторлар жиынтығының белгілі бір әсер ету түрлерімен қаншалықты жиі байланысты екенін көрсететін жылу картасы ретінде ұсынады. Көбінесе БЖЖ мәселесімен байланысты секторлар қою көк түспен, кейде БЖЖ мәселесімен байланысты секторлар орташа көк түспен, ал сирек немесе мүлдем БЖЖ мәселесімен байланысты емес секторлар ақ түспен боялған. 1-ден 16-ға дейінгі сандармен бағандар:

1. Адам құқықтарына әсері, 2. Қауымдастықтарға әсер ету және жергілікті қатысу мәселелері, 3. Өділ ауысу, 4. Бірлестіктер мен ұжымдық келіссөздер бостандығы, 5. Балалар еңбегі, 6. Мәжбүрлі еңбек, 7. Жұмысқа қабылдау кезіндегі кемсітушілік, 8. Еңбекті қорғау және қауіпсіздік мәселелері, 9. Нашар еңбек жағдайлары, соның ішінде жалақы, 10. Климаттың өзгеруі, 11. Экожүйелердің деградациясы және биоәртүрліліктің жоғалуы, 12. Ауаның, судың және топырақтың ластануы, 13. Қалдықтарды, соның ішінде қауіпті заттарды дұрыс пайдаланбау, 14. Жануарларға қатыгездік, 15. Ресурстарды, соның ішінде пластмассаны шамадан тыс пайдалану және ысырап ету, 16. Сыбайлас жемқорлық, парақорлық және бопсалау. Кестеде иллюстрациялық мақсатта әсер етудің жекелеген секторлары мен санаттары көрсетілген. ЭЫДҰ (2025_[3]), *Әр түрлі салалардағы экологиялық және әлеуметтік әсерлер*, <https://doi.org/10.1787/dd39761c-en>.

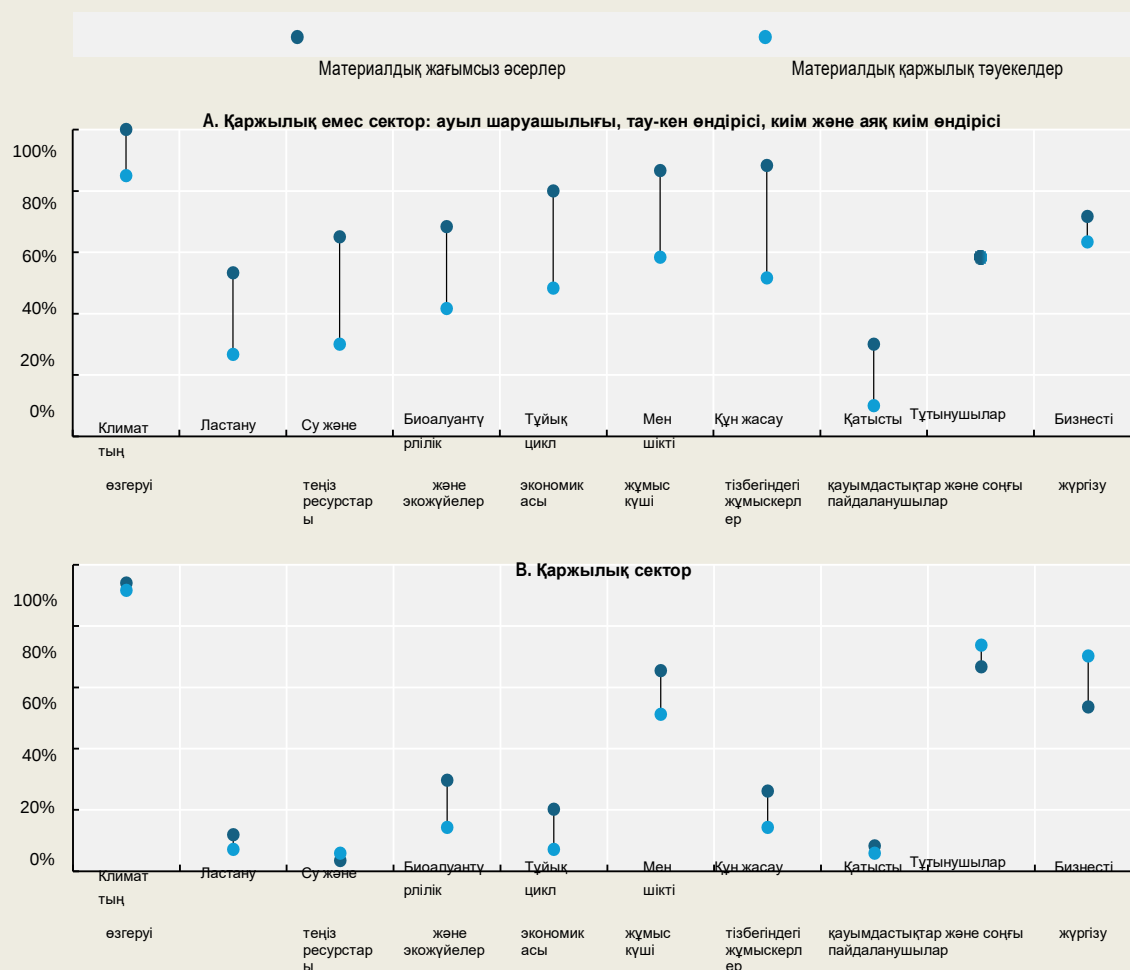
Компаниялардың БЖЖ-мен байланысты қаржылық тәуекелдерге ұшырауының салыстырмалы маңыздылығын және БЖЖ-ның қолайсыз салдарын түсіну үшін ЭЫДҰ ЕО-ның Тұрақты даму саласындағы корпоративтік есептілік (CSRD) Директивасына сәйкес қосарланған бағалаудың үлгісін талдады. Белгілі бір мәселеге елеулі теріс әсер ететіндігі туралы есеп беретін компаниялардың үлесі көбінесе бұл мәселені компания үшін маңызды қаржылық тәуекел ретінде анықтайтын компаниялардың үлесінен асып түседі (2.2-кірістірмені қараңыз).

2.2-кірістірме. Қаржылық тәуекелдің маңыздылығын және қолайсыз экологиялық және әлеуметтік салдарларды бағалаудағы олқылықтар

ЭЫДҰ 2025 жылы ЕО-ның Корпоративтік тұрақтылық туралы есептілік директивасына (CSRD) және Еуропалық тұрақтылық туралы есептілік стандарттарына (ESRS) сәйкес келетін Корпоративтік есептіліктің бірінші толқыны аясында ашылған шамамен 140 қосарланған бағалаудың үлгісін қарастырды. Бұл қосарланған бағалауларда компаниялар оң және теріс елеулі әсерлерді, сондай-ақ олардың қызметіне және құн тізбегіне байланысты елеулі қаржылық тәуекелдер мен мүмкіндіктерді ашуы керек. Бұл есептер тұрақты дамудың негізгі тақырыптарының маңыздылығындағы айтарлықтай алшақтықты, сондай-ақ қаржы және қаржылық емес секторлар арасындағы тақырыптардың қабылданған маңыздылығындағы елеулі айырмашылықтарды көрсетеді.

2.4-сурет. Тұрақты дамудың қаржылық маңызды тәуекелдері мен ESRS тақырыптары бойынша тұрақты дамудың елеулі қолайсыз салдары арасындағы маңыздылық алшақтығы

Хабарланған жағымсыз салдарлар қаржылық емес секторлардағы тұрақты дамудың он тақырыбының біреуінен басқа, барлығы бойынша хабарланған қаржылық тәуекелдерден асып түседі. Қаржы секторындағы компаниялар айтарлықтай аз тақырыптарды анықтайды.

Ескертпе: Бұл суретте белгілі бір мәселеге айтарлықтай теріс әсер ететіндігі туралы есеп беретін компаниялардың үлесі, сондай-ақ бұл мәселені маңызды қаржылық тәуекел ретінде анықтайтын компаниялардың үлесі көрсетілген. CSRD бойынша есеп беретін компаниялар жүргізген 144 қосарланған бағалаудың үлгісі негізінде. А панелі қаржы емес сектордағы 60 компанияға жатады: ауыл шаруашылығы, тау-кен өнеркәсібі, тігін және аяқ киім өнеркәсібіндегі құн тізбегі; В панелі қаржы секторындағы 84 компанияға жатады.

LSEG ұсынатын Reference Data Business Classification (TRBC) салалық топтары мен бизнесті жіктеу салалары негізінде іріктелген TRR 266 Accounting for Transparency (2025) Sustainability Reporting Navigator (dataset), <https://www.srnay.com/>, көрсетілгендей ЭЫДҰ-ның компаниялардың жария есептеріне негізделген іріктемесі.

Тұрақты дамудың он тақырыбының біреуінен басқа, белгілі бір мәселеге елеулі теріс әсер ететіндігі туралы есеп беретін қаржылық емес сектордағы компаниялардың үлесі осы мәселені елеулі қаржылық тәуекел ретінде айқындайтын компаниялардың үлесінен асып түседі (2.4-суретті, А панеліді қараңыз). Бұл материалдық алшақтық құндылық тізбегіндегі жұмыскерлер үшін (37 п.т.), су және теңіз ресурстары (35 п.т.), тұйық цикл экономикасы (32 п.т.) және меншікті жұмыс күші (28 п.т.) үшін ең үлкен болып табылады. Климаттың өзгеруі (15 п.т.) және парақорлық пен сыбайлас жемқорлықты (8 п.т.) қоса алғанда, іскерлік мінез-құлық үшін алшақтық аз болып көрінеді, ал мұндай алшақтық тұтынушылар мен соңғы пайдаланушыларға қатысты тұрақты даму тәуекелдері мен салдары үшін жоқ сияқты. Өртүрлі тақырыптардағы маңыздылықтағы олқылықтардың себептері қосымша зерттеуді қажет етеді. Мысалы, бұл алшақтық

тәуекелдер мен әсерлер туралы ақпаратты дұрыс бағалауға және ашуға байланысты қиындықтарды көрсете ме, сондай-ақ айырмашылықтар белгілі бір әсерлерді жою үшін нақты немесе болжамды қаржылық және іскерлік ынталандырудың болмауына қаншалықты байланысты.

Қаржы секторындағы компаниялар теріс салдарлар мен қаржылық тәуекелдер тұрғысынан қаржылық емес сектордағы компанияларға қарағанда айтарлықтай аз тақырыптарды анықтайды (2.4-суретті, В-панельді қараңыз). Қаржы секторындағы негізгі материалдық тақырыптар климаттың өзгеруі, жеке қызметкерлер, тұтынушылар және соңғы пайдаланушылар, сондай-ақ іскерлік мінез-құлық болып табылады. Жалпы алғанда, жағымсыз әсерлерді анықтайтын компаниялардың үлесі тұрақты дамудың он тақырыбының тоғызынан (және елеулі қаржылық тәуекелдер жағдайында жеті тақырып бойынша) қаржылық емес компанияларға қарағанда төмен. Бір қызығы, қоршаған ортаның ластануы, су және теңіз ресурстары, айналмалы экономика және зардап шеккен қауымдастықтар сияқты тақырыптар бойынша елеулі теріс әсерлерді немесе қаржылық тәуекелдерді анықтайтын қаржы секторы компанияларының үлесі 20%-дан аспайды. Олардың экономиканың нақты секторындағы компаниялармен іскерлік қатынастарын ескере отырып - қаржылық қызмет көрсету арқылы - қаржы және қаржылық емес секторлардағы көптеген тақырыптардың қабылданған маңыздылығы арасындағы айырмашылық одан әрі талдауды қажет етеді.

Тұрақты даму саласындағы жоғары деңгейдегі лауазымдар барған сайын кең таралуда, ал тұрақты дамуға байланысты сыйақылар сирек кездеседі.

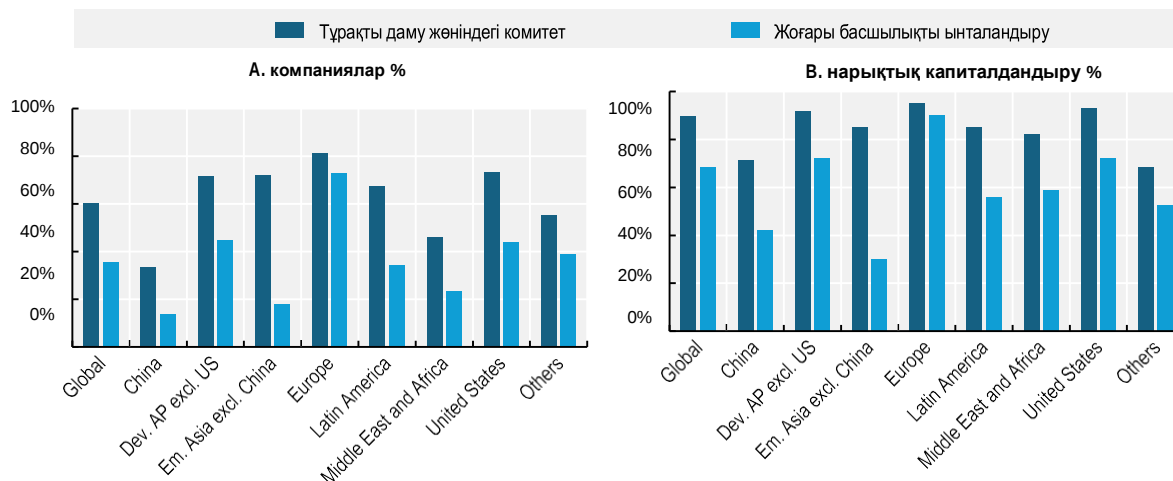
БЖЖ-дің компанияларды басқару жүйелеріне интеграциялану дәрежесін бағалау үшін екі көрсеткіш пайдаланылады:

- 1) корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік (КӘЖ) стратегиясына қатысты шешімдер қабылдау жөніндегі өкілеттіктері бар директорлар кеңесі немесе жоғары басшылық деңгейінде жеке комитеттің немесе КӘЖ жөніндегі команданың болуы; және
- 2) компаниялардың басшылықтың сыйақысын ESG немесе тұрақты даму көрсеткіштерімен байланыстыратын саясатының болуы. Бірнеше зерттеулер директорлар кеңесі мен тұрақты даму комитеттерінің қадағалауы тәуекелдерді басқарудың жалпы тиімділігін арттыратынын, компанияның тұрақты даму бастамаларын жалпы стратегиямен үйлестіруге көмектесетінін және директорлар кеңесінің тәуекелдер мен олардың салдарын анықтау және бақылау қабілетін күшейтетінін көрсетті (Amiraslani et al., 2025^[6]; KPMG, 2023^[7]).

Тіркелген ірі компаниялардың көпшілігі тұрақты даму комитетінің директорлар кеңесі немесе жоғары басшылық деңгейінде бар екендігі туралы хабарлайды (60%), бірақ аз компаниялар тұрақты даму көрсеткіштеріне байланысты сыйақылар туралы ақпаратты ашады (35%) (2.5-сурет). Еуропа айтарлықтай ерекшелік болып табылады, өйткені тәжірибенің екі саласында да ақпаратты ашу көрсеткіштері жалпы ұқсас және барлық аймақтар арасында ең жоғары болып табылады. Екі тәжірибені қолдану Қытайда ең аз таралған, мұнда компаниялардың шамамен 33%-ы тұрақты даму комитеті бар, ал 14%-ы жоғары басшылықтың сыйақы саясаты бар. Екі тәжірибені де енгізу арасындағы қарама-қайшылық Азияның дамушы елдерінде ең таң қалдырады, Қытайдан басқа, жоғары басшылықтың сыйақы саясатымен салыстырғанда тұрақты даму комитеттері төрт есе көп компанияларға ие. ЭЫДҰ-ның алдыңғы зерттеулері сонымен қатар тұрақты даму тәуекелдерін бақылайтын директорлар комитеттерінің таралуы 2022 жылдан бері артқанын көрсетеді (ЭЫДҰ, 2024^[8]; 2025^[11]).

2.5-сурет. Директорлар кеңесі немесе жоғары басшылық деңгейіндегі жауапкершілік және тұрақты даму саласындағы тиімділікті ынталандыру

Ірі мемлекеттік компаниялардың 60%-ы тұрақты даму комитеті болса, тек үштен бірінен сәл астамында аға басшылардың сыйақысы ішінара тұрақты даму көрсеткіштеріне негізделген сыйақы саясаты бар.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Тәуекелдер мен әсерлерді анықтау және бағалау

Тәуекелдерді анықтау және бағалау компанияларға операциялық және жеткізу тізбегіндегі нақты және ықтимал салдарды жою үшін әрекеттерді анықтауға және басымдық беруге көмектеседі. ЭЫДҰ-ның БЖЖ жөніндегі стандарттарына сәйкес компаниялар әсер ету ықтималдығы жоғары және ауыр болуы мүмкін жалпы аймақтарды анықтау үшін жоғары деңгейдегі тәуекелдерді бағалауды жүргізуі керек. Алынған мәліметтер негізінде олар тәуекелдерді терең бағалау үшін нақты операцияларға, іскерлік қатынастарға немесе қызмет салаларына басымдық береді деп күтілуде. Мұндай бағалаулар компанияның жағдайына (мысалы, жеткізілім тізбегінің мөлшері, күрделілігі), сондай-ақ анықталған тәуекелдердің ауырлығы мен түріне сәйкес келуі керек.

Кешенді тексеру шеңберіндегі күтулер компанияның операциялық қызметін, жеткізілім тізбегін және басқа да іскерлік қатынастарды қамтиды. Бұл бөлім негізінен компаниялардың жеткізу тізбегіндегі тәуекелдерді анықтауға және бағалауға бағытталған күш-жігеріне бағытталған, өйткені бұл жерде ең маңызды салдарлар жиі орын алады.

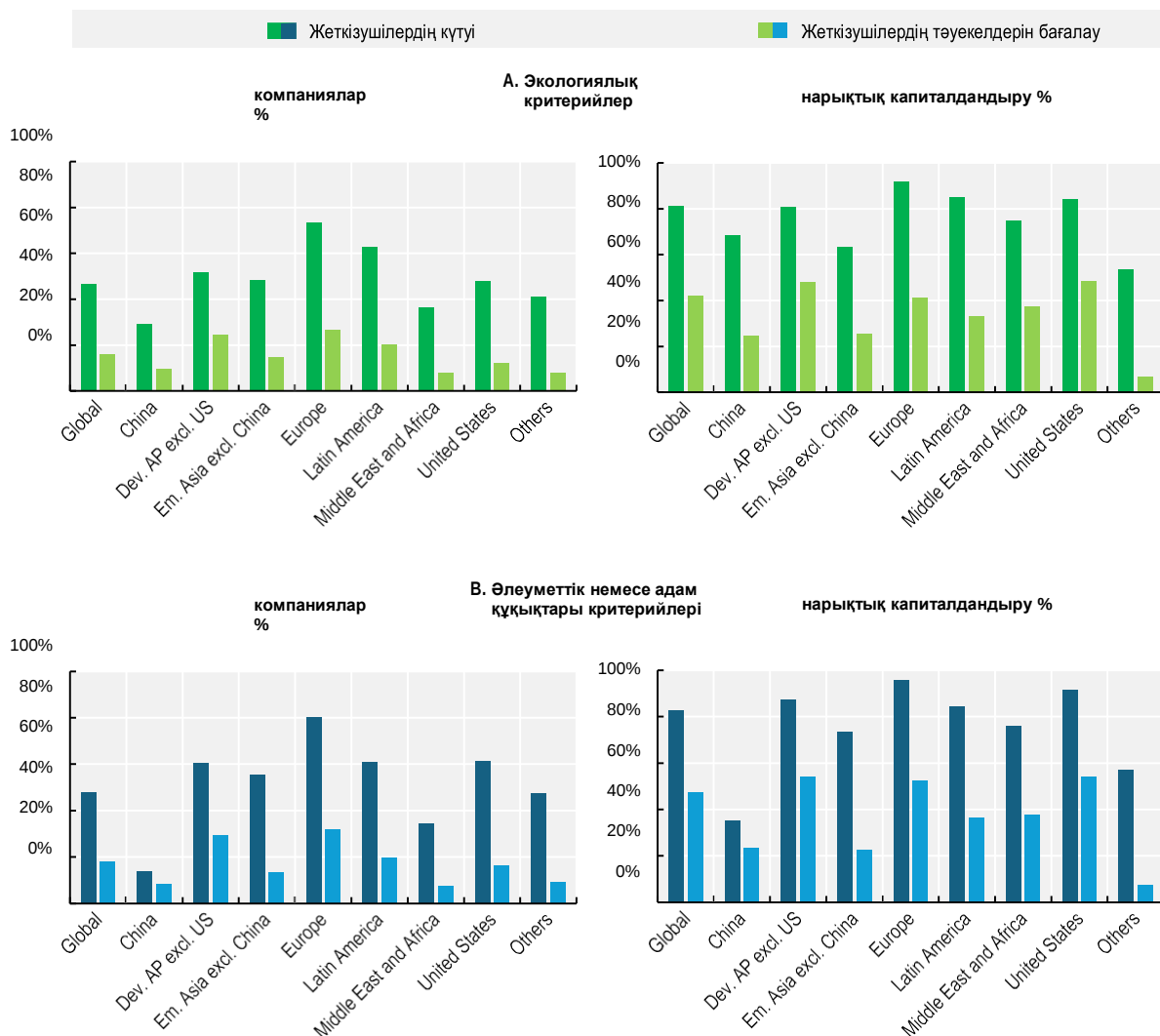
Жеткізу тізбегіндегі экологиялық және әлеуметтік тәуекелдерді бағалайтын компаниялар аз.

Бұл бөлімде компаниялардың екі индикатор жиынтығына сүйене отырып, жеткізу тізбегіндегі тәуекелдер мен әсерлерді қалай анықтайтыны және бағалайтыны қарастырылады: 1) компаниялар жеткізушілерді таңдау кезінде олардың адам құқықтары критерийлерін немесе экологиялық критерийлерді пайдалануы туралы ақпаратты аша ма, бұл жеткізушілердің мінез-құлық саясатының немесе кодексінің болуын және жалпы алғанда, олардың экологиялық немесе әлеуметтік мәселелер бойынша өз жеткізушілерінен бизнесті жауапты жүргізуге қатысты күтулерінің болуын білдіруі мүмкін; және 2) компаниялар осы мәселелер бойынша жеткізушілердің тәуекелдерін бағалау туралы есеп бере ме. Жиынтықта бұл көрсеткіштер жеткізу тізбегіндегі тәуекелдерді анықтау мен бағалаудың барлық аспектілерін қамтымаса да, осы салада кешенді тексеруді енгізудің ішінара көрсеткіштері ретінде қызмет етеді.

Тіркелген ірі компаниялардың жартысына жуығы өз жеткізушілерін таңдау кезінде экологиялық (47%) немесе адам құқықтарын қорғау (48%) критерийлерін қолдану туралы хабарлайды (2.6-сурет). Жеткізушілердің бұл үміттері штаб-пәтері Еуропада орналасқан компаниялар арасында жиі кездеседі, одан кейін экологиялық критерийлер бойынша Латын Америкасы және адам құқықтары критерийлері бойынша АҚШ, Латын Америкасы және Азия-Тынық мұхиты аймағының дамыған елдері тұр. Жеткізушілерді таңдау кезінде осындай критерийлерді қолданатын компаниялардың үлесі Қытайдағы ең төмен болып табылады. Көптеген аймақтарда жеткізушілердің адам құқықтары критерийлеріне қатысты күтулері экологиялық критерийлерге қарағанда кең таралған немесе біршама кең таралған; Қытай - бұл ерекше ерекшелік, мұнда компаниялар жеткізушілерді таңдау кезінде адам құқықтары критерийлеріне қарағанда экологиялық критерийлерді қолдануды екі есе көп ашады.

2.6-сурет. Жеткізушілердің тәуекелдерін бағалаумен салыстырғанда жеткізушілерге қойылатын экологиялық және әлеуметтік талаптар

Тіркелген ірі компаниялардың жартысына жуығы жеткізушілерді таңдау кезінде экологиялық критерийлерді немесе адам құқықтары критерийлерін пайдалану туралы есеп берсе, 20%-дан азы жеткізушілердің тәуекелдерін осындай критерийлерге сәйкес бағалайтынын хабарлайды.

Ескертпе: Әр аймақ үшін бірінші баған жеткізушілердің үміттерін, ал екінші баған жеткізушілердің тәуекелдерін бағалауды білдіреді.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Экологиялық және әлеуметтік критерийлер бойынша жеткізушілердің тәуекелдерін бағалау туралы есеп беретін ірі тіркелген компаниялардың үлесі айтарлықтай төмен және сәйкесінше 16% және 18% құрайды (2.6-сурет). Жеткізушілердің тәуекелдерін бағалау штаб-пәтері Еуропада және Азия-Тынық мұхиты аймағының дамыған елдерінде (АҚШ-ты қоспағанда) ең көп таралған және Таяу Шығыс пен Африкада, сондай-ақ Қытайда ең аз таралған. Экологиялық және әлеуметтік мәселелерге қатысты жеткізушілердің тәуекелдерін бағалау туралы есеп беретін компаниялар сәйкесінше нарықтық капиталдандырудың 42% және 47% қамтиды, бұл тәжірибе ірі компаниялар арасында шоғырланғанын көрсетеді. Бұл әсіресе Америка Құрама Штаттарында байқалады, мұнда нарықтық капиталдандыру бойынша қамту компаниялардың үлесінен шамамен үш-төрт есе жоғары, бұл Америка Құрама Штаттарын Азия-Тынық мұхиты аймағының дамыған елдерімен бірге нарықтық капиталдандыру бойынша ең жоғары іске асырылатын аймаққа айналдырады.

Жалпы алғанда, бұл сандарды көптеген компаниялар өз жеткізушілерінен әлеуметтік және экологиялық критерийлерді орындайды деп күтетінінің дәлелі ретінде түсіндіруге болады, бірақ бұл критерийлердің іс жүзінде сақталуын бағалайтын жүйелер аз ғана. Бұл тұжырым Дүниежүзілік эталондық альянстың мәліметтеріне сәйкес келеді, ол ең ықпалды 2000 компанияның жартысына жуығы жеткізушінің мінез-құлық кодексіне ие болғанымен, шамамен 10%-ы ғана жеткізу тізбегіндегі адам құқықтары саласындағы тәуекелдерді анықтайды және бағалайды деп хабарлайды (WBA, 2026^[9]).

Жеткізушілерді бағалау нақты басымдық процесінсіз жүзеге асырылады

Жеткізушілерді бағалау жүргізілетін жерде компаниялардың нақты тәуекел профиліне қарамастан барлық жеткізушілерді бірдей бағалайтыны туралы дәлелдер бар. Жақында жүргізілген зерттеу көрсеткендей, жеткізушілердің тұрақтылығын бағалайтын компаниялардың 63%-ы мұны алдын-ала таңдаусыз жасайды, яғни барлық жеткізушілерді тәуекел бейініне қарамастан бағалайды (S&P Global, 2025^[10]).

Франция мен Германияны Кешенді тексеру туралы заң енгізілгеннен кейін жүргізілген екі сауалнама реттелетін компаниялардың жеткізушілердің сауалнамаларын кеңінен қолдануға бейім екенін көрсетеді. Мысалы, Францияда жеткізушілердің 78%-ы тұрақты даму туралы ақпарат беруді үнемі сұрайтынын, ал 77%-ы өздерінің бірінші деңгейлі жеткізушілері туралы ұқсас деректерді беруді сұрағанын хабарлады; Германияның Жеткізу тізбегі туралы заңының контекстінде сауалнамаға қатысқан ШОК-дың 41%-ы адам құқықтарына немесе қоршаған ортаға байланысты тәуекелдерге байланысты екенін хабарлады (BriFrance, Orse and PwC, 2022^[11]) (German International Chamber of Commerce, 2023^[12]). Бұл тәжірибелер кейбір реттеушілерді жеткізушілерді бағалау кезінде тәуекелге бағытталған тәсілді қолдануға қатысты нақты нұсқауларды енгізуге әкелді («Кешенді тексеру саясаты» бөлімін қараңыз).

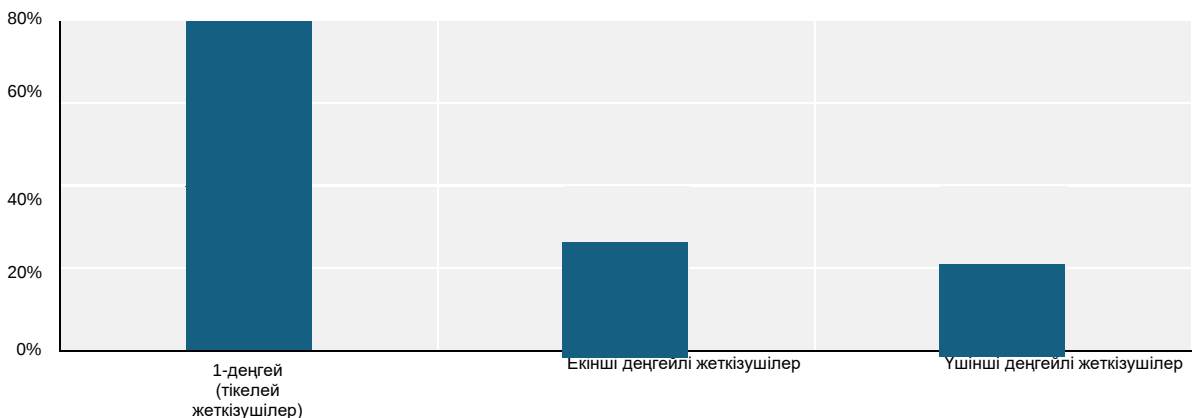
Көптеген компаниялар бірінші сатыдан тыс жеткізушілерді кешенді тексеруден өткізуде қиындықтарға тап болады.

Компаниялардың хабардарлық дәрежесін бағалау және оларды бірінші деңгейдегі жеткізушілерден тыс кешенді тексеруді тарату үшін бұл бөлімде 450-ге жуық ірі мемлекеттік компаниялардың үлгісі негізінде компаниялардың әлеуметтік аудит бағдарламалары жеткізілім тізбегінің әртүрлі деңгейлерін қамту көрсеткіштері қолданылады (2.7-сурет).⁷ Айта кету керек, бұл деректер 2.6-суретпен салыстырғанда басқа үлгіге негізделген, сондықтан көрсеткіштер тікелей салыстырмалы емес. Сонымен қатар, 2.8-суретте шамамен 500 ірі тіркелген компаниялардың басқа үлгісі үшін қолжетімді шикізат көзі белгілі компанияның тиісті өнімдерінің болжамды үлесін өлшейтін көрсеткіш қолданылады.⁸

Осы 450 ірі тіркелген компаниялардың шамамен 70%-ы әлеуметтік аудит бағдарламалары кем дегенде кейбір бірінші деңгейлі жеткізушілерді қамтитынын, ал шамамен 30%-ы екінші деңгейлі жеткізушілерді және 20%-ы үшінші деңгейлі жеткізушілерді қамтитынын айтады (2.7-сурет).⁹ Тау-кен секторынан өнім сатып алатын салаларда тіркелген 500-ге жуық ірі компаниялардың басқа үлгісіне сүйене отырып, компаниялардың шамамен 30%-ы кем дегенде кейбір тиісті шикізат үшін кен өндірілген елді білетіндерін және тек 3%-ы барлық тиісті шикізат қайдан келгенін білетіндіктерін хабарлады (2.8-сурет).

2.7-сурет. Жеткізушілерді ірі жария компаниялардың кіші үлгісіндегі деңгейлер бойынша әлеуметтік аудит бағдарламаларымен қамту

Әлеуметтік аудит бағдарламалары бірінші деңгейге бағытталған, алдыңғы кезеңдерде қамту шектеулі.

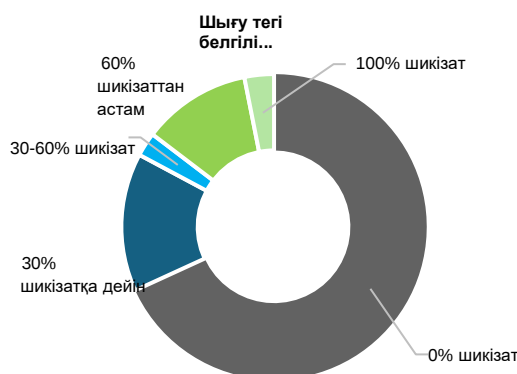

Ескертпе: Бұл көрсеткіш әртүрлі қамтуы бар үш индикаторға негізделген (~450 ірі листингтік компанияға дейін). Осы деректердің төмен қамтылуын ескере отырып, әрбір көрсеткіш үшін енгізу деңгейі деректері бар қосалқы үлгідегі компаниялардың пайызымен көрсетілді және 2021 жылдан бастап 2026 жылдың басына дейінгі кезеңдегі соңғы қолжетімді деректерге негізделген. Бірінші деңгейдегі аудиторлық қамту деректері бар компаниялардың шамамен 35%-ы кем дегенде кейбір екінші немесе үшінші деңгейлі жеткізушілерді (немесе екеуін де) қамтиды. Осы суреттің мақсаттары үшін компанияның аудит бағдарламасы белгілі бір деңгейді қамтиды деп саналады, егер ол осы деңгейде кем дегенде кейбір жеткізушілерді қамтыса.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg; MSCI. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

2.8-сурет. Тау-кен өндіру секторының өнімдерін пайдаланатын салалардағы ірі жария компаниялардың кіші үлгісіндегі белгілі шығу тегі бар тиісті шикізат материалдарының бағалау үлесі

Көптеген компаниялар кез-келген тиісті шикізаттың шығу тегі туралы білетіндіктерін айтпайды.

Ескертпе: Бұл диаграмма компаниялардың шығу тегі белгілі (кем дегенде ел деңгейінде) тиісті шикізат үлесі бойынша таралуын көрсетеді. Осы деректердің аз қамтылуын ескере отырып, тарату деректер қолжетімді болған 500-ге жуық ірі компаниялардың кіші үлгісіндегі компаниялардың пайызымен көрсетіледі және 2021 жылдан бастап 2026 жылдың басына дейінгі соңғы қолжетімді деректерге негізделген.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg; MSCI. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Жақында кешенді тексеруді реттеуге және құпиялылықты қорғау туралы заңнамаға қатысты шектеулер компанияларға ШОБ ретінде жіктелген іскери серіктестерден немесе белгілі бір юрисдикцияларда жұмыс істейтін жеткізушілерден ақпарат сұрауға кедергі келтіруі мүмкін, бұл сонымен қатар компаниялардың алдыңғы кезеңдерде кешенді тексеру жүргізу әрекеттерін қиындатуы мүмкін (OECD/IEA, 2025^[13]).

Бірінші деңгейден тыс кешенді тексеруді кеңейту тәуекелдерді тиімді азайту және жеткізу тізбегінің бұзылуын болдырмау үшін маңызды.

Жеткізу тізбегін бұзу қаупі тікелей іскери серіктестерден тыс артады. Жақында жүргізілген сауалнама жеткізілім тізбегінің әрбір деңгейінде сәтсіздік қаупі артатынын көрсетті, яғни екінші деңгейде ол біріншіге қарағанда 21%-ға, ал үшінші деңгейде 38%-ға дейін жоғары (BCG, 2023^[14]). Сол сияқты, COVID-19 пандемиясы кезінде бизнес сауалнамасы жеткізу тізбегіндегі үзілістердің 40% екінші деңгейде және одан әрі болғанын анықтады (BCI, 2021^[15]). Осылайша, бірінші деңгейдегі серіктестердің жан-жақты тексеруін шектеу компаниялардың жеткізілім тізбегінің алдыңғы кезеңдерінде жиі нашарлайтын елеулі тәуекелдер мен салдарларды елемейтін әкелуі мүмкін. Мысалы, 900 миллион жеткізу тізбегінің желілік талдауы балалар немесе мәжбүрлі еңбек қаупі бірінші деңгейдегі ЕО компанияларының 8,5%-дан екінші деңгейде 82%-ға және үшінші деңгейде 99%-ға дейін өсетінін көрсетті (Hurt et al., 2023^[16]), бұл ретте, жеке зерттеу мәжбүрлі еңбек жағдайларының 78%-ы екінші деңгейде және одан әрі жүреді деп есептейді (EcoVadis, 2025^[17]).

Көптеген компаниялар жеткізілім тізбегінің ашықтығын және қажет болған жағдайда, материалдарды қадағалауды, сондай-ақ тізбекті одан әрі қарай жан-жақты тексеруді кеңейтуге қолдау көрсету үшін тұрақтылық бастамаларын қарастырады (2.3-кірістірмені және келесі бөлімді қараңыз).

2.3-кірістірме. Жеткізу тізбегіндегі кешенді тексерудің көбейткіштері ретінде тұрақты даму бастамалары

Бұл кірістірмеде ЭЫДҰ-ның жасанды интеллектті қолдайтын әдіснаманы қолдана отырып тұрақты даму бастамаларын картаға түсіру бойынша пилоттық зерттеуінің алдын ала нәтижелерін ұсынады. 500 ірі тіркелген компаниялардың (2020-2025жж.) тұрақты дамуы туралы ақпаратты ашуға сүйене отырып, бұл зерттеу тұрақтылық саласындағы 1100-ге жуық бірегей бастамаларды анықтады. Бұл бастамалар көпжақты, салалық немесе мемлекеттік болуы мүмкін және жеткізу тізбегінің әртүрлі сегменттерінде, географиялық аймақтарда және әртүрлі мәселелерде кешенді тексеру функцияларының кең ауқымын орындай алады. Бастамалар жәрдемдесу қызметін (мысалы, тәуекелдерді бақылау, әлеуетті арттыру, шағымдарды қарау тетіктерін үйлестіру немесе бұзушылықтарды жою бойынша ұжымдық шараларды қолдау) немесе тексеру қызметін (мысалы, аудит, сертификаттау немесе компанияларды, объектілерді немесе өнімдерді белгіленген талаптарға сай бағалау); көпшілігі екі қызметті де, соның ішінде бастапқы қызметті де жүзеге асырады жеткізу тізбегінің сегменттерінде жүзеге асыра алады.

2.9-сурет. Уақыт өте келе тұрақты даму саласындағы бастамалар саны, функциялары бойынша

Ландшафт 2000-шы жылдардың басынан бастап кеңейіп, әртүрлі болды, көптеген бастамалар жәрдемдесу және тексеру функцияларын орындайды.

Ескертпе: Бұл суретте әр бастаманың құрылған жылына негізделген функциялар бойынша тұрақты даму бастамаларының жиынтық саны көрсетілген. Фасилитация басшылық, оқыту, секторлық диалог, тәуекелдерді бақылау, шағымдарды өңдеу және есеп беру жүйелері сияқты мүмкіндіктерді қамтиды; верификация бағалау, аудит, сертификаттау немесе бенчмаркингті қамтиды. Көптеген бастамалар бірнеше функцияларды орындайды, сондықтан функциялардың жалпы саны әр жылдағы бірегей бастамалардан асып түседі. «Жәрдемдесу» және «Тексеру» терминдері туралы толығырақ ақпарат алу үшін ЭЫДҰ/ХСО (2024^[18]) қараңыз. Сандар ЭЫДҰ зерттеуінің алдын ала нәтижелеріне негізделген, оның шеңберінде корпоративтік есептіліктегі тұрақты даму саласындағы бастамаларды картаға түсіру үшін ЖИ пайдалана отырып әдіснаманы сынақтан өткізу жүргізіледі және әдіснама мен деректер жиынтығы одан әрі әзірленуіне қарай нақтылануы мүмкін. Деректер жиынтығы 2020-2025 жылдар аралығында компаниялардың ақпаратын ашуда айтылған бастамалар негізінде қалыптасады, сондықтан 2020 жылға дейін қызметін тоқтатқан немесе маңыздылығын жоғалтқан бастамаларды ескермеуі мүмкін. Нәтижесінде, байқалған өсу тенденциясының бір бөлігі уақыт өте келе бастамалардың абсолютті санының өсуіне ғана емес, өмір сүру мен көріну әсеріне байланысты болуы мүмкін.

Дереккөз: тұрақты даму саласындағы бастамалар бойынша ЭЫДҰ деректер жинағы.

Анықталған бастамалардың 970-ке жуығы (89%) көмек компоненттерін қамтиды, ал шамамен 430 (39%) бағалау және/немесе сертификаттау жүргізеді. Осылайша, көптеген бастамалар тексеру шараларын да, жәрдемдесу шараларын да жүзеге асырады. Анықталған бастамалардың саны соңғы екі онжылдықта тұрақты түрде өсті, 2000 жылы шамамен 500-ден 2020 жылы шамамен 1050-ге дейін өсті (2.9-сурет). Бұл кеңейту ландшафттың әртүрлі және динамикалық сипатын көрсетеді, өйткені бастамалар көбінесе өз қызметін, стандарттарын және басқару құрылымдарын жаңартады (OECD/ITC, 2024^[18]; OECD, 2022^[19]).

Ірі мемлекеттік компаниялар тұрақты даму бастамаларының кең ауқымын пайдаланады, бұл бастамалар экожүйесінің тығыздығы мен әсерін көрсетеді. Орташа алғанда, компаниялар өз есептерінде 24 түрлі бастаманы атап өтеді, олардың кейбіреулері 100-ге жуық көрсетеді. Сонымен қатар, кейбір жеке бастамалар нарықты айтарлықтай қамтуға ие: Carbon Disclosure Project туралы 500 ірі компанияның нарықтық капиталдандыруының 71%-ын құрайтын компаниялар аталады, ал салааралық бастамалар, атап айтқанда, Forest Stewardship Council, нарықтық капиталдандырудың 50% құрайтын компаниялар туралы айтылады. Responsible Business Alliance сияқты салалық бастамалар тау-көн өнеркәсібі сияқты жекелеген секторлардағы нарықтық капиталдандырудың 80%-на дейін айтылған қабылдаудың бірдей жоғары деңгейін көрсетеді. Бұл заңдылықтар компаниялардың көптеген бастамаларға сүйенетінін және олардың аз бөлігі әлемдік нарықтарға айтарлықтай әсер етуі мүмкін екенін көрсетеді.

Тұрақты даму бастамалары саласындағы ЭЫДҰ жұмысы туралы қосымша ақпарат алу үшін келесі сілтеме арқылы өтіңіз: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct/sustainability-initiatives-for-responsible-business-conduct.html>.

Бақылау жүйелері жеткізу тізбегінің ашықтығын арттыра алады, бірақ олардың шектеулері бар

Бақылау жүйелері - азық-түлік өнеркәсібінде өнімнің қауіпсіздігі мен жылдам қайтарып алу мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін бұрыннан қолданылған-жеткізу тізбегін жан-жақты тексеруді және сәйкестікті қолдау үшін басқа салалардың кең ауқымында көбірек енгізіліп, қаржыландырылуда.

Қадағалау дегеніміз бүкіл жеткізу тізбегі бойынша келесі негізгі деректер элементтерін бақылау және тексеру мүмкіндігін білдіреді: шығу тегі, географиялық жол, меншік тізбегі және физикалық эволюция (ЭЫДҰ/МЭА, 2025^[13]). Кейбір қадағалау тетіктері өнімнің жеткізілім тізбегіндегі тәуекелдер туралы және жеткізушілер оларды қаншалықты шеше алатындығы (мысалы, суды тұтыну немесе парниктік газдар шығарындылары) немесе өнімнің сапасы (мысалы, техникалық сипаттамалары немесе тазарту деңгейлері) туралы ақпаратты беру үшін де қолданыла алады.

«Қадағалау» термин ретінде көбінесе жеткізілім тізбегін картаға түсіру мен аудитті қоса алғанда, жеткізілім тізбегінің ашықтығын қамтамасыз ету үшін бірқатар шаралар үшін стенография ретінде қолданылады. Дегенмен, қадағалау әдетте тауарлар өндірілетін, сатылатын немесе сатылатын жағдайлар туралы ақпарат бермейтінін ескеру маңызды. Сонымен, бақылау материалдары жеткізу тізбегінің ашықтығын арттыру құралы бола алатынына қарамастан, олар тәуекелдер мен салдарды анықтау немесе жою үшін жеткіліксіз.

Жеткізу тізбегіндегі материалдардың толық қадағалануы әртүрлі мәселелерге байланысты көп жағдайда, мүмкін немесе қаржылық жағынан тиімді болуы екіталай. Іске асыру шығындары жоғары болуы мүмкін. Деректерді жинаудың көптеген модельдері бар, бұл жеткізілім тізбегінде үйлесімділіктің болмауына әкеледі және компаниялар арасында деректердің үздіксіз алмасуына жол бермейді. Жеткізу тізбегіне қатысушылардың ақпарат алмасуы үшін шектеулі ынталандырулары болуы мүмкін, соның ішінде коммерциялық құпия мен ақпарат алмасуға тыйым салатын заңнамаға байланысты. Деректердің сапасы мен дәлдігі қадағалау жүйелерінің жалпы сенімділігі үшін мәселе болып қала береді, әсіресе әлсіз басқарылатын юрисдикцияларда. Сонымен қатар, қадағалау әрдайым мүмкін бола бермейді, мысалы, материалдар араласқан кезде, мысалы, минералдар мен кендерді өңдеу кезеңінде немесе мақта сияқты кейбір ауылшаруашылық тауарларында.

Тәуекелдерді бағалауға негізделген тәсілдер, егер ол негізделген болса (мысалы, жеткізілім тізбегіндегі тәуекелдердің жоғарылауына, сәйкестікке немесе стратегиялық қолжетімділікке байланысты), сенімді жеткізілім тізбегінің ашықтық жүйелерімен (мысалы, дәстүрлі меншік тізбегі құжаттамасы) компанияларды анықтауға және олардың жеткізу тізбегінің бірінші деңгейінен тыс сегменттердегі жағымсыз салдарға жауап беруге көмектесуде рөл атқаруы мүмкін.

Алайда, қадағалауға кез-келген саяси көзқарас оның артықшылықтарын ескеруі керек, сонымен бірге бизнеске қойылатын талаптардың парасаттылығы мен пропорционалдығын қамтамасыз етеді.

Компаниялар әдетте мүдделі тараптармен өзара әрекеттесетінін хабарлайды, бірақ адам құқықтарына әсер ету мәселелері бойынша мұны аз жасайды.

Кешенді тексеру шарасы болып табылатын мүдделі тараптарды тарту жағымсыз салдарлар мен тәуекелдерді анықтау және бағалау үшін маңызды. Мүдделі тараптарды тарту компанияларға нақты немесе ықтимал қолайсыз салдарлар туралы ақпаратты тікелей тиісті мүдделі тараптардан алуға мүмкіндік береді, әсіресе кабинеттік зерттеулер немесе қоғамдық көздер арқылы оңай анықталмайтын адам құқықтары мәселелері бойынша. Қызметкерлермен, кәсіподақтармен, зардап шеккен қауымдастықтармен, азаматтық қоғам ұйымдарымен немесе сарапшылармен мағыналы өзара әрекеттесу компанияларға тәуекелдердің іс жүзінде қалай көрінетінін түсінуге, тәуекелдерді бағалауды растауға, ақпаратты сәйкестендіруге және тәуекелдің жоғары деңгейі бар операциялар мен жеткізу тізбегінің әсерлерін анықтауға көмектеседі.

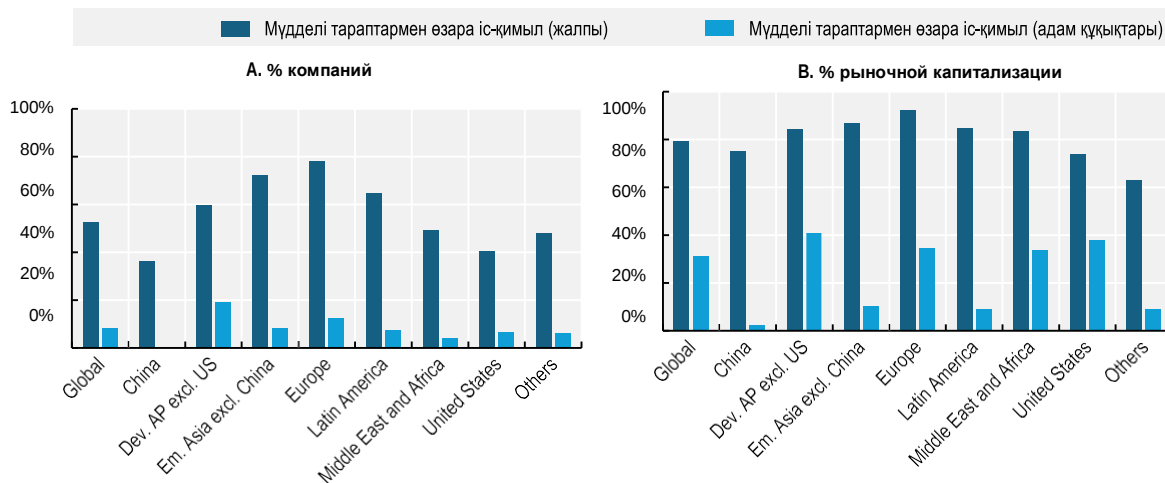
Бұл есепте мүдделі тараптардың қатысуын өлшеу үшін екі көрсеткіш қолданылады. Бірінші көрсеткіш компаниялар мен оның әртүрлі мүдделі тараптары арасында екіжақты байланыс орнатуға баса назар аудара отырып, мүдделі тараптарды шешім қабылдау процесіне және қолданыстағы өзара әрекеттесу рәсімдеріне қалай тартатынын ескере отырып, олардың мүдделі тараптармен өзара әрекеттесуі туралы ақпаратты ашатынын көрсетеді; бұл БЖЖ-дің нақты мәселелеріне немесе мүдделі тараптардың нақты түрлеріне қатысты емес. Екінші көрсеткіш компанияның мүдделі тараптармен адам құқықтары мәселелері бойынша өзара әрекеттескенін бағалайды және адам құқықтары саласындағы мәселелерді шешу үшін зардап шеккен тараптармен немесе олардың өкілдерімен тұрақты өзара әрекеттесуді білдіреді. Бұл екі көрсеткіш компанияның мүдделі тараптармен өзара әрекеттесу тенденциясы туралы түсінік бере алатынына қарамастан, олар бұл өзара әрекеттесудің мағыналы екендігін толық өлшей алмайды.

Ірі тіркелген компаниялардың жартысынан көбі (52%) мүдделі тараптармен өзара іс-қимылдың қандай да бір түрін өткізетіндігі туралы хабарлайды, бірақ өте аз ғана (8%) мүдделі тараптармен адам құқықтары мәселелері бойынша нақты өзара іс-қимыл жасайтындықтарын мәлімдейді (2.10-сурет). Мүдделі тараптардың қатысуы туралы хабарланған дәлелдер Еуропада және Азияның дамушы елдерінде (Қытайдан басқа) жиі кездеседі және Америка Құрама Штаттары мен Қытайда ең аз таралған. Мүдделі тараптарды адам құқықтары мәселелеріне тарту Америка Құрама Штаттарын қоспағанда, Азия-Тынық мұхиты аймағының дамыған елдерінде жиі кездеседі және Қытайда ең аз таралған болып көрінеді.

Мүдделі тараптардың кең тартылуының таралуы мен мүдделі тараптардың адам құқықтары мәселелеріне бағытталған тартылуы арасындағы алшақтық мүдделі тараптардың негізгі тартылуы көбінесе кеңірек байланыс және сыртқы байланыс процестерімен байланысты екенін көрсетуі мүмкін және анықтау және салдарға жауап беру үшін мүдделі тараптардан ақпарат алуға бағытталған кешенді тексеру процесіне байланысты болмауы мүмкін. Бұл Бенчмаркинг жөніндегі дүниежүзілік альянсының қорытындыларына сәйкес келеді, ол өзінің әлеуметтік бенчмаркингінде бағаланған 2000 компанияның тек 13%-ы мүдделі тараптарды адам құқықтары саласындағы тәуекелдерді анықтау және бағалау процесіне тартатынын және тек 4%-ы осы тәуекелдерге жауап беру туралы шешім қабылдауда мүдделі тараптарды тартатынын анықтады (World Benchmarking Alliance, 2026^[20]).

2.10-сурет. Мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл туралы ақпаратты ашу

Тіркелген ірі компаниялардың жартысынан көбі мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл туралы хабарлайды, бірақ мұндай жұмысты адам құқықтары мәселелері бойынша жүргізетіндер аз.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Алдын алу, азайту және жою

Алдын алу, салдарын азайту және әсерлерді жою БЖЖ саласындағы кешенді тексерудің нақты нәтижелерін қамтамасыз етудің негізгі шарттары болып табылады.

ЭЫДҰ-ның БЖЖ жөніндегі стандарттарына сәйкес компаниялардан салдардың алдын алу және жеңілдету бойынша шаралар қабылдау және енгізу арқылы қолайсыз салдарларды жою күтіледі. Сонымен қатар, егер компания жағымсыз әсер етсе немесе оған ықпал етсе, компания оны жоюға қатысады немесе осы процесте ынтымақтасады деп күтілуде. Шағым беру мақсатында мүдделі тараптар үшін шағымдарды қараудың тиімді тетіктерін ұсыну немесе оларға жәрдемдесу залалды өтеудің тағы бір негізгі құрамдас бөлігі болып табылады.

Әсерлердің алдын алу, азайту және жою шаралары кешенді тексеру процесінің алдыңғы кезеңдерінің, атап айтқанда тәуекелдер мен әсерлерді тиісті түрде анықтау мен бағалаудың нәтижесі болып табылады. Олар әсер етудің қандай екеніне және компанияның онымен қалай байланысты екеніне байланысты. Бұл әртүрлілік әртүрлі компанияларда алдын алу және азайту шараларын енгізу мен жүзеге асыруды кешенді немесе салыстырмалы өлшеуді қиындатады.

Осыған қарамастан, әлемдегі ең ірі жария компаниялардың алдын алу, салдарын азайту және әсерін жою жөніндегі шараларды енгізуді тереңірек түсіну үшін осы бөлімде тиісті көрсеткіштер пайдаланылады.

Біріншіден, жеке операцияларда еңбекті қорғау және қауіпсіздік контекстінде қолжетімді екі көрсеткіш қарастырылады, атап айтқанда:

1) еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасын басқару жүйелерін енгізу; және 2) компания қызметкерлерді тарта отырып, қауіпсіздікті жақсарту жөніндегі бастамаларға қатыса ма-мысалы, қызметкерлерге арналған еңбекті қорғау және қауіпсіздік комитеттері арқылы. Соңғысы мүдделі тараптармен, атап айтқанда, салдардың алдын алу және азайту шеңберінде өзара әрекеттесу үшін алмастырғыш ретінде қызмет етеді (2.11-сурет).

Екіншіден, жеткізу тізбегіндегі салдардың алдын алуға және азайтуға байланысты үш нақты көрсеткіш талданады, атап айтқанда: 3) тұрақты даму мәселелері бойынша жеткізушілерді оқыту; 4) жеткізу тізбегіндегі әлеуметтік саясатты компаниялардың сатып алу саясатына, күнделікті қызметке (мысалы, келісімшартты басқару) және сатып алу бөлімдерін оқытуға біріктіру - бұл іс жүзінде сатып алу компанияларының тәжірибесіне БЖЖ интеграциясының көрсеткіші бола алады;

және

5) компаниялар жеткізу тізбегіндегі еңбекті қорғау және қауіпсіздік саласындағы жақсартулар туралы ақпаратты аша ма (2.12-сурет).

Үшіншіден, компанияның бұзушылықтарды жою тәжірибесін бағалау үшін бөлімде 6) адам құқықтарын анық қамтитын, құпиялылыққа немесе анонимділікке кепілдік беретін және ішкі және сыртқы мүдделі тараптарға қолжетімді шағымдарды қараудың ресми тетіктерінің болуымен байланысты көрсеткіштер қаралады; және 7) компанияның зардап шеккен мүдделі тараптарға өтемақы беру міндеттемесі, егер ол адам құқықтарының бұзылуына себеп болған немесе ықпал еткені анықталса (2.13-сурет).

Төртіншіден, бұл бөлімде 8) экологиялық немесе 9) адам құқықтарының критерийлері сақталмаса, компаниялардың жеткізу серіктесімен іскерлік қарым-қатынасты тоқтатуға дайын екендігі туралы ақпаратты ашатындығын өлшейтін көрсеткіштер қарастырылады (2.14-сурет).

Компаниялардың жартысына жуығы еңбекті қорғау және қауіпсіздікті басқару жүйелерін енгізгенімен, қызметкерлерді қауіпсіздікті жақсарту бастамаларына тарту әлдеқайда аз.

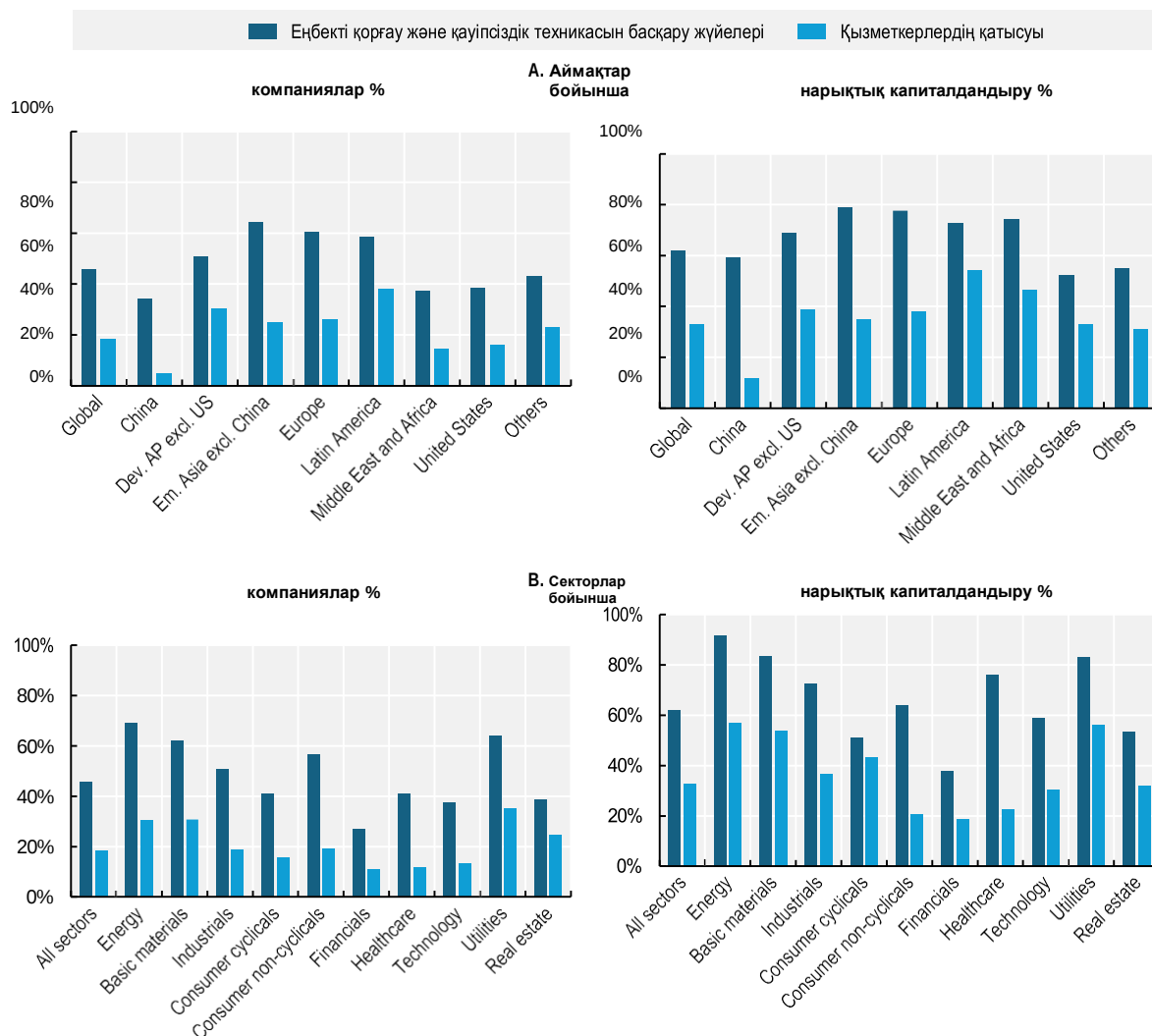
Еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы контекстінде басқару жүйелерін енгізу (46%) және персоналдың қауіпсіздікті жақсарту бастамаларына қатысуы (18%) туралы есеп беретін компаниялар арасында айтарлықтай алшақтық бар (2.11-сурет).

Еңбекті қорғау және қауіпсіздікті басқару жүйелері туралы ақпаратты ашу Қытайдан басқа Азияның дамушы елдерінде жиі кездеседі, одан кейін Еуропа мен Латын Америкасы, ал ең аз таралуы Қытайда байқалады. Қызметкерлердің еңбекті қорғау және қауіпсіздік бастамаларына қатысуы туралы есеп беретін компаниялардың үлесі Латын Америкасында ең жоғары, одан кейін АҚШ-тан басқа дамыған Азия-Тынық мұхиты аймағы, ал ең төменгісі - Қытайда. Денсаулық сақтау және қауіпсіздік практикасы туралы ақпаратты ашу деңгейі энергетика, коммуналдық қызметтер және негізгі материалдар секторларында ең жоғары, ал қаржы секторларында ең төмен, бұл секторлардың тәуекел профильдеріндегі айырмашылықтарды ішінара көрсетуі мүмкін.

Бұл көрсеткіштер еңбекті қорғау және қауіпсіздік тақырыбына тән болғанымен, олар әсердің алдын алу және азайту шаралары аясында мүдделі тараптарды тартудың әлеуетті жеткіліксіз пайдаланылуын білдіреді.

2.11-сурет. Өз қызметінде еңбекті қорғау мен қауіпсіздік техникасына әсер етудің алдын алу және жеңілдету жөніндегі шаралар

Компаниялардың 45%-дан астамы еңбекті қорғау және қауіпсіздікті басқару жүйелерін енгізгенімен, 20%-дан азы қызметкерлерді қауіпсіздік бастамаларына тартады.

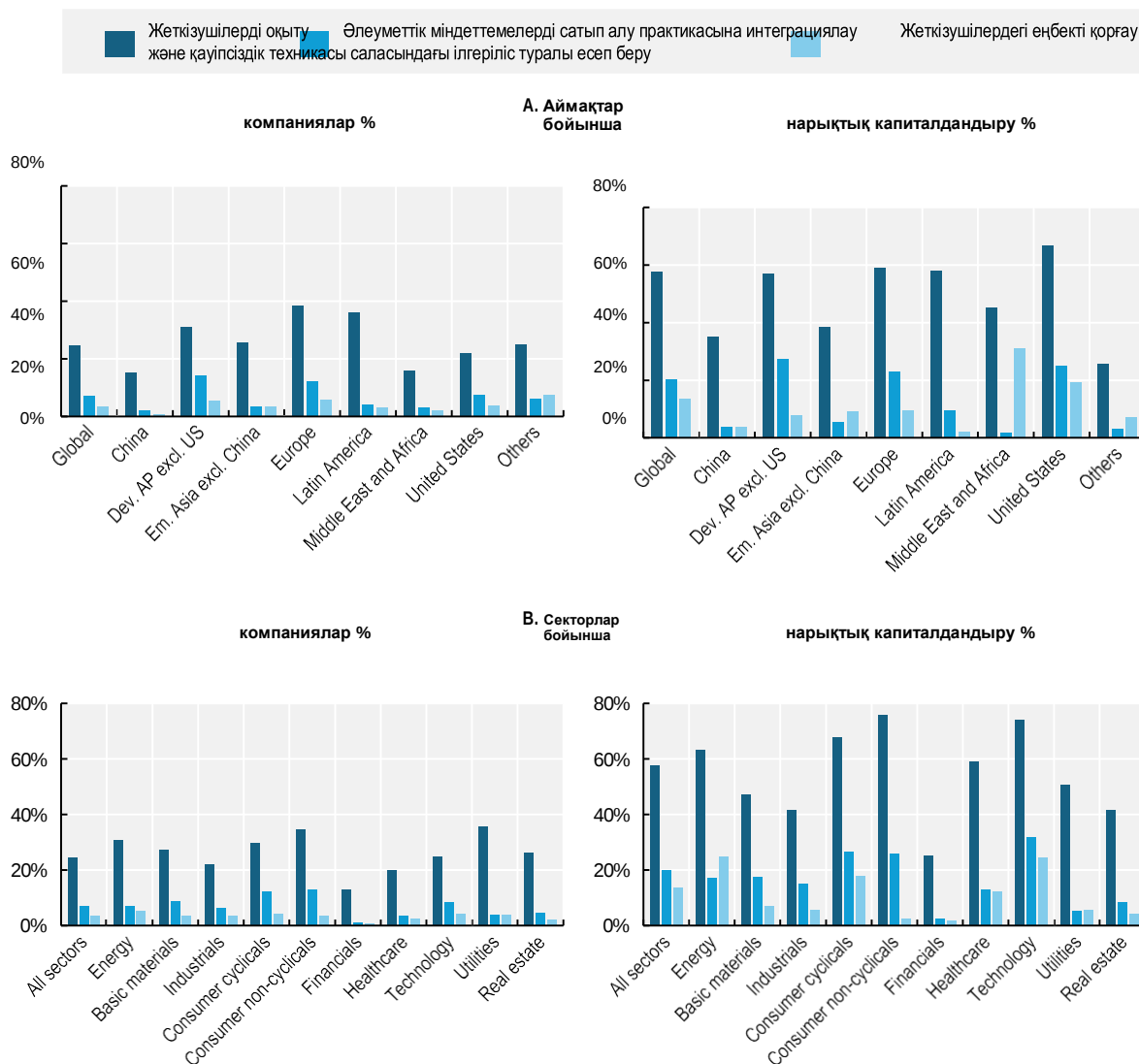
Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Жеткізу тізбегіндегі салдардың алдын алу және азайту шараларын енгізу деңгейі жалпы алғанда төмен.

Жеткізу тізбегіндегі алдын алу және азайту шаралары туралы ақпаратты ашу деңгейі әдетте төмен. Компаниялардың төрттен бірі экологиялық және әлеуметтік мәселелер бойынша көрсеткіштерін жақсарту үшін жеткізушілермен оқыту немесе ынтымақтастық туралы хабарлайды (2.12-сурет). Компаниялардың оннан бірінен азы (7%) жеткізу тізбегіндегі әлеуметтік жауапкершілік саясатын сатып алу қызметіне біріктіреді. Бір қызығы, компаниялардың тек 3%-ы ғана жеткізу тізбегінде еңбекті қорғау және қауіпсіздік саласындағы жақсартулар туралы ақпаратты ашты. Бұл байқалған ақпаратты ашудың төмен деңгейі ішінара нәтиже көрсеткіштерінің ресурс көрсеткіштеріне қарағанда азырақ жарықтандырылатындығымен және өлшенетіндігімен түсіндірілуі мүмкін, дегенмен нәтиже көрсеткіштері компанияның жан-жақты тексеруінің тиімділігін бақылаудың кілті болып табылады (сонымен қатар «Әсерді жою шаралары туралы хабардар ету» бөлімін қараңыз).

2.12-сурет. Жеткізу тізбегіндегі салдардың алдын алу және азайту бойынша нақты шаралар

Зерттеуде қарастырылған үш нақты алдын алу және азайту шараларының ішінде провайдерлерді оқыту туралы жиі айтылады (25%). Жеткізу тізбегіндегі әлеуметтік жауапкершілік саясатын сатып алу тәжірибесіне (7%) біріктіру және жеткізу тізбегіндегі еңбек жағдайлары мен қауіпсіздікті жақсарту (3%) туралы ақпаратты ашу әлдеқайда сирек кездеседі.

Ескертпе: ҚжҚ = қорғау және қауіпсіздік.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Жеткізушілердің есеп беру деңгейі коммуналдық шаруашылықта (36%) және тұтынушылық циклдік емес тауарлар секторында (34%) ең жоғары, ал қаржы секторында (13%) ең төмен. Жеткізу тізбегіндегі әлеуметтік жауапкершілік саясатын сатып алу тәжірибесіне біріктіру туралы ақпаратты ашу деңгейі қаржы секторындағы компаниялардың 1%-дан (мысалы, инвестицияланатын компаниялармен) көптеген тәуекелдер тізбекте төмен болатын – тұтынушылық циклдік емес және циклдік тауарлар секторларында 12-13%-ға дейін өзгереді; соңғысы жауапты сатып алу тәжірибесі бар тігін өнеркәсібін қамтиды жағымсыз салдарға үлес қосудың алдын алу үшін маңызды шара болып табылады (OECD, 2018^[21]).¹⁰ Жеткізу тізбегіндегі еңбекті қорғау және қауіпсіздік саласындағы жақсартулар туралы ақпаратты ашу энергетика және технология секторларында жиі кездеседі (4-5%) және жеткізу тізбегіндегі басқа шаралар сияқты, қаржы секторында ең аз таралған (1%).

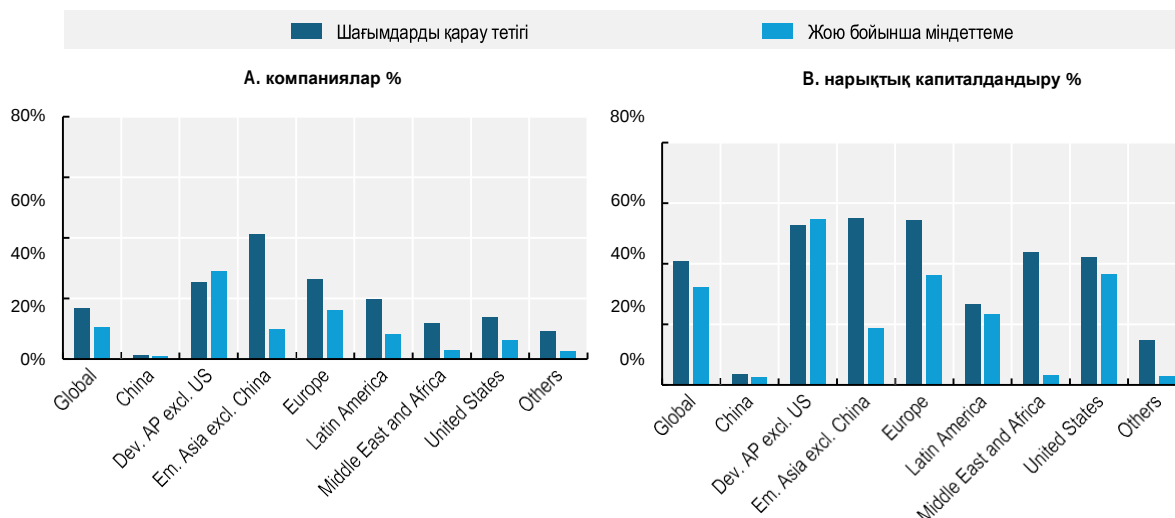
Жеткізу тізбегіндегі салдардың алдын алу және азайту шаралары туралы ақпарат аймақтар бойынша біркелкі бөлінбейді: жеткізушілердің ең көп таралған дайындығы Еуропада (38%), одан кейін Латын Америкасы (36%), Ал ең азы Қытайда, Таяу Шығыста және Африкада (15-16%) байқалады. Жеткізу тізбегіндегі әлеуметтік жауапкершілік саясатын сатып алу тәжірибесіне біріктіру туралы есеп беру АҚШ-ты қоспағанда, Азия-Тынық мұхиты аймағының дамыған елдерінде (14%) және Еуропада (12%) жиі кездеседі және Қытайды қоспағанда, Азияның дамушы елдерінде (3%), Таяу Шығыста және Африкада ең аз таралған (3%) және Қытайда (2%). Жеткізу тізбегіндегі еңбекті қорғау және қауіпсіздік саласындағы жақсартулар туралы ақпаратты ашу Еуропада (6%) және АҚШ-тан басқа Азия-Тынық мұхитының дамыған елдерінде (5%) жиі кездеседі және Қытайда (1%), Таяу Шығыста және Африкада (2%) және Америка (3%) латын тілінде ең аз таралған.

Салдарды жою жөніндегі шараларды енгізу шектелген күйінде қалып отыр, бұл ретте, ірі компаниялар арасында іске асырудың анағұрлым жоғары көрсеткіштері байқалады.

Компаниялардың салдарын жою бойынша тәжірибелердің таралуы шектеулі. Дүние жүзінде компаниялардың 17%-ы адам құқықтары туралы шағымдарды қараудың ресми тетігі бар екенін хабарлайды, ал 10%-ы зардап шеккен мүдделі тараптарға адам құқықтарына әсер еткені үшін өтемақы беруге міндеттенеді (2.13-сурет). Шағымдарды қарау тетіктерінің таралуы Қытайдан басқа Азияның дамушы елдерінде ең жоғары, ал Қытайда ең төмен. Жою міндеттемелері Америка Құрама Штаттарын қоспағанда, Азия-Тынық мұхиты аймағының дамыған елдерінде жиі кездеседі және Қытайда ең аз таралған. Алайда, нарықтық капиталдандыру бойынша өлшеу кезінде қамту айтарлықтай жоғары: шағымдарды қарау тетіктерін хабарланған енгізу компаниялардың 17%-дан әлемдегі нарықтық капиталдандыру бойынша 41%-ға дейін, ал залалды өтеу бойынша міндеттемелер 10%-дан 32%-ға дейін өседі, бұл ірі компаниялар осы тәжірибелерді хабарланған қамтуды ынталандырады деп болжайды. Бұл алшақтық әсіресе Америка Құрама Штаттарында зардаптарды жою міндеттемелеріне қатысты байқалады: компаниялардың 6%-ы мұндай міндеттемелердің бар екенін хабарлағанымен, олардың нарықтық капиталдандыру бойынша қамтуы алты есе жоғары (37%).

2.13-сурет. Адам құқықтары жөніндегі шағымдарды қарау тетіктерінің болуы және оларды жоюға бейілділігі

Кемшіліктерді жою жөніндегі жария міндеттемелер шағымдарды қарау тетіктерінің болуына қарағанда сирек кездеседі.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Компаниялардың төрттен бір бөлігі экологиялық немесе адам құқықтары критерийлері орындалмаса, жеткізушіден бас тартуға дайын екенін хабарлайды.

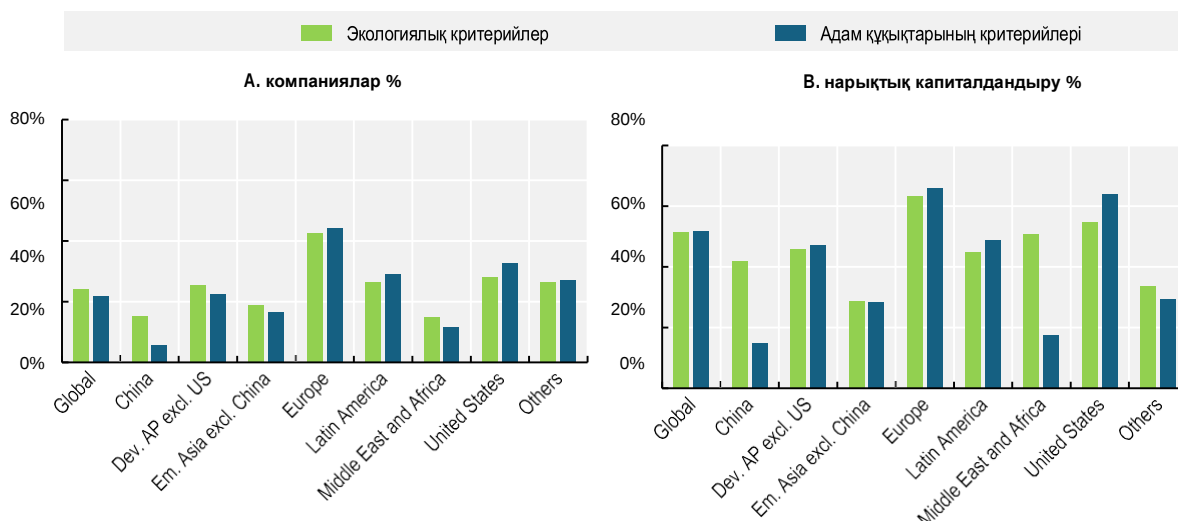
ЭЫДҰ-ның БЖЖ жөніндегі стандарттарына сәйкес, іскерлік қатынастарды тоқтату сәтсіз жұмсарту әрекеттерінен кейін немесе кәсіпорын жұмсартуды мүмкін емес деп санаса немесе қолайсыз әсердің ауырлығына байланысты орынды болуы мүмкін.

Алайда, егер кәсіпорындар қарым-қатынасты сақтап, уақыт өте келе нақты перспективаны немесе нақты жақсаруды көрсете алса, бұл тәсіл көбінесе ынтымақтастықты тоқтатқан жөн.

Тиісінше, кәсіпорындардың 24% және 22% экологиялық немесе адам құқықтары критерийлері сақталмаса, сатып алу серіктесінен бас тартуға дайын екенін хабарлайды (2.14-сурет). Ынтымақтастықтан бас тартуға дайындық Еуропа мен АҚШ-та ең жоғары, ал Қытайда, Таяу Шығыста және Африкада ең төмен.

2.14-сурет. Егер экологиялық критерийлер немесе адам құқықтары критерийлері сақталмаса, жеткізушіден бас тартуға дайын болу

Компаниялардың бестен төрттен біріне дейін, егер экологиялық немесе адам құқықтары критерийлері орындалмаса, жеткізушімен қарым-қатынасты тоқтатуға дайын.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Бұл тұжырымдар көптеген компаниялардың жоғары тәуекел жағдайында жұмыс істеу нәтижесінде туындауы мүмкін беделге және басқа тәуекелдерге сезімтал болуы мүмкін екенін көрсетуі мүмкін.

Кешенді тексеру контекстіндегі іскерлік қатынастардан шығу компаниялар үшін күрделі және мәселелік аймақ болып қала береді, өйткені бұл нақты жағдайларға байланысты. Компаниялар көбінесе іскерлік қарым-қатынасты тоқтату керек пе және оны күтпеген жағымсыз салдар тудырмай қалай жасау керектігін білмейді. Бұл сондай-ақ жақында қабылданған кешенді тексеру туралы заңнамалық актілерде осы мәселеге әртүрлі көзқарастармен күрделене түседі, бұл компаниялардың бір мәселе бойынша бір-біріне қайшы келетін міндеттемелерге тап болуына әкелуі мүмкін (OECD, 2026^[22]).

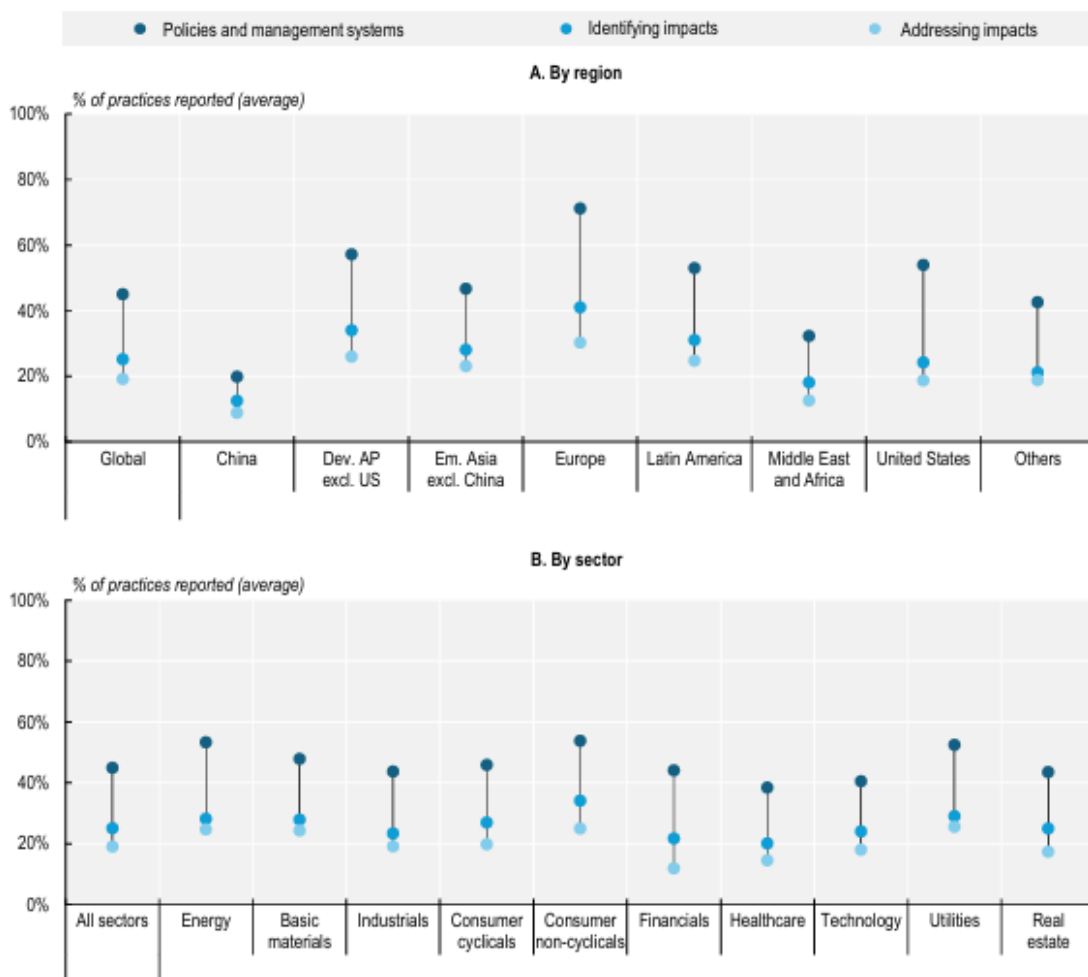
Саясатты қабылдау мен оның салдарын жою әрекеттері арасында айтарлықтай алшақтық бар

2.15-суретте орташа компанияның кешенді тексеруге қатысты деректерді ашуы туралы ақпарат жинақталады, ол әр компанияның кешенді тексерудің әр түрлі салаларында ашқан тәжірибелерінің пайызы ретінде өлшенеді — соның ішінде саясаттар мен басқару жүйелері, тәуекелдерді анықтау, қадағалау және есеп беру («әсерді анықтау»), сондай-ақ әсердің алдын алу, азайту және жою («әсерді жою»), - және тиісті салалық және аймақтық айырмашылықтар көрсетілген.¹¹

2.15-сурет. Қолайсыз экологиялық және әлеуметтік салдарларды анықтау және жою жөніндегі шаралармен салыстырғанда кешенді тексеру саясатын және басқару жүйесін енгізу

Кешенді тексеруді енгізу туралы ақпаратты ашу салалық айырмашылықтарға қарағанда анағұрлым айқын аймақтық болып табылады. Дегенмен, кешенді тексеруді енгізу деңгейі жоғары аймақтар да іске асырудағы елеулі олқылықтарды көрсетеді, бұл кешенді тексеруді

енгізу саясат пен басқару жүйелеріне бағытталғанын көрсетеді.

Ескертпе: Осы сурет осы есепте өлшенетін тәжірибелер жиынтығына қатысты компанияларды кешенді тексеру тәжірибелерінің орташа қамтылуын көрсетеді. Мысалы, бүкіл әлем бойынша орташа есеппен компаниялар зардаптарды жоюға қатысты тоғыз тәжірибенің екеуі туралы хабарлайды, сондықтан ашық көк шеңбер шамамен 20% мәнін білдіреді. «Әсерді анықтау» санаты сонымен қатар іске асыру және нәтижелер туралы бақылау және есеп беру шараларын қамтиды, ал «әсерді жою» санаты алдын алу, азайту және жою шараларын қамтиды. Әдістеме үшін А-қосымшаны қараңыз. Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Саясаттар мен басқару жүйелерімен байланысты кешенді тексеру тәжірибелерін енгізу (осы есепте қарастырылған тәжірибелердің жалпы санының 45%) әсерлерді анықтау, оларды қадағалау және есеп беру (25%), сондай-ақ әсерлердің алдын алу, азайту және жою (шамамен 20%) шараларымен салыстырғанда айтарлықтай жоғары, ашық көк және Қою көк шеңберлер арасындағы қашықтық нәні көрсетеді (2.15-сурет). Бұл БЖЖ саясатын енгізу мен нақты және ықтимал әсерлерді анықтау және жою жөніндегі шаралар арасындағы елеулі алшақтықты көрсетеді. Бұл тұжырымдар аймақтар мен секторлар бойынша сәйкес келеді. Бұл заңдылық акциялары биржада тізімделген ірі мемлекеттік компаниялар арасында да, мемлекеттік емес компаниялар арасында да байқалады (2.4-кірістірме).

Бұл тұжырымдар ЭЫДҰ-ның минералды шикізатты жеткізу тізбегін кешенді тексеру саласындағы алдыңғы зерттеулеріне сәйкес келеді, бұл компаниялардың 50%-ы басқару жүйелері (RBC) туралы ақпаратты ашқанымен, 20%-дан азы алдын алу және азайту шаралары туралы ақпаратты ашқанын көрсетті (OECD, 2022^[23]).

2.4-кірістіріме. Ірі жария мемлекеттік кәсіпорындардың кешенді тексеруін енгізу (SOE).

Көптеген аймақтарда мемлекеттік кәсіпорындар (SOE) мемлекеттік емес кәсіпорындарға қарағанда кешенді тексеруді жүзеге асырудың жоғары деңгейі туралы хабарлайды, соның ішінде алдын алу, азайту және әсерді жою шаралары.

Көптеген аймақтарда мемлекеттік кәсіпорындар арасында, мемлекеттік емес кәсіпорындарға қарағанда, алдын алу, азайту және жою бойынша шаралар қабылдау деңгейі жоғары¹ (2.16-сурет). Еуропада мемлекеттік кәсіпорындар мен мемлекеттік емес кәсіпорындар арасындағы алдын алу, азайту және ақаулықтарды жою тәжірибесін енгізудің есеп беру деңгейіндегі айырмашылық басқару саясаты мен жүйелеріне қарағанда айтарлықтай үлкен. Жаһандық ауқымда ірі тіркелген мемлекеттік кәсіпорындарды тексеру мемлекеттік емес кәсіпорындарды тексеруге қарағанда кеңірек емес (2.16-сурет), себебі мемлекеттік кәсіпорындар Қытайда пропорционалды түрде ұсынылған, онда хабарланған енгізу деңгейі әлемдік деңгейден едәуір төмен.

2.16-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу саласында кешенді тексеруді енгізу: мемлекеттік және мемлекеттік емес кәсіпорындар

Көптеген аймақтарда ірі мемлекеттік мемлекеттік кәсіпорындардың кешенді тексеруді енгізу деңгейі мемлекеттік емес кәсіпорындарға ұқсас немесе одан жоғары. Алайда, МК Қытайда шоғырланған, мұнда меншік түріне қарамастан, оларды енгізу басқа аймақтарға қарағанда төмен.

Ескертпе: Бұл көрсеткіш осы есепте өлшенген тәжірибелер жиынтығына қатысты компанияларды кешенді тексерудің орташа деңгейін көрсетеді. Мысалы, бүкіл әлем бойынша орта есеппен мемлекеттік емес компаниялар зардаптарды жоюға байланысты тоғыз тәжірибенің екеуі туралы хабарлайды, сондықтан С-панельдегі алғашқы көгілдір ромб шамамен 20% мәнін білдіреді. «Әсерді анықтау» санаты сонымен қатар кешенді тексеруді енгізу және оның нәтижелері туралы қадағалау және есеп беру шараларын қамтиды, ал «әсерді жою» санаты әсердің алдын алу, азайту және жою шараларын қамтиды. Өдістеме үшін А-қосымшаны қараңыз. Латын Америкасында, АҚШ-та және «басқалар» аймағында мемлекеттік кәсіпорындар (SOE) хабарлаған кешенді тексеруді енгізу өте аз компанияларға негізделген, сондықтан бұл нәтижелерге сақтықпен қарау керек.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

1. Мемлекеттік кәсіпорындар (МК) мемлекеттік сектордың үлесі 25%-дан кем болмайтын компаниялар ретінде айқындалады.

Бұл алшақтық компаниялардың өз қызметіне кешенді тексеруді енгізген кездегі жолын көрсетуі мүмкін: оларды жүзеге асыруға көшпес бұрын саясатты әзірлеуден бастау табиғи нәрсе. Бұл жағдайда, алшақтық уақыт өте келе қысқаруы керек. Сондай-ақ, бұл саясатты енгізу оны жүзеге асырудан гөрі қарапайым екенін көрсетуі мүмкін, бұл айтарлықтай күрделі және ресурстарды, әсіресе жеткізілім тізбегі аясында қажет етеді. Бұл сонымен қатар корпоративтік есеп беру тәжірибесін көрсетуі мүмкін. Корпоративтік тұрақтылық туралы есеп беру, әдетте, іске асырудың дәлелі емес, инвестицияға негізделген ақпаратты ашуды қалайды. ЕО компанияларының 1000 тұрақты даму есептеріне шолу көрсеткендей, олардың 57%-ы адам құқықтары саласындағы тәуекелдер туралы ақпаратты ашқанымен, 4%-дан азы осы тәуекелдерді басқару үшін жасалған нақты әрекеттер туралы хабарлады (АСТ, 2020^[24]). Бұл ішінара компаниялар жұмыс істейтін нарықтық күтулерге байланысты болуы мүмкін. ЭЫДҰ-ның ESG-рейтингтер провайдерлері қолданатын көрсеткіштерге жақында жүргізген зерттеуі ESG-көрсеткіштердің 68%-ы бастапқы деректерге негізделгенін және тек үштен бірі ғана нәтижелерді көрсететінін көрсетті, бұл нақты алдын алу мен жұмсартудың орнына ресми сәйкестікті ынталандыру қаупін тудырады (OECD, 2025^[25]).

Міндеттемелерді енгізу мен әрекеттерді орындау арасындағы алшақтық жақсы құжатталған және кешенді тексерудің тиімділігіне әсер етуі мүмкін.

Міндеттемелер мен олардың орындалуы арасындағы алшақтық басқа зерттеулерде де кездеседі. Мысалы, 2023 жылы өткізілген Corporate Human Rights Benchmark тігін және тау-кен өнеркәсібіндегі 110 ірі компанияны қамтиды, компаниялардың 77%-ы адам құқықтарын сақтауға міндеттенгенімен, тек 34%-ы оларды күнделікті іске асыру бойынша нақты міндеттерді бөлді және адам құқықтары бойынша оқытуды қамтамасыз етті.¹² Тігін өнеркәсібінде компаниялардың 93%-ы адам құқықтарына немесе гендерлік теңдікке қатысты жеткізушілерге келісімшарттық талаптар қойды, бірақ тек 27%-ы жеткізушілерге осы талаптарды жауапты сатып алу тәжірибелері арқылы орындауға көмектесетіні туралы деректерді ашты (World Benchmarking Alliance, 2023^[26]; 2023^[27]). Осыған ұқсас, KnowTheChain АКТ, киім-кешек және аяқ киім, сондай-ақ тамақ және сусындар секторларындағы эталондар компаниялардың міндеттемелер мен басқару бойынша ең жоғары рейтингтерге ие екендігін және сатып алу практикасы, бірлестік еркіндігі, шағымдарды қарау тетіктері және зиянды өтеу сияқты нәтижелерге міндеттемелерді аударатын қадамдар бойынша ең төмен екенін дәйекті түрде көрсетеді (KnowTheChain (2025^[28]; 2023^[29]; 2023^[30])).¹³

Міндеттемелер мен оларды орындау жөніндегі іс-қимылдар арасындағы алшақтық БЖЖ-ді кешенді тексерудің тиімділігіне әсер етуі мүмкін (2.5-кірістірме).

2.5-кірістірме. Жеткізу тізбегіндегі кешенді тексеру тәжірибесінің тиімділігінің дәлелі.

ЭЫДҰ кешенді тексеру практикасы мен тиісті мемлекеттік саясаттың әсерін бағалайтын зерттеулерді біріктіретін мәліметтер базасын іске қосады. Дерекқорда академиялық мекемелердің, халықаралық ұйымдардың және үкіметтердің зерттеулері, соның ішінде жеткізушілердің мінез-құлық кодекстері, әлеуметтік аудит, жеткізушілермен өзара әрекеттесу және олардың әлеуетін дамыту және тұрақты даму бастамаларына қатысу сияқты кешенді тексеруге қатысты әртүрлі шаралардың тиімділігін зерттеу бар.

Осы зерттеулерді талдау қолдау және жеткізушілерге инвестиция салу сияқты бірлескен тәсілдер мінез-құлық кодекстері, әлеуметтік аудит және сертификаттау сияқты жоғарыдан төмен сәйкестікке бағытталған құралдарға қарағанда еңбек жағдайлары мен экологиялық көрсеткіштердің жақсаруымен дәйекті түрде байланысты болуы мүмкін екенін көрсетеді. Мысалы, Локк, Аменгуаль және Мангла (2009^[31]) жеткізушілердің мүмкіндіктеріне инвестиция салатын және зауыт басшылығымен серіктестікті дамытатын міндеттемелерге бағытталған тәсілдер еңбек жағдайларының тұрақты жақсаруына әкелетінін анықтады, ал соңғы зерттеулер жеткізушілердің қатысуын жеткізушілердің экологиялық көрсеткіштеріне оң әсер етумен байланыстырды (Сонг және т.б., 2024^[32]).

Басқа дәлелдер кешенді тексеруді қолдау үшін кеңінен қолданылатын кейбір құралдардың жекелеген жағдайларда тиімділігі төмен болуы немесе тіпті күтпеген салдарға әкелуі мүмкін екенін көрсетеді. Мысалы, бірнеше зерттеулер провайдерлердің мінез-құлық кодекстері жұмыскерлердің мүмкіндіктерін кеңейтуге немесе бірлестік бостандығы сияқты іргелі құқықтарды сақтауға шектеулі әсер ететінін көрсетті (Barrientos and Smith, 2007^[33]; Bartley and Egels-Zandén, 2015^[34]).

Кейбір зерттеулер сертификаттауды егін өнімділігінің төмендеуі және фермерлердің өмір сүруіне таза теріс әсер ету сияқты күтпеген жағымсыз әсерлермен байланыстырды (LeBaron and Lister, 2021^[35]; Beuchelt and Zeller, 2011^[36]).

Жалпы алғанда, зерттеулер кешенді тексеру тәжірибелерін әзірлеу және енгізу олардың тиімділігін анықтауда маңызды рөл атқаратынын көрсетеді. Ынтымақтастыққа, әлеуетті дамытуға және коммерциялық тәжірибелерді үйлестіруге бағытталған тәсілдер негізінен сәйкестік саясаты мен бақылау тетіктеріне негізделген тәсілдерге қарағанда айтарлықтай жақсартуларға ықпал етуі мүмкін (Locke and Romis, 2007^[37]; Vaughan-Whitehead and Caro, 2017^[38]). Жалпы дәлелдер базасы шектеулі және бөлшектелген болып қалса да (McCorquodale and Nolan, 2021^[39]), бұл тұжырымдар компаниялар алдын алу және азайту тәсілдерінің қандай тәуекелдерге ең қолайлы екенін мұқият қарастыруы керек екенін көрсетеді. Өрі қарайғы зерттеулер кешенді тексерудің әртүрлі тәжірибелерінің тиімділігі туралы дәлелді базаны нығайту үшін маңызды болады.

Ескертпе: Жеткізу тізбегіндегі тәжірибелерді таңдау тек иллюстрациялық сипатта болады және қолда бар мәліметтерге негізделген. Бұл ЭЫДҰ стандарттарымен анықталғандай кешенді тексерудің барлық спектрін қамтымайды және кешенді тексеру құралы ретінде жекелеген тәжірибелердің сапасы мен тиімділігіне түсініктеме беруге арналмаған. Дегенмен, жеткізілім тізбегінің жеке тәжірибелерінен алынған тұжырымдар құнды идеяларды, сондай-ақ болашақ зерттеулер үшін әдістемелік жолдарды ұсына алады.

Теріс әсерлерді жою жөніндегі шаралар туралы ақпаратты ашу

ЭЫДҰ-ның БЖЖ жөніндегі стандарттарына сәйкес компаниялар өздерінің процестері мен кешенді тексеру нәтижелері туралы тиісті ақпаратты жария түрде жариялауы керек және қажет болған жағдайда, оған әсер ететін немесе әсер етуі мүмкін мүдделі тараптармен тікелей өзара әрекеттесуі керек. Бұл сонымен қатар мүдделі тараптарға кәсіпорынның барысын бақылауға және мәселелер туындаған жағдайда, онымен өзара әрекеттесуге көмектеседі.

Кешенді тексеру және оның нәтижелері туралы ақпараттандыруға байланысты тәжірибелерді тереңірек түсіну үшін осы бөлімде келесі көрсеткіштер қолданылады: 1) компаниялар әлеуметтік мәселелер бойынша жеткізушілерді бақылау нәтижелерін аша ма және 2) компаниялар адам құқықтары саласындағы ең маңызды мәселелерді ашады ма.

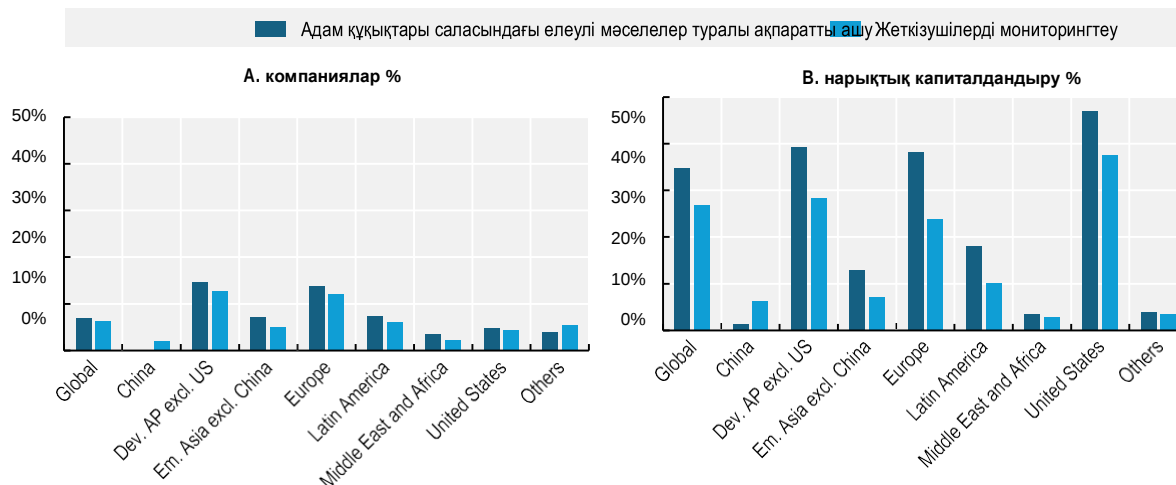
Кешенді тексерудің жекелеген аспектілері бойынша есеп беру барған сайын кең таралуда, алайда нақты әсерлер мен нәтижелер туралы есеп беру сирек болып қала береді.

Тіркелген ірі компаниялардың тек 7%-ы адам құқықтары саласындағы маңызды мәселелер туралы ақпаратты ашады (бұл сала немесе бизнес деңгейінде болуы мүмкін) және тек 6%-ы жеткізушілерді бақылау процесінің нәтижелерін ашады (2.17-сурет). Мұндай ашылулар Азия-Тынық мұхиты аймағының дамыған елдерінде (АҚШ-ты қоспағанда) және Еуропада жиі кездеседі, ал Қытайда, Таяу Шығыста және Африкада, сондай-ақ АҚШ-та аз кездеседі. Бұл көбінесе контекстке тәуелді және әртүрлі юрисдикцияларда әртүрлі болуы мүмкін жоғары беделге немесе заңды жауапкершілік тәуекелдеріне әкелуі мүмкін адам құқықтарына әсер ету туралы хабарлаудағы қиындықтарды көрсетуі мүмкін.

Адам құқықтары саласындағы маңызды мәселелер және олардың жеткізушілерін бақылау нәтижелері туралы ақпаратты ашатын компаниялар, әдетте, мұндай ақпаратты ашпайтындарға қарағанда әлдеқайда үлкен. Адам құқықтары саласындағы елеулі тәуекелдер туралы ақпаратты ашатын компаниялардың үлестері мен олардың нарықтық капиталдандырудағы үлестері арасында бес есе айырмашылық, сондай-ақ жеткізушілердің мониторингі нәтижелері жағдайында төрт есе айырмашылық бар. Бұл үлгі әсіресе Америка Құрама Штаттарында айқын көрінеді, мұнда адам құқықтары саласындағы елеулі тәуекелдер туралы ақпаратты ашатын компаниялар компаниялардың жалпы санының 5% құрайды, бірақ нарықтық капиталдандырудың жартысына жуығын құрайды (айырмашылық он есе дерлік).

2.17-сурет. Адам құқықтары саласындағы елеулі мәселелер туралы ақпаратты ашу және жеткізушілердің мониторингі

Ірі тіркелген компаниялардың 10%-дан азы адам құқықтары саласындағы маңызды салалық немесе бизнеске тән мәселелерді анықтайды және ашады.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg. Қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

Жалпы алғанда, кешенді тексерудің жекелеген аспектілері туралы ақпаратты ашу әлемдегі көптеген ірі мемлекеттік компаниялар арасында стандартты тәжірибеге айналды. Компаниялардан кешенді тексеру процестері туралы ақпаратты ашуды талап ететін тұрақты даму саласындағы халықаралық есеп беру стандарттарын енгізу бұл үрдісті айқын көрсетеді. Жаһандық нарықтық капиталдандыру компанияларының 60%-дан астамы GRI (6500-ден астам ұйым) бойынша есеп береді, ал шамамен 10%-ы ESRS (кемінде 1800 ұйым) қарамағына кіреді, осылайша бизнесті жауапты жүргізу саласындағы халықаралық стандарттармен келісілген 14 кешенді тексеру процестері туралы ақпаратты ашады (RBC) (OECD, 2025^[1]) (3.2-кірістірмені қараңыз).

Тұрақты даму туралы есеп беру саласындағы әртүрлі мәселелер құжатталған

Тұрақты даму саласындағы есептілікке байланысты іске асырудың әртүрлі мәселелері құжатталды. Мысалы, Францияның Қаржы басқармасы ЕО-ның Корпоративтік тұрақтылық туралы есеп беру (CSRD) директивасына жауап ретінде ұсынылған алғашқы есептерге жақында шолу көптеген компаниялардың баяндау мен метрика арасындағы «нүктелерді байланыстыруда» әлі де қиындықтарға тап болғанын болжай отырып, деректердің үлкен көлемінің дәйектілігі мен оқылу мәселелерін көрсетеді. Көптеген компаниялар өз саясаттарының ауқымын анықтағанымен, аз ғана азшылық уақыт өте келе олардың өнімділігі қалай бақыланатынын түсіндіреді, ішкі бақылау, түзету әрекеттері немесе жылдан жылға ілгерілеу туралы ақпаратты ашу шектеулі, бұл мүдделі тараптардың қабылданған әрекеттердің тиімділігін бағалауына кедергі келтіреді (AMF, 2025^[41]).

Тәжірибешілер сонымен қатар ақпаратты ашу немесе есеп беру бойынша көптеген үміттерге жауап берудегі қиындықтарды атап өтті. Тұрақтылық туралы ақпаратты ашатын компаниялардың көпшілігі (87%) бір уақытта бірнеше стандарттар мен шеңберлерді, көбінесе бір-біріне сәйкес келетін немесе тіпті қарама-қайшы үміттерді қолданатынын хабарлайды (IFAC, 2024^[42]). Жетекші есеп беру жүйелері мен нормативтік талаптар маңыздылықтың және/немесе өзектіліктің анықтамалары мен бағалауларында, соның ішінде олардың қаржылық маңыздылығына, адамдар мен қоршаған ортаға елеулі әсеріне немесе олардың комбинациясына негізделуіне байланысты өзгереді. Бұл қиындықтар тудыруы мүмкін, өйткені тұрақтылықтың көптеген мәселелері жоғарыда талқыланғандай есеп беретін компаниялардың маңыздылығындағы олқылықтармен байланысты (2.2-кірістірмені қараңыз). Сол сияқты, заңдар мен ережелер де басымдықтың әртүрлі критерийлері мен салаларын қолданады. Бұл айырмашылықтар бір режимде басымдыққа ие тәуекелдер екіншісінде ескерілмеуі мүмкін дегенді білдіреді, нәтижесінде компаниялар контекстке байланысты әртүрлі тәуекелдер мен әсерлер туралы ақпаратты ашады, бұл жария есептілікте дәйекті, сенімді және тәуекелді бағалауға негізделген басымдықты көрсетуді қиындатады.

Компаниялар сондай-ақ тұрақты даму туралы ақпаратты ашу үшін барған сайын талап етілетін аудитке қатысты мәселелерді көтерді. ЭЫДҰ-ның жақында жүргізген зерттеуі 2024 жылы тұрақтылыққа қатысты ақпаратты ашатын компаниялардың 42%-ы бұл ақпаратты сыртқы қызмет провайдерінен растағанын атап өтті. Көптеген компаниялар шектеулі кепілдікке сүйенеді (56%), бұл ретте, аз саны ақылға қонымды кепілдікке (17%) сүйенеді. Кепілдік беру тіпті талап етілмейтін және ұсынылмайтын юрисдикцияларда да жоғары деңгейде (ЭЫДҰ, 2025^[1]). Бүкіл әлемде тұрақты дамуға байланысты аудиторлық тексерулердің жартысынан көбін аудитор (ЭЫДҰ) жүргізеді, 2025^[1]). Сенімділікті тексеру компаниялар үшін айтарлықтай ресурстық салдарға әкелуі мүмкін. Мысалы, EFRAG 2025 жылы CSRD бойынша есеп бере бастайтын тіркелген компаниялар үшін шектеулі тексерудің бастапқы құны 108 000-нан 900 000 еуроға дейін болады деп есептейді (EFRAG, 2025^[43]). Бұл сондай-ақ компаниялардың есеп беру тәсіліне әсер етуі мүмкін-кейбір компаниялар тұрақтылық туралы ақпараттың дұрыстығын нығайтуға арналған қауіпсіздік талаптары іс жүзінде мазмұнға емес, қамтуға басымдық беретін сәйкестікке бағытталған тәсілді күшейтуі мүмкін екенін атап өтті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- АСТ (2020), *Корпоративтік ашықтық Альянсының 2019 жылғы зерттеу есебі: қаржылық емес есептілік туралы ЕО Директивасына сәйкес 1000 компанияның тұрақты даму есептерін талдау*, https://www.sustentia.com/wp-content/uploads/2020/07/2019-Research-Report-Alliance-for-Corporate-Transparency_compressed.pdf. [24]
- AMF (2025), *Тұрақты даму саласындағы корпоративтік есеп беру: Алға апарар жол* https://www.amf-france.org/sites/institutionnel/files/private/2025-10/amf_study_csrd_reporting_the_way_forward_2025.pdf. [41]
- Амираслани, Х. және т.б. (2025), «Директорлар кеңесінің тәуекелдерді қадағалауы және экологиялық және әлеуметтік көрсеткіштер», *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 79/2-3, <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2024.101754>. [6]
- Barrientos, S. and S. Smith (2007), “Do workers benefit from ethical trade? «Жаһандық өндірістік жүйелердегі еңбек практикасы кодекстерін бағалау», *Third World Quarterly*, Vol. 28/4, pp. 713-729, <https://doi.org/10.1080/01436590701336580>. [33]
- Бартли, Т. және Н. Эгельс-Занден (2015), «Жаһандық өндірістік желілердегі жауапкершілік және немқұрайлылық: Индонезия зауыттарындағы мінез-құлық кодекстерінің тең емес мәні», *Global Networks*, том 15/s1, бет. S21-S44, <https://doi.org/10.1111/glob.12086>. [34]
- BCG (2023), *Жеткізушілердің тәуекелдерін басқарудағы табыстың екі кілті*, <https://web-assets.bcg.com/pdf-src/prod-live/how-to-mitigate-supply-chain-risk.pdf> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [14]
- BCI (2021), *Жеткізу тізбегінің тұрақтылығы туралы 2021 жылғы есеп*, <https://www.thebci.org/static/e02a3e5f-82e5-4ff1-b8bc61de9657e9c8/BCI-0007h-Supply-Chain-Resilience-ReportLow-Singles.pdf>. [15]
- Beuchelt, T. және M. Zeller (2011), “Пайда мен кедейлік: Никарагуадағы органикалық және әділ кофе өндірушілеріне арналған мәселелік сертификаттау байланысы”, *Ecological Economics*, том 70/7, бет. 1316-1324, <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2011.01.005>. [36]

- Bpifrance, Orse and PwC (2022), *RSE: la parole aux fournisseurs!*, [11]
https://www.bpifrance.fr/sites/default/files/2023-01/Orse%20x%20Bpifrance%20x%20PwC_RSE%20La%20parole%20aux%20fournisseurs_2%C3%A8me%20C3%A9dition_septembre%202022.pdf.
- EcoVadis (2025), *Жаһандық жеткізу тізбегіндегі мәжбүрлі еңбек: әрекетке шақыру*, <https://ecovadis.com/glossary/forced-labor/> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [17]
- EFRAG (2025), *Тұрақты даму саласындағы корпоративтік Есептіліктің еуропалық стандарттарына түзетулер жобасы бойынша шығындар мен пайданы талдау*, <https://www.efrag.org/sites/default/files/media/document/2025-12/Cost-benefit%20Analysis%20on%20Draft%20Amended%20ESRS.pdf>. [43]
- FfB Қоры (2023), *Биоәртүрлілікке әсер ететін компаниялардың үздік-10 салалық рейтингі*, https://www.financeforbiodiversity.org/wp-content/uploads/Top10_biodiversity-impact_ranking.pdf. [12]
- German International Chamber of Commerce (2023), *Das Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz wirkt - aber vielfach nicht, wie gewünscht. [Жеткізу тізбегін кешенді тексеру туралы заң күшіне енді – алайда, көбінесе күтілетін нәтиже бермейді.]*, <https://www.dihk.de/resource/blob/97882/906311b0bf7fb8db5b1f564aed4c8d1e/sonderauswertung-lieferketten-going-international-2023-data.pdf>. [16]
- Hurt, J. et al. (2023), *ЕО үшін жеткізу тізбегіндегі кешенді тексеру тәуекелдерін бағалау: ЕО жоспарланған директивасының күтілетін тиімділігін бағалауға желілік тәсіл*, <https://doi.org/10.48550/arXiv.2311.15971>. [42]
- IFAC (2024), *Ағымдағы жағдайы: тұрақты даму туралы ақпаратты ашу және оны растау*, https://ifacweb.blob.core.windows.net/publicfiles/2024-02/IFAC-State-Play-Sustainability-Disclosure-Assurance-2019-2022_0.pdf. [28]
- KnowTheChain (2025), *2025 Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар: Негізгі нәтижелер туралы есеп*, https://media.business-humanrights.org/media/documents/KTC_2025_ICT_Key_findings_report.pdf. [30]
- KnowTheChain (2023), *2023 Киім және аяқ киім: салыстырмалы талдау нәтижелері және есеп*, https://media.business-humanrights.org/media/documents/KTC_2023_AF_Benchmark_Report.pdf. [29]
- KnowTheChain (2023), *Тамақ және сусындар саласындағы негізгі нәтижелер туралы 2023 жылғы есеп*, https://media.business-humanrights.org/media/documents/KTC_2023_FB_Benchmark_Report_Oct_23.pdf. [7]
- KPMG (2023), *ESG-дегі ERM рөлі: Корпоративтік тәуекелдерді басқару компанияларға ESG стратегияларын әзірлеуге және жүзеге асыруға қалай көмектесе алады*, <https://kpmg.com/kpmg-us/content/dam/kpmg/pdf/2023/erms-role-in-esg-pov-whitepaper-v3.pdf>. [35]
- LeBaron, G. және J. Lister (2021), “Жаһандық жеткізу тізбегі шешімдерінің жасырын шығындары.”, *Review of International Political Economy*, том. 29/3, бет. 669-695, <https://doi.org/10.1080/09692290.2021.1956993>. [31]
- Локк, Р., М. Аменгуаль және А. Мангла (2009), «Қажеттіліктен ізгілік пе?» «Жаһандық жеткізу тізбегіндегі еңбек жағдайларын сәйкестендіру, міндеттеме және жақсарту», *Politics & Society*, том. 37/3, бет. 319-351, <https://doi.org/10.1177/0032329209338922>.

- Локк, Р. және М. Ромис (2007), «Жаһандық жеткізу тізбегіндегі еңбек жағдайларын жақсарту», *MIT Sloan Management Review*, <https://sloanreview.mit.edu/article/improving-work-conditions-in-a-global-supply-chain/>. [37]
- McCorquodale, R. және J. Nolan (2021), «Бизнесітегі адам құқықтарын теріс пайдаланудың алдын алу үшін адам құқықтарын кешенді тексерудің тиімділігі», *Netherlands International Law Review*, Том 68/3, бет. 455-478, <https://doi.org/10.1007/s40802-021-00201-x>. [39]
- ЭЫДҰ (2026), *Әлеуметтік және экологиялық жауапкершілікті кешенді тексеру туралы заңнаманы картаға түсіру*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/bac11241-en>. [22]
- ЭЫДҰ (2026), *ЭЫДҰ экологиялық және әлеуметтік кешенді тексеруді енгізу және ықпал ету мәселелері жөніндегі зерттеу орталығы*, <https://www.oecd.org/en/data/tools/research-hub-on-the-uptake-and-impact-of-environmental-and-social-due-diligence>. [40]
- ЭЫДҰ (2025), *ESG рейтингтерінен тыс: тұрақты даму көрсеткіштерін талдау*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/3f055f0c-en>. [25]
- ЭЫДҰ (2025), *Әр түрлі салалардағы қоршаған ортаға және қоғамға әсері*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/dd39761c-en>. [3]
- ЭЫДҰ (2025), *Кәсіпорындардың тұрақтылығы туралы жаһандық есеп 2025*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/bc25ce1e-en>. [1]
- ЭЫДҰ (2024), *Корпоративтік тұрақтылық туралы жаһандық есеп 2024*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/8416b635-en>. [8]
- ЭЫДҰ (2023), *Бизнесітегі жауапты жүргізу бойынша көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттары*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/81f92357-en>. [5]
- ЭЫДҰ (2022), *Корпоративтік ақпаратты ашу мониторингі: минералды шикізатты жеткізу тізбегін кешенді тексеру туралы компаниялардың есептілігін бағалау*, ЭЫДҰ Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/246e3535-en>. [23]
- ЭЫДҰ (2022), *Міндетті кешенді тексерудегі тұрақты даму саласындағы бастамалардың рөлі: бизнесітегі жауапты жүргізу саласындағы кешенді тексеруді нормативтік реттеуді дамыту туралы анықтамалық жазба*, <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct/the-role-of-sustainability-initiatives-in-mandatory-due-diligence-note-for-policy-makers.pdf>. [2]
- ЭЫДҰ (2018), *ЭЫДҰ-ның бизнесітегі жауапты жүргізу үшін кешенді тексеру жөніндегі нұсқаулығы*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/15f54b3-en>. [21]
- ЭЫДҰ (2018), *ЭЫДҰ-ның киім және аяқ киім секторындағы жауапты жеткізу тізбектерін кешенді тексеру жөніндегі нұсқаулығы*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/9789264290587-en>. [13]
- ЭЫДҰ/МЭА (2025), *Маңызды минералдардың жеткізілім тізбегіндегі бақылаудың рөлі*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/edb0a451-en>. [18]
- ЭЫДҰ/ИТК (2024), *Тұрақты даму бастамаларын түсіну: типологиялық негіз*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/8f8a3d7f-en>. [10]
- S&P Global (2025), *Тұрақты жеткізу тізбегін басқарудағы тиімсіздікті жою*, <https://www.spglobal.com/sustainable1/en/insights/special-editorial/addressing-inefficiencies-in-sustainable-supply-chain-management> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым).

- Song, F. et al. (2024), «Жеткізушілердің экологиялық көрсеткіштерін арттыру: экологиялық қатысу және қарым-қатынас асимметриясының рөлі», *International Journal of Integrated Supply Management*, Vol. 17/3/4, pp. 239-276, <https://doi.org/10.1504/ijism.2024.142780>. [32]
- Воган-Уайтхед, Д. және Л. Каро (2017), *Жаһандық жеткізу тізбегіндегі сатып алу тәжірибесі және еңбек жағдайлары: жаһандық зерттеу нәтижелері*, <https://www.ilo.org/publications/purchasing-practices-and-working-conditions-global-supply-chains-global>. [38]
- WBA (2026), *Адам құқықтарына, климатқа және табиғатқа бақылаусыз әсер ету салдарынан жеткізілім тізбегінің тұрақтылығына қауіп төнеді*, <https://www.worldbenchmarkingalliance.org/supply-chain-resilience-risk-human-rights-climate-and-nature-impacts-go-unmanaged> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [9]
- World Benchmarking Alliance (2026), *Social Benchmark*, <https://www.worldbenchmarkingalliance.org/benchmark/social-benchmark> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [20]
- World Benchmarking Alliance (2026), *Social Benchmark*, <https://www.worldbenchmarkingalliance.org/benchmark/social-benchmark> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [26]
- World Benchmarking Alliance (2023), *Адам құқықтарының корпоративтік индексі 2023: Талдамалық есеп*, https://assets.worldbenchmarkingalliance.org/app/uploads/2024/03/2023_Corporate_Human_Rights_Benchmark_Insights_Report_13Mar2024.pdf (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 ақпан). [27]
- World Benchmarking Alliance (2023), *Гендерлік мәселелер жөніндегі есеп 2023*, <https://assets.worldbenchmarkingalliance.org/app/uploads/2024/05/2023-Gender-Insights-Report-3-May-2024.pdf> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 ақпан).

Ескертпе

¹ Шағын компаниялар 2025 жылдың аяғында нарықтық капитализациясы 2 миллиард доллардан төмен компаниялар ретінде анықталады; орташа капиталдандыру — 2 миллиард доллардан 10 миллиард долларға дейін; және ірі капиталдандыру - 10 миллиард доллардан жоғары.

² Мемлекеттік кәсіпорындар (МК) мемлекеттік сектордың үлесі кемінде 25% құрайтын компаниялар ретінде айқындалады.

³ Саясаттың кешенді индикаторының мақсаты - тақырыптардың кең ауқымын қамтитын саясаты бар компанияларды анықтау. Биоәртүрлілікті сақтау бойынша міндеттемелер ескерілмейді, өйткені олардың орындалу деңгейі өте төмен. Сондықтан оларды кешенді саясат көрсеткішін қамту саласына қосу оның таралуын едәуір төмендетіп, енгізу деңгейі биоалуантүрлілік саласында жария міндеттемелері бар компаниялардың үлесіне тең болады. Осылайша, компаниялардың өз саясатында кең ауқымды мәселелерді қабылдау дәрежесін өлшеу үшін биоәртүрлілікті сақтау бойынша міндеттемелер алынып тасталды.

⁴ Адами капитал ең үлкен үлесті құрады, бірақ бұл 2.1-суреттегі тақырыптардың ешқайсысына нақты сәйкес келмейді.

⁵ Екі тақырып бойынша ақпаратты ашу көрсеткіштеріндегі байқалған айырмашылық өлшеу әдісімен де байланысты болуы мүмкін. Мысалы, климаттың өзгеруі туралы көпшілік алдында есеп беру биоалуантүрлілікке қарағанда айтарлықтай жақсы дамыған (мысалы, табиғатқа байланысты қаржылық ақпаратты ашу жөніндегі Нысаналы тобының (TNFD) ұсыныстары 2023 жылы — климатқа байланысты қаржылық ақпаратты ашу жөніндегі Нысаналы тобының (TCFD) ұсыныстарынан алты жыл өткен соң жарияланды).

Нәтижесінде, климаттың өзгеруі туралы компаниялар ашқан ақпарат компаниялар арасында салыстырмалы болуы мүмкін, сондықтан оны кең ауқымда сенімді сәйкестендіру биоәртүрлілікке қатысты ашылған ақпаратқа қарағанда мүмкін болуы мүмкін.

⁶ Адам құқықтары жағдайында индикатор компанияның өз жеткізушілерін іріктеу немесе бақылау процесінде адам құқықтары критерийлерін қолданатындығын өлшейді, бірақ экологиялық критерийлер жағдайында индикатор тек іріктеу процесін ескереді.

⁷ Бұл деректер 10 000 ірі компаниялардың шағын қосалқы үлгісі үшін қолжетімді болды. Бұл деректерді қамту жеткізу тізбегінің деңгейіне байланысты өзгереді және шамамен 450 компанияны қамтиды. Осы деректердің төмен қамтылуын ескере отырып, іске асыру көрсеткіштері деректер қолжетімді компаниялардың пайызымен көрсетілді және 2021 жылдан 2026 жылдың басына дейінгі кезеңдегі соңғы қолжетімді деректерге негізделген.

⁸ Бұл көрсеткіш бойынша деректер тау-кен секторының өнімдерін пайдаланатын салалардағы 10 000 ірі компаниялардың (шамамен 500 компания) шағын қосалқы үлгісі үшін қолжетімді болды. Осы деректердің төмен қамтылуын ескере отырып, іске асыру көрсеткіштері осы кіші үлгідегі компаниялардың пайызымен көрсетілді және 2021 жылдан 2026 жылдың басына дейінгі соңғы қолжетімді деректерге негізделген.

⁹ Кейбір компаниялардың әлеуметтік аудит бағдарламалары бірнеше деңгейлерді қамтиды. Жалпы алғанда, компаниялардың шамамен 35%-ы өздерінің әлеуметтік аудит бағдарламаларында екінші немесе үшінші деңгейдегі жеткізушілерді (немесе екеуін де) қамтиды.

¹⁰ Мұнда қолданылатын көрсеткіш сатып алу тәжірибесіне ең жақын болғанымен, ол жауапты сатып алу тәжірибесінің мәнін толық көрсетпейтінін ескеру маңызды. Керісінше, бұл компаниялардың сатып алу тәжірибесін кешенді тексеруге біріктіретіні туралы ішінара түсінік бере алады.

¹¹ Әдістеме туралы қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

¹² Барлық он жетекші компания нақты міндеттерді анықтады және адам құқықтары бойынша тренингтер өткізді, ал қалған 100-дің тек 27%-ы жасады (World Benchmarking Alliance, 2023^[26]). Басқаша айтқанда, эталонда бағаланған компаниялардың 34% (110-дан 37).

¹³ Бұл эталондарға акт секторындағы 45 компания, киім және аяқ киім саласындағы 65 компания және тамақ және сусындар саласындағы 60 компания кіреді.

¹⁴ Әрі қарай, тиісінше 4 857 компания және 3 497 компания TCFD және SASB стандарттары бойынша есеп береді, яғни климатқа байланысты тәуекелдерді қоса алғанда, қаржылық маңызды тәуекелдер туралы жалпы ақпарат береді (OECD, 2025^[1]).

3 Үкіметтер бизнесті жауапты жүргізуге қалай ықпал етеді?

Осы тарауда үкіметтердің бизнесті жауапты жүргізуді (БЖЖ) ынталандыру үшін қабылдаған шаралары талданады, олар КҰК үшін нұсқауларға қосылған 52 елге назар аударады. Онда үкіметтердің БЖЖ қағидаттарын өз қызметіне: саясат пен практикаға, олардың нарыққа қатысушы ретіндегі рөліне және олардың құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуге қатысты міндеттеріне қалай біріктіретіні қарастырылады. Талдау көрсеткендей, көптеген елдер заңнамада кешенді тексеру жүргізуге міндетті талаптарды бекітті. КҰК-ға арналған ЭЫДҰ нұсқаулығына қосылған барлық елдер сауда және инвестициялық келісімдер арқылы БЖЖ-ны ілгерілету жөнінде шаралар қабылдады. Үкіметтер даму, мемлекеттік сатып алу және мемлекеттік кәсіпорындардың саясаты мақсатында ынтымақтастық арқылы бизнесті жауапты жүргізу қағидаттарын барған сайын енгізуде, сондай-ақ шетелдегі кәсіпорындардың жосықсыз мінез-құлқына байланысты залал болған жағдайда, құқықтық қорғау құралдарына қолжетімділікті жақсартуға ұмтылады. Жалпы алғанда, БЖЖ-ға қатысты саясаттар санының өсуі консистенция мен ынтымақтастыққа, сондай-ақ әртүрлі тәсілдердің тиімділігін жақсырақ түсінуге деген қажеттілікті күшейтті.

Үкіметтер әртүрлі пәндер бойынша саясат шараларын ойластырылған үйлестіру арқылы БЖЖ енгізуді ынталандыруда шешуші рөл атқарады. ЭЫДҰ-ның БЖЖ-ны ілгерілетудегі үкіметтің рөлі туралы ұсынысы үкіметтердің бизнесті жауапты жүргізу үшін қолайлы орта құру үшін жасай алатын әрекеттерін анықтайды (3.1-кірістірмені қараңыз).

3.1-кірістірме. Бизнесті жауапты жүргізуге жәрдемдесудегі үкіметтің рөлі туралы ұсыныс

Бизнесті жауапты жүргізуге ықпал етудегі үкіметтің рөлі туралы ұсыныс үкіметтердің алты саладағы іс-әрекеттер арқылы бизнесті жауапты жүргізуге қалай ықпал ететіні және ынталандыратыны туралы нұсқауларды белгілейді (3.1-суретті қараңыз):

- **БЖЖ қамтамасыз ету үшін құқықтық және нормативтік база:** жаңа және қолданыстағы заңдар мен ережелердің ЭЫДҰ-ның БЖЖ жөніндегі стандарттарына сәйкестігін қамтамасыз ету, Бизнестің БЖЖ-ны сақтауын қиындататын кедергілерді жою және БЖЖ-ға қатысты күтулерді, оның ішінде басшылықтар арқылы нақты жеткізу.
- **Саясаттың тиісті салаларында БЖЖ-ны көтермелеу:** экономикалық пайданы БЖЖ-мен байланыстыру (мысалы, БЖЖ үшін ақпарат, құралдар мен ынталандырулар беру) және БЖЖ-ны сауда және инвестициялық саясатта, халықаралық келісімдерде және даму саласындағы ынтымақтастық шеңберінде ілгерілету.
- **Жеке мысал: үкіметтер экономикалық және коммерциялық субъектілер ретінде** Мемлекеттік сатып алуды БЖЖ үшін стратегиялық құрал ретінде пайдалану, мемлекеттік кәсіпорындар үшін БЖЖ стандарттарын сақтау бойынша нақты күтулерді белгілеу және БЖЖ пайымдауларын мемлекеттік қаржы құралдарына (мысалы, экспорттық кредиттер, акционерлік капитал, борыш, гранттар, қарыздар, кепілдіктер, сақтандыру) біріктіру.
- **БЖЖ саясатына мүдделі тараптардың қатысуын қамтамасыз ету:** БЖЖ мәселелері бойынша мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл жасау және сындарлы диалог үшін жағдай жасау; ашықтықты көтермелеу және мүдделі тараптарды тарту.
- **Құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуге жәрдемдесу:** БЖЖ стандарттарын бұзатын компаниялардың әрекеттерінен зардап шеккен адамдардың тиімді сот немесе соттан тыс құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуін қамтамасыз ету және ҰБО әлеуметтік серіктестер мен басқа да мүдделі тараптардың сеніміне ие болуын қамтамасыз ету, бұл оларға құқықтық қорғау құралдарына тиімді қол жеткізуге мүмкіндік береді.
- **БЖЖ бойынша саясат пен қызметті үйлестіру:** мемлекеттік органдар арасындағы БЖЖ келісімділігін жеңілдету (мысалы, ішкі үйлестіру, кедергілерді анықтау және жою, БЖЖ-ға қатысты саясат аспектілерін бақылау және ҰБО сияқты мемлекеттік органдардың қызметін жүргізу үшін жеткілікті бюджетті, штатты және өкілеттіктерді қамтамасыз ету).

3.1-сурет. Үкіметтің саясаттың алты саласында жауапты бизнес жүргізуге қатысты әрекеттері

Келесі бөлімдер үкіметтердің мемлекеттік басқару тәжірибесіндегі қолда бар деректер мен мысалдарды пайдалана отырып, БЖЖ-ны қалай ілгерілететінін бағалайды. Олар БЖЖ нұсқауларында көрсетілген салалар мен қағидаттарды ұстанғанымен, олар барлық салаларды қамтымайды, керісінше негізгі қорытындыларға назар аударады. Нәтижелер 2025 жылы саясатты дамыту туралы БЖЖ ұсынысын ұстанатын 52 ел мен Еуропалық Одақ арасындағы зерттеу және сауалнама (бұдан әрі — 2025 жылғы сауалнама) негізінде алынды¹. Қырық бес жауап алынды.

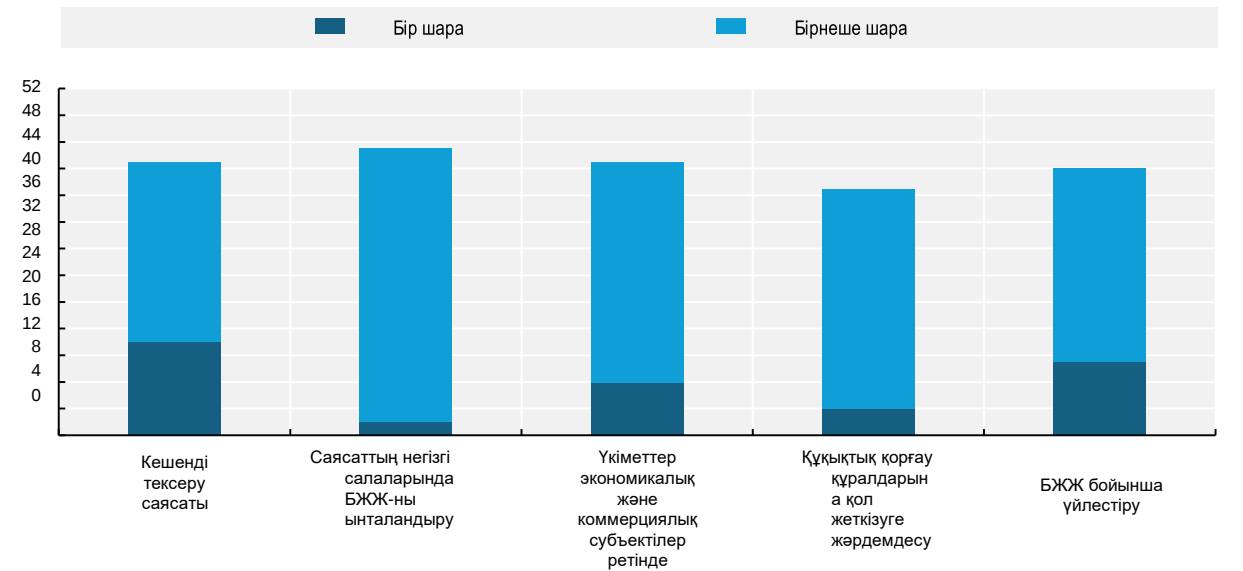
3.1-кесте және 3.2-сурет осы есепте зерттелген негізгі бағыттар бойынша біріктірілген саяси әзірлемелер туралы сауалнамаға жауаптарға шолу ұсынылады. Өртүрлі салалардағы шаралар келесі мысалдарды қамтиды:

- бизнесті жауапты жүргізуді қамтамасыз етудің құқықтық және нормативтік негіздері: кешенді тексеру жөніндегі заңнамалық шаралар, басқа да міндетті емес саясаттар
- саясаттың негізгі салаларында БЖЖ-ны көтермелеу: БЖЖ-ға және сауда және инвестициялық саясатқа байланысты шаралар, даму мақсатында ынталандыру және ынтымақтастық
- үкіметтер экономикалық және коммерциялық субъектілер ретінде: жауапты бизнес қағидаттарын мемлекеттік кәсіпорындармен, мемлекеттік сатып алулармен немесе экспорттық несиелермен байланысты саясатқа біріктіру
- құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуге жәрдемдесу: зардап шеккен адамдар үшін құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуді жақсарту жөніндегі шаралар
- БЖЖ үйлестіру: мемлекеттік органдар, шолулар немесе басқа тәсілдер арқылы БЖЖ үйлестіру әрекеттері.

3.2-суретте және 3.1-кестеде көрсетілгендей, сауалнама барысында елдер саясаттың әртүрлі салаларында БЖЖ-ны ілгерілету үшін әртүрлі шараларды қолданғанын хабарлады, көптеген салалар бойынша бірнеше шаралар туралы хабарланды. Елдер облыстардағы ең көп шаралар туралы хабарлады: негізгі саяси салаларда БЖЖ-ны ынталандыру, БЖЖ-ны қамтамасыз етудің құқықтық және нормативтік негіздері және жеке мысал: үкіметтер экономикалық және коммерциялық субъектілер ретінде. Қырық үш ел (КҰК-ға арналған ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдердің 81%, сондай-ақ Еуропалық Одақ) саясаттың әртүрлі салаларында бизнесті жауапты жүргізуді ынталандыру шаралары туралы хабарлады; 41 ел (77%) құқықтық және нормативтік шеңберлерге қатысты кем дегенде бір шараның қабылданғаны және оған сәйкес келетіні туралы хабарлады. Аз елдер құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуге жәрдемдесу жөніндегі шаралар туралы хабарлады: 37 ел (70%) кем дегенде бір шара туралы хабарлады, олардың көпшілігі бірнеше шаралардың бар екенін хабарлады (33 ел, 62%).

Сондай-ақ, бүкіл ел бойынша КҰК арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын тәжірибеде айырмашылықтар бар, олардың кейбіреулері әртүрлі санаттар бойынша бірнеше шараларды енгізді, ал басқалары әртүрлі санаттар бойынша шектеулі немесе тәжірибенің болмауы туралы хабарлады (3.1-кестені қараңыз).

3.2-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу саласындағы көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарына сәйкес әртүрлі елдерде бизнесті жауапты жүргізу саясаты

Ескертпе: Бұл суретте көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарғы ұстанатын елдер, сондай-ақ Еуропалық Одақ үкіметтің бизнесті жауапты жүргізудегі рөлі туралы ұсыныстың бес бағыты бойынша хабарлаған саяси шаралардың саны көрсетілген. Шаралар қолжетімділік/болмау негізінде есептеледі және саясаттың орындалуын, тиімділігін, мәжбүрлеуін немесе жекелеген шаралардың ауқымын емес, оны қамтуды көрсетеді. Негізгі шаралар мен жинақтау тәсілі туралы қосымша ақпарат алу үшін төмендегі А қосымшасын және тиісті бөлімдерді қараңыз. КҰК мен Еуропалық Одақ үшін нұсқаулықтарды ұстанатын 52 ел 2025 жылғы сауалнамасы негізінде ЭЫДҰ-ның жинағы.

3.1-кесте. Бизнесті жауапты жүргізу саласындағы көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдерде бизнесті жауапты жүргізу саясаты

Ел	Кешенді тексеру саясаты	Қалыптасқан саясатты жіктеуде БЖЖ-ны көтермелеу	Үкіметтер экономикалық және коммерциялық субъектілер ретінде	Құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуге жәрдемдесу	БЖЖ бойынша үйлестіру
Аргентина					
Австралия					
Австрия					
Бельгия					
Бразилия					
Болгария					
Канада					
Чили					
Колумбия					
Коста-Рика					
Хорватия					
Чехия					
Дания					
Египет					
Эстония					
Финляндия					
Франция					
Германия					
Греция					
Венгрия					
Исландия					
Ирландия					
Израиль					

Ел	Кешенді тексеру саясаты	Қалыптасқан саясатты жіктеуде БЖЖ-ны көтермелеу	Үкіметтер экономикалық және коммерциялық субъектілер ретінде	Құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуге жәрдемдесу	БЖЖ бойынша үйлестіру
Италия					
Жапония					
Иордания					
Қазақстан					
Корея					
Латвия					
Литва					
Люксембург					
Маврикий					
Мексика					
Марокко					
Нидерланды					
Жаңа Зеландия					
Норвегия					
Перу					
Польша					
Португалия					
Румыния					
Словакия					
Республикасы					
Словения					
Испания					
Швеция					
Швейцария					
Тунис					
Түркия					
Украина					
Ұлыбритания					
Құрама Штаттар					
Уругвай					
Еуропалық одақ					

Ескертпе: Бұл кестеде ЭДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер, сондай-ақ Еуропалық Одақ үкіметтің бизнесті жауапты жүргізудегі рөлі туралы ұсыныстың бес бағыты бойынша хабарлаған саяси шаралардың саны көрсетілген. Шаралар қолжетімділік/болмау негізінде есептеледі және саясаттың орындалуын, тиімділігін, мәжбүрлеуін немесе жекелеген шаралардың ауқымын емес, оны қамтуды көрсетеді. Негізгі шаралар мен жинақтау тәсілі туралы қосымша ақпарат алу үшін А-қосымшаны қараңыз.

- Жауап жоқ
- Бірде-бір шара туралы хабарланған жоқ
- Бір шара туралы хабарланды
- Бірнеше шара көрсетілген

КҰК мен Еуропалық Одақ үшін нұсқаулықтарды ұстанатын 52 ел 2025 жылғы сауалнамасы негізінде ЭЫДҰ-ның жинағы.

Бизнесті жауапты жүргізуді қамтамасыз ету үшін құқықтық және нормативтік негіздер

Бизнесті жауапты жүргізу (БЖЖ) үкіметтер іскерлік тәжірибеге қатысты нақты саясатты немесе реттеуді енгізе алатын бірқатар тақырыптарды қамтиды. Бұған қоршаған ортаны қорғау, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес, еңбек стандарттары, өнімді реттеу, рұқсаттар мен лицензиялар беру, корпоративтік басқару, ақпаратты ашу және КҰК арналған Басшылық қағидаттармен қамтылған басқа салалар кіруі мүмкін. Осы салалардағы тиісті құқықтық және нормативтік базалар БЖЖ ны ілгерілету үшін негіз болып табылады.

Келесі талдау осындай саясаттардың ішкі жиынына, атап айтқанда, компанияларға тікелей немесе жанама үміттер қоятын саясаттарға немесе заңдарға бағытталған. әлеуметтік және экологиялық кешенді тексеруді жүргізу және/немесе есеп беру.

Кешенді тексеру саясаты

Үкіметтер кешенді тексеру туралы заңнаманы көбірек енгізуде

2025 жылы ЭЫДҰ-ға мүше 38 елдің 84%-ы және көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын 52 елдің 67%-ы кешенді тексеру саласындағы заңнамаға ие болды (3.2-кесте). Бұл шаралардың көпшілігі ЭЫДҰ-ның БЖЖ жөніндегі стандарттарына тікелей немесе жанама түрде сілтеме жасайды, соның ішінде көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттар мен Кешенді тексеру нұсқаулығы, сондай-ақ салалық нұсқаулықтар. Кешенді тексеру туралы заңнама үш салада пайда болды: ақпаратты ашу, кешенді тексеру жүргізу, сондай-ақ өнімдер мен нарықтарға негізделген шаралар.

Ақпаратты ашу шаралары реттелетін ұйымдардан өздерінің процестері мен кешенді тексеру нәтижелері туралы ақпаратты жария етуді талап етеді. Мұндай ақпаратты ашу мәжбүрлі еңбек сияқты белгілі бір тәуекел саласына қатысты болуы мүмкін (мысалы, канадалық мәжбүрлі еңбек және балалар еңбегіне қарсы күрес туралы заң жеткізу тізбегінде) немесе бірқатар салаларға (мысалы, ЕО корпоративтік тұрақты даму туралы есеп беру директивасы (CSRD), ол адам құқықтары, еңбек құқықтары мен әсер ету ауқымын қамтиды қоршаған орта).

Кешенді тексерудің процестері мен нәтижелері туралы ақпаратты ашуды талап ететін жиырма алты заңнамалық шара көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын тоғыз елде және Еуропалық Одақта енгізілді. Сондай-ақ, көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдерден тыс әзірлемелер бар - мысалы, Қытайда үш негізгі қор биржасы тұрақты дамудың жағымсыз салдарын анықтау және азайту шаралары туралы ақпаратты ашуды қоса алғанда, міндетті есеп беру талаптарын қабылдады. Үкіметтер сонымен қатар компаниялардан кешенді тексеру процесі мен оның нәтижелерінен тыс тұрақтылық туралы ақпаратты кеңірек ашуды талап етуде (3.2-кірістірмені қараңыз).

3.2-кірістірме. Тұрақты даму туралы ақпаратты ашу мен кешенді тексеру туралы есеп беру арасындағы өзара байланыс

Кешенді тексеруге қатысты коммуникация, оның нәтижелерін қоса алғанда, бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі көпұлтты кәсіпорындарға арналған Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ) Басшылық қағидаттарының «Ақпаратты ашу» тарауындағы күту орталығы болып табылады (ЭЫДҰ, 2023^[1]). КҰК-ға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттары кәсіпорындар компанияның кешенді тексеру саясаты мен процестері; елеулі тәуекелдер мен қолайсыз салдарлардың анықталған салалары; басымдық критерийлері; алдын алу, салдарларды азайту және жою жөніндегі іс-қимылдар мен нәтижелер; іске асыру мен нәтижелерді қадағалау жөніндегі шаралар, сондай-ақ қамтамасыз ету немесе ынтымақтастық сияқты аспектілер бойынша кез келген салдарды жоюда тиісті ақпаратты жария түрде хабарлайды деп күтеді.

Тұрақтылық туралы ақпаратты ашуға қатысты күтулер әртүрлі юрисдикцияларда енгізіледі және тұрақты дамудың бірқатар әсерлері (оң және теріс), қаржылық тәуекелдер және/немесе мүмкіндіктер және оларды қалай басқару керектігі туралы есеп беру талаптарын қамтуы мүмкін. Мұндай күтулер, әдетте, есеп беретін субъектілерден басқару, стратегия, тәуекелдерді басқару процестері, сондай-ақ кешенді тексеру туралы есептілікке қатысты ЭЫДҰ күтулеріне сәйкес тәуекелдер мен әсерлерге байланысты негізгі көрсеткіштер мен мақсатты мөндер туралы ақпаратты ашуды талап етеді.

Еуропалық тұрақты даму Корпоративтік есеп беру стандарттары (ESRS), мысалы, ЕО-ның тұрақты даму Корпоративтік есеп беру директивасы (CSRD) шеңберінде пайдаланылады, компаниялардан кешенді тексеру (GOV-3) процестері туралы ақпаратты ашуды және Көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарында мәлімделген тәуекелге бағытталған тәсілге сәйкес әсердің маңыздылығын бағалауды талап етеді. Сол сияқты, компаниялар кешенді тексеру процесінде қабылданған қадамдарды (мысалы, мүдделі тараптармен өзара әрекеттесу немесе маңызды салдарлар бойынша оқыту) аша алады.

ЭЫДҰ-ның жақында жүргізген зерттеуі (2025^[2]) тұрақтылыққа қатысты ақпаратты ашу кеңінен талап етілетінін көрсетті: талданған 52 юрисдикцияның 79%-ы тұрақтылыққа қатысты ақпаратты ашу заңмен немесе ережелермен, 11%-ы листинг ережелері арқылы және 8%-ы ашу арқылы талап етіледі кодекстердегі немесе қағидаттардағы ақпарат.

Үкіметтер сонымен қатар тұрақты дамудың қолданыстағы стандарттарын саясат пен заңнаманың негізі ретінде дәйекті және салыстырмалы есептілікті, соның ішінде Тұрақты даму халықаралық стандарттары жөніндегі кеңестің (ISSB) және Жаһандық есеп беру бастамасының (GRI) стандарттарын жеңілдету мақсатында жиі пайдаланады. Мұндай стандарттар көбінесе ақпаратты ашу бойынша күтулердің жиынтығы ретінде кешенді тексеру шеңберінде ақпаратты ашу міндеттемелерін қамтиды. GRI, мысалы, кешенді тексеруді бағалау туралы есепті Әмбебап стандарттардың модульдік құрылымына нақты біріктірді. GRI 2: Жалпы ақпаратты ашу кешенді тексеруге байланысты қызмет, басқару және саясат туралы ақпаратты ашуды белгілейді, ал GRI 3: Маңызды тақырыптар компанияларға белгілі бір маңызды тақырыптар және олардың адамдар мен планетаға әсері туралы есеп беруді ұсынады (ЭЫДҰ, 2026[3]). ISSB стандарттары оның тұрақты дамуға елеулі әсері туралы емес, бизнес үшін тұрақты дамуға байланысты елеулі тәуекелдер туралы есеп беруге бағытталған. ISSB стандарттары кешенді тексеру шаралары мен қадамдары туралы ақпаратты ашуды қажет етпесе де, олар есеп беру ұйымдарының осы тәуекелдерді, соның ішінде байланысты басқару процестерін, сондай-ақ ілгеріліс пен нәтижелерді көрсету үшін тиісті көрсеткіштер мен мақсаттарды қалай анықтайтыны, бағалайтыны, басымдығы және ақырында басқаратыны туралы ақпаратты ашуды күтеді. 2025 жылғы маусымда 36 юрисдикция өздерінің саясаты немесе нормативтік-құқықтық базасы шеңберінде ISSB стандарттарын қабылдады немесе қабылдау процесінде болды (IFRS, 2025[4]).

Ескертпе: ЭЫДҰ зерттеуі (2025[2]) тұрақты даму туралы ақпаратты ашу үшін ЭЫДҰ Корпоративтік басқару комитетіне қатысатын 52 юрисдикцияны қамтиды, ол көпұлтты кәсіпорындарға арналған нұсқауларға қосылған 52 елден ерекшеленеді, бірақ олармен қиылысады. ЭЫДҰ (2023[5]), Бизнесіне жауапты жүргізу бойынша көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттары, Source: OECD (2023[5]), OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct, <https://doi.org/10.1787/81f92357-en> ; OECD (2018[6]), OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct, <https://doi.org/10.1787/15f54b3-en>

Кешенді тексеру шаралары реттелетін субъектілерден олардың операциялық қызметіндегі, жеткізу тізбегіндегі және іскерлік қатынастарындағы адам құқықтарына, еңбек және/немесе экологиялық аспектілерге әсеріне қатысты кешенді тексеру жүргізуді талап етеді, дегенмен көлемдер әртүрлі болуы мүмкін. Мұндай шараларға, мысалы: ЕО-ның Тұрақты дамуды корпоративтік кешенді тексеру жөніндегі директивасы, Норвегияның Ашықтық туралы заңы, Францияның Қырағылық міндеттері туралы заңы және Германияның Жеткізу тізбегін кешенді тексеру жөніндегі міндеттемелері туралы заңы (Жеткізу тізбегі туралы заң) жатады.

Кешенді тексерудің он бір шарасы КҰК-ға, сондай-ақ Еуропалық Одаққа арналған нұсқаулықтарды ұстанатын алты елде енгізілді. Сонымен қатар, бірнеше елдер, соның ішінде Чили, Индонезия, Таиланд және Өзбекстан да кешенді тексеру туралы заңнаманы енгізуді қарастыруда. Бұл шаралар әдетте белгілі бір мөлшерден асатын кәсіпорындарға қолданылады және ЭЫДҰ-ның кешенді тексеру жөніндегі нұсқаулығында көрсетілген алты сатылы кешенді тексеру жүйесінің элементтерін көрсетеді. Олар кешенді тексеру саясатын әзірлеуге, еңбек қатынастары, адам құқықтары және/немесе қоршаған орта саласындағы елеулі тәуекелдер мен салдарларды анықтауға және бағалауға, салдардың алдын алу және азайту бойынша тиісті және/немесе пропорционалды шараларды қолдануға және мүдделі тараптармен өзара іс-қимылға қойылатын талаптарға қатысты келіседі (ЭЫДҰ, 2026[7]). Дегенмен, олар жеткізілім тізбегін қамту, басымдық беру тәсілдері, қатысуды тоқтату және түзету сияқты кейбір негізгі салаларда ерекшеленеді.

Өнім мен нарыққа негізделген шаралар мәжбүрлі еңбек немесе ормандарды кесу сияқты белгілі бір тәуекелдермен немесе әсерлермен байланысты өнімдерді немесе тауарларды импорттауға, нарыққа шығаруға, экспорттауға және/немесе пайдалануға тыйым салады. Осы шаралардың кейбіреулері шаруашылық жүргізушілерден шараны орындау үшін кешенді тексеру шараларының тар жиынтығын жүргізуді тікелей талап етеді (мысалы, Ұлыбританияның Қоршаған ортаны қорғау туралы заңы және ЕО-ның Ормандарды кесу туралы ережесі), бұл ретте, басқалар жанама түрде компаниялардың мәлімделген тәуекелді анықтау және оған жауап беру құралы ретінде жан-жақты тексеруді қалай ынталандырады (мысалы, мәжбүрлі еңбек – АҚШ-тың Тарифтер туралы заңы, АҚШ-тың Ұйғырларға қатысты мәжбүрлі еңбектің алдын алу туралы заңы, ЕО-ның Мәжбүрлі еңбек туралы ережесі) (ЭЫДҰ, 2026[7]). Бұл шаралар қамтылған тауарларда немесе шикізат материалдарында мәлімделген тәуекелдердің немесе әсерлердің болмауын қамтамасыз етуге немесе белгілі бір тәуекел шектеріне сәйкес келуге бағытталғандықтан, олар мінез-құлық талаптарын енгізбейді және қатысудан бас тарту немесе түзету сияқты мәселелерді егжей-тегжейлі қарастырмайды. Оның орнына кешенді тексеру сәйкестік құралы ретінде қолданылады.

3.2-кесте. Бизнесі жауапты жүргізу бойынша көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдердегі кешенді тексерудің заңнамалық шаралары

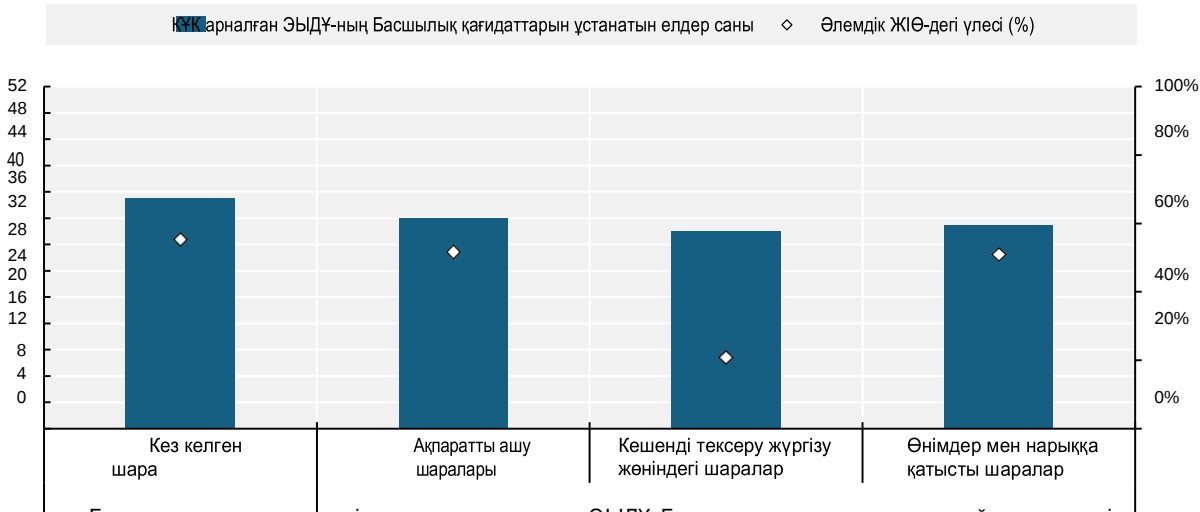
Ел	Ақпаратты ашу шаралары	Кешенді тексеру жүргізу жөніндегі шаралар	Өнімдер мен нарыққа қатысты шаралар
Аргентина			
Австралия	Қазіргі құлдық туралы заң (2018)		
Австрия		ЕО шаралары	
Бельгия		ЕО шаралары	
Бразилия			
Болгария		ЕО шаралары	
Канада	Жеткізу тізбегіндегі мәжбүрлі еңбек пен балалар еңбегіне қарсы күрес (2023)		Мәжбүрлі еңбекті пайдалана отырып өндірілген тауарлардың импортына тыйым салу, кедендік тариф (2020)
Чили			
Колумбия		Кешенді тексеру талаптарын қоса алғанда, тау-кен секторын заңдастыру және ресімдеу туралы 2 250 заң (2022)	
Коста-Рика			
Хорватия		ЕО шаралары	
Чехия		ЕО шаралары	
Дания		ЕО шаралары	
Египет			
Эстония		ЕО шаралары	
Финляндия		ЕО шаралары	
Франция		ЕО шаралары	
		Кешенді тексеру туралы заң (2017)	
Германия		ЕО шаралары	
		Жеткізу тізбегі туралы заң (2023)	
Греция		ЕО шаралары	
Венгрия		ЕО шаралары	
Исландия		ЕО шаралары	
Ирландия		ЕО шаралары	
Израиль			
Италия		ЕО шаралары	
Жапония			
Иордания			
Қазақстан			
Корея		Жасанды интеллект негіздері туралы заң (2025)	
Латвия		ЕО шаралары	
Литва		ЕО шаралары	
Люксембург		ЕО шаралары	
Маврикий			
Мексика			Мәжбүрлі еңбек туралы ереже (2023)
Марокко			
Нидерланды		ЕО шаралары	
Жаңа Зеландия			
Норвегия		Норвегияның ашықтық туралы заңы (2021)	
		ЕО шаралары	
Перу			
Польша		ЕО шаралары	
Португалия		ЕО шаралары	
Румыния		ЕО шаралары	
Словакия		ЕО шаралары	
Республикасы			
Словения		ЕО шаралары	
Испания		ЕО шаралары	

Ел	Ақпаратты ашу шаралары	Кешенді тексеру жүргізу жөніндегі шаралар	Өнімдер мен нарыққа қатысты шаралар
Швеция	ЕО шаралары		
Швейцария	Міндеттемелер кодексі, Кешенді тексеру туралы ереже бойынша міндеттеме және қаржылық емес мәселелер бойынша есептілік (Бап: қақтығыстар әсер еткен аймақтардағы минералдар мен металдарға қатысты ашықтық 964a-c) (2022) және Балалар еңбегі (2023)		
Тунис			
Түркия			
Украина			
Ұлыбритания	Қазіргі құлдық туралы заң (2015)		2021 жылғы қоршаған орта туралы заң (17-қосымша)
АҚШ	Додд-Франк Заңының 1502-бөлімі (2010)		1930 жылғы кеден заңы (307-бөлім)
	Калифорния жеткізу тізбегіндегі ашықтық туралы заң (2010)		Ұйғырлардың мәжбүрлі еңбегінің алдын алу туралы заң (2021)
Уругвай			

Ескертпе: Бұл кестеде қазіргі уақытта көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдер қабылдаған кешенді тексеру туралы заңнамалық актілер берілген. Ол әлеуметтік және экологиялық салаларда кешенді тексеру туралы ақпаратты жүргізуді немесе ашуды талап ететін шараларды немесе кешенді тексеруге қатысты жанама күтулерді белгілейтін шараларды қамтиды. Ол тұрақтылық туралы ақпаратты ашудың кең шеңберін немесе ақшаны жылыстатуға қарсы күрес сияқты басқа тақырыптарға қатысты кешенді тексеру талаптарын қамтымайды. Кейбір шаралар кезең-кезеңмен енгізу сатысында немесе транспозиция процесінде болуы мүмкін. Қосарланған есепке алуды болдырмау үшін заңнамалық шаралар ең тиісті бағанда бір рет көрсетілген; дегенмен, белгілі бір мінез-құлық нормалары немесе өнім мен нарыққа негізделген заңнама ақпаратты ашуға қойылатын талаптарды қамтиды. ЕО шаралары Тұрақты даму саласындағы корпоративтік кешенді тексеру туралы директиваны, Тұрақты даму саласындағы корпоративтік есептілік туралы директиваны, Тұрақты қаржыландыру саласындағы ақпаратты ашу туралы регламентті, Жанжал аймақтарынан пайдалы қазбалар туралы регламентті, Батареялар туралы регламентті, Ормандарды кесу туралы регламентті, Мәжбүрлі еңбек туралы регламентті, Цифрлық қызметтер туралы заңды және Жасанды интеллект туралы заңды қамтиды. Бұл шаралар ЕЭА ға қатысты сондықтан Исландия мен Норвегия үшін енгізілген.

- ☐ Шаралар жоқ
- ☒ ЕО шаралары
- ☒ Ұлттық шаралар

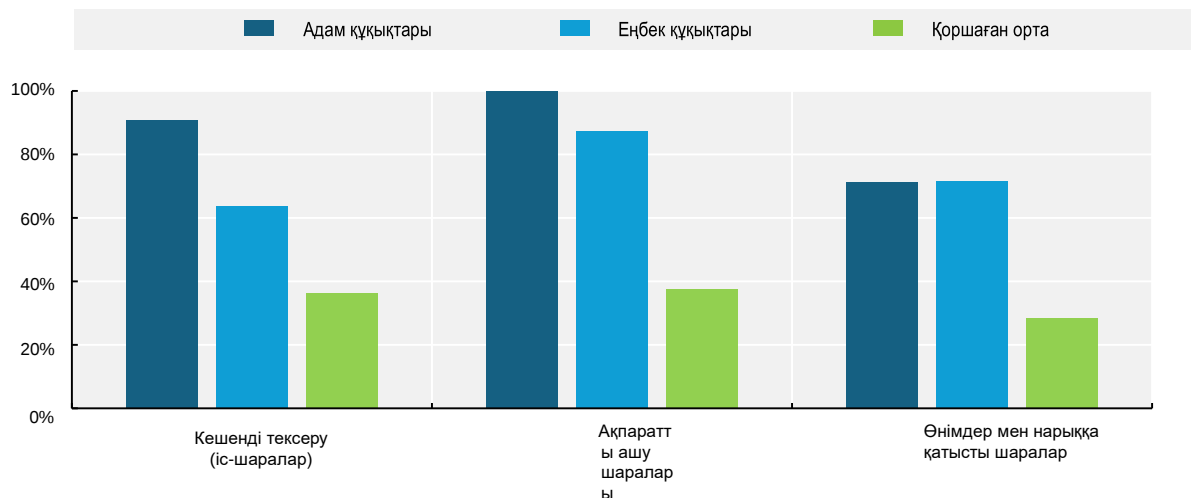
3.3-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу бойынша көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдердегі кешенді тексерудің заңнамалық шаралары

Ескертпе: Бұл суретте көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын сақтайтын елдердің саны, әр санатта кемінде бір кешенді тексеру шарасы, сондай-ақ осы елдердің ЖІӨ үлесі көрсетілген. «Кешенді тексерудің кез келген шарасы» ұсынылған үш санатта кемінде бір шараның болуын білдіреді. ЭЫДҰ зерттеуі; ЖІӨ деректері Дүниежүзілік банкке негізделген (2024), Дүниежүзілік деректер банкі даму индикаторлары бойынша, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.

Кешенді Заң сараптамасы туралы қолданыстағы заңнама оны шешуге, жеткізу тізбегін қамтуға және қандай бизнес субъектілерінің шараларға жататындығына байланысты әр түрлі болады. Шаралардың барлық санаттары бойынша кешенді тексеру шараларының көпшілігі адам құқықтарын қарастырады, оларды кең мағынада да, белгілі бір құқыққа да назар аударады (3.4-суретті қараңыз). Экологиялық мәселелер де жиі қамтылуда - тоғыз жан-жақты тексеру шаралары қоршаған ортаға әсер етудің бір немесе бірнеше түріне қатысты.

3.4-сурет. Кешенді тексерудің заңнамалық шараларын өзекті жариялау

Ескертпе: Бұл суретте адам құқықтарын, еңбек құқықтарын мен экологиялық мәселелерді қамтитын 3.2-кестеде көрсетілген кешенді тексеру шараларының үлесі көрсетілген (Колумбияның 2 250 заңын қоспағанда, мұнда тақырыптық қамту әлі анықталмаған), олармен кешенді тексеру жүргізу шаралары (n = 11), ақпаратты ашу шаралары (n = 8) бойынша бөлінген және өнімге және нарыққа негізделген шаралар (n = 7) қамтылады. Бағандар берілген тақырыпқа әсер ететін әр санаттағы шаралардың пайызын білдіреді.

Заңнамалық шаралар кеңейгенімен, кейбір елдер компанияларға үміт арту үшін беделді, бірақ міндетті емес саяси құралдарды пайдаланады. Көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын жиырма алты ел (респонденттердің 58%) ЭЫДҰ стандарттарына негізделген кешенді тексеруге байланысты ерікті шаралар және/немесе басшылық қағидаттар енгізілгенін хабарлайды. Мысалы, Жапонияда жауапты жеткізу тізбегіндегі Адам құқықтарын сақтау жөніндегі нұсқаулық Жапонияның адам құқықтарына қатысты компанияларға деген үмітін көрсетеді және ЭЫДҰ-ның кешенді тексеруінің алты сатылы негізін көрсетеді (METI, 2022^[8]).

3.3-кірістірме. Жауапты пайдалы қазбаларды жеткізу тізбектері үшін кешенді тексеру шаралары

Минералдық-шикізат секторында саясат шараларының кешені және нарықтық талаптар жеткізу тізбегіне қатысушыларды ЭЫДҰ стандарттарына сәйкес жауапты іскерлік практика бойынша тиісті тексеру жүргізуге міндеттейді. Пайдалы қазбаларды жеткізу тізбегін кешенді тексеру туралы заңдар қазір Колумбияда, Конго Демократиялық Республикасында (КДР), Еуропалық Одақ, Руанда, Танзания, Біріккен Араб Әмірліктері (БАӘ) және Америка Құрама Штаттарында бар.¹

Ұлттық деңгейдегі нормативтік-құқықтық реттеу жанжалдарды қаржыландыруға және адам құқықтарының бұзылуына қарсы тұру мақсатында басталды², ал содан кейін қаржылық қылмыстармен күресу³ және маңызды шикізатты тұрақты жеткізуді қамтамасыз ету⁴ үшін дамыды. Пайдалы қазбаларды кешенді тексеруді тексеру туралы ережелер ақпаратты ашуды (Америка Құрама Штаттары), аудиторлық бағдарламаларды тануды (Еуропалық Одақ) және жеткізілім тізбегін қадағалауды (Конго Демократиялық Республикасы) қамтитын әртүрлі модельдерді қолданды. Реттеудің болуы автоматты түрде тиімді енгізуді білдірмесе де, ол әртүрлі юрисдикциялардағы жалпы саяси мақсаттарды білдіреді.

Жан-жақты тексеруге қатысты нормативтік актілердегі қақтығыстарды қаржыландыруға қарсы күрестің мақсаты бейбітшілік пен қауіпсіздік мақсаттарымен тығыз байланысты.

Мысалы, ЭЫДҰ-ның БЖЖ жөніндегі стандарттары Лусака декларациясы сияқты көпжақты келісімдерге біріктірілген, оған сәйкес Ұлы көлдер ауданы бойынша халықаралық конференцияға мүше 12 мемлекет ЭЫДҰ-ның қақтығыстар мен жоғары қауіпті аймақтардан жауапты Пайдалы қазбаларды жеткізу тізбектерін кешенді тексеру жөніндегі нұсқаулығын мақұлдады (ЭЫДҰ-ның Пайдалы қазбалар жөніндегі нұсқаулығы) және міндеттеме алды оны іске асыру үшін өңірлік сертификаттау тетігін құру (ICGLR, 2010^[9]). Жақында ЭЫДҰ-ның Пайдалы қазбалар жөніндегі нұсқаулығы АҚШ-тың ҚДР Мен Руанда арасындағы келісілген Экономикалық интеграцияның аймақтық негіздемелік бағдарламасына енгізілді, ол аудиторлық бағдарламаларды басқару тәсілдерін үйлестіру және пайдалы қазбалар экспорты туралы мәліметтерді ашу бойынша міндеттемелерді белгілейді (АҚШ Мемлекеттік департаменті, 2025^[10]).

ЭЫДҰ-ның Пайдалы қазбалар жөніндегі нұсқаулығы (LME, 2019^[11]), Лондондағы бағалы металдар нарығы қауымдастығы (LBMA, 2025^[12]) Лондон платина және Палладий нарығының сауда талаптарында (LPPM, 2022^[13]), ерікті болғанымен, қытайлық балқыту зауыттарына LME талаптарын қанағаттандыруға көмектесетін жауапты пайдалы қазбаларды жеткізу тізбегі үшін қытайлық кешенді тексеру нұсқаулығынан басқа Лондон металдар биржасында эталондық стандарт ретінде де қолданылады. Бұл пайдалы қазбаларды жеткізу тізбегіндегі реттеуші және нарықтық шаралардың өзара қолдау жиынтығына әкелді. «Стандарттарға негізделген нарықтар бойынша G7 жол картасы» шеңберінде минералдық шикізатты жеткізудің аса маңызды тізбектерінің тұрақтылығын арттыру бойынша үкіметтердің күш-жігері (Канада Үкіметі, 2025 г. ^[14]) сатып алуға жауапты көзқарас пен жеткізілім қауіпсіздігі арасындағы аса маңызды байланысты таниды, бұл ретте сатып алуға жауапты тәсілмен байланысты тәуекелдерді басқару кейде тұрақсыз өндіруші секторға инвестицияларды тартумен және егер дұрыс жұмсалтылмаса, мұндай тәуекелдер әкелетін ірікелістердің алдын алумен қатар жүреді (ЭЫДҰ, 2023 ж. ^[15]).

АҚШ-тың Ресурстық геостратегиялық өзара әрекеттесу форумы (FORGE), ReSourceEU және Жапондық металл және энергетикалық қауіпсіздік ұйымы (JOGMEC) сияқты басқа тұрақтылық бастамалары сенімді серіктестермен сауданы арттыруға, жаңа жобаларға аралас қаржыландыруды бағыттауға, маңызды минералдардың қорларын құруға және жаңа ресурстарды барлауды ынталандыруға бағытталған. Минералдық ресурстарды тексеру жөніндегі қолданыстағы шаралар кешені секторда бизнесті жауапты жүргізу үшін тең жағдайларды нығайту, ресурстарды жауапты іздеу және процесте жеткізілімдердің сенімділігін арттыру мақсатында сауда және инвестициялық әріптестермен ынтымақтастық үшін жақсы негізді қамтамасыз етеді.

Ескертпелер:

1. ЭЫДҰ ұсыныстарына сәйкес кешенді тексеру жүргізу жөніндегі міндеттемелер туралы 2011 жылғы №2 DRC цайналма хабарламасы; Батареялар туралы ЕО ережесі (2023) және ЕО-ның Маңызды шикізат туралы ережесі (2024); Жанжалды минералдар туралы ЕО ережесі (2017); Руанда министрлігінің Пайдалы қазбалар саудасындағы контрабандаға қарсы күрес жөніндегі 2011 жылғы №1 қаулысы; Швейцарияның Жанжалды минералдар мен балалар еңбегі туралы соңғы қаулысы (2021); БАӘ-нің алтынмен жауапты қамтамасыз ету мақсатында кешенді тексеру (due diligence) жүргізу жөніндегі ережесі (2021); АҚШ-тың Бағалы қағаздар және биржалар жөніндегі комиссиясының (SEC) Додд-Фрэнк Заңының 1502-бөлімі бойынша соңғы ережесі (2012).
2. Руанда министрлігінің пайдалы қазбалар саудасындағы контрабандаға қарсы күрес жөніндегі 2011 жылғы №1 қаулысы; ЭЫДҰ нұсқаулығына сәйкес Кешенді тексеру жүргізу жөніндегі міндеттемелер туралы Конго ДР 2011 жылғы №2 айналма хабарлама; АҚШ-тың Бағалы қағаздар және биржалар жөніндегі комиссиясының (SEC) Додд-Фрэнк Заңының 1502-бөлімі (2012) бойынша соңғы ережесі; Еуропалық Одақтың жанжалды минералдар туралы ережесі (2017); Швейцарияның жанжалды минералдар мен балалар еңбегі туралы соңғы қаулысы (2021).
3. БАӘ-нің Алтынды жауапты іздеуге арналған кешенді тексеру ережелері (2021).
4. ЕО-ның Батареялар туралы ережесі (2023) және ЕО-ның Маңызды шикізат туралы заңы (2024).

Үкіметтер кешенді тексеру туралы жаңа заңнаманы сақтауда бизнесті қолдау үшін шаралар қабылдайды

КҰК арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын жиырма бір ел (респонденттердің 47%-ы) бизнесті жауапты жүргізу саласындағы нормативтік күтулерді іске асыруда компанияларды қолдау үшін нұсқаулықтар әзірлеу туралы хабарлайды. Мұндай нұсқаулық компанияларға өздерінің операциялық контекстін ескере отырып, үміттерді қалай қанағаттандыру керектігін түсінуге көмектеседі. ЭЫДҰ белгілеген заңнамалық шаралардың көпшілігі ресми басшылықпен толықтырылады, олар үміттерді одан әрі түсіндіреді. Германияның Жеткізу тізбегі туралы заңына сәйкес, қадағалау органы, BAFA (Федералдық экономика және экспортты бақылау басқармасы) Заң күшіне енген кезде, негізгі ұғымдар мен қате түсініктерді түсіндіру үшін нұсқаулықтарды пайдаланды. Олардың 2025 жылғы тәуекелге бағытталған тәсіл жөніндегі нұсқаулығы компанияларға тәуекелдерді бағалауға негізделген кешенді тексеру процесінің пайдаланына жеткізушілерге ақпараттың таңдамалы сұрауларынан бас тартуға бағытталған. Кешенді тексеруге қойылатын талаптарға қатысты егжей-тегжейлі нұсқаулар жақында қабылданған ЕО заңнамасында қарастырылған.² Нұсқаулық құжаттардан басқа, көптеген шаралар анықтамалық қызметтерді, ақпараттық мәліметтер базасын және тәуекел индикаторларын құруды көздейді.

Кейбір заңнамалық шаралар сонымен қатар заңдар әсер етуі мүмкін үшінші елдерді қолдау рөлін қарастырады.

Үкіметтер әртүрлі заңнамалық шаралар арасындағы ынтымақтастық пен келісімділікке ықпал ету мүмкіндіктерін зерттеп жатыр. Кешенді тексерудің көптеген шаралары ұқсас саяси мақсаттарды көздейді, бірақ дамуы, көлемі және терминологиясы бойынша ерекшеленеді. Юрисдикциялар арасындағы ынтымақтастық жалпы мақсаттарға баса назар аудара алады және сәйкестік процестерін бірлесіп қолдау мен оңтайландыруды дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, Ұлыбританияда, Австралияда және Канадада мәжбүрлі еңбек пен қазіргі құлдыққа қатысты ақпаратты ашу туралы заңдар бар. 2025 жылдың шілдесінде үш ел компанияларға үш шараның талаптарын орындауға көмектесу үшін бірыңғай есеп беру үлгісін ұсынды (Біріккен Корольдік Үкіметі, 2025^[16]). Бірқатар заңнамалық шаралар ұлттық деңгейдегі әртүрлі қадағалау органдары немесе ведомстволар арасындағы ынтымақтастық пен ақпарат алмасуды ынталандырады. Мысалы, АҚШ Ұйғырлардың мәжбүрлі еңбегінің алдын алу туралы заңына, сондай-ақ ұлттық құзыретті органдар мен Еуропалық комиссия арасындағы ЕО заңнамалық шараларына қатысты мәжбүрлі еңбектің жолын кесу жөніндегі Нысаналы тобы - мысалы, ЕО-ның Мәжбүрлі еңбек регламенті шеңберіндегі мүше мемлекеттердегі құзыретті органдар өкілдерінің желісі.

Үкіметтер кешенді тексеру саясатының өзгермелі ландшафтында бизнес пен құқық қорғау органдары үшін енгізу ауыртпалығын азайтуға тырысады. Мысалы, Ұлыбритания өзінің сауда стратегиясының бөлігі ретінде бизнесті жауапты жүргізу тәсілін қайта қарастыруда. Бұған бизнестің реттеуші ауыртпалығын, соның ішінде халықаралық реттеуші ынтымақтастықтың болжамды реттеуші ортаны құруға қалай ықпал ететінін қарастыру кіреді (Біріккен Корольдік Үкіметі, 2025^[17]). Еуропалық Одақта Комиссия өзінің «Бәсекеге қабілеттілік компасын» іске қосты, бұл реттеуді жеңілдетуді бәсекеге қабілеттілікке ықпал ететін факторлардың бірі деп атады (Еуропалық комиссия, 2025^[18]). Осы мақсатта Комиссия «Омнибус» пакеттері деп аталатын бірнеше жеңілдету бастамаларын жариялады. Корпоративтік тұрақтылықты кешенді тексеру Директивасына (CSDDD) және бірінші «Омнибус» пакеті шеңберіндегі Корпоративтік тұрақтылық туралы есеп беру директивасына (CSRD) толықтырулар 2026 жылдың ақпанында біржола келісілді.³ Екі шара да субъектілердің ауқымын қысқартты, жеткізу тізбегі бойынша деректерге сұраныстарды шектеді («құн тізбегінің шегі» деп аталады) және CSDDD-ден Климаттық бейтараптыққа көшу жоспарын, сондай-ақ азаматтық-құқықтық жауапкершіліктің үйлестірілген жалпыеуропалық режимін жариялау және енгізу талабын алып тастады. Тәуекелдерді анықтау және оларға жауап беру үшін тәуекелдерді бағалауға негізделген тәсіл халықаралық стандарттарға сәйкес күшейтілді (3.4-кірістірмені қараңыз). Esrs қайта қаралуы да жалғасуда, жоба есеп беру нүктелерінің 61%-ға қысқарғанын көрсетеді.⁴

3.4-кірістірме. Тұрақтылық арқылы тұрақты даму күтулерін жеңілдету

Кешенді тексеру мен орнықты даму шараларына қатысты реттеуді жеңілдетудің соңғы тенденциялары компанияларға шығындар мен әкімшілік жүктемені азайтуға бағытталған. Жеңілдету тиімділікке қол жеткізу үшін құнды болуы мүмкін, әсіресе шағын және орта бизнес үшін, бірақ жеңілдету бастамалары заңнаманың негізгі мақсаттары мен маңызды талаптарына нұқсан келтірмей, сақталуы маңызды.

Бірнеше жағдайда, саясаткерлер ЭЫДҰ ның Бәсекелестік және реттеу стандарттарын жеңілдету құралы ретінде қолданды. Мысалы, Германияда Экономика және экспортты бақылау жөніндегі федералдық ведомство (BAFA) Германияның Жеткізу тізбегі туралы заңына қосымша түсініктемелер жариялады, бұл заң компаниялардан ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізу стандарттары мен Біріккен Ұлттар Ұйымының кәсіпкерлік және адам құқықтары жөніндегі нұсқаулықтарына сәйкес кешенді тексеруге тәуекелге бағытталған тәсілді қолдануды талап ететінін түсіндірді (БҰҰ КБК); және компаниялардың назар аудару тәуекелдеріне басымдық берудегі икемділігін атап өтеді. Сонымен қатар, ЕО-ның «Омнибус» шеңберіндегі оңайлату процесі заңнаманы маңызды аспектілерде қолдану аясын тарылтқанымен, ол тәуекелдерді анықтау мен оларға жауап берудің негізгі тәуекелге бағдарланған тәсілін сақтап қалды, сондай-ақ бизнесті жауапты жүргізу қағидаттары бойынша ЭЫДҰ стандарттарына сәйкестікті күшейтті, алдымен тәуекелдің жалпы салаларын анықтау үшін масштабты бағалауды талап етуді нақтылады. терең бағалауға көшу. Тәуекелдерді бағалау негізінде кешенді тексеруді талап етпесе де, басқа заңнамалық шаралар жанама түрде ЭЫДҰ стандарттарына сәйкес кешенді тексеруге қатысты күтулерді қамтиды.

ЕО-ның мәжбүрлі еңбек туралы регламенті кешенді тексеру қағидатын қолдану оның күшіне енетін ұйымдарға жеткізу тізбегінде мәжбүрлі еңбекті пайдалану қаупін анықтауға, азайтуға, алдын алуға және жоюға көмектесетінін мойындайды, сондай-ақ тергеудің алдын ала кезеңдерінде кешенді тексеру қағидаты шеңберінде қабылданған шараларды есепке алу бойынша құқық қорғау органдарына қойылатын талаптарды белгілейді. ЭЫДҰ-ның БЖЖ жөніндегі стандарттары үкіметтер үшін әртүрлі құқықтық жүйелер мен юрисдикциялардағы заңнаманы сақтайтын компаниялар үшін сәйкессіздіктер мен ауыр талаптарды болдырмау үшін нұсқаулық бола алады.

Осы серпінді нормативтік-құқықтық ортада ЭЫДҰ кешенді тексеру саясаты саласындағы ынтымақтастық жөніндегі инклюзивті платформаны шақырды (2026^[19]). Бұл платформа әлемнің түкпір-түкпірінен келген елдер үшін кешенді тексеру саласындағы саясатты, заңдар мен ережелерді әзірлеу, енгізу және бақылау саласында ақпарат пен тәжірибе алмасу үшін кеңістік ретінде қызмет етеді.

Саясаттың негізгі салаларында бизнесті жауапты жүргізуді ынталандыру

Соңғы жылдардағы тенденциялар БЖЖ-ның саясаттың әртүрлі салаларына, соның ішінде сауда, инвестициялар, даму ынтымақтастығы, сондай-ақ қаржылық және қаржылық емес ынталандыру арқылы үлкен интеграциясын көрсетеді.

Сауда және инвестиция

ЭЫДҰ нұсқауларын ұстанатын барлық елдер әртүрлі тәсілдерді қолдана отырып, сауда және инвестициялық саясат пен келісімдер арқылы БЖЖ-ны ілгерілету бойынша қадамдар жасады.⁵ Барлығы дерлік ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарымен қамтылған салаларға қатысты ережелерді, сондай-ақ компанияларды 2020 жылдан бастап қол қойылған сауда және инвестициялық келісімдерде жауапты тәжірибелерді (БЖЖ туралы тармақтар) қабылдауға ынталандыратын тармақтарды қамтыды. Сауда мен инвестицияларды ілгерілету мен ілгерілету үшін БЖЖ ойларын біріктіру де кең таралуда. Алайда, бұл шаралардың жүзеге асырылуы мен нақты әсері туралы анағұрлым сенімді дәлелдер қажет.

Сауда және инвестициялық келісімдер БЖЖ-ны ілгерілету үшін қолданылады

1990 жылдардың ортасында сауда келісімдеріне экологиялық мәселелер бойынша алғашқы ережелер енгізілгеннен бастап, тараптардың БЖЖ үшін саясаттың негізгі салаларындағы міндеттемелерін (адам құқықтары, еңбек құқықтары, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес және т.б.) көрсететін ережелер саны тұрақты түрде өсті. Мысалы, сауда келісімдеріндегі экологиялық ережелердің орташа саны 1990 жылдары жылына сегізден 2000 жылдары 19-ға дейін өсті және 2020 жылға қарай шамамен 50-ге жетті (ЭЫДҰ, 2023^[20]).

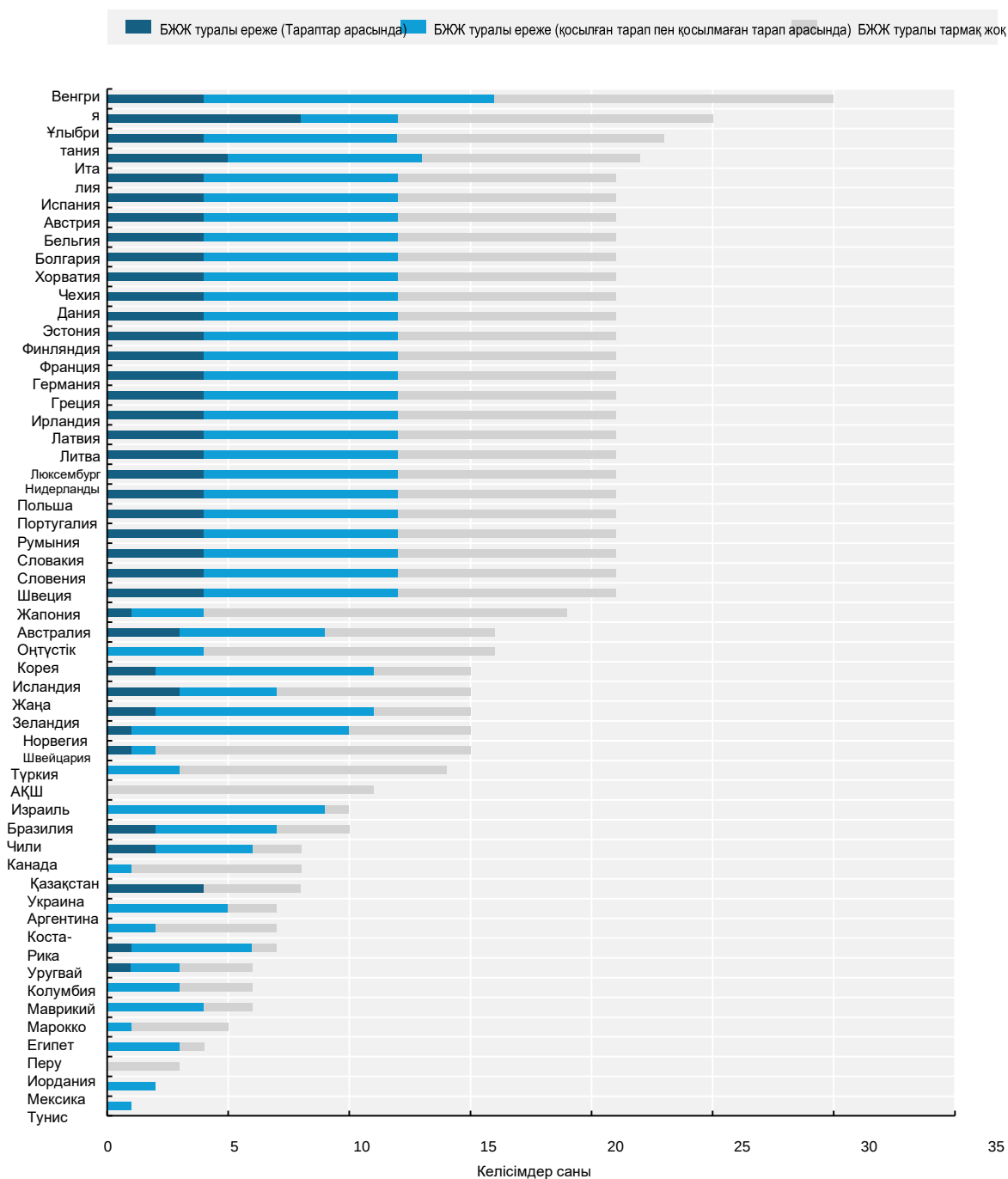
Сауда және инвестициялық келісімдерге БЖЖ ойларының жүйелі интеграциясына қарай жылжу оларды іске асыруды қолдау тетіктерінің біртіндеп дамуымен қатар жүрді. Мысалы, жұртшылыққа БЖЖ-ға қатысты ережелерді іске асыру бойынша ұсыныстар беруге мүмкіндік беру және үкіметтің әртүрлі деңгейлерінде, соның ішінде министрлік консультацияларда тараптар арасында сәйкестікті бақылау немесе консультациялар үшін комитеттер құру.⁶ Мысал ретінде АҚШ, Мексика және Канада (USMCA) арасындағы мәжбүрлі немесе міндетті еңбек арқылы өндірілген тауарларды импорттауға тыйым салатын келісімді келтіруге болады. USMCA шеңберінде Мексика өзінің еңбек және әл-ауқат министрлігіне осындай тәжірибені тергеуге және осы тәжірибеден өндірілген тауарларға тыйым салуға өкілеттік берді. АҚШ, Мексика және Канада (USMCA) келісімі сонымен қатар бірлестік бостандығы мен ұжымдық келіссөздер құқығын бұзуға қатысты қоғамдық мәлімдемелер жасауға мүмкіндік беретін нақты бизнеске арналған жедел әрекет ету тетігін енгізді. Сауда санкциялары талаптарға сәйкес келмейтін объектілерден тауарлар мен қызметтерге қатысты енгізілуі және бұзушылықтар жойылғаннан кейін ғана алынуы мүмкін. 2021 жылы енгізілгеннен бері бұл тетік Мексикада орналасқан нысандарға қатысты 40-тан астам рет іске қосылды (АҚШ Сауда өкілінің кеңсесі, 2020^[21]; Мексика Үкіметі, 2023^[22]; АҚШ Еңбек министрлігі, 2026^[23]).

БЖЖ ережелерінің қосылуы 2000 жылдардың басында алғаш пайда болғаннан бері де өсті. 2020 жылдан бастап ЭЫДҰ-ның көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын барлық дерлік елдер БЖЖ туралы тармақты қамтитын сауда немесе инвестициялық келісімдерге қол қойды (3.5-суретті қараңыз).

2020 жылдан бастап көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарына (MNE Guidelines) қосылған елдер жасаған 186 сауда және инвестициялық келісімдердің 67-сінде бизнесті жауапты жүргізу туралы ережелер (RBC) бар.⁷ Соңғы мысалдардың бірі - 2025 жылғы ақпанында күшіне енген Чили мен Еуропалық Одақ арасындағы уақытша сауда келісімінің «Сауда және тұрақты даму» тарауына енгізілген жауапты бизнес ережесі.⁸ Келісім тараптары бизнесті жауапты жүргізу (БЖЖ) немесе Корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік (КӨЖ) практикалары арқылы жеткізу тізбегін жауапты басқарудың маңыздылығын, сондай-ақ осы процестегі сауданың рөлін мойындайды. Олар жауапты іскерлік тәжірибені көтермелеуге және көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ нұсқаулығын, Көпұлтты кәсіпорындар мен әлеуметтік саясатқа қатысты қағидаттар туралы ХЕҰ-ның үшжақты декларациясын, Кәсіпкерлік қызмет және адам құқықтары мәселелері бойынша БҰҰ-ның Басшылық қағидаттарын қоса алғанда, БЖЖ саласындағы халықаралық құралдарды таратуға жәрдемдесуге, сондай-ақ кешенді тексеру жүргізу бойынша ЭЫДҰ нұсқаулығының қолданылуын ынталандыруға міндеттенеді.

БЖЖ ережелерін сауда және инвестициялық келісімдерге енгізу кеңірек жаһандық үрдіске сәйкес келеді. БЖЖ туралы тармақты қамтитын ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер қол қойған 67 келісімнің 73%-ы басшылық қағидаттарын ұстанбайтын елдермен қол қойылды (3.5-суретті қараңыз). КҰК арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер мен оларды ұстанбайтын елдер арасында қол қойылған келісімдегі БЖЖ туралы егжей-тегжейлі ереженің көрнекті мысалы - 2023 жылы қол қойылған, бірақ әлі күшіне енген Африка континентальды еркін сауда аймағының (AfCFTA) Инвестициялық хаттамасы (Африка одағы, 2023 ж.^[24]). Хаттама инвесторлардың тұрақты дамуға жәрдемдесу жөніндегі міндеттемелерін, атап айтқанда КӨЖ қағидаттары мен стандарттарын сақтауға ұмтылу жолымен белгілейді. Ол сондай-ақ инвесторлардан адам құқықтары мен еңбек құқықтарын құрметтеуді, қоршаған ортаны және жергілікті құқықтарды қорғауды және сыбайлас жемқорлықтан аулақ болуды талап етеді. Инвесторлардың өз міндеттемелерін бұзуы болу мемлекеті үшін инвестициялық қорғауды кері қайтарып алуға негіз болып табылады.⁹ БЖЖ ережелері тек қатысушы емес елдерге, әсіресе Латын Америкасына,¹⁰ Азияға¹¹ және Африкаға¹² қатысты сауда және инвестициялық келісімдерде жиі кездеседі.

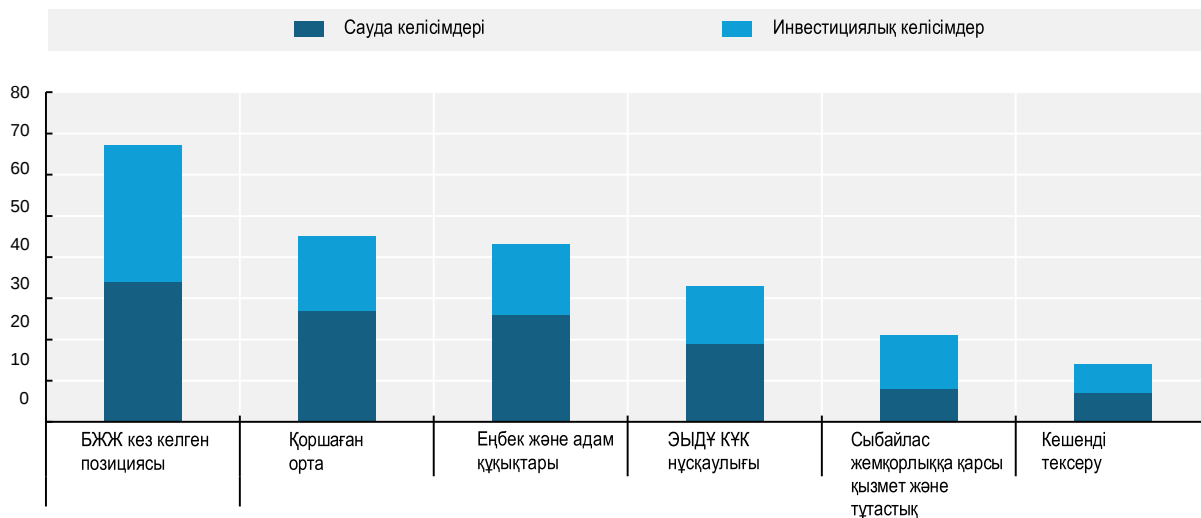
3.5-сурет. Бизнесті адал жүргізу жөніндегі көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер қол қойған келісімдерде бизнесті адал жүргізу туралы ережелер

Ескертпе: Бұл суретте елдер бойынша халықаралық сауда және инвестициялар туралы келісімдердің саны көрсетілген, көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдер арасындағы БЖЖ туралы ережелерді қамтитын келісімдер, көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдер мен оларды ұстанбайтын елдер арасындағы БЖЖ туралы ережелерді қамтитын келісімдер, сондай-ақ, БЖЖ туралы ешқандай ережесіз келісімдер арасындағы айырмашылықты анықтау үшін бағандарды бөлу көрсетілген. 2020 жылғы қаңтар мен 2026 жылғы наурыз аралығында КҰК Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер жасаған 186 сауда және инвестициялық келісімдер негізінде, олардың 67-сінде БЖЖ туралы ережелер бар.

БЖЖ ережелері жалпы міндеттемелерден бастап, компаниялар ұстануға тиісті нақты БЖЖ қағидаттары мен стандарттарына нақты сілтемелері бар егжей-тегжейлі ережелерге дейін әр түрлі болады. 2020 жылдан бастап көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер қол қойған сауда және инвестициялық келісімдерге енгізілген БЖЖ ережелерінің шамамен 50%-ы ЭЫДҰ БЖЖ құралдарына тікелей сілтеме жасайды және осы келісімдердің 14-і кешенді тексеруге сілтемелерді қамтиды. Бұл тармақтардың көпшілігі сонымен қатар КҰК Басшылық қағидаттарының бір немесе бірнеше салаларына, негізінен қоршаған ортаға, адам құқықтарына және еңбек құқықтарына қатысты (3.6-суретті қараңыз).

3.6-сурет. Сауда және инвестициялық келісімдерде бизнесті жауапты жүргізу туралы ережелермен қамтылған әртүрлі аспектілерге шолу

Ескертпе: Бұл суретте БЖЖ туралы нақты ережелерді қамтитын сауда және инвестициялық келісімдердің саны көрсетілген. Жолақтар сауда келісімдеріндегі және инвестициялық келісімдердегі ережелерді ажырату үшін қолданылады. 2020 жылғы қаңтар мен 2026 жылғы наурыз аралығында КҰК арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер жасаған 186 сауда және инвестициялық келісімдер негізінде, олардың 67-сінде БЖЖ туралы ережелер бар.

БЖЖ туралы ережелердің артып келе жатқан қосылуы бастамалар мен сауда және инвестициялық келісімдерге қол қоюшылар арасындағы озық тәжірибелермен алмасуға ықпал етті. Мысалы, Меркосурдың ынтымақтастық және инвестицияларға жәрдемдесу туралы хаттамасында БЖЖ туралы тармаққа сүйене отырып, қол қоюшы тараптар Көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттармен қамтылған салалардағы ынтымақтастықты белгілейтін ұсыныс қабылдады (МЕРКОСУР, 2025^[25]). Ынтымақтастық бағыттарының бірі қазіргі уақытта процессте тұрған халықаралық стандарттар негізінде БЖЖ бойынша басшылық қағидаттарды әзірлеуді қамтиды. Сол сияқты, Тынық мұхиты альянсы шеңберінде тәжірибе алмасу және БЖЖ саласындағы озық тәжірибелерді ілгерілету үшін бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі кіші топ (SGCER) құрылды (Чили Үкіметі, 2024^[26]; 2025^[27]).

Сауда мен инвестицияларды ілгерілету саясаты барған сайын тұрақты даму мен бизнесті жауапты жүргізу мәселелерін қамтиды.

Көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдердің 70%-дан астамы өздерінің сауда-саттыққа жәрдемдесу агенттіктеріне (АСТ) экспортты ілгерілету қызметтері арқылы бизнесті жүргізудің тұрақты әдістерін көтермелеуді және тұрақты экспортты қолдауды тапсырды.¹³ Мысалы, Чили АСТ ProChile тұрақты экспортты дамытуды өзінің стратегиялық міндетіне қояды (Чили Үкіметі, д.қ. ^[28]). 2025 жылы ProChile бес стратегиялық бағыт бойынша құрылымдалған 2030 жылға дейінгі Тұрақты дамудың жалпы саясатын қабылдады: 1) жауапты мінез-құлық, 2) саналы бизнес, 3) тұрақты сауда, 4) тұрақты басқару және 5) оқыту және хабардарлықты арттыру (Чили Үкіметі, 2025^[29]). Басқа үкіметтер сауда қолдау қызметтеріне қолжетімділікті олардың экспорттаушыларының БЖЖ қағидаттары мен стандарттарын сақтауымен байланыстырады.

Мысалы, кейбір елдерде сауда миссияларына қатысуға немесе сауданы ілгерілету қызметтеріне қол жеткізуге ұмтылатын экспорттық компаниялар КҰК үшін нұсқауларға адалдықтарын көрсетуді талап етеді («Ынталандыру» бөлімін қараңыз).

Үкіметтер сонымен қатар инвестицияларды тарту саясатына БЖЖ-ға қатысты ойларды қосады. Инвестицияларды тарту жөніндегі агенттіктердің (ИТА) саны артып келе жатқаны тұрақты инвестицияларды тартуға, жәрдемдесуге және ұстап қалуға, атап айтқанда, БЖЖ қағидаттарын ілгерілетуге мандат алады. 2017 және 2025 жылдар аралығында БЖЖ-ны ілгерілетуге нақты мандаты бар ЭЫДҰ ИТА үлесі 9%-дан 14%-ға дейін өсті (ЭЫДҰ, 2025^[30]). Сол кезеңде БЖЖ тікелей шетелдік инвестицияларды тарту үшін ИТА анықтаған табыс факторлары рейтингінде 23-орыннан 12-орынға көтерілді. Кейбір агенттіктер өз қызметтерін пайдаланатын компаниялардан халықаралық деңгейде мойындалған және бизнесті жауапты жүргізу (БЖЖ) стандарттарын, соның ішінде көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды (MNE Guidelines) сақтауды талап етеді, бұл Швецияның Сауда және инвестицияларды ілгерілету жөніндегі Business Sweden агенттігінде орын алған сияқты (Business Sweden, б.г.^[31]). Тұрақтылық сонымен қатар жауапты және тұрақты инвестицияларды ілгерілету үшін леввередж ретінде инвестицияларды ынталандыру рөлін күшейте отырып, ИТА стратегияларында барған сайын берік тұрақты (3.5-кірістірмені қараңыз).

3.5-кірістірме. ЭЫДҰ-ның тікелей шетелдік инвестициялардың сапасы жөніндегі бастамасы

Үкіметтер тікелей шетелдік инвестициялардың (ТШИ) санына емес, сапасына басымдық беруде. ЭЫДҰ-ның ТШИ сапасы жөніндегі бастамасы үкіметтерге тұрақты инвестицияларды ілгерілетуге және ТШИ-дің тұрақты дамуға қосқан үлесін барынша арттыруға көмектесу үшін индикаторларды, салыстырмалы талдауларды және саясатты әзірлеу құралдарының жиынтығын ұсыну арқылы осы ауысуды қолдайды.

ТШИ экономикалық, әлеуметтік және экологиялық нәтижелердің негізгі факторы болып табылады, бірақ олардың өзгеретін құрамы олардың еңбек нарығына және дамуына әсерін өзгертеді. ТШИ-дің «жасыл» және технологиялық қарқынды қызмет түрлеріне бағдарлануының артуы әртүрлі нәтижелер берді: цифрлық индустрия мен жаңартылатын энергетика 2019-2024 жылдар аралығында «Жасыл құрылыс» түріндегі әлемдік ТШИ-дің жартысына жуығын құрады. Жаңартылатын энергия 2003 жылы жаңа жобаларға әлемдік тікелей шетелдік инвестициялардың 1%-дан 2024 жылы 22%-ға дейін, ал цифрлық тауарлар мен қызметтер 12%-дан 30%-ға дейін өсті. Жаңа жобаларға тікелей шетелдік инвестициялар 2024 жылы бүкіл әлем бойынша 2,4 миллион жұмыс орнын құрды, ал 2023 жылы 2,8 миллион. Фирмалар деңгейінде шетелдік компаниялар отандықтарға қарағанда орта есеппен 70%-ға өнімді және 34%-ға жоғары жалақы төлейді. Олар сондай-ақ әйелдерді жалдау ықтималдығы 9% жоғары, дегенмен әйелдердің жұмыспен қамтылуы әлі де біліктілігі төмен лауазымдарға бағытталған, бұл «жасыл» және цифрлық ауысуды дағдыларды дамытумен, инклюзивтілікпен және сапалы жұмыс орындарын құрумен жақсырақ үйлестіретін саясаттың қажеттілігін көрсетеді.

ЭЫДҰ-ның ТШИ сапасы жөніндегі кеңесінің 2022 жылғы ұсынысы және ТШИ сапа саясаты жөніндегі құралдар жинағы даму мақсаттарын инвестициялық саясатқа, атап айтқанда, дәйекті және болжамды саясат арқылы біріктірудің маңыздылығын көрсетеді. Инвестицияларды ілгерілету — саясаттың ұлттық даму мақсаттарымен үйлесімділігі ТШИ-дің оң үлесіне ықпал етуі мүмкін салалардың бірі. Көптеген инвестицияларды тарту агенттіктері (ИТА) өз стратегияларын тұрақты инвестициялау және даму мақсаттарына сәйкестендіреді: ЭЫДҰ елдерінің ИТА-ның 83%-ы экономикалық өсу мен жұмыспен қамтуға қосқан үлестері туралы хабарлайды, ал 40%-ы жауапты тұтыну мен өндіріске, ал 35%-ы климаттың өзгеруімен күреске қосқан үлестері туралы хабарлайды. ЭЫДҰ ИТА-ның шамамен 70%-ы тұрақты дамуға байланысты кем дегенде бір КПЭ бар екенін хабарлайды. Сонымен қатар, тұрақты деп жіктелген фирмалардың үлесі 2020 және 2022 жылдар аралығында үш есе өсті, ал жобалардың үлесі екі есе өсті.¹ Осы өсімге қарамастан, тұрақты фирмалар мен жобалар әлі де барлық қолдау көрсетілетін іс-шаралардың қарапайым 7% құрайды.

1. Бұл тенденцияға сақтықпен қарау керек, өйткені жіктеу API-дің өзіндік есептеріне негізделген және агенттіктер арасында толық салыстыруға келмеуі мүмкін.

ЭЫДҰ (2022^[32]), *Тікелей шетелдік инвестициялардың сапалық көрсеткіштері*. [Саясат жөніндегі нұсқаулық](https://doi.org/10.1787/7ba74100-en), <https://doi.org/10.1787/7ba74100-en>, ОЭСР (2024^[33]), «Инвестицияларды тарту сапасындағы тұрақтылықты мониторингтеу және бағалау: ЭЫДҰ-ға мүше елдердегі дамушы тәжірибелер», <https://doi.org/10.1787/da22c153-en>; ОЭСР (2026^[34]), *Тікелей шетелдік инвестициялардың сапалық көрсеткіштері* | FDIQI, [oecd-main.shinyapps.io/FDIqualities/](https://fdi.oecd-main.shinyapps.io/FDIqualities/).

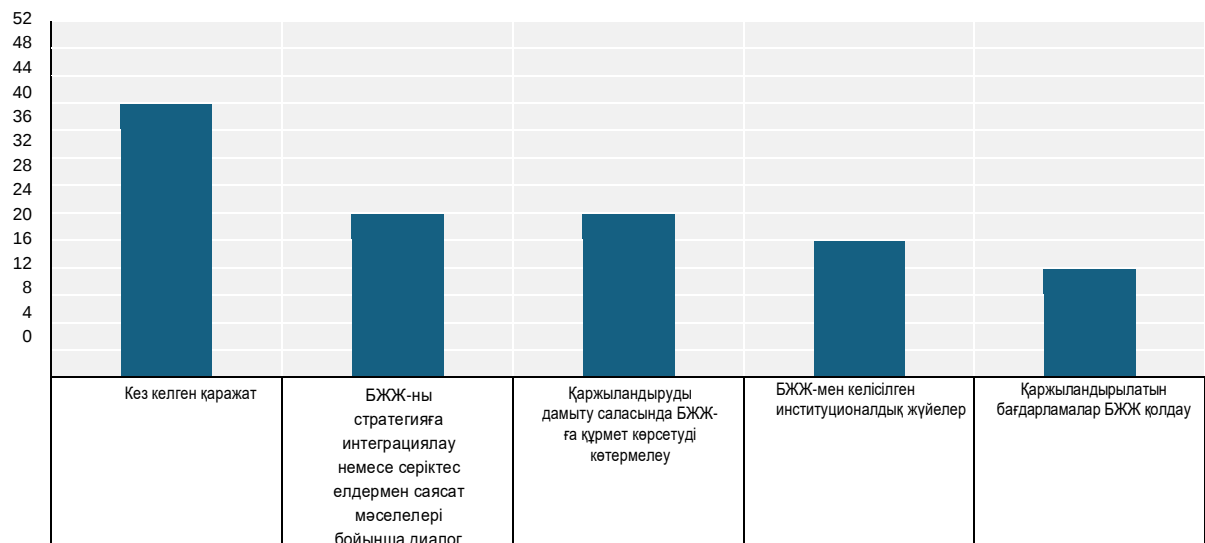
Даму мақсатындағы ынтымақтастық

БЖЖ қолдаудағы даму саласындағы ынтымақтастық жеке сектордың тұрақты дамуға қосқан үлесін барынша арттыруға көмектеседі және дамушы елдердегі компанияларға өздерінің халықаралық іскер серіктестерінің үміттерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Даму ынтымақтастығы дамушы экономикаларға және олардың кәсіпорындарына жаһандық жеткізу тізбегіндегі БЖЖ күтулеріне сәйкес келуге және байланысты шығындарды азайтуға көмектеседі. Қолдау әртүрлі нысанда болуы мүмкін: техникалық көмек бағдарламалары мен анықтамалық қызметтер, тікелей қаржылық көмек, соның ішінде жеткізілім тізбегін тұрақты қаржыландыру бағдарламалары арқылы қаржыландыруға қолжетімділікті жеңілдету, несиелер мен тәуекел сыйлықақылары, сондай-ақ БЖЖ стандарттарының жоспарланған нәтижелерге қол жеткізуін қамтамасыз ету үшін сауда серіктестері арасындағы мәліметтер жинау мен диалогты жақсарту (ЭЫДҰ, 2025^[35]). 2023 жылы ЭЫДҰ дамуға жәрдемдесу комитеті (КСР) «Даму мақсатында ынтымақтастық шеңберінде бизнесті жауапты жүргізу бойынша ЭЫДҰ стандарттарын ілгерілетуді және қолдануды күшейтуге» келісті және басшылықты әзірлеу жалғасуда (OECD-DAC, 2023^[36]).

Көптеген елдер бизнесті жауапты жүргізуді даму үшін ынтымақтастыққа біріктіреді, бірақ бұл бизнесті жауапты жүргізуге қатысты саясат динамикасына сәйкес келмейді.

Көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын жиырма үш ел (респонденттердің 51%) олар БЖЖ-ны даму стратегияларына немесе серіктес елдермен саясат мәселелері бойынша диалогқа біріктіргенін, ал 16 (респонденттердің 36%) БЖЖ-ны қолдау мақсатында ынтымақтастық бағдарламаларын қаржыландырғанын көрсетеді (3.7-суретті қараңыз).¹⁴

3.7-сурет. Бизнесті жауапты жүргізуді дамыту мақсатында ынтымақтастыққа интеграциялау

Ескертпе: Бұл диаграммада көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдердің саны, сондай-ақ әртүрлі арналар арқылы даму мақсатында бизнесті жауапты ынтымақтастыққа интеграциялау туралы хабарлаған Еуропалық Одақ көрсетілген. Сауалнама сұрағына 45 жауап негізінде: «Сіздің еліңіздің Үкіметі БЖЖ қағидаттарын өзінің дамуына жәрдемдесу жөніндегі қызметінде мынадай тәсілдердің кез келгенімен біріктірді ме?». Бағандар әр санат бойынша «иә» деп жауап берген респонденттердің пайызын білдіреді, ал көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдер саны белгіш болып табылады.

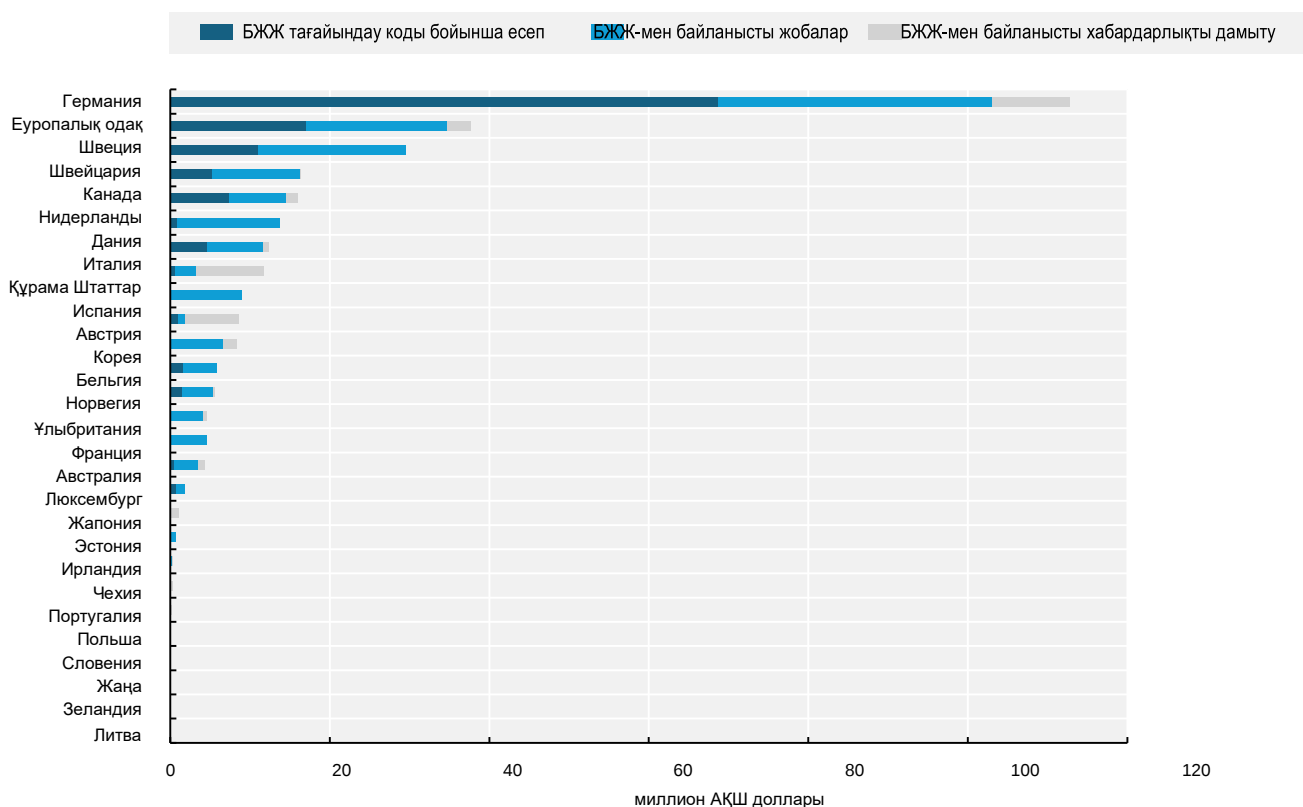
Дереккөз: ЭЫДҰ КҰК арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына қосылған 52 елдің және Еуропалық одақтың арасында БЖЖ саласындағы саясатты дамытуға қатысты 2025 жылғы сауалнама негізінде жасалды.

Кейбір елдер жаһандық құн тізбегінде БЖЖ-ға қатысты өсіп келе жатқан үміттерді қанағаттандыру үшін серіктес елдерді қолдау бағдарламаларын құрды (ЭЫДҰ, 2025^[35]). Мысалы, БЖЖ Германия, Нидерланды, Швеция, Швейцария және Еуропалық Одақ арасындағы ынтымақтастықты дамыту саясатындағы басымдық болып табылады. Даму ынтымақтастығы дамушы елдердегі кәсіпорындарға тәжірибені жақсартуға және тұрақтылық шешімдеріне инвестиция салуға көмектесуі мүмкін, сонымен қатар үкіметтермен және мүдделі тараптармен БЖЖ-ге ықпал ететін саясатты ілгерілету үшін жұмысты қамтуы мүмкін (ЭЫДҰ, 2025^[35]; 2025^[37]).

2025 жылғы Дамуды қаржыландыру жөніндегі төртінші конференцияда халықаралық көшбасшылар аз дамыған елдер саудадағы тұрақты даму стандарттарына сәйкес келуі үшін техникалық және қаржылық көмекке жәрдемдесуге міндеттенді (Біріккен Ұлттар Ұйымы, 2025^[38]).

ЭЫДҰ-ның дамуға ресми көмек көрсету (ДРК) статистикасы БЖЖ-ға бағдарланған ДРК салыстырмалы түрде шектеулі болып қалатынын көрсетеді. ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер 2024 жылы БЖЖ-ге бағытталған ДРК түріндегі 121 миллион АҚШ доллары туралы хабарлады.¹⁵ Сонымен қатар, БЖЖ-мен байланысты жобалар бойынша 150 миллион АҚШ доллары төленді.¹⁶ Алайда, бұл сомалар инфрақұрылым мен қызметтерді және өндіріс секторларын экономикалық дамыту үшін ДРК-нің 0,8% (35 миллиард АҚШ доллары) құрайды. Сонымен қатар, шығындар бірнеше донорлар арасында шоғырланған: Германия, Швеция және Еуропалық Одақ жалпы көлемнің 59% қамтамасыз етті (3.8-суретті қараңыз).

3.8-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу үшін дамыту мақсатында ынтымақтастыққа арналған шығыстар

Ескертпе: Бұл суретте 2024 жылы ағымдағы миллион АҚШ доллары көлеміндегі жеткізуші бойынша бизнесті жауапты жүргізуге (БЖЖ) байланысты даму шығындары көрсетілген. Құндылықтар үш құрамдас бөлікке бөлінеді: БЖЖ-ға тән мақсат кодына жатқызылған шығындар және жобаларды сипаттау, басқа тәжірибелік салалардағы БЖЖ-ға қатысты жобалар және БЖЖ-ға қатысты даму туралы хабардарлықты арттыру шаралары. Бағандар әр ел бойынша БЖЖ-ге байланысты шығындардың жалпы көлемін көрсету үшін жинақталады. Болгария, Хорватия, Греция, Қазақстан, Румыния және Түркия шығындар туралы есеп берген жоқ. ЭЫДҰ-ның көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдердің ішінде келесі елдер ЭЫДҰ-да ҚДР деректерін ұсынбайды: Аргентина, Бразилия, Чили, Колумбия, Коста-Рика, Египет, Иордания, Марокко, Маврикий, Перу, Тунис, Украина және Уругвай.

Есептеулер OECD Data Explorer-ге негізделген (2026^[39]), *Кредиторлардың есептілік жүйесі (ағындар)*, <http://data-explorer.oecd.org/s/52>.

Даму институттары бизнесті жауапты жүргізуді тәуекелдерді басқару саясатына немесе процестеріне біріктіреді

Даму мекемелерінің саны артып келеді олардың қызметінің жағымсыз салдарын жою үшін жалпы стратегиялар мен негіздерді қабылдайды. КҰК арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын жиырма ел (респонденттердің 44%) олардың үкіметтері институционалдық даму шеңберін БЖЖ кутулеріне сәйкес келтіргенін көрсетті.¹⁷ Мысалы, Кореяның Халықаралық ынтымақтастық агенттігі (KOICA) ESG стратегиясына ие және Жаһандық есептілік бастамасына сәйкес есептер шығарады, ал француздық AFD өзінің ТДМ-мен байланысты облигацияларының тұрақты даму мақсаттарына әсерін басқаруға бағытталған (OECD, 2024^[40]; 2025^[37]).

КҰК арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын жиырма төрт ел (респонденттердің 53%) дамуды қаржыландыру саласындағы кепілдіктер мен шарттық міндеттемелер шеңберінде БЖЖ қағидаттары мен стандарттарын сақтауды ынталандыратынын көрсетеді (3.7-суретті қараңыз).¹⁸ Көбісі халықаралық қаржы корпорациясының (ХҚК) қызмет стандарттарына сілтеме жасайды. ХҚК-ның Тұрақты даму жөніндегі негіздемелік бағдарламасын ағымдағы жаңарту КҰК арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдерге ХҚК стандарттарының БЖЖ-ға қалай жақсы ықпал ете алатынын зерделеуге мүмкіндік береді (ХҚК, д.қ.^[41]).

Даму мақсатындағы Тиімді ынтымақтастық жөніндегі жаһандық әріптестік (GPEDC) мониторингінің алдын ала нәтижелері даму мақсатында ынтымақтастықпен айналысатын көптеген институттар жеке сектормен өзара іс-қимыл кезінде тәуекелдерді бағалауды жүргізетінін және шағымдарды қарау тетіктерін енгізгенін көрсетеді (GPEDC, 2025^[42]). БЖЖ шеңберінде жергілікті жеке субъектілермен өзара іс-қимылды күшейту үшін ЭЫДҰ аралас қаржыландыру қағидаттары бойынша жаңартылған басшылық қолайсыз салдарларды басқаруға және тұрақты жетілдіруге тәуекелге бағдарланған тәсілдің маңыздылығын атап көрсетеді (ЭЫДҰ, 2025^[43]).

Бизнесті жауапты жүргізу мәселелеріне ішкі қатысудың сенімді мысалдары бар, бірақ олар ерекшелік болып қала береді.

Бірнеше елдерде даму ынтымақтастығы ішкі істер органдарының БЖЖ бойынша ішкі күш-жігерімен өзара әрекеттеседі. Саясат деңгейінде кейбір елдер тұрақты даму мақсатында саясатты келісу үшін БЖЖ-ны басымдыққа айналдырады (ЭЫДҰ, 2024^[44]). Австралия, Германия, Жапония, Нидерланды және Швеция сияқты елдер кешенді тексеру, көпжақты және ұлттық сауда саясаты, сатып алу саясаты және бизнес пен адам құқықтары жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспарлары туралы заңнамада іскерлік және адам құқықтары саясатын дамыту және дамыту үшін ынтымақтастықты біріктіруге ықпал етеді (OECD, 2026^[45]; 2024^[44]; 2025^[37]). Даму саласындағы ынтымақтастық ішкі мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл жасайды, мысалы, жаһандық құн тізбегіне БЖЖ енгізуге ықпал ету, мысалы, белгілі бір секторлардағы БЖЖ жақсарту үшін көпжақты платформаларды қолдау немесе балалар еңбегі сияқты мәселелерді шешу (OECD, 2024^[44]; 2025^[37]).

Даму мақсатындағы ынтымақтастық ұлттық деңгейде БЖЖ маңыздылығы туралы хабардарлықты арттыруға ықпал етуі мүмкін, бірақ ағымдағы мемлекеттік шығыстардың басымдығы болып табылмайды. 2024 жылы ЭЫДҰ-ның көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер 28 миллион еуроны жұртшылыққа бизнесті жауапты жүргізу қағидаттарын жаһандық құн тізбегіне біріктіру дамушы елдер үшін жасай алатын мүмкіндіктер мен мәселелер туралы хабарлау үшін, сондай-ақ тұрақты тұтыну және әділ сауда арқылы өзгеру жолдары туралы хабардарлықты арттыру үшін жұмылдырды (ЭЫДҰ, 2026^[45]). Алайда, статистикалық есептілікке сәйкес, мұндай қызмет үшін DAC мүшелерінің қаржыландыруы олардың даму туралы хабардарлығын арттыруға жұмсалған шығындарының тек 7% құрайды.¹⁹

Ынталар

Ынталандыру үкіметтер үшін компанияларды БЖЖ енгізуге ынталандыру үшін маңызды құрал болып табылады. Артықшылықтар әртүрлі формада болуы мүмкін және көбінесе қаржылық сипатта болады. Үкіметтер өнеркәсіптік саясатқа көбірек көңіл бөлетін контексте, мұндай саясаттың оң әсерін күшейтуде БЖЖ қандай рөл атқара алатынын қарастыруға болады. БЖЖ енгізуді ынталандыруға және марапаттауға арналған мақсатты ынталандырулардан басқа, осыған байланысты саясат салалары іс жүзінде ынталандыру ретінде де әрекет ете алады. Мысалы, «Мемлекеттік сатып алу» және «Экспорттық несие беру кезінде бизнесті жауапты жүргізу» бөлімдерін қараңыз.

Ынталандыру үкіметтер бизнесті жауапты жүргізуді ынталандыру және марапаттау үшін қолданатын қосымша шараға айналады.

Үкіметтер БЖЖ-ді енгізу мен қолдануды ынталандыру және марапаттау үшін көптеген ынталандыруларды қолданады. ЭЫДҰ/ЭДҰ нұсқауларын ұстанатын жиырма тоғыз ел (респонденттердің 66%)²⁰ нақты шаралар арқылы кәсіпорындардың БЖЖ стандарттарын енгізуін ынталандырады. Мысалдар БЖЖ-ға қатысты қызмет үшін қаржылық қолдауға қолжетімділікті қамтамасыз етуді қамтуы мүмкін; БЖЖ-ға қатысты көрсеткіштерге негізделген гранттар, несиелер немесе басқа қаржылық қолдау үшін жеңілдетілген шарттар; салықтық несиелер немесе жеңілдіктер; рұқсат беру, лицензиялау, тіркеу немесе басқа әкімшілік процестерге байланысты ынталандыру; сауда мен инвестицияларды ілгерілету қызметтері.

«Жасыл» және әлеуметтік ауысуға бағытталған гранттар мен қорлар көбінесе БЖЖ қағидаттарына сәйкес келетін тәжірибелерді енгізудің бастапқы нүктесі болып табылады, әсіресе көміртексіздендіру, айналмалы экономика және тұрақты жеткізу тізбегі сияқты салаларда. Мысалы, Enterprise Ireland компаниясының «Жасыл ауысу» қоры (Green Transition Fund) ирландиялық компанияларға тұрақты даму стратегиялары мен көміртексіздендіру бастамаларын, соның ішінде шағын бизнесті энергияны үнемдейтін технологиялар мен жабдықтарды сатып алуға қолдау көрсету үшін мақсатты грантты әзірлеуге гранттар береді (Citizens Information Board Ireland, 2023^[46]).

Кейбір үкіметтер мен мемлекеттік қаржы институттары сауда мен инвестицияларды ілгерілету қызметтері арқылы БЖЖ нәтижелерін ынталандырады. Канадада бизнесті БЖЖ қағидаттарын енгізуге және сақтауға ынталандыру бойынша бірнеше шаралар бар. Канадалық сауда комиссиясының (TCS) қызметтеріне қол жеткізу үшін компаниялар Канаданың заңдары мен адам құқықтары, еңбек құқықтары және қоршаған ортаны қорғау жөніндегі халықаралық құжаттардың сақталуын, сондай-ақ қолданылатын жерде дауларды шешу тетіктеріне адал қатысуды қоса алғанда, БЖЖ маңыздылығын мойындайтын «БЖЖ цифрлық растауын» толтыруға міндетті (Канада Үкіметі, 2021^[47]; ЭЫДҰ, 2026^[45]).

ЭЫДҰ-ның көпұлтты кәсіпорындарға арналған нұсқаулығын ұстанатын кейбір елдер салықтық несиелер мен соған ұқсас фискалдық ынталандыруларды, атап айтқанда, экологиялық және әлеуметтік мақсаттарға қол жеткізгені үшін көтермелеу жасау үшін пайдаланғанын хабарлайды. Канада өнеркәсіпті көміртексіздендіру үшін инвестициялық салық несиелерін ұсынады, жаңартылатын энергия, энергия тиімділігі немесе төмен көміртексіз сутегі өндірісі сияқты технологияларды енгізу құнын төмендетеді (Canada, 2023^[48]). Сол сияқты, Британдық «Біржолғы шегерімдер» (First-Year Allowances) компанияларға нөлдік шығарындылары бар көліктер мен электромобильдерді қуаттау инфрақұрылымы сияқты белгілі бір төмен көміртексіз активтер құнының 100%-на дейін сатып алу жылындағы салық салынатын пайдадан шегеруге мүмкіндік береді (Біріккен Корольдік Үкіметі, 2021^[49]).

Мемлекеттік ынталандыру рұқсаттар мен лицензияларды жедел алу түрінде де болуы мүмкін. Көптеген муниципалитеттер қолжетімді тұрғын үй немесе жасыл құрылыс стандарттары сияқты әлеуметтік немесе экологиялық мақсаттарға жауап беретін жобаларға жедел рұқсат алуды ұсынады. Америка Құрама Штаттарында, Сан-Диего қаласы, Калифорния, қолжетімді/ішкі тұрғын үй және тұрақты даму жобаларын қарастырудың жылдам мерзімдерін уәде етеді. Бұл жобаларды әзірлеушілер арнайы қызметкерлерден ерте кері байланыс алған кезде және рұқсаттар бойынша шешім қабылдаудың көпілдендірілген мерзімдерін алған кезде, білікті өтінімдерді басымдықпен қараудың арқасында мүмкін болды. Бұл шаралар шығындар мен кідірістерді азайтады және әзірлеушілерді жобалардағы әлеуметтік және экологиялық аспектілерді ескеруге ынталандырады (City of San Diego, 2023^[50]).

Қоғамдық қолдау көрсетілетін сауда белгілеріне немесе белгілерге қол жеткізу үкіметтер үшін бизнесті ынталандырудың және оны белгілі бір БЖЖ критерийлеріне сәйкестігі үшін марапаттаудың тағы бір жолы болып табылады. Францияда RSE платформасы әділ сауда жүйелері мен таңбаларын тануға жауап береді (Франция Үкіметі, 2021^[51]). Тағы бір мысал-экологиялық таза тоқыма бұйымдарын сертификаттауға арналған Германияның «Жасыл батырма» (Grüner Knopf) мемлекеттік таңбалауы, ол компаниялардан өздерінің жеткізу тізбектері үшін жауап беретіндіктерін және жан-жақты тексерулер жүргізетіндіктерін көрсетуді талап етеді. Сонымен қатар, компаниялар Green Button мойындаған сертификаттау белгісін қолдана отырып, өз өнімдерінің тұрақты түрде шығарылатындығын көрсетуі керек (Green Button, б.д.^[52]; ЭЫДҰ, 2025^[53]).

Жеке мысал: үкіметтер экономикалық және коммерциялық субъектілер ретінде

Үкіметтер БЖЖ-ны нарықпен өзара әрекеттесу кезінде біріктіреді, мысалы, сатып алушылар, мемлекеттік кәсіпорындар немесе қаржыландыру. Үкіметтер нарықпен өзара әрекеттескенде, олардың шешімдері, мысалы, мемлекеттік сатып алу келісімшарттары немесе экспорттық несиелер талаптары арқылы БЖЖ үшін жанама немесе тікелей ынталандырулар тудыруы мүмкін. Соңғы тенденциялар мемлекеттік сатып алулар анағұрлым бизнесті жауапты қолдау және мемлекеттік кәсіпорындар БЖЖ үлгісі болады деген үміттерді арттыру үшін стратегиялық құрал ретінде көбірек қолданылатынын көрсетеді. Сонымен қатар, үкіметтер өздерінің қаржылық құралдарын әзірлеу кезінде, атап айтқанда экспорттық несиелер беру кезінде БЖЖ-ның ойларын ескереді.

Мемлекеттік сатып алу

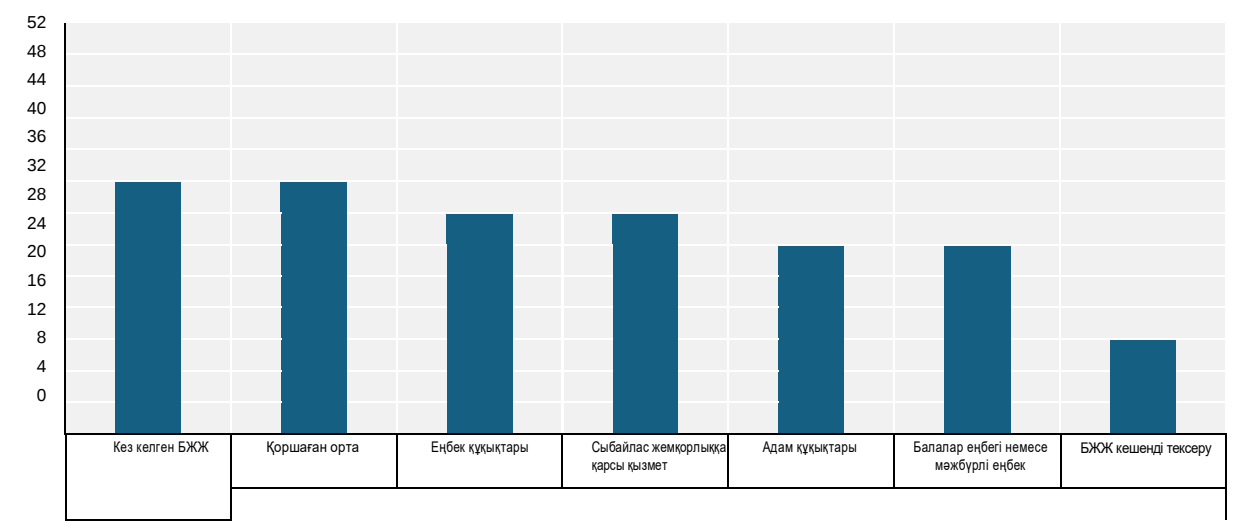
2024 жылы ЭЫДҰ-ның көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер мемлекеттік сатып алуларға 10 триллион доллардан астам қаражат жұмсады, оның 80%-дан астамын мемлекеттік сатып алу талаптарын қоса алғанда, бизнесті жауапты кешенді тексеру туралы заңнамасы бар елдер жұмсады. Көптеген елдер сонымен қатар БЖЖ аспектілерін (адам құқықтары, қоршаған орта, кешенді тексеру немесе соған ұқсас) мемлекеттік сатып алуға тән құқықтық шеңберге біріктіреді. Мемлекеттік сатып алу-бұл үкіметтер экономикалық субъект ретінде жеткізу тізбегімен өзара әрекеттесетін және кәсіпорындар сияқты қолайсыз тәуекелдер мен салдарға ұшырауы мүмкін экономикалық қызметтің маңызды саласы болып табылады.

Бизнесті жауапты қарастыру әдетте мемлекеттік сатып алу жүйелері мен процестеріне біріктіріледі.

БЖЖ-ға қатысты мәселелер көбінесе мемлекеттік сатып алу жүйелері аясында қарастырылады: 32 ел (респонденттердің 73%) көпұлтты кәсіпорындарға арналған нұсқаулықтарды ұстанады және олардың жүйелері БЖЖ-ны ескеретінін хабарлайды²¹. Бұл елдер қоршаған ортаны қорғау, еңбек және адам құқықтары сатып алуға қатысты құқықтық және нормативтік актілерде жиі қамтылатын тақырыптар екенін хабарлайды (3.9-суретті қараңыз). Мысалы, Словенияда Мемлекеттік сатып алу туралы заң қосалқы мердігерлерден экологиялық стандарттарды, адам құқықтары мен еңбек құқықтарын, сондай-ақ сыбайлас жемқорлыққа қарсы критерийлерді сақтауды талап етеді (ЭЫДҰ, 2020^[54]). Алайда, көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарымен қамтылған барлық маңызды салаларды қамтитын кешенді шеңберлер, сондай-ақ бизнесті жауапты жүргізу саласындағы кешенді тексеру сирек кездеседі (ЭЫДҰ, 2024^[55]). КҰК арналған Басшылық қағидаттарының қандай пәндік салалары мемлекеттік сатып алудың құқықтық және саяси шеңберінде елдерді қамтитынын, сондай-ақ әсер ететін сатып алу шығыстарының үлестерін шолу үшін 3.9-суретті қараңыз.

Кешенді тексеруді мемлекеттік сатып алуларға нақты интеграциялау көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттар тарауларымен байланысты пәндік мақсаттарды біріктіруге қарағанда сирек кездеседі. Іс жүзінде кешенді тексеру (жалпы БЖЖ-ны жақсарту процесі ретінде) жеткізушілерден кешенді тексеру жүргізуді сұрау арқылы немесе үкіметтердің кешенді тексеру тәжірибесін қабылдауы арқылы жүзеге асырылады. Бір мысал Швеция аймақтарының кешенді тексеру және мемлекеттік сатып алу саласындағы бастамалары болып табылады. 2024 жылы Швеция аймақтары арнайы келісімшарттық пункт, Жеткізушілердің мінез-құлық кодексі және мемлекеттік сатып алушылар мен жеткізушілерге арналған нұсқаулықтар арқылы кешенді тексеру тәсілдерін енгізді (Swedish Regions, 2024^[56]). Бұл тәсіл ЭЫДҰ-ның көпұлтты корпорациялар жөніндегі нұсқаулығына және ЭЫДҰ-ның кешенді тексеру жөніндегі нұсқаулығына негізделген. Келісімшарт ережесі жеткізушілерде жан-жақты тексеру саясаттары мен процестері бар екенін көрсетеді, ал мемлекеттік сатып алушылар жеткізу тізбегін картаға түсіріп, сатып алудың жағымсыз салдарын бағалауы керек (Швеция аймақтары, 2024^[56]).

3.9-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдерді мемлекеттік сатып алу шеңберінде бизнесті жауапты жүргізу мәселелері

Ескертпе: Бұл суретте мемлекеттік сатып алу жүйелеріне БЖЖ бойынша нақты ойларды қамтитын көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдердің саны көрсетілген. Сауалнама сұрағына 44 жауап негізінде: «Сіздің еліңіздегі мемлекеттік сатып алудың құқықтық және саяси шеңберлері БЖЖ қағидаттарын ескереді ме?». Иә болса, көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ/ЭДҰ нұсқауларын ұстанатын елдерден БЖЖ қандай да бір құқықтық немесе саяси шеңберде қамтылатынын көрсетуді сұрады. Респонденттер бірнеше нұсқаны таңдай алады. Дереккөз: ЭЫДҰ КҰК арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына қосылған 52 елдің және Еуропалық одақтың арасында БЖЖ саласындағы саясатты дамытуға қатысты 2025 жылғы сауалнама негізінде жасалды.

Іс жүзінде үкіметтер ЭЫДҰ БЖЖ стандарттарына сәйкес мемлекеттік сатып алу циклі бойы БЖЖ мәселелерін жиі қарайды. Тендерге дейінгі кезеңде үкіметтер келісімшарттар жасасқанға дейін БЖЖ-ны қарайды. Мысалы, Данияның Копенгаген қаласы СО₂ шығарындыларын азайту жолдарын табу үшін қала сатып алатын қызметтерге ұтқырлық қажеттіліктерін картаға түсіреді (Pagel Fray and Marott, 2018^[57]). Тендерлік кезеңде үкіметтер БЖЖ біліктілік, марапаттау немесе бағалау критерийлерін белгілейді. Ирландияда үкімет мемлекеттік сатып алушыларды жасыл Мемлекеттік сатып алу стратегиясы (2024-2027) арқылы қолдайды, оған мемлекеттік сатып алушылар экологиялық мақсаттарға жету үшін тендер процесінде қолданатын критерийлер бойынша ұсыныстар кіреді (Климат, энергетика және қоршаған орта департаменті, 2024 ж.^[58]). Нидерландыда СО₂ басқару жүйесі бар және өз қызметінде СО₂ шығарындыларын өлшейтін және азайтатын жеткізушілер өз ұсыныстарының бағасына жеңілдік ала алады, бұл сауда-саттық процесінде нақты артықшылықты білдіреді (ЭЫДҰ, 2024^[59]). Келісімшарттарды басқару және оларды бақылау шеңберінде үкіметтер жеткізушілердің келісімшарттарды орындау кезінде БЖЖ-ға қатысты күтулерге сәйкес келетіндігін тексеру және бағалау үшін әртүрлі әдістерді қолданады. Францияның Орталық сатып алу органы UGAP 2020 жылдан бастап сатып алулардың келісімшарттарды орындау кезінде адал ниетпен күтулерге сәйкестігін тексеру үшін аудит және бақылау жоспарын қолданады (Bozzay et al., 2025^[60]). Жүйе сонымен қатар жеткізушілер мен қосалқы мердігерлердің этикалық, әлеуметтік және экологиялық міндеттемелерді орындауын қадағалайды.

Мемлекеттік сатып алулар экологиялық және әлеуметтік кешенді тексеру бойынша кейбір нормативтік актілерге енгізілді.

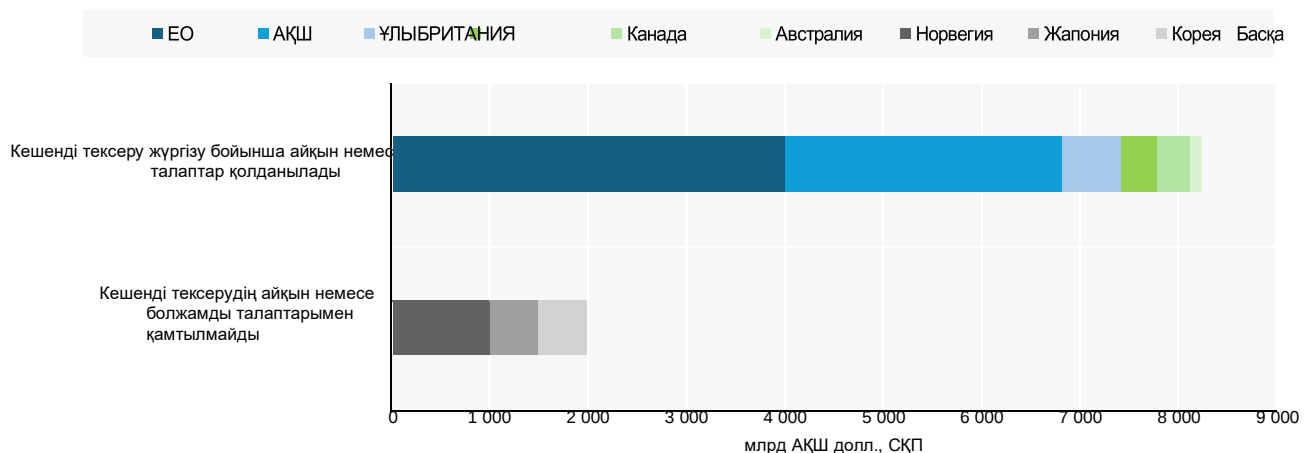
Мемлекеттік мекемелерге қойылатын талаптар, атап айтқанда, мемлекеттік сатып алулар кешенді тексеру туралы кейбір соңғы ережелерге енгізілді (Кешенді тексеру саясатын қараңыз). Мемлекеттік мекемелерге қойылатын нақты талаптары бар кешенді тексеру туралы заңнамада мемлекеттік мекемелердің оның қолданысына енуі және оларға ерекше талаптар қоюы көзделген. Жасырын талаптары бар заңдарда мемлекеттік органдар туралы нақты айтылмайды, бірақ Заңда анықталған жалпы талаптар мен шарттар (мысалы, айналым талаптары немесе шекті мәндер) мемлекеттік органдарға да қолданылуы мүмкін.

(ЭЫДҰ, 2024^[55]). Осылайша, егер олар осы жалпы шарттарға сәйкес келсе, мемлекеттік органдардан заңнаманы сақтау талап етілуі мүмкін. ЭЫДҰ-ның көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдерде мемлекеттік мекемелерге қойылатын нақты талаптары бар кешенді тексеруді реттеудің алты мысалы бар: Австралияның Қазіргі құлдық туралы заңы, Канадалық жеткізу тізбегі туралы заң, Германияның жеткізу тізбегі туралы заңы, ЕО-ның Тұрақты дамуды корпоративтік кешенді тексеру жөніндегі директивасы, ЕО Ормандарды кесу туралы ережесі және ЕО Батареялар туралы ережесі (ЭЫДҰ, 2024^[55]). Үш қосымша ережелер мемлекеттік органдарға жасырын талаптар қояды: Ұлыбританияның Қазіргі құлдық туралы заңы, Норвегияның Ашықтық туралы заңы және АҚШ-тың Ұйғырлардың мәжбүрлі еңбегінің алдын алу туралы заңы (OECD, 2024^[55]).

Осы заңдардың кейбіреулері мемлекеттік органдар мен сатып алушыларға тән қосымша саясатпен қамтамасыз етілген. Австралия үкіметі операциялар мен жеткізу тізбегіндегі заманауи құлдықтың тәуекелдерін анықтауға, бағалауға және басқаруға кепілдік беру үшін сатып алуға жауапты қызметкерлерге арналған құралдар жинағын шығарды (ЭЫДҰ, 2024^[55]). Біріккен Корольдікте Мемлекеттік сатып алу туралы өзгертілген ереже Қазіргі құлдық туралы заңда көзделген қазіргі құлдыққа байланысты белгілі бір қылмыстар сауда-саттыққа қатысушыларды мемлекеттік сатып алулардан міндетті түрде алып тастауға негіз болатынын белгілейді (OECD, 2024^[55]). Ұлыбритания үкіметі сонымен қатар мемлекеттік органдарды тәуекелдерді бағалауда және қазіргі құлдықты анықтау процестерін жақсартуда қолдау құралы мен нұсқаулығын жариялады.

Мемлекеттік сатып алуға қолданылатын RBC кешенді тексеруді реттеу қолданылатын елдердегі мемлекеттік сатып алу көлемі айтарлықтай. 2024 жылы ЭЫДҰ-ның көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдердің мемлекеттік сатып алуларына жұмсалған шамамен 10,2 трлн АҚШ долларынан 8,2 трлн АҚШ доллары (80%-дан астам) мемлекеттік органдарға қойылатын талаптардың қандай да бір түрімен кешенді тексеру ережелеріне ие болды. Кешенді тексеру туралы заңнамада белгіленген талаптар міндетті түрде осы юрисдикциялардағы барлық мемлекеттік сатып алуларға қолданылмаса да, олар нарықтарға айтарлықтай әсер етуі мүмкін (3.10-суретті қараңыз).

3.10-сурет. Мемлекеттік сатып алуға қолданылатын кешенді тексерудің айқын немесе жасырын талаптары бар елдердегі мемлекеттік сатып алу көлемі

Ескертпе: Бұл суретте кешенді тексеру талаптары бизнесті жауапты жүргізуге қатысты мемлекеттік мекемелердің іс-әрекеттерін тікелей белгілейтін немесе жанама түрде білдіретін елдердегі мемлекеттік сатып алу құны көрсетілген. Мәндер миллиардтаған АҚШ долларында ұсынылған, ағымдағы бағалар бойынша сатып алу қабілетінің паритетін (СҚП) ескере отырып түзетілген. Деректер қолжетімді соңғы жылға сәйкес келеді (2024 немесе 2023). Деректер Аргентина, Бразилия, Чили, Египет, Иордания, Қазақстан, Маврикий, Марокко, Перу, Тунис, Түркия, Украина және Уругвай үшін қолжетімсіз болды. Австралия, Израиль, Коста-Рика, Корея, Мексика, Жаңа Зеландия, АҚШ, Швейцария және Жапония үшін 2024 жылғы деректер жоқ, сондықтан 2023 жылғы мәндер пайдаланылды. ЕО-ның Мемлекеттік сатып алу жинағында Кипр мен Мальта туралы мәліметтер жоқ. Мемлекеттік сатып алуға қолданылатын ЕО-ның кешенді тексеру талаптары ЕАЭО-ға қатысты болғанымен, Исландия осы санның мақсаттары үшін ЕО-ның жиынтық деректеріне кірмейді.

ЭЫДҰ (2025^[61]), «Мемлекеттік басқаруға шолу» 2025 жылғы көрсеткіштері, <https://www.oecd.org/en/data/dashboards/government-at-glance-2025.html>.

Мемлекеттік кәсіпорындар

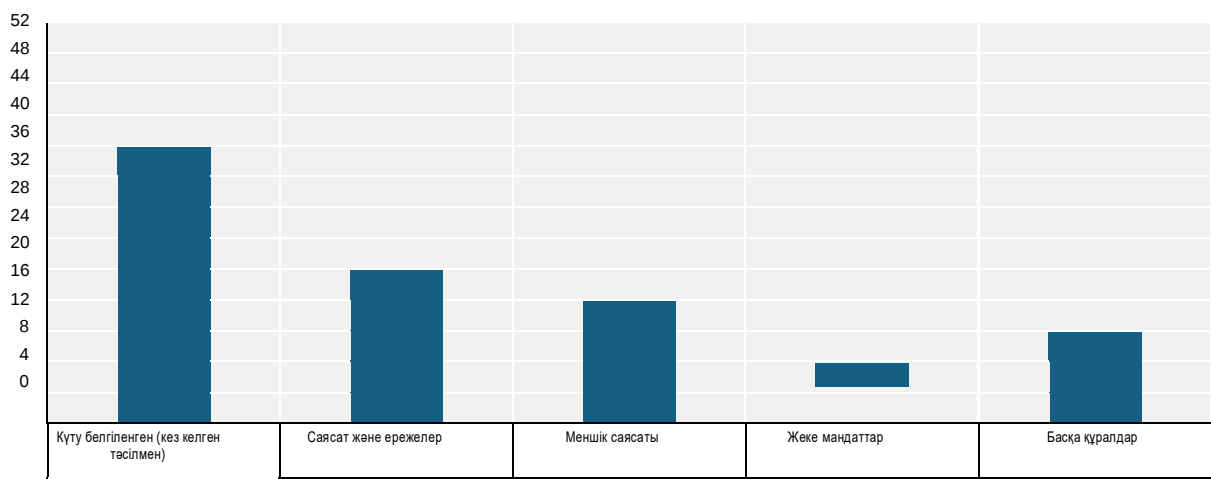
МК әлемдік экономиканың маңызды ерекшелігі болып табылады, ол БЖЖ-ны ілгерілету үшін өте маңызды. Әлемдегі ең ірі 500 компанияның 126-сы 2024 жылы МК болды - бұл ғасырдың басындағы 34-тен және 2017 жылы 102-ден жоғары (ЭЫДҰ, 2024, 12-б.^[62]). Тау-кен өнеркәсібі немесе инфрақұрылымды дамыту сияқты үлкен экологиялық және әлеуметтік әсер ететін секторларда олардың шоғырлануын ескере отырып, олар айтарлықтай әлеуметтік және экологиялық әсерлермен байланысты болуы мүмкін. Алдыңғы тарауда сипатталғандай, көптеген аймақтарда мемлекеттік кәсіпорындар мемлекеттік емес кәсіпорындарға қарағанда көшенді тексеруді жүзеге асырудың жоғары деңгейі туралы хабарлайды (2.4-кірістірме қараңыз).

Көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдер бірқатар түрлі тәсілдер арқылы МК үшін бизнесті жауапты жүргізуге қатысты күтулерді белгілей бастады.

Көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдердің көпшілігі мемлекеттік кәсіпорындар БЖЖ қағидаттары мен стандарттарын сақтауы керек деген үміттерді белгілеп, ашты. КҰК арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын отыз алты мемлекет (респонденттердің 81%) МК үшін БЖЖ-ға қатысты күтулерді белгілейтіндіктерін айтты (3.11-суретті қараңыз).²²

ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын он бір ел (респонденттердің 25%) біреуден астам қаражат арқылы өздерінің мемлекеттік кәсіпорындарына арналған БЖЖ саласында үміттер белгіленгенін хабарлады.²³ Елдер әртүрлі құралдарды қолданғанымен, ең көп қолданылатын құралдарға қатысты кейбір конвергенциялар бар. Күтулерді белгілеудің ең танымал құралдары МК-ға қолданылатын саясаттар мен нормативтік актілер (ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын 20 ел, респонденттердің 45%), содан кейін мемлекеттік меншік саясаты болып табылады (ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын 14 ел, респонденттердің 32%, 3.11-суретті қараңыз). Екінші жағынан, БЖЖ күтулерін мемлекеттік кәсіпорындардың жеке мандаттарына интеграциялау көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын үш ел ғана қолданатын дамып келе жатқан тәжірибе болып қала береді (респонденттердің 7%). Кейбір жағдайларда үкіметтер күтуді қалыптастыру үшін бірнеше әдістерді қолданады.

3.11-сурет. Бизнесті жауапты жүргізуге қатысты көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдердегі мемлекеттік кәсіпорындар үшін бизнесті жауапты жүргізуге қатысты күтулерді белгілеу құралдары

Ескертпе: Бұл суретте мемлекеттік кәсіпорындар (МК) үшін БЖЖ-ға қатысты күтулерді белгілеу үшін әртүрлі тетіктерді пайдаланатын көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдердің саны көрсетілген. Сауалнама сұрағына 44 жауаптың негізінде: «Сіздің үкімет меншік иесі ретінде әрекет ете отырып, мемлекеттік кәсіпорындардың (МК) БЖЖ қағидаттары мен стандарттарын сақтауына қатысты күтулерді белгіледі ме (соның ішінде БЖЖ туралы ақпаратты ашу және/немесе тәуекелдерді бағалау негізінде көшенді тексеру жүргізу)?». Респонденттер бірнеше құралдарды таңдай алады.

2025 жылы көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ және Еуропалық Одақтың БЖЖ саясаты мәселелері жөніндегі нұсқаулықтарын ұстанатын 52 елді қамтыған сауалнама негізінде.

Көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын он төрт ел (респонденттердің 32%) өздерінің ортақ мемлекеттік қатысу саясатында БЖЖ-ға қатысты күтулерді немесе сілтемелерді белгілейді.²⁴ Мемлекеттік қатысу саясаты — бұл жоғары деңгейдегі құжаттар немесе құқықтық актілер, басқалармен қатар, компаниялардың мемлекеттік қатысуының негіздемелері мен мақсаттарын анықтайды.²⁵ Күту көбінесе қоршаған орта мен климатқа, сондай-ақ сыбайлас жемқорлыққа қарсы күреске және адалдықты қамтамасыз етуге қатысты болды (екі жағдайда да, 14 жағдайдың 11-і), содан кейін еңбек құқықтары (14 жағдайдың 10-ы). Адам құқықтары туралы аз айтылды (14-тен 7-і, 3.3-кестені қараңыз).

Алты жағдайда, мемлекеттік меншік саясаты ЭЫДҰ ның БЖЖ жөніндегі құралдарына сілтеме жасады. Олардың төртеуі МК бойынша құралдарда қамтылған ұсыныстарды немесе көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарға жалпы сілтемелер арқылы немесе кешенді тексеру процестеріне енгізеді деген үміттерді белгілейді (Нидерланды Үкіметі, 2022^[63]; Норвегия Үкіметі, 2022^[64]; Швецияның мемлекеттік мекемелері, 2025^[65]; Румыния Үкіметі, 2025^[66]). Қалған екі саясат ЭЫДҰ-ның БЖЖ жөніндегі құралдарының компаниялардың әлеуметтік жауапкершілік мәселелері жөніндегі стратегиясын ақпараттандырудағы рөліне, Оларды енгізудің нақты талабынсыз және мемлекеттік иелену саясаты көздейтін мақсаттардың бірі ретінде жатады (Украина Үкіметі, 2024^[67]; Финляндия Үкіметі, 2024^[68]).

3.3-кесте. Мемлекеттік меншіктің жалпы саясатында бизнесті жауапты жүргізуге байланысты күтулердің мазмұны

Ел	Адам құқықтары	Еңбек құқықтары	Қоршаған орта	Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл, адалдық	БЖЖ бойынша ЭЫДҰ құралдарына сілтеме
Нидерланды					
Норвегия					
Швеция					
Колумбия					
Румыния					
Испания					
Украина					
Франция					
Германия					
Перу					
Португалия					
Коста-Рика					
Дания					

Ескертпе: Кестеде мемлекеттік қатысу саясаты арқылы өздерінің мемлекеттік кәсіпорындары (МК) үшін БЖЖ-ға қатысты күтулер белгіленгені туралы хабарлаған көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдердің мемлекеттік қатысуының жалпыға қолжетімді жалпы саясаты қарастырылады. Кейбір елдер жеке мандаттар сияқты басқа құралдар арқылы кестеге енгізілмеген салаларда қосымша үміттер қоя алады. Мысалы, Коста-Рика жыл сайынғы «күту ноталары» арқылы жеке МК-ға үміт артады, олар түпкілікті негізде әзірленеді және жүзеге асырылады және елдің жалпы мемлекеттік меншік саясатына қарағанда кең ауқымды мәселелер бойынша күтулерді қамтиды.

- Айқын үміттер жоқ
- Айқын үміттер

Дереккөз: ЭЫДҰ КҰК арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына қосылған 52 елдің және Еуропалық одақтың арасында БЖЖ саласындағы саясатты дамытуға қатысты 2025 жылғы сауалнама негізінде жасалды.

Ақпаратты ашу МК-да бизнесті жауапты жүргізу саласында күтулерді енгізуді ілгерілету мақсатында көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдер үшін маңызды тетікке айналды.

МК қызметінің нәтижелері туралы үкіметтік есептілік МК қызметінің қаржылық емес аспектілері бойынша есептілік тетігіне айналды. ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын отыз бір елде портфолиосындағы барлық немесе кейбір МК-ны қамтитын жыл сайынғы есеп бар, ал тағы он елде арнайы есеп беру, ұлттық парламенттер алдындағы есеп беру немесе онлайн түгендеу сияқты тетіктер бар.²⁶ КҰК арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын 29 елде (КҰК арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын барлық елдердің 56% және есеп беру тетігі барлардың 71%) бұл есеп беру арналары портфельдік МК-дың қаржылық емес көрсеткіштері туралы ақпаратты қамтиды.²⁷

Мемлекеттің күтулері мен нарық динамикасы да МК-ны тұрақты даму туралы ақпаратты өз бетінше ашуға итермелейді. 2024 жылы бүкіл әлем бойынша тіркелген 2 216 МК-ның 1 395-і (бұл тіркелген МК-ның 63%-ы және МК-ның нарықтық капиталдандыруының 95% құрайды) тұрақты дамуға қатысты ақпаратты ашты (ЭЫДҰ, 2025, 22-б.[69]).²⁸

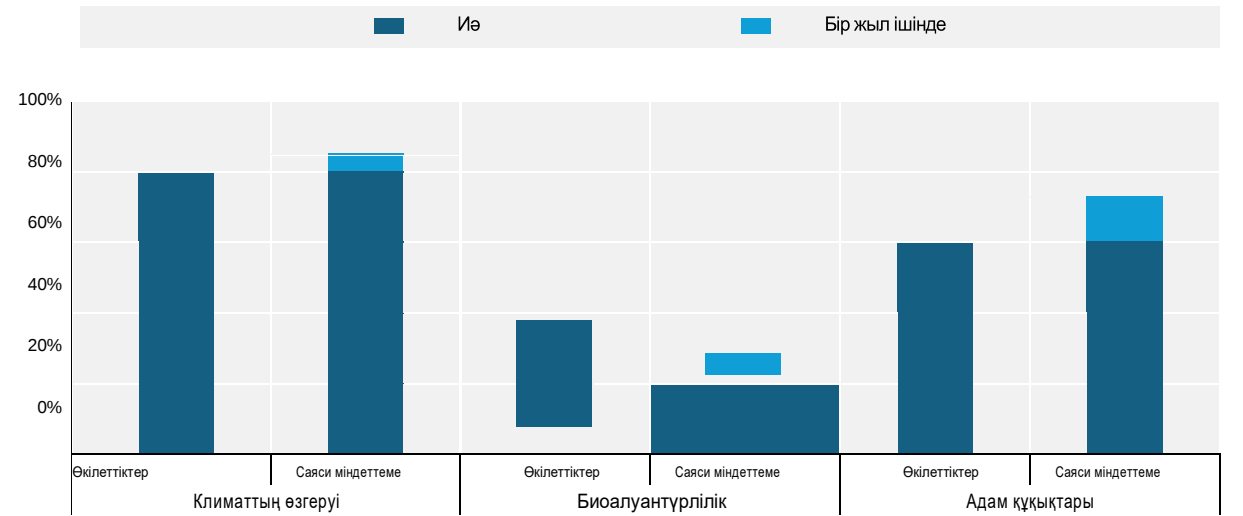
Экспорттық кредиттер беру кезінде бизнесті жауапты жүргізу

Мемлекеттік экспорттық-кредиттік агенттіктер (ЕКА) БЖЖ-ны ілгерілетуде маңызды рөл атқара алады, өйткені ЕКА дамушы елдерде өнеркәсіптік жобаларды жүзеге асыратын шетелдік компаниялар үшін ең ірі мемлекеттік қаржыландыру көзін білдіреді (Global NAPs, б.д.[70]).

Көптеген елдер бизнесті жауапты ресми қолдау көрсетілетін экспорттық несиелер беруге біріктіреді

ЭЫДҰ-ға мүше 38 мемлекет (көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын сақтайтын елдердің 78%) ЭЫДҰ-ның ресми қолдау көрсетілетін экспорттық кредиттерге жалпы тәсілдер және кешенді экологиялық және әлеуметтік талдау (жалпы тәсілдер) туралы ұсынысын сақтайды.²⁹ Басқа елдердегі экспорттық-кредиттік агенттіктер (ЕКА), егер олардың елі Бразилиядағы BNDES сияқты жалпы тәсілдерге ресми түрде қосылмаған болса да, ЭЫДҰ Жалпы тәсілдерін ұстанады (OECD, 2022[71]). Жалпы тәсілдер оларға қосылған елдерге ресми қолдау көрсетілетін экспорттық несиелерге өтінімдермен байланысты ықтимал экологиялық және әлеуметтік тәуекелдерді қарастыруды ұсынады. Олар көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарына сілтеме жасайды және тәуекел деңгейі жоғары жобалар үшін кешенді тексеру жүргізу туралы ережелерді қамтиды. Жалпы тәсілдер сонымен қатар елдерге КҰК арналған Басшылық қағидаттарын олардың ЭКА арқылы ілгерілетуге және жобаларға шолу жасау кезінде ҰБО істерінің нәтижелерін ескеруге кеңес береді.

3.12-сурет. Бизнесті жауапты жүргізу тақырыптарын қамтитын экспорттық-кредиттік агенттіктің саясаты туралы тапсырмалар мен өтініштердің үлесі

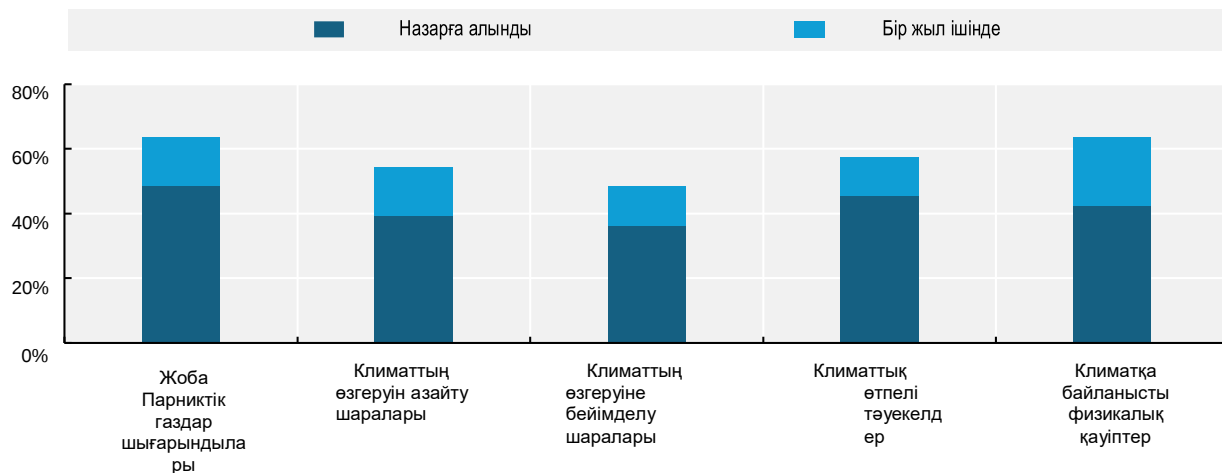
Ескертпе: Суретте қолданыстағы мандаттар немесе саяси міндеттемелер туралы, сондай-ақ бір жыл ішінде енгізіледі деп күтілетін экспорттық-кредиттік агенттіктердің (ЕКА) үлесі мен саны көрсетілген. Нәтижелер 2024 жылғы климат және тұрақты даму саясаты мен тәжірибесін шолумен қамтылған 33 ЭКА-ға негізделген. Шолуда ұсынылған елдер КҰК нұсқауларын ұстанатын және қолданыстағы ЕКА бар елдердің көпшілігін қамтиды.
Дереккөз: ЭЫДҰ (2025[72]), Responses to the 2024 Survey of Climate-related and Sustainability-related Policies and Practices, [https://one.oecd.org/document/TAD/ECG\(2025\)1/FINAL/en/pdf](https://one.oecd.org/document/TAD/ECG(2025)1/FINAL/en/pdf).

2024 жылы Жалпы тәсілдердегі елдердің экспорттық-кредиттік агенттіктерінің 70%-дан астамы климаттың өзгеруіне және соған байланысты мәселелерге қатысты ресми мандаттар немесе саяси мәлімдемелер бар екенін хабарлады. Адам құқықтары мандаттар мен саяси мәлімдемелердің фокусы ретінде аз көрінеді (ЭКА-ның жартысынан көбі мұндай саясатты немесе мандатты қабылдады). Биоалуантүрлілік сирек кездеседі; ЭКА-ның үштен бірінен азы осындай фокуспен бағдарламалық мәлімдеме немесе мандат қабылдады (ЭЫДҰ, 2025^[72]) (3.12-суретті қараңыз).

Жалпы тәсілдер шеңберінде ЭЫДҰ елдеріндегі барлық экспорттық-кредиттік агенттіктер (ЭКА) жобалардың қоршаған ортаға және әлеуметтік салаға ықтимал әсерін жою үшін, сондай-ақ қабылдаушы елдің тиісті нормалары мен халықаралық стандарттардың сақталуын қамтамасыз ету үшін кешенді тексеру жүргізеді. Мысалы, Eksfin, норвегиялық экспорттық-несиелік агенттік өз қызметінде және құн тізбегінде тұрақты дамуға байланысты тәуекелдерді жүйелі түрде анықтау және бағалау үшін тәуекелдерді бағалауға негізделген кешенді тексеру әдісін қолданады. Eksfin-ге өтініш берушілерге көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды, БҰҰ-ның бизнес және адам құқықтары жөніндегі Басшылық қағидаттарын, сондай-ақ Жалпы тәсілдерді басшылыққа алу ұсынылады (Eksfin, күнсіз ^[73]). EDC Канада тәуекелдерді бағалауға негізделген тәсілді қолданады, ол нақты тәуекел факторларына негізделген кешенді тексеру деңгейін анықтайды.

Климаттық шаралар ЭКА үшін тәуекелдерді бағалауда ерекше байқалады. 2024 жылы Жалпы тәсілдерді ұстанатын елдердің ЭКА-ның 60% - ға жуығы климаттық тәуекелдерді тәуекелдерді бағалау процестеріне қосу туралы хабарлады немесе келесі жылы мұны жоспарлап отыр (ЭЫДҰ, 2025^[72]) (3.13-суретті қараңыз).

3.13-сурет. Тәуекелдерді бағалау кезінде климаттық тәуекелдерді ескеретін экспорттық-кредиттік агенттіктердің үлесі

Ескертпе: Суретте тәуекелдерді бағалау процестерінде нақты климаттық қауіп факторларын ескеретін экспорттық-кредиттік агенттіктерінің (ЭКА) үлесі мен саны, сондай-ақ оны бір жыл ішінде жасауды жоспарлап отырғандар көрсетілген. Нәтижелер 2024 жылғы климат және тұрақты даму саясаты мен тәжірибесін шолумен қамтылған 33 ЭКА-ға негізделген. Шолуда ұсынылған елдер КҰК арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын және қолданыстағы ЭКА бар елдердің көпшілігін қамтиды.

Дереккөз: ЭЫДҰ (2025^[72]), *Климат және тұрақты даму саясаты мен тәжірибесі туралы 2024 жылғы сауалнамаға жауаптар*, [https://one.oecd.org/document/TAD/ECG\(2025\)1/FINAL/en/pdf/](https://one.oecd.org/document/TAD/ECG(2025)1/FINAL/en/pdf/)

Экспорттық-кредиттік агенттіктер қосымша қызметтер көрсету арқылы жауапты іскерлік мінез-құлықты ынталандырады

ЭКА санының артуы БЖОЖ аспектілері бойынша жоғары көрсеткіштерді ынталандырады. Ынталандыру негізінен климатқа байланысты көрсеткіштерге бағытталған немесе тұрақты даму мақсаттарына (ТДМ) байланысты. Соңғысы ерекше өсуді көрсетті. 2024 жылы Жалпы тәсілдегі елдер үшін климат және тұрақты даму саясаты мен тәжірибесі туралы 2024 жылғы сауалнамаға жауап берген 33 елдің шамамен үштен бірі климат немесе тұрақты дамудың жоғары стандарттарын көрсететін жобалар үшін қосымша қаржыландыруды немесе кепілдендірілген қамтуды енгізді. Бұл 2022 жылмен салыстырғанда бестен бір бөлігі. Ынталандыру аясында ЭКА қолдаудың максималды мөлшерін көбейте алады, ұлттық мазмұнға қойылатын талаптарды азайтады немесе қаржыландырудың икемді шарттарына мүмкіндік береді (ЭЫДҰ, 2025^[72]).

Құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуге жәрдемдесу

Қорғау құралы-бұл БЖЖ-ның негізгі аспектісі, ол арқылы зардап шеккен адамдар немесе топтар туындаған жағымсыз әсерлері үшін өтемақы ала алады. Қорғау құралдары кешірім сұрау, өтемақы, оңалту, өтемақы (қаржылық немесе қаржылық емес), санкциялар немесе қайталанбау кепілдіктері сияқты әртүрлі нысандарда болуы мүмкін. Үкіметтер қорғау құралдарына тиімді қол жеткізуді қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады.

Талдау көрсеткендей, үкіметтер негізінен шаралардың үш негізгі түрі арқылы құралдарға қол жеткізуге ықпал етті: 1) қол жеткізу үшін кедергілері төмен шағымдарды қараудың мемлекеттік тетіктерін құру; 2) компанияларға өз қызметінің жағымсыз салдарын жоюды талап ету; 3) құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуде зардап шеккен адамдарды қолдау.

Үкіметтер шағымдарды қараудың әртүрлі мемлекеттік тетіктерін ұсынады және қолжетімділікке кедергілерді жою үшін жұмыс істейді.

Үкіметтер шағымдарды қараудың сот тетіктерін, сондай-ақ бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі Ұлттық байланыс орталықтарын (ҰБО) қоса алғанда, шағымдарды қараудың соттан тыс тетіктерінің кең ауқымын ұштастыру арқылы құқықтық қорғау құралдарына қолжетімділікті қамтамасыз ете алады (3.6-кірістірмені қараңыз).

3.6-кірістірме. Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі Ұлттық байланыс орталықтары

Бизнесті жауапты жүргізу саласындағы көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына (КҰК арналған Басшылық қағидаттар) қосылған барлық 52 ел (ЭЫДҰ, 2023[1]) бизнесті жауапты жүргізу бойынша Ұлттық байланыс орталығын (ҰБО) құруға міндетті. ҰБО ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын іске асыру тетіктері болып табылады және үш негізгі функцияны орындайды:

- олар хабардарлықты арттырады және КҰК арналған Басшылық қағидаттарын енгізуге ықпал етеді
- олар шағымдарды қараудың соттан тыс тетігі ретінде әрекет етеді
- олар өз үкіметінің БЖЖ-ны ілгерілету жөніндегі күш-жігерін қолдай алады.

Шағымдарды қараудың соттан тыс тетігі ретінде ҰБО өз аумағында немесе олардың аумағынан жұмыс істейтін компаниялардың КҰК арналған Басшылық қағидаттарын сақтамауы туралы хабарламаларды қарауы мүмкін. ҰБО істері «нақты жағдайлар» деп аталады. Егер ҰБО істе көтерілген мәселелер одан әрі қарауды талап етеді деп шешсе, ол тараптарға келісімге қол жеткізуге жәрдемдесу үшін медиация ұсынады. Алынған барлық жағдайларда ҰБО компанияның ұсыныстарын қамтуы мүмкін жария мәлімдеме шығарады. Қажет болған жағдайда, ҰБО сонымен қатар компанияның КҰК арналған Басшылық қағидаттарына сәйкес жұмыс істегені туралы өз пікірлерін айта алады. ҰБО, әдетте, қол жеткізілген уағдаластықтар мен ұсыныстарды орындайды.

ҰБО істерді іс жүзінде қалай қарайтыны туралы толығырақ ақпаратты онлайн режимінде алуға болады (ЭЫДҰ, 2026^[74]). ЭЫДҰ ҰБО қараған істердің дерекқорын жүргізеді (ЭЫДҰ, б.д.^[75]).

Жыл сайын ЭЫДҰ ҰБО қызметі туралы, атап айтқанда ҰБО қараған істерге қатысты деректерді талдауды қоса алғанда, жыл сайынғы баяндама шығарады (ЭЫДҰ, 2026^[76]).

Дереккөз: ЭЫДҰ (2026^[77]), *Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі Ұлттық байланыс орталықтары*, <https://www.oecd.org/en/networks/national-contact-points-for-responsible-business-conduct.html>.

Үкіметтер сонымен қатар шығындар, ұзақтық немесе заңды талаптар (заңдылық және/немесе юрисдикция) сияқты бизнес әрекеттерінен зардап шеккен адамдар үшін шағымдарды қарау тетіктеріне қол жеткізудегі кедергілерді жою үшін жұмыс істейді (Еуропалық Одақтың Негізгі құқықтар жөніндегі агенттігі, 2017^[78]). Осыған байланысты КҰК арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын 37 ел (респонденттердің 82%)³⁰ шағымдарды қарау тетіктері саласындағы мемлекеттер үшін кедергілерді жою үшін кем дегенде бір шара қолданғанын атап өтті, дегенмен тек 16 ел

(респонденттердің 36%)³¹ құқықтық қорғау құралдарына қолжетімділікті қамтамасыз ету және кедергілерді жою үшін дәйекті саяси стратегия әзірленді (3.4-кестені қараңыз). Бір мысал ретінде, 2024-2027 жылдарға арналған бизнес және адам құқықтары жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспары шеңберінде Швейцария құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуді тиімді қамтамасыз ету үшін үш компонентті стратегия әзірледі (III-бөлім). Бұл шараларға мыналар жатады: шағымдарды қарау тетіктеріне қол жеткізуге кедергі келтіретін кедергілерді картаға түсіру және талдау, жеке секторды шағымдарды қарау тетіктерін құруға ынталандыру; және құқық қорғаушылардың шағымдарын қарау. Әрбір шара тиімділік көрсеткішімен және оның іске асырылуын бақылауға жауапты мемлекеттік департаменттің тағайындалуымен сүйемелденеді (Швейцария Үкіметі, 2024^[79]).

Құқықтық қорғау құралдарына қолжетімділікті жақсарту үшін үкіметтер БЖЖ-ға қатысты шағымдарды қабылдаудың мамандандырылған тетіктерін жасайды. Кешенді тексеруге қатысты кейбір ережелер сонымен қатар кешенді тексерудің талаптарын сақтамау салдарынан келтірілген залалға байланысты шағымдарды қабылдай алатын қадағалау органдарын құруды қарастырады. ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын жиырма бес ел (респонденттердің 56%) мамандандырылған сот палаталары сияқты шағымдар беру үшін арнайы арналар құруды көрсетті, ал ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын 20 ел (респонденттердің 44%) омбудсмендер сияқты органдарды БЖЖ-ға қатысты шағымдарды қабылдауға міндеттейді.³² Мысалы, 2024 жылы Париж трибуналы мен апелляциялық соты компаниялардың қырағылық пен экологиялық жауапкершілікті қамтамасыз ету жөніндегі міндеттері туралы заңға қатысты істерді қарау үшін палаталар құрды. Палаталар Кешенді тексеру туралы заңға сәйкес азаматтық жауапкершілік ережелерін қолдануды қамтамасыз етеді. Олар сәйкес келмеген жағдайда, соттарға кіруге мүмкіндік береді, зиянды өтеу туралы талап қоюға мүмкіндік береді, сонымен қатар корпоративтік тұрақтылық туралы ақпаратты ашуға қатысты дауларды қарастыруы мүмкін (Франция Үкіметі, 2024^[80]).

Шағымданудың сот тетіктері әдетте мемлекеттік қорғау құралдары ретінде пайдаланылады, бірақ үкіметтер әлі толық жоймауы мүмкін маңызды кедергілерді қамтиды. Ағымдағы деректер БЖЖ мәселелеріне қатысты сот процестерінің тұрақты өсуін көрсетеді (Business and Human Rights Resource Centre, 2025^[81]). Негізінен АҚШ пен Канададан келген 400-ден астам корпоративтік заңгерлер арасында жүргізілген 2025 жылғы сауалнама респонденттердің 27%-ы 2026 жылы, әсіресе әлеуметтік (79%) және экологиялық (75%) мәселелер бойынша БЖЖ-ға қатысты талаптарға көбірек ұшырайды деп күтетінін көрсетеді (Norton Rose Fulbright, 2025^[82]). Алайда, юрисдикциядан бастап рәсімге дейінгі БЖЖ мәселелері бойынша сот ісін жүргізуге нақты кедергілер бар (European Law Institute, 2022^[83]; Kilimcioğlu, 2024^[84]). Сыртқы элемент жағдайында шығындар мен юрисдикция сияқты кедергілер әсіресе жоғары. Тек бірнеше үкімет (КҰК арналған Басшылық қағидаттарды сақтайтын бес ел, респонденттердің 11%) 33 осындай кедергілерді жою жөніндегі шаралардың бар екендігін көрсетті.

3.4-кесте. Құқықтық қорғау құралдарына қолжетімділікті жақсарту жөніндегі шаралар

Ел	Қаражатқа қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін дәйекті саяси стратегияны әзірлеу	Зиянды өтеу үшін арнайы органдар немесе трибуналдар құру	Ұлттық органдарды корпоративтік мінез-құлыққа байланысты шағымдарды қабылдауға міндеттеу	Трансшекаралық қызмет бойынша азаматтық сот ісін жүргізудегі кедергілерді жою	Құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізу туралы ақпарат беру
Австралия					
Австрия					
Бельгия					
Бразилия					
Болгария					
Канада					
Чили					
Колумбия					
Коста-Рика					
Хорватия					
Чехия					
Дания					
Эстония					
Франция					
Германия					
Греция					

Ел	Қаражатқа қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін дәйекті саяси стратегияны әзірлеу	Зиянды өтеу үшін арнайы органдар немесе трибуналдар құру	Ұлттық органдарды компаниялардың мінез-құлқына байланысты шағымдарды қабылдауға міндеттеу	Трансшекаралық қызмет бойынша азаматтық сот ісін жүргізудегі кедергілерді жою	Құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізу туралы ақпарат беру
Ирландия					
Израиль					
Италия					
Жапония					
Иордания					
Қазақстан					
Корея					
Литва					
Люксембург					
Маврикий					
Мексика					
Марокко					
Нидерланды					
Жаңы Зеландия					
Норвегия					
Перу					
Польша					
Португалия					
Румыния					
Словения					
Испания					
Швеция					
Швейцария					
Түркия					
Украина					
Ұлыбритания					
АҚШ					
Уругвай					
ЕО					

Ескертпе: Кесте көпұлтты кәсіпорындарға арналған, сондай-ақ Еуропалық Одақ үшін Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдерде құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуге байланысты шаралардың болуын көрсетеді. Бұл сұраққа жауап бермеген елдер алынып тасталды (Аргентина, Финляндия, Египет, Венгрия, Исландия, Латвия, Словакия Республикасы және Тунис).

□ Жоқ
■ Иә

Дереккөз: ЭЫДҰ КҰК арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарына қосылған 52 елдің және Еуропалық одақтың арасында БЖЖ саласындағы саясатты дамытуға қатысты 2025 жылғы сауалнама негізінде жасалды.

Үкіметтер компанияларға қорғау құралдарына қол жеткізуге қатысты талаптар қояды

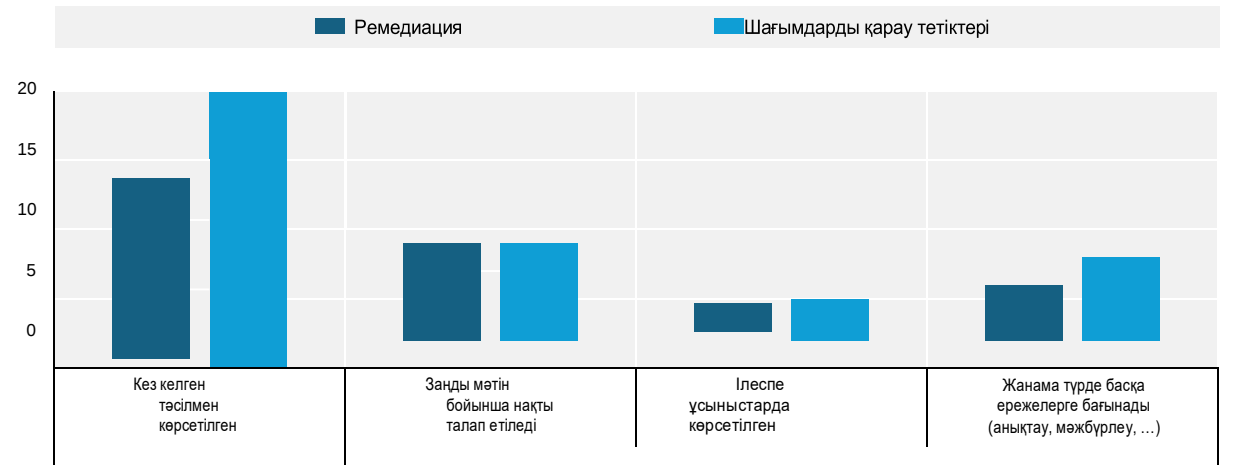
Құқықтық қорғау құралы кешенді тексеру бойынша ЭЫДҰ негіздемелік бағдарламасының негізгі элементі болып табылады. Алайда, алдыңғы тарауда айтылғандай, жаһандық енгізу кешенді тексерудің басқа кезеңдеріне қарағанда әлдеқайда әлсіз: компаниялардың тек 17%-ы адам құқықтары туралы шағымдарды қараудың ресми тетігі бар екенін хабарлады және тек 10%-ы адам құқықтарына әсер еткені үшін зардап шеккен адамдарға өтемақы беруге міндеттенді. Бұл олқылықты жою үшін кешенді тексеруге қатысты кейбір мемлекеттік ережелер компанияларға салдарларды жою бойынша міндеттемелер жүктейді. Мұндай талаптар бір-бірін жоққа шығармайтын екі түрлі болуы мүмкін: 1) компанияның іс-әрекетінен зардап шеккен адамдарға немесе топтарға құқықтық қорғау құралдарын ұсыну; және 2) зардап шеккен адамдар немесе топтар үшін құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін шағымдарды қарау тетігін құру.

ЭЫДҰ-ның пайдалы қазбаларды жауапты іздестіруге қатысты кешенді тексеру жөніндегі шараларды талдауы (3.2-кестені қараңыз) жоғарыда аталған талаптардың бірінші түрі әр түрлі дәрежеде талданған 26 шараның 7-содерж нақты қамтылғанын көрсетеді.

Алайда, шаралардың басқа түрлері жанама түрде компанияларды зардаптарды жоюға итермелеуі мүмкін. Мысалы, оңалту шаралары туралы дәлелдер мәжбүрлі еңбекке тыйым салу сияқты өнімдер мен нарықтық тетіктерге негізделген мәжбүрлеу шараларын қолдану кезінде ескерілуі мүмкін. Жоғарыда көрсетілген тікелей және жанама шараларды ескере отырып, компанияларға бұзушылықтарды жоюға қойылатын талаптар іріктемеде кешенді тексеру жүргізу жағдайларының жартысына жуығында болды (3.14-суретті қараңыз).

Шағымдарды қарау жүйелерін құруға қатысты екінші талап талданған 26 шараның 7-ы нақты қамтылған, тағы да әртүрлі дәрежеде. Ілеспе ұсыныстарды қарау кезінде 10 шара компанияның шағымдарын қарау тетіктері үшін заңды талаптары бар деп қарастырылуы мүмкін (3.14-суретті қараңыз). Осылайша, талданған БЖЖ кешенді тексеру заңнамалық шараларының көпшілігі жою талаптарын тікелей немесе жанама түрде қамтығанымен, кешенді тексерудің басқа кезеңдеріне қатысты ережелерге қарағанда анық қорғау ережелері сирек кездеседі (сондай-ақ (ЭЫДҰ, 2026^[71]) қараңыз).

3.14-сурет. Экологиялық және әлеуметтік кешенді тексеру туралы заңнамадағы бұзушылықтарды тікелей және жанама жоюға қойылатын талаптар

Ескертпе: Көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдерден және ақпаратты ашу жөніндегі шараларды, кешенді тексеру жүргізу жөніндегі шараларды, сондай-ақ өнімдер мен нарықтарға негізделген шараларды қоса алғанда, оларды ұстанбайтын бір елден БЖЖ-ның 26 кешенді тексеру (due diligence) заңдарын талдау қамтылады. «Кез-келген тәсілмен бейнеленген» санаты басқа санаттардың агрегациясының туындысы болып табылады және жеке жіктеуді білдірмейді.
ЭЫДҰ (2026^[71]), Әлеуметтік және экологиялық салалардағы кешенді тексеру туралы заңнаманы картаға түсіру, <https://doi.org/10.1787/bac11241-en>.

Кейбір үкіметтер компаниялар шағымдарды қараудың соттан тыс тетіктерімен өзара әрекеттеседі және егер бұл талап орындалмаса, оның салдарын енгізуі мүмкін деген үміттерін білдіреді. Мысалы, канадалық ҰБО канадалық сауда комиссарына, Канаданың экспорттық несие агенттігіне және канадалық коммерциялық корпорацияға ҰБО-мен жосықсыз қарым-қатынас жасаған компанияны қолдауды алып тастауды немесе тоқтата тұруды ұсынуы мүмкін (Канада Үкіметі, 2022^[85]). Нидерланды Сыртқы істер министрлігі субсидиялар немесе сауда миссиясына қатысу сияқты Министрліктен мемлекеттік қолдауға өтініш бергісі келетін кез-келген кәсіпорыннан нақты іс (ҰБО ісі) туралы есеп беруді және ҰБО-мен ынтымақтастықты талап етеді (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2025^[86]).

Үкіметтер тиімді құралдарға қол жеткізуге ықпал ете алады

Үкіметтер халыққа қорғаныс құралдарын алу жолындағы кедергілерді қалай жеңуге болатындығы туралы ақпарат береді және зардап шеккендерге шағымдарды қарау тетіктерінің жиі шатастыратын жиынтығын басқаруға көмектеседі (ОНСНР, 2024^[87]). КҰК арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын жиырма тоғыз ел (респонденттердің 64%) осындай ақпарат беру үшін шаралар қабылдады.³⁴ Мысалы, Бельгияның Бизнес және адам құқықтары жөніндегі Ұлттық іс-қимыл жоспары аясында,

Бельгияның Тұрақты даму федералдық институты, Тұрақты даму саясатын әзірлеуде федералдық үкіметке қолдау көрсететін мемлекеттік мекеме құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуді қамтамасыз ететін қолжетімді мемлекеттік сот және соттан тыс тетіктер туралы брошюра әзірледі. Брошюрада өтемақы алу мүмкіндіктері, сондай-ақ өтемақыны іздеу және оған қол жеткізу кезінде барлық тиісті тұлғалар мен ұйымдардың құқықтары мен міндеттері туралы ақпарат бар (Бельгияның тұрақты даму федералды институты, 2018 г.^[88]).

Азаматтық қоғам және басқа ұйымдар үкіметтер ықпал ете алатын құралдарға қол жеткізуде де маңызды рөл атқарады. Мысалы, ҰБО алған барлық істердің 37%-ы (нақты жағдайлар, 3.6-кірістірмені қараңыз) ҰЕҰ, көбінесе тікелей зардап шеккен адамдардың немесе қауымдастықтардың атынан немесе мүдделері үшін қозғады (ЭЫДҰ, б.д.^[75]). ҰЕҰ бизнеске және адам құқықтарына қатысты көптеген сот ісін қозғады (Business and Human Rights Resource Centre, б.д.^[89]). Осылайша, бұл ұйымдарды мемлекеттік қолдау, қаржыландыру арқылы немесе басқа жолмен болсын, қорғау құралдарына қолжетімділікті жақсартудың маңызды құралы болып табылады.

Үкіметтер шағымдарды қарау тетіктерін жеке пайдаланушыларға тікелей қолдау көрсете алады. Мұндай қолдау қаржылық немесе қаржылық емес болуы мүмкін. Қаржылық қолдау тұрғысынан көптеген елдерде белгілі бір шарттарға сай келетін талапкерлер адвокаттан тегін немесе жеңілдетілген заң көмегін ала алатын немесе сот шығындарын төмендететін заңгерлік көмек жүйесі бар. Бұл негізінен белгілі бір елдердегі сот тетіктеріне қатысты, бірақ қатаң шарттар мен күрделі өтініш беру рәсімдеріне байланысты сот шағымдарына қол жеткізудегі кедергілерді әрдайым тиімді өтей алмауы мүмкін (Еуропалық Одақтың Негізгі құқықтар жөніндегі агенттігі, 2017^[78]). Бірқатар елдерде шағымдарды қараудың мемлекеттік соттан тыс тетіктері әлеуетті өтініш берушілерге материалдық емес қолдау көрсетеді, мысалы, қолайлы талап қоюға көмектесу арқылы. Бұл әсіресе тұтыну органдарына, сонымен қатар ҰБО-ға қатысты. Мысалы, ЭЫДҰ рәсімдері ҰБО-ны белгілі бір жағдайға қатысқан барлық тараптардың жағдайын қарастыруға және аз қамтылған тараптарға ҰБО шағымдарын қарау тетігін тиімді пайдалану үшін әділ қолдау көрсетуге шақырады.

Бизнесті жауапты жүргізу саласындағы саясат пен қызметті үйлестіру

Үкіметтер БЖЖ саясатының дәйектілігін қамтамасыз ету үшін үйлестіруді нығайтады. БЖЖ көптеген саяси мәселелерді қозғайтындықтан және БЖЖ-ны ілгерілету үшін міндетті және ерікті шаралар көбейіп келе жатқандықтан, үкіметтер ішінде және олардың арасындағы үйлестіру барған сайын маңызды бола түсуде. Көптеген үкіметтер арнайы үйлестіру құрылымдары қолдайтын кешенді тәсілдерді қолданады, ұлттық үйлестіру орталықтары саясаттың дәйектілігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Өңірлік және халықаралық деңгейлерде үкіметтер БЖЖ-ны ілгерілету, іске асыруды нығайту, стандарттарды келісу және жаһандық және үйлестірілген шешімдерді талап ететін туындайтын мәселелерді шешу үшін жиналып, бірлесіп жұмыс істейді.

Үкіметтер бизнесті жауапты жүргізу саясаты мен тәжірибесінің дәйектілігін қамтамасыз ету үшін ішкі үйлестіруді нығайтады.

Көпұлтты кәсіпорындарға арналған нұсқаулықтарды ұстанатын жиырма сегіз елде (респонденттердің 64%)³⁵ БЖЖ қамтамасыз ету жөніндегі іс-қимылдарды келісу мақсатында Үкіметтің ел ішіндегі іс-қимылдарының дәйектілігін қамтамасыз ету үшін стратегиялары немесе құрылымдары бар. Олардың ішінде 22 ел (респонденттердің 50%)³⁶ БЖЖ саласындағы ұлттық немесе субұлттық стратегиялардың немесе саясаттардың бар екендігі туралы хабарлады, Жапонияның бизнес және адам құқықтары жөніндегі іс-қимыл жоспары жөніндегі ведомствоаралық комитеті сияқты (Жапония Министрлер Кабинетінің хатшылығы, 2025^[90]) және Германияның субұлттық деңгейде тұрақты дамуды қамтамасыз ету жөніндегі бірлескен іс-қимылдары (Германия Үкіметі, 2022^[91]).

Көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ/ЭДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын он тоғыз ел (респонденттердің 43%) БЖЖ үшін нақты үйлестіру тетіктерінің бар екендігі туралы хабарлайды. Соңғы жылдары кейбір үкіметтер орталықтандырылған бөлімшелер немесе ведомствоаралық хатшылықтар құрды, бұл бүкіл саяси цикл бойынша консистенцияны институционализациялау әрекеттерін көрсетті. Тиісті бюджетті, құрамды және өкілеттіктерді қамтамасыз ету барлық мемлекеттік саясаттар мен тәжірибелерге БЖЖ-ны дәйекті енгізу үшін өте маңызды.

Хорватияда БЖЖ-ны ілгерілету жөніндегі ведомствоаралық жұмыс тобы БЖЖ Басшылық қағидаттарымен қамтылған салаларда құзыреті бар үкімет өкілдерін біріктіреді және БЖЖ-ға ықпал ететін бастамалар мен шараларды ұлттық саясатқа, нормативтік актілер жобаларына және басқа құжаттарға біріктіруді ынталандыруға және үйлестіруге арналған.³⁷ ҰБО сондай-ақ, ҰБО-ны ілгерілету жөніндегі мемлекеттік саясатты әзірлеуді, іске асыруды және келісуді қолдауда рөл атқарады. 2025 жылы ҰБО-ның 75%-ы ҰБО-ны ілгерілету үшін саясат немесе нормативтік актілер мәселелері бойынша қадағалау, ақпарат беру және/немесе консультациялар туралы хабарлады. Сол сияқты, 58%-ы БЖЖ-ға қатысы бар саясат мәселелері бойынша ведомствоаралық үйлестіру тетіктеріне тартылды.³⁸

Үкіметтер БЖЖ саласындағы саясаттың дәйектілігі үшін кедергілерді анықтау және жою бойынша күш-жігерді кеңейтуде. ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын жиырма екі ел (респонденттердің 49%) 39, саясаттың ішкі үйлесімділігін жеңілдету және БЖЖ-ға қатысты саясат пен тәжірибені үйлестіруді жеңілдету үшін бағалаулар немесе шолулар жүргізді. Мұндай шолулар көбінесе жаңа іс-қимыл жоспарын, стратегияны, заңды әзірлеу кезінде немесе қолданыстағы саясаттар мен олардың әсерін бағалау және жаңарту кезінде жасалады. Жақында Швейцарияның бизнеске қатысты Адам құқықтары жөніндегі екінші ұлттық іс-қимыл жоспарын бағалау барысында әртүрлі федералдық ведомстволар арасындағы үйлестіру мәселелері және саясаттың үйлесімділігіне кедергі келтіретін факторлар ретінде үкіметтегі бизнес және адам құқықтары қызметі туралы хабардарлықтың төмендігі анықталды. Нәтижесінде саясаттың дәйектілігін басым бағыт ретінде анықтайтын және ведомстволар арасындағы үйлестіруді күшейту шараларын қамтитын елдің келесі ұлттық іс-қимыл жоспарына бірнеше ұсыныстар берілді (Engageability, 2023^[92]). Сондай-ақ, бірнеше үкіметтер әртүрлі министрліктер мен саясат салаларындағы ілгерілістің ашықтығын қамтамасыз ете отырып, БЖЖ-ны іске асыру туралы ұлттық есептерді шығарады, мысалы, Норвегияның ҰБО-ның жыл сайынғы есептері (Норвегия ҰБО, б.д.^[93]).

Үкіметтер бизнесті жауапты жүргізу саясатын қалыптастыру үшін мемлекеттік емес мүдделі тараптармен, соның ішінде бизнеспен, азаматтық қоғаммен және кәсіподақтармен өзара әрекеттеседі.

Көпұлтты кәсіпорындарға арналған нұсқаулықтарды ұстанатын отыз елде (респонденттердің 67%) БЖЖ саясатын әзірлеу бойынша консультациялар процестері бар. Күш-жігерге БЖЖ заңдары мен саясатын әзірлеу, бақылау және орындау шеңберіндегі өзара іс-қимыл, сондай-ақ мүдделі тараптардың инклюзивті және мағыналы қатысуы үшін қолайлы ортаны нығайту кіреді. Кейбір елдер мүдделі тараптармен ұлттық іс-қимыл жоспарлары туралы кеңес алды, олардың арасында Чили, Нидерланды және Америка Құрама Штаттары бар (АҚШ Мемлекеттік департаменті, б.д.^[94]).

Көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ/ЭДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын он сегіз ел (респонденттердің 40%) БЖЖ саясатын іске асыру мониторингі бойынша мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл туралы хабарлайды. Мысалы, Үкіметтің мүдделі тараптармен өзара әрекеттесуі кешенді тексеру туралы заңдарды бақылаудың маңызды бөлігі болды. 2025 жылы Норвегия үкіметі 2022 жылғы Ашықтық туралы заңды бағалау туралы есеп шығарды. Осы процестің бір бөлігі ретінде Үкімет бизнестің, кәсіподақтардың, азаматтық қоғам ұйымдарының және жұртшылықтың заңды қалай қабылдайтыны туралы пікірлерін сұрады. Бұл олардың қабылданғаннан кейін және кеңірек нормативтік-құқықтық өріс шеңберінде кешенді тексеру жүргізу тәжірибесін қамтыды. Бағалау сонымен қатар жақсарту үшін салалар бойынша ұсыныстар жинауды көздеді (Корольдік норвегиялық балалар және отбасы министрлігі, 2025^[95]). Тағы бір мысал - Австралияның 2018 жылғы Қазіргі құлдық туралы заңын енгізілгеннен кейін үш жыл өткен соң заңнамалық қайта қарауы. Үкімет бес консультациялық арнаны қолдана отырып, Заңның жұмысын жақсарту және оның ережелерін сақтау үшін қосымша шаралар қабылдау қажеттілігі туралы қоғамдық пікірді сұрады: жазбаша ұсыныстар, онлайн сауалнама және сауалнама, мақсатты кеңестер және жеке адамдармен және комитеттермен кездесулер (Австралия Үкіметі, 2024^[96]).

Халықаралық деңгейде саясатты әзірлеуде және бизнесті жауапты жүргізуді іске асыруда дәйектілікті қолдау үшін күшейтілген күш-жігер жұмсалады.

Іскерлік белсенділіктің жаһандануы және оның көптеген юрисдикцияларға таралуы жағдайында үкіметтер саясатқа көзқарастарды үйлестіру, бөлшектенуді азайту және бизнеске қатысты дәйекті үміттерді сақтау үшін халықаралық ынтымақтастықты нығайтады. Бұған БЖЖ интеграциясы кіреді 2023 G7 көшбасшылық коммуникесі (G7, 2023^[97]) сияқты мәлімдемелер мен декларациялар және G7-дің 2025 жылға арналған маңызды минералдар жөніндегі іс-қимыл жоспары Канаданың G7-ге төрағалық етуімен маңызды минералдардың тұрақты және қауіпсіз жеткізу тізбегін құру кіреді.

(G7, 2025^[98]). Халықаралық ынтымақтастық сонымен қатар АТЭС-тің көпұлтты кәсіпорындарға арналған инклюзивті және бизнесті жауапты жүргізу және инвестициялау жөніндегі нұсқаулықтағы (АТЭС, 2024^[99]) және инвестицияларға жәрдемдесу жөніндегі іс-қимыл жоспарындағы (АТЭС, 2025^[100]), сондай-ақ АСЕАН-ның тұрақты инвестициялар жөніндегі нұсқаулығындағы (АСЕАН, 2026^[101]) ЭЫДҰ стандарттарына сілтемелерімен расталады). 2025 жылы ЭЫДҰ көшенді тексеру саясатына қатысты дәлелді, дәйекті және инклюзивті тәсілдерді қолдау үшін 70-ке жуық елдің саясаткерлерін біріктіретін инклюзивті көшенді тексеру саясаты ынтымақтастық платформасын іске қосты.

Үкіметтер сонымен қатар бірқатар көпжақты және аймақтық форумдарға қатысады, мысалы ЭЫДҰ-ның БЖЖ бойынша аймақтық бағдарламалары,⁴⁰ онда олар саясатты әзірлеу бойынша пікір алмасады және БЖЖ-ны ілгерілету, енгізуді нығайту, стандарттарды келісу және жаһандық және үйлестірілген шешімдерді қажет ететін туындаған мәселелерді шешу үшін бірлесіп жұмыс істейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- Африка одағы (2023), *Инвестициялар бойынша еркін сауданың Африка құрлықтық аймағын құру туралы келісімге хаттама*, <https://au-afcfta.org/wp-content/uploads/2024/11/EN-AfCFTA-Protocol-on-Investment-clean-1.pdf>. [24]
- АТЭС (2025), *Инвестицияларды ілгерілету жөніндегі іс-қимыл жоспары: қағидааттары мен стратегиялары* (Мақұлданды), https://www.apec.org/docs/default-source/groups/ieg/2025/25_cti2_027.pdf?sfvrsn=30da62f8_1. [100]
- АТЭС (2024), *Инклюзивті және бизнесті жауапты жүргізу және инвестициялау бойынша (ИБЖЖИ) Басшылық қағидааттар*, [https://www.apec.org/publications/2024/10/apec-guidelines-on-inclusive-and-responsible-business-and-investment-\(irbi\)](https://www.apec.org/publications/2024/10/apec-guidelines-on-inclusive-and-responsible-business-and-investment-(irbi)). [99]
- АСЕАН (2026), *АСЕАН-ның тұрақты инвестициялар жөніндегі нұсқаулығы*, <https://asean.org/wp-content/uploads/2026/04/ASEAN-Sustainable-Investment-Guidelines-ASIG.pdf>. [101]
- Бельгияның тұрақты даму федералдық институты (2018), *Бельгияда құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізу*, https://sustainabledevelopment.be/sites/default/files/2025-07/EN_brochure-Access-remedy-Belgium_2018-06.pdf (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [60]
- Bozzaу, E. et al. (2025), «Адалдық, іскерлік мінез-құлық және мемлекеттік сатып алу байланысы: тұрақты жеткізу тізбегіне жаңа тәсілдер», *OECD Working Papers on International Investment*, No. 2025/01, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/cfb65ff8-en>. [81]
- Бизнес және адам құқықтары ресурстық орталық (2025), *Ілгеріліс және кері қайтару: 2025 жылы Корпоративтік құқықтық жауапкершілік және 2026 жылы не күту керек*, <https://www.business-humanrights.org/en/blog/progress-and-pushback-corporate-legal-accountability-in-2025-and-what-to-expect-in-2026/> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [89]
- Business and Human Rights Resource Centre (н.д.), *Адам және бизнес құқықтарын бұзу туралы істер бойынша талап-арыздардың дерекқоры*, <https://www.business-humanrights.org/en/from-us/lawsuits-database/> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [31]
- Business Sweden (н.д.), *Сауда және инвестициялық іс-шараларға қатысудың жалпы шарттары*, <https://www.business-sweden.com/general-conditions-activities/> (жүгіну күні: 2026 жылғы 3 маусым).

- Жапонияның Министрлер Кабинеті (2025), *Бизнес және адам құқықтары саласындағы іс-қимыл жоспарларын іске асыру үшін тиісті министрліктер мен ведомстволар қабылдайтын шаралар бойынша ілгерілету және байланыс жөніндегі кеңес*, https://www.cas.go.jp/jp/seisaku/business_jinken/index.html (жүгіну күні: 2026 жылғы 24 сәуір). [90]
- Канада (2023), *Таза технологияларға арналған инвестициялық салық несиесі (ITC)*, <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/tax/businesses/topics/corporations/business-tax-credits/clean-economy-itc/clean-technology-itc.html> (жүгіну күні: 2026 жылғы 3 маусым). [48]
- Citizens Information Board Ireland (2023), *Жасыл технологияға көшуде бизнеске қолдау көрсету*, <https://www.citizensinformation.ie/en/employment/types-of-employment/self-employment/supports-for-businesses-going-green/> (жүгіну күні: 2026 жылғы 24 сәуір) [46]
- Сан Диего қаласы (2023), *Қала құрылысы мен тұрақты ғимараттарда қолжетімді тұрғын үй құрылысын жеделдету бағдарламасы*, <https://www.sandiego.gov/development-services/forms-publications/information-bulletins/538> (жүгіну күні: 2026 жылғы 24 сәуір). [50]
- Климат, энергетика және қоршаған орта департаменті (2024), *Жасыл мемлекеттік сатып алулар (ЖМС)*, Ирландия Үкіметі, <https://assets.gov.ie/static/documents/buying-greener-green-public-procurement-strategy-and-action-plan-2024-2027.pdf>. [58]
- Eksfin (н.д.), *Экологиялық және әлеуметтік кешенді тексеру*, Export Finance Norway, <https://www.eksfin.no/en/about/sustainability/environment-and-social-risks/> (жүгіну күні: 2025 жылғы 27 тамыз). [73]
- Engageability (2023), *2020-2023 жылдарға арналған бизнес және адам құқықтары жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспарын бағалау*, <https://engageability.ch/evaluation-of-the-national-action-plan-on-business-human-rights-2020-2023/> (жүгіну күні: 2025 жылғы 21 шілде). [92]
- Еуропалық комиссия (2025), *Бәсекеге қабілеттілік компасы*, https://commission.europa.eu/topics/competitiveness/competitiveness-compass_en (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [83]
- Еуропалық құқық институты (2022), *Бизнес және адам құқықтары: Сот төрелігіне қол жеткізу және тиімді қорғау құралдары*, https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Report_on_Business_and_Human_Rights.pdf. [78]
- Негізгі құқықтар бойынша Еуропалық Одақ (2017), *ЕО деңгейінде бизнес және адам құқықтары саласындағы құқықтық қорғау құралдарына қолжетімділікті жақсарту*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-opinion-01-2017-business-human-rights_en.pdf. [98]
- Үлкен жеті (2025), *Маңызды минералдар бойынша іс-қимыл жоспары*, <https://www.pm.gc.ca/en/news/statements/2025/06/17/g7-critical-minerals-action-plan>.
- G7 (2023), *G7 Hiroshima Leaders' Communiqué*, <https://www.mofa.go.jp/files/100506878.pdf>. [87]
- Global NAPs (н/а), *Экспорттық несие*, <https://globalnaps.org/issue/export-credit/> (жүгіну күні: 2026 жылғы 3 маусым). [70]

- Австралия Үкіметі (2024), *2018 жылғы Австралияның Қазіргі құлдық туралы заңына шолу*, Бас прокурор департаменті, <https://consultations.ag.gov.au/crime/modern-slavery-act-review/#:-:text=The%20Australian%20Government%20is%20undertaking,to%20be%20tabled%20in%20Parliament.> [96]
- Канада Үкіметі (2025), *Стандарттар негізінде сыни минералдар нарығын дамытуға жәрдемдесу жөніндегі жол картасы*, <https://www.canada.ca/en/natural-resources-canada/news/2025/10/roadmap-to-promote-standards-based-markets-for-critical-minerals.html>. [14]
- Канада Үкіметі (2022), *Канаданың ұлттық байланыс нүктесі — Нақты жағдайларды қарау рәсімдері - 2022*, <https://www.international.gc.ca/transparence-transparence/national-contact-point-contact-national/procedures.aspx?lang=eng#a9> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [85]
- Канада Үкіметі (2021), *Шетелде бизнесті жауапты жүргізу: Канаданың болашаққа арналған стратегиясы*, <https://www.international.gc.ca/trade-commerce/assets/pdfs/rbc-cre/strategy-2021-strategie-1-eng.pdf>. [47]
- Чили Үкіметі (2025), *Тұрақты даму саясаты 2030*, https://www.prochile.gob.cl/docs/default-source/politica-sostenibilidad/politica-sostenibilidad-2025.pdf?sfvrsn=5e3ca353_1. [29]
- Чили Үкіметі (2025), *SUBREI Тынық мұхиты альянсының Ұлттық байланыс орталықтарын (ҰБО) нығайту жөніндегі халықаралық кездесуді басқарады, баспасөз хабарламасы*, [https://www.subrei.gob.cl/sala-de-prensa/noticias/detalle-noticias/2025/02/28/subrei-lidera-encuentro-internacional-sobre-fortalecimiento-de-puntos-nacional-de-contacto-\(pnc\)-de-la-alianza-del-pac%C3%ADfico](https://www.subrei.gob.cl/sala-de-prensa/noticias/detalle-noticias/2025/02/28/subrei-lidera-encuentro-internacional-sobre-fortalecimiento-de-puntos-nacional-de-contacto-(pnc)-de-la-alianza-del-pac%C3%ADfico) (жүгіну күні: 2026 жылғы 3 маусым). [27]
- Чили Үкіметі (2024), *Жауапты корпоративтік мінез-құлық жөніндегі кіші топ өз жұмысын Тынық мұхиты Альянсының басқа органдарына тарату үшін әңгімелер циклін бастайды, баспасөз хабарламасы*, <https://www.subrei.gob.cl/sala-de-prensa/noticias/detalle-noticias/2024/08/20/subgrupo-de-conducta-empresarial-responsable-inicia-ciclo-de-conversaciones-para-difundir-su-trabajo-con-las-otras-instancias-de-la-alianza-del-pac%C3%ADfico> (жүгіну күні: 2026 жылғы 3 маусым). [26]
- Чили Үкіметі (б.д.), *Тұрақты даму*, <https://www.prochile.gob.cl/innovacion-y-competitividad/sostenibilidad/prochile-y-sostenibilidad> (жүгіну күні: 2026 жылғы 3 маусым). [28]
- Финляндия Үкіметі (2024), *Мемлекеттік меншік арқылы тұрақты өсу - Үкіметтің 2024 жылға арналған мемлекеттік меншік саясаты туралы қаулысы*, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165680/VN_2024_30.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [68]
- Франция Үкіметі (2024), *Création d'une chambre des contentieux émergents – devoir de vigilance et responsabilité écologique à la CA de Paris*, <https://www.cours-appel.justice.fr/paris/creation-dune-chambre-des-contentieux-emergents-devoir-de-vigilance-et-responsabilite>. [80]
- Франция Үкіметі (2021), *Labels RSE: accompagner les entreprises et donner confiance à leurs parties prenantes*, <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Articles/2021/02/18/rapport-sur-les-labels-rse-accompagner-les-entreprises-et-donner-confiance-a-leurs-parties-prenantes>. [51]

- Германия Үкіметі (2022), *Тұрақты даму бойынша бірлескен іс-қимыл*, https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2022/11/Joint-Action-for-Sustainable-Development_2-Pager.pdf (жүгіну күні: 2026 жылғы 3 маусым). [91]
- Мексика Үкіметі (2023), *Мәжбүрлі еңбекті пайдалана отырып өндірілген тауарларды импорттауға тыйым салу туралы келісім күшіне енеді, баспасөз хабарламасы*, <https://www.gob.mx/stps/prensa/entra-en-vigor-el-acuerdo-para-prohibir-la-importacion-de-mercancias-producidas-con-trabajo-forzoso?idiom=es>. [22]
- Норвегия Үкіметі (2022), *Көбірек «жасыл» және белсенді мемлекеттік меншік: компанияларға тікелей мемлекеттік меншік*, <https://kudos.dfo.no/documents/32214/files/28645.pdf>. [64]
- Румыния Үкіметі (2025), *Жеке меншікке қатысты мемлекеттік саясат*, <https://amepip.gov.ro/en/politica-de-proprietate-a-statului/>. [66]
- Швейцария Үкіметі (2024), *Столп III: Құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізу*, <https://www.nap-bhr.admin.ch/napbhr/en/home/nap/wiedergutmachung.html> (жүгіну күні: 2025 жылғы 9 қыркүйек). [79]
- Нидерланды Үкіметі (2022), *Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022*, <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-3b431afa41e0773c014a016ef77b2b51bea67bf0/file>. [63]
- Біріккен Корольдік Үкіметі (2025), *International reporting template on modern slavery, forced labour and child labour (accessible)*, <https://www.gov.uk/government/publications/transparency-in-supply-chains-a-practical-guide/international-reporting-template-on-modern-slavery-forced-labour-and-child-labour-accessible>. [16]
- Біріккен Корольдік Үкіметі (2025), *Ұлыбританияның сауда стратегиясы*, <https://www.gov.uk/government/publications/uk-trade-strategy/the-uks-trade-strategy>. [17]
- Біріккен Корольдік Үкіметі (2021), *100% бастапқы шегерімдер*, <https://www.gov.uk/capital-allowances/first-year-allowances> (жүгіну күні: 2026 жылғы 3 маусым). [49]
- Украина Үкіметі (2024), *Деякі питання Політики державної власності [Some issues of state property policy]*, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1369-2024-%D0%BF?lang=en#Text>. [67]
- Швецияның мемлекеттік мекемелері (2025), *Мемлекеттік меншік саясаты 2025*, https://www.government.se/contentassets/9c0ce65139ce4255b3a8f8bcd720113d/state-ownership_policy_2025_webb.pdf. [65]
- GPEDC (2025), *2023-2026 жылдардағы жаһандық мониторинг серіктестігі: алғашқы 11 елдің қорытындылары*, https://www.effectivecooperation.org/sites/default/files/documents/GPEDC%20monitoring-insights%20from%2011%20countries_.pdf. [42]
- Жасыл Батырма (б.д.), *Жасыл Батырма нені бағалайды?* <https://gruener-knopf.de/en/overview-criteria>. [52]

- ICGLR (2010), *Lusaka declaration of the ICGLR Special Summit to Fight Illegal Exploitation of Natural Resources in the Great Lakes Region*, https://ungreatlakes.unmissions.org/sites/default/files/icglr_lusaka_declaration_of_the_icglr_special_summit_to_fight_illegal_exploitation_of_natural_resources_in_the_glr.pdf (accessed on 4 June 2026). [9]
- МФК (б.г.), *Тұрақты даму бойынша ХҚК негіздемелік бағдарламасын жаңарту*, <https://www.ifc.org/en/what-we-do/sector-expertise/sustainability/policies-and-standards/update-of-ifc-s-sustainability-framework#tabs-a1648b5292-item-13757db463-tab> (жүгіну күні: 2026 жылғы 20 сәуір). [41]
- ХҚЕС (2025), *ХҚЕС қоры ашықтықты қамтамасыз ететін және ISSB стандарттарын қабылдаудағы ілгерілісті растайтын елдік бейіндерді жариялайды*, <https://www.ifrs.org/news-and-events/news/2025/06/ifrs-foundation-publishes-jurisdictional-profiles-issb-standards/> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусымдағы). [4]
- Kilimcioğlu, B. (2024), *The French Loi sur le devoir de Vigilance: The Main Procedural Issues Faced by Plaintiffs so far*, Business and Human Rights Journal, <https://bhrj.blog/2024/12/12/the-french-loi-sur-le-devoir-de-vigilance-the-main-procedural-issues-faced-by-plaintiffs-so-far/> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [84]
- LBMA (2025), *Жауапты жабдықтау*, <https://www.lbma.org.uk/responsible-sourcing>. [12]
- LME (2019), *Жауапты іздеу*, <https://www.lme.com/sustainability-and-physical-markets/sustainability/responsible-sourcing> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [11]
- LPPM (2022), *LPPM жауапты жабдықтау бағдарламасы: Нұсқаулық, 5-нұсқа*, <https://www.lppm.com/files/lppm-responsible-sourcing-guidance-version-251006.pdf>. [13]
- MERCOSUR (2025), *MERCOSUR/SGT N° 12/ACTA N° 01/25*, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwif1NrkaaPaxVPRqQEHaFPiAAQFnoECBcQAQ&url=https%3A%2F%2Fcalendario.mercosur.int%2Fsimfiles%2Fdocreuniones%2F106734_SGT12_2025_ACTA01_ES.docx&usq=AOvVawOpP_8G4hzdy-R1U8Qh1i1Fz&opi=8997. [25]
- METI (2022), *Жауапты жеткізу тізбегіндегі адам құқықтарын сақтау жөніндегі нұсқаулық*, <https://www.meti.go.jp/policy/economy/business-jinken/guidelines/provisionalenglishtranslation.pdf>. [8]
- NCP Норвегии (б.г.), *Есептер мен жоспарлар*, <https://responsiblebusiness.no/en/about-us/reporting-and-plans/#ncp-norway-annual-reports> (жүгіну күні: 2026 жылғы 3 маусым). [93]
- Norton_Rose_Fulbright (2025), *Жыл сайынғы сот дауларына шолу: корпоративтік заңгерлердің көзқарасы*, <https://www.nortonrosefulbright.com/-/media/files/nrf/nrfweb/knowledge-pdfs/norton-rose-fulbright-----2025-annual-litigation-trends-survey.pdf?revision=3de2d1a0-0f41-4c78-bbb5-fa0c5a12dc3c&revision=5250410752617387904>. [82]
- ЭЫДҰ (2026), *ҰБО шағымдарын қарау тетігі туралы жиі қойылатын сұрақтар*, <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/networks/national-contact-points/FAQ-NCP-grievance-mechanism.pdf>. [74]
- ЭЫДҰ (2026), *Тікелей шетелдік инвестициялар сапасының көрсеткіштері* FDIQI, <https://oecd-main.shinyapps.io/FDIqualities/> (жүгіну күні: 2026 жылғы 3 маусым). [34]

- ЭЫДҰ (2026), *Кешенді тексеру саясаты саласындағы ынтымақтастық жөніндегі инклюзивті платформа*, <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct/inclusive-platform-on-due-diligence-policy-co-operation.html>. [19]
- ЭЫДҰ (2026), *Әлеуметтік және экологиялық жауапкершілікті кешенді тексеру туралы заңнаманы картаға түсіру*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/bac11241-en>. [7]
- ЭЫДҰ (2026), *Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі Ұлттық байланыс орталықтары: өсіп келе жатқан әсер, өсіп келе жатқан үміттер - ҰБО-ның 2025 жылғы қызметі туралы жылдық есеп*. [76]
- ЭЫДҰ (2026), *Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі Ұлттық байланыс орталықтары*, <https://www.oecd.org/en/networks/national-contact-points-for-responsible-business-conduct.html>. [77]
- ЭЫДҰ (2026), *Әлеуметтік және экологиялық кешенді тексеру туралы заңнамадағы есептілікке қойылатын талаптар*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/52f15766-en>. [3]
- ЭЫДҰ (2026), *ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізу саясаты бойынша навигатор: үкіметтердің бизнесті жауапты қалай ілгерілететінін зерттеңіз*, <https://www.oecd.org/en/data/dashboards/oecd-responsible-business-policy-navigator.html>. [45]
- ЭЫДҰ (2025), *Кешенді тексеру саласындағы ЭЫДҰ стандарттарына Green Button сәйкестігін бағалау*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/3eba9485-en>. [53]
- ЭЫДҰ (2025), *Кәсіпорындардың тұрақтылығы туралы жаһандық есеп 2025*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/bc25ce1e-en>. [69]
- ЭЫДҰ (2025), *OECD Corporate Governance Factbook 2025*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/f4f43735-en>. [2]
- ЭЫДҰ (2025), *ЭЫДҰ аралас қаржыландыру жөніндегі басшылығы 2025*, Даму мақсатында ынтымақтастық саласындағы үздік тәжірибелер, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/e4a13d2c-en>. [43]
- ЭЫДҰ (2025), *OECD Government at a Glance Indicators 2025*, <https://www.oecd.org/en/data/dashboards/government-at-glance-2025.html>. [61]
- ЭЫДҰ (2025), «Австралия, Жапония, Корея және Жаңа Зеландияны дамыту мақсатында ынтымақтастық шеңберінде бизнесті жауапты жүргізуге жәрдемдесу», *OECD Business and Finance Policy Papers*, №95, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/7b7de4bc-en>. [37]
- ЭЫДҰ (2025), *Климат және тұрақты даму саясаты мен тәжірибесі бойынша 2024 жылғы сауалнамаға жауаптар*, [https://one.oecd.org/document/TAD/ECG\(2025\)1/FINAL/en/pdf](https://one.oecd.org/document/TAD/ECG(2025)1/FINAL/en/pdf). [72]
- ЭЫДҰ (2025), *Белгісіз уақытта курстың өзгеруі: Инвестицияларды жылжыту агенттіктері өзгертін міндеттер мен шектеулі ресурстар арасындағы тепе теңдікті қалай сақтайды*, <https://www.oecd.org/en/blogs/2025/10/shifting-gears-in-uncertain-times-investment-promotion-agencies.html>. [30]
- ЭЫДҰ (2025), «Әлеуметтік және экологиялық кешенді тексеру стандарттарын сақтау үшін сауда әріптес елдердегі кәсіпорындарды қолдау», *OECD Business and Finance Policy Papers*, №88, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/63c6be24-en>. [35]
- ЭЫДҰ (2024), «Жасыл» ауысу үшін мемлекеттік сатып алуды пайдалану: ЭЫДҰ елдеріндегі озық тәжірибелер, *OECD Public Governance Reviews*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/e551f448-en>. [59]

- ЭЫДҰ (2024), «Инвестицияларды ілгерілетудегі тұрақтылықты мониторингілеу және бағалау: ЭЫДҰ-ға мүше елдердегі дамушы тәжірибелер», *OECD Business and Finance Policy Papers*, № 74, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/da22c153-en>. [33]
- ЭЫДҰ (2024), *ЭЫДҰ даму саласындағы ынтымақтастыққа шолулар: Франция 2024*, ЭЫДҰ даму саласындағы ынтымақтастыққа шолулар, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/102d5469-en>. [40]
- ЭЫДҰ (2024), *Мемлекеттік кәсіпорындарды иелену және басқару 2024*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/395c9956-en>. [62]
- ЭЫДҰ (2024), *Тұрақты даму үшін саясаттың реттілігі бойынша ЭЫДҰ ұсынысын іске асыру туралы баяндама*, [https://one.oecd.org/official-document/C\(2024\)92/en](https://one.oecd.org/official-document/C(2024)92/en). [44]
- ЭЫДҰ (2024), «Бизнесті жауапты тексеру және мемлекеттік сатып алу: жаңа реттеудің салдары», *OECD Business and Finance Policy Papers*, №71, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/e30b4f38-en>. [55]
- ЭЫДҰ (2023), *ЭЫДҰ жазбасы: Жауапкершілік — бұл сенімділік*, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct/Responsible_is_Reliable.pdf. [15]
- ЭЫДҰ (2023), *Бизнесті жауапты жүргізу бойынша көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттары*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/81f92357-en>. [5]
- ЭЫДҰ (2023), *ЭЫДҰ-ның аймақтық сауда келісімдері және қоршаған орта бойынша жұмысы: саяси перспективалар*, <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/trade-and-environmental-sustainability/Policy-Perspectives-OECD-work-on-regional-trade-agreements-and-the-environment.pdf>. [32]
- ЭЫДҰ (2022), *ТШИ-нің сапалық аспектілері саясат құралдары*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/7ba74100-en>. [71]
- ЭЫДҰ (2022), *Бизнесті жауапты жүргізу саласындағы ЭЫДҰ саясатына шолулар: Бразилия*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/19232c6a-en>. [1]
- ЭЫДҰ (2022), *Кеңестің бизнесті жауапты жүргізуге жәрдемдесудегі мемлекеттің рөлі туралы ұсынысы*, OECD-LEGAL-0486, <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0486> (жүгіну күні: 2026 жылғы 4 маусым). [54]
- ЭЫДҰ (2020), *Бизнесті жауапты жүргізуді мемлекеттік сатып алуға интеграциялау*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/02682b01-en>. [6]
- ЭЫДҰ (2018), *ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізу үшін кешенді тексеру жөніндегі нұсқаулығы*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/15f5f4b3-en>. [75]
- ЭЫДҰ (б.г.), *Бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі Ұлттық байланыс орталықтарының дерекқоры*, <https://www.oecd.org/en/networks/national-contact-points-for-responsible-business-conduct/database.html?orderBy=mostRelevant&page=0>. [39]
- OECD Деректер зерттеуші (2026), *Кредиторлардың есеп беру жүйесі (ағындар)*, <https://data-explorer.oecd.org/s/465>.

- ЭЫДҰ-КСР (2023), *2023 жылғы КСР Жоғары деңгейдегі кеңестің коммюникесі*, <https://www.oecd.org/en/events/2023/11/dac-high-level-meeting-2023.html>. [36]
- АҚШ Сауда өкілінің кеңсесі (2020), *United States–Mexico–Canada Agreement*, <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement> (accessed on 3 June 2026). [21]
- УПВК (2024), *Кәсіпкерлік қызметпен байланысты адам құқықтары саласындағы теріс пайдалану жағдайларында құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізу: Түсіндіру бойынша нұсқаулық*, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2024-11/access-to-remedy-bhr-interpretive-guide-en.pdf>. [87]
- Pagel Fray, M. және C. Marott (2018), *Market engagement: Zero Mission Transport - Craft and Facility Management Services*, <http://www.buyzet.eu/wp-content/uploads/2017/11/Copenhagen-BuyZET-Transportation-Mapping->. [57]
- Нидерланды Мемлекеттік кәсіпкерлік қызметі (2025), *Үкімет мүшесінің қатысуымен және қатысуынсыз сауда миссиясына қатысу шарттары*, <https://www.rvo.nl/onderwerpen/handelsmissie/uitgaande-handelsmissies/voorwaarden-deelname-met-en-zonder>. [86]
- Швеция аймақтары (2024), *Нұсқаулық*, <https://husr.se/en/procurement-requirements/code-of-conduct/>. [56]
- Норвегияның Балалар және отбасы істері жөніндегі корольдік министрлігі (2025), *Review of the effects of the Norwegian Transparency Act*, <https://www.regjeringen.no/en/documents/review-of-the-norwegian-transparency-act/id3091232/>. [95]
- АҚШ Мемлекеттік департаменті (2025), *Конго Демократиялық Республикасы Мен Руанда Республикасы арасындағы аймақтық экономикалық интеграцияның негіздемелік бағдарламасы*, <https://www.state.gov/releases/office-of-the-spokesperson/2025/12/the-regional-economic-integration-framework-between-the-democratic-republic-of-the-congo-and-the-republic-of-rwanda> (accessed on 4 June 2026). [10]
- АҚШ Мемлекеттік департаменті (б.г.), *Ұлттық іс-қимыл жоспарын әзірлеу процесіне шолу; Ұлттық іс-қимыл жоспарын әзірлеу процесіне мүдделі тараптарды тарту*, <https://www.state.gov/bureau-of-democracy-human-rights-and-labor/overview-of-the-national-action-plan-process> (жүгіну күні: 2026 жылғы 24 сәуір). [94]
- АҚШ Еңбек министрлігі DOL (2026), *USMCA ісі, Халықаралық еңбек мәселелері жөніндегі бюро*, <https://www.dol.gov/agencies/ilab/our-work/trade/labor-rights-usmca-cases>. [23]
- Біріккен Ұлттар (2025), *Дамуды қаржыландыру жөніндегі Төртінші халықаралық конференцияның қорытынды құжаты*, <https://docs.un.org/A/RES/79/323>. [38]

Ескертпелер

¹ Елу екі ел плюс Еуропалық Одақ Үкіметтің БЖЖ-ны ілгерілетудегі рөлі туралы ұсынысты ұстанады. Қолдаушылар — бұл ЭЫДҰ-ға мүше елдерді қоса алғанда, көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатындар: Австралия, Австрия, Бельгия, Канада, Чили, Колумбия, Коста-Рика, Чехия, Дания, Эстония, Финляндия, Франция, Германия, Греция, Венгрия, Исландия, Ирландия, Израиль, Италия, Жапония, Корея, Латвия, Литва,

Люксембург, Мексика, Нидерланды, Жаңа Зеландия, Норвегия, Польша, Португалия, Словакия Республикасы, Словения, Испания, Швеция, Швейцария, Түркия, Ұлыбритания, АҚШ, мүше емес елдер: Аргентина, Бразилия, Болгария, Хорватия, Египет, Иордания, Қазақстан, Маврикий, Марокко, Перу, Румыния, Тунис, Украина, Уругвай; және Еуропалық Одақ (ЕО). Еуропалық Одақ ұлттықтан жоғары реттеуші мәртебесіне қатысты сұрақтарға ішінара жауап берді.

² Корпоративтік кешенді тексеру туралы ЕО Директивасына сәйкес кешенді тексеруді жүргізудің нұсқаулықтары мен озық әдістері, сондай-ақ компания деңгейіндегі тәуекел факторларын, бизнес операцияларын, географиялық және контекстік факторларды, өнімдер мен қызметтерге байланысты тәуекел факторларын және салалық тәуекел факторларын бағалау бойынша нұсқаулықтар қарастырылған; ЕО Батареялар бойынша регламентіне сәйкес кешенді тексеру талаптарын қолдануды қамтитын нұсқаулықтар жоспарланған; және ЕО Мәжбүрлі еңбек регламентіне сәйкес, Мәжбүрлі еңбекке қатысты кешенді тексеру бойынша экономикалық операторларға арналған нұсқаулықтар; және Мемлекеттік органдар жүктеген мәжбүрлі еңбекке қатысты кешенді тексеру бойынша жекелеген нұсқаулықтар, сондай-ақ Экономикалық операторларға арналған нұсқаулықтар мәжбүрлі еңбектің әртүрлі түрлерін тоқтату және жоюдың озық әдістері.

³ ЕО 2026/470 директивасы, 2006/43/ЕО, 2013/34/ЕС, (ЕО) 2022/2 464 және (ЕО) 2024/1 760 директиваларына өзгерістер енгізу, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2026/470/oj/eng>.

⁴ Қайта қаралған жобаны қараңыз: <https://www.efrag.org/en/draft-simplified-esrs>.

⁵ ЭЫДҰ Хатшылығының сауда және инвестициялық саясат және қосылған мемлекеттердің келісімдері бойынша кабинеттік зерттеуі, сондай-ақ сауалнама сұрағына жауаптар негізінде: «Сіздің үкіметіңіз соңғы бес жылда жасаған қандай да бір сауда және инвестициялық саясаттар мен келісімдер жауапты іскерлік тәжірибеге қатысты күтулерді (мысалы, кешенді тексеруге, адам құқықтарына, еңбек құқықтарына, қоршаған ортаны қорғауға және/немесе сыбайлас жемқорлыққа қарсы күреске немесе ЭЫДҰ стандарттарының сақталуына байланысты күтулерді/жауапты іскерлік практика салалары қарастыра ма?»).

⁶ Қараңыз, мысалы, СРТТР (2018), 19-тарау (Еңбек) және 20 (Қоршаған орта), <https://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/tpp-ptp/text-texte/toc-tdm.aspx?lang=eng>.

⁷ ЭЫДҰ Хатшылығы 2020-2025 жылдар аралығында тараптар жасаған сауда және инвестициялық келісімдердің мазмұнын талдау негізінде дайындады.

⁸ Чили мен ЕО арасындағы уақытша сауда келісімі, 26-тарау (сауда және тұрақты даму), 26.3-бап, <https://circabc.europa.eu/rest/download/0ce300c3-3791-4ef8-87f7-50b8e4243745>.

⁹ 2023 жылғы инвестициялар бойынша АфКВЗСТ хаттамасы, 5-бап, <https://au-afcfta.org/wp-content/uploads/2024/11/EN-AfCFTA-Protocol-on-Investment-clean-1.pdf>.

¹⁰ Мысалы, Эквадор мен Қытай арасындағы еркін сауда туралы келісімді қараңыз (2024), 9.4-бап, <https://www.produccion.gob.ec/wp-content/uploads/2024/07/FTA-EC-English.pdf>.

¹¹ Мысалы, Үндістан мен БАӘ арасындағы Инвестицияларды ынталандыру және қорғау туралы келісімді қараңыз (2024), 13-бап, <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/8492/download>.

¹² Мысалы, Демократиялық республиканы қараңыз, Конго-Руанда ВІТ (2021), 16-бап, <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/7704/download>.

¹³ Көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарға қосылған елдердегі саудаға жәрдемдесу жөніндегі мекемелердің мандатын талдау негізінде ЭЫДҰ Хатшылығы дайындады.

¹⁴ ЭЫДҰ мен ЕО-ның ЕО саясаты бойынша Басшылық қағидаттарын ұстанатын 52 ел бойынша 2025 жылғы шолу. Сұрақ: «Сіздің еліңіздің Үкіметі БЖЖ саласындағы ынтымақтастықты келесі нысандардың кез келгеніне біріктірді ме?» Жиырма тоғыз респондент-ел ЭЫДҰ-ның дамуға жәрдемдесу комитетінің 34 мүшесі мен қауымдастырылған мүшелерінің қатарына кіреді.

¹⁵ ЭЫДҰ кредиторларының есептілік жүйесіндегі (CRS) БЖЖ-дағы мақсат коды бойынша есептілік ағымдағы бағам бойынша АҚШ долларымен жүргізіледі. Келесі елдер ЭЫДҰ ҚДР туралы деректерді ұсынбайды: Аргентина, Бразилия, Чили, Колумбия, Коста-Рика, Египет, Иордания, Марокко, Маврикий, Перу, Тунис, Украина, Уругвай.

¹⁶ Бизнесті жауапты жүргізумен тікелей байланысты бір немесе бірнеше кілт сөздерді қамтитын жобалардың сипаттамаларымен.

¹⁷ 2025 жылы БЖЖ мен ЕО-ның КҰК саясаты мәселелері бойынша ЭЫДҰ-ның нұсқауларын ұстанатын 52 ел бойынша шолу. Сұрақ: «Сіздің еліңіздің Үкіметі БЖЖ саласындағы ынтымақтастықты келесі әдістердің кез келгеніне біріктірді ме?»

¹⁸ 2025 жылы көпұлтты кәсіпорындар мен ЕО-ның БЖЖ саясатына қатысты ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын 52 ел бойынша шолу. Сұрақ: «Сіздің еліңіздің Үкіметі БЖЖ саласындағы ынтымақтастықты келесі әдістердің кез келгеніне біріктірді ме?»

¹⁹ Жеке секторға, саудаға, тұтынуға және БЖЖ-ге қатысты кілт сөздерді қамтитын жобалардың егжей-тегжейлі сипаттамаларына негізделген 2024 жылы 382 миллион АҚШ долларынан миллион АҚШ доллары.

²⁰ ЭЫДҰ мен ЕО-ның БЖЖ саясаты бойынша нұсқаулықтарын ұстанатын 52 ел бойынша 2025 жылғы шолу. Қойылған сұрақ: «Сіздің үкіметіңіз қандай да бір нақты шаралар арқылы кәсіпорындардың ЭЫДҰ БЖЖ стандарттарын енгізуін ынталандыра ма?»

²¹ 2025 жылы БЖЖ саясатын дамытуға қатысты көпұлтты кәсіпорындар мен ЕО үшін ЭЫДҰ/ЭДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын 52 ел бойынша шолу. Сұрақ: «Сіздің еліңіздегі мемлекеттік сатып алудың құқықтық және саяси шеңберлері БЖЖ қағидаттарын ескереді ме?»

²² ЭЫДҰ мен ЕО-ның БЖЖ саясаты бойынша нұсқаулықтарын ұстанатын 52 ел бойынша 2025 жылғы шолу. Сұрақ: «Сіздің үкіметіңіз меншік иесі ретінде белгіледі ме және мемлекеттік кәсіпорындардың (МК) БЖЖ қағидаттары мен стандарттарын, соның ішінде БЖЖ туралы ақпаратты ашуды және/немесе тәуекелдерді бағалау негізінде кешенді тексеру жүргізуді сақтауы туралы үміттерді ашты ма?»

²³ Сонда.

²⁴ Сонда.

²⁵ ЭЫДҰ (2024_[62]), 25-28-беттер, мемлекеттік мақсаттар ортақ құндылықты құру немесе экологиялық және әлеуметтік көрсеткіштер сияқты аспектілерге қатысты болуы мүмкін екенін және мемлекеттер МК бизнесін жүргізудің тұрақты және жауапты әдістерін, соның ішінде өздерінің меншік саясаты мен практикасы шеңберінде көтермелеп, ілгерілетуі тиіс екенін атап өтеді.

²⁶ ЭЫДҰ ақпаратын толықтыратын кабинеттік зерттеулер (2024_[62]), ол көпұлтты кәсіпорындарға арналған нұсқаулықтарды ұстанатын елдермен ішінара сәйкес келетін юрисдикцияларды іріктеуге бағытталған.

²⁷ Сонда.

²⁸ Компания тұрақтылық туралы есепті, тұрақтылық туралы деректермен біріктірілген жылдық есепті, маңызды деректермен корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік туралы есепті немесе 1 және 2 қамту немесе 3 қамту бойынша парниктік газдар шығарындылары туралы толық немесе ішінара есепті жариялаған кезде, тұрақты дамуға қатысты ақпаратты ашатын болып саналады.

²⁹ Алайда, жалпы тәсілдерді ұстанатын 38 елдің барлығында ресми ЭКА болмайды. Ресми экспорттық несие агенттігінің тізімі сілтеме бойынша қолжетімді <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/export-credits/official-ecas.pdf>.

³⁰ 2025 жылы БЖЖ саясатын дамытуға қатысты көпұлтты кәсіпорындар мен ЕО үшін ЭЫДҰ Басшылық қағидаттарын ұстанатын 52 ел бойынша шолу. Сұрақ: «Толық жұмыс істейтін және ресурстармен тиісті қамтамасыз етілген Ұлттық байланыс орталығын (ҰБО) қолдаудан басқа, сіздің үкімет БЖЖ стандарттарын сақтамаудан зардап шеккен адамдар үшін, оның ішінде үшінші елдерде зардап шеккен адамдар үшін құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін қандай шаралар қолданады ма?»

³¹ Сонда.

³² Сонда.

³³ Сонда.

³⁴ 2025 жылғы ЭЫДҰ мен ЕО-ның БЖЖ мәселелері бойынша нұсқаулықтарын ұстанатын 52 ел бойынша шолу, 2025 жыл. Сұрақ: «Толық жұмыс істейтін және ресурстармен тиісті қамтамасыз етілген Ұлттық Байланыс орталығын (ҰБО) қолдаудан басқа, сіздің үкімет БЖЖ стандарттарын сақтамаудан зардап шеккен адамдар үшін, оның ішінде үшінші елдерде зардап шеккен адамдар үшін құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін қандай шаралар қолданады ма?»

³⁵ БЖЖ саясатын дамыту бойынша ЭЫДҰ және ЕО нұсқаулықтарын ұстанатын 52 ел бойынша 2025 жылғы шолу. Сіздің үкіметіңізде БЖЖ-ға қатысты саясат пен практика арасындағы келісім мен синергияны ілгерілету мақсатында ішкі ведомстволар мен мемлекеттік басқару органдары арасындағы келісімді қамтамасыз ету үшін қандай құрылымдар мен стратегиялар бар ма?

³⁶ Сонда.

³⁷ Сонда.

³⁸ ЭЫДҰ алдындағы NCP жыл сайынғы есептілігі шеңберінде ұсынылған деректерге сәйкес (2026_[76]).

³⁹ БЖЖ саясатын дамыту бойынша ЭЫДҰ және ЕО Басшылық қағидаттарын ұстанатын 52 ел бойынша 2025 жылғы шолу. Сіздің үкіметіңіз саясатты әзірлеу шеңберінде (мысалы, жаңа іс-қимыл жоспарын, стратегияны, заңды әзірлеу кезінде немесе қолданыстағы саясатты және оның әсерін бағалау және жаңарту кезінде) саясаттың ішкі дәйектілігін ілгерілету және БЖЖ-ға қатысты саясат пен тәжірибені үйлестіруді жеңілдету үшін бағалаулар немесе шолулар жүргізді ме?

⁴⁰ ЭЫДҰ-ның Латын Америкасы мен Кариб бассейнінде, Таяу Шығыс пен Түркияда, сондай-ақ Азиядағы БЖЖ бойынша өңірлік бағдарламалары БЖЖ саласындағы келісімділікке жәрдемдесуге және БЖЖ саласындағы озық тәжірибені пайдалану арқылы тиісті келісімдерге қосылмаған елдермен өзара іс-қимылды ынталандыруға, осылайша, жаһандық деңгейде тең ойын жағдайларын қамтамасыз етуге бағытталған.

4 Саяси ойлар

Бұл тарауда үкіметтер іске асырудағы олқылықтарды жою, ынталандыруды үйлестіру, есеп беру мен деректерді жақсарту және саясаттың дәйектілігін арттыру арқылы бизнесті жауапты жүргізу тиімділігі мен тиімділігін қалай арттыра алатыны көрсетілген. Ол осы есепте берілген деректер мен қорытындыларға сүйенеді.

Компаниялардың нәтижеге бағытталған кешенді тексеру жүргізу үшін жеткілікті ынталандырулары мен мүмкіндіктері болуы маңызды.

Көптеген ірі мемлекеттік компаниялар БЖЖ қағидаттарын ұстанатындығын біледі және оларды қазірдің өзінде енгізуде. Алайда, салдарды жою үшін кешенді тексеру шараларын қолдану, әсіресе жеткізу тізбегінде, шектеулі болып қалады. Бизнесті жауапты жүргізуге ынталандыратын және ықпал ететін саясаттар мен ережелер пайда болған кезде, оларды жүзеге асыруды қалай жақсы қолдау және ынталандыру керектігін жақсы түсіну маңызды болады.

Бұл реттеуші, қадағалау немесе нарықтық сигналдар компанияларды міндеттемелерден әрекетке көшуге итермелейтінін бағалауды қамтиды. Бұл тұрғыда компаниялардың маңызды әсерлері мен маңызды тәуекелдер арасындағы байланысты одан әрі зерттеу маңызды болуы мүмкін, бұл қарым-қатынас кешенді тексеруді енгізуге қалай әсер ететінін түсіну үшін, атап айтқанда, маңызды айырмашылықтар болуы мүмкін мәселелерге қатысты.

Сондай-ақ, БЖЖ ынталандыруларын төмендететін ықтимал кедергілер мен факторларды жақсырақ түсіну қажет болуы мүмкін, соның ішінде: хабардарлық пен мүмкіндіктердің жеткіліксіздігі; тәуекелдерді бағалау мен есеп берумен байланысты жауапкершіліктің нақты немесе болжамды тәуекелдері; жоғары тәуекел жағдайында жұмыс істеуге кедергілер; және қабілеттерге кедергі келтіруі немесе тікелей қайшы келуі мүмкін техникалық және операциялық кедергілер мен құқықтық кедергілер компанияларға немесе олардың жеткізушілеріне тиісті тексеру жүргізу немесе талаптарды басқаша сақтау.

Сондай-ақ, кешенді тексеру саясаты бұзушылықтарды жою шараларын және мүдделі тараптармен сындарлы өзара әрекеттесуді қамтитынын, сондай-ақ жергілікті жерлерде біртіндеп жақсартуларды ынталандыру үшін жеткізушілерді тартуға ықпал ететінін және ынтымақтастықты тоқтатудың икемді және контексттік тәсілдерін қолдануға мүмкіндік беретінін қамтамасыз ету маңызды.

Сонымен қатар, саясат пен нарықтық күтулер операциялық ортаның байланысты тәуекелдері мен шындықтарына сәйкес келетіндей және оларға пропорционалды болатындай етіп жасалуы керек. Үкіметтер үшін компанияларды жан-жақты тексеруге бағытталған күш-жігерін шоғырландыруға қолдау көрсету мүмкіндігі бар. Бұл нұсқаулықтың, қадағалау тәжірибесінің және саясатты әзірлеудің компанияларға сенімді басымдық процестеріне негізделген осы тәуекелге бағытталған тәсілді ұстануға мүмкіндік беруін қамтамасыз етуді қамтуы мүмкін.

Жеткізілім тізбегін кешенді тексеру кезінде компаниялар қолдауды қажет етеді.

Компанияларға алдыңғы кезеңдердегі жеткізу тізбегіндегі өз қызметінің салдарын анықтау және жою үшін қолдау қажет. Компанияның жеткізілім тізбегінің терең сегменттері көбінесе үлкен салдарлар мен сәтсіздік тәуекелдерімен байланысты. Алайда, компаниялар көптеген себептерге байланысты бірінші деңгейдегі іскерлік қатынастардан тыс кешенді тексеру жүргізуде қиындықтарға тап болуы мүмкін, соның ішінде ашықтық пен левередждің жеткіліксіздігі, бұл жеткізілім тізбегінің жалпы тұрақтылығына қауіп төндіреді.

Тұрақтылық бастамалары, салалық қауымдастықтар және үкіметтермен серіктестіктер сияқты бірлескен немесе ұжымдық әрекеттер жеткізу тізбегіндегі шығындар, көріну, қолжетімділік және левередж мәселелерін шешуге көмектеседі. Тұрақты даму бастамаларының ландшафты компаниялардың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін тез өзгеретіндіктен, ауқымдарға, қызметке, мақсаттарға және бастамаларды басқаруға қатысты ашықтық компаниялар мен саясаткерлерге жеткізу тізбегінде жан-жақты тексеруді қамтамасыз ету үшін мұндай бастамалардың мақсатына қаншалықты сәйкес келетінін жақсырақ түсінуге көмектеседі. ЭЫДҰ БЖЖ стандарттарына және жаңа саяси және нормативтік талаптарға сәйкес олардың бірлескен іс-қимылдарын масштабтауда тұрақты даму саласындағы саясаткерлерді, компанияларды және бастамаларды қолдау үшін сәйкестікті бағалау жүйесін әзірлейді.

Сонымен қатар, үкіметтер тереңірек ашықтық пен жеткізу тізбегіне қол жеткізу құралдарын әзірлеуді қолдай алады. Тәуекелдерді бағалауға негізделген кешенді тексерудің кең процесінде қолданылатын бақылау жүйелері өнімдер мен шікізаттың шығу тегі, эволюциясы және меншігі туралы деректерді біріктіруге көмектеседі. Саясаткерлер жеткізілім тізбегінің ашықтығы құралдарын және негізделген жерде бақылау құралдарын анағұрлым күшті саяси қолдау арқылы масштабтауды қолдай алады міндеттеме және шығындарды бірлесіп өтеу, сенімді тексеру және қауіпсіз деректер алмасу хаттамаларымен қамтамасыз етілген технологиялық мүмкіндіктерге инвестициялау,

бұл ретте, көптеген жағдайларда түпкілікті бақылау мүмкін емес немесе қолжетімді емес екенін және жеткізілім тізбегінің ашықтығының аз қарқынды түрлері жеткілікті немесе көп жүзеге асырылуы мүмкін екенін мойындай отырып (ЭЫДҰ/МЭА, 2025^[1]).

Әсер мен тиімділікті түсіну үшін жауапты іскерлік тәжірибелерді, соның ішінде кешенді тексеруді жақсарту және қадағалау қажет.

Кешенді тексерудің енгізілуі мен нәтижелерін бағалау үшін көбірек сәйкес және салыстырмалы деректер қажет. Кешенді тексеруді енгізуге байланысты ESG деректері арқылы қолжетімді көрсеткіштер компаниялардың кешенді тексеру тәжірибесінің шамамен, бірақ ішінара және шамамен көрінісін береді.

GRI және/немесе ESRS бойынша есеп беретін компаниялардың көбеюіне қарамастан, олар БЖЖ-ның халықаралық стандарттарына сәйкес келетін кешенді тексеру процестерімен байланысты есеп беру күтулерін қамтиды, тек бірнеше компаниялар анықталған елеулі әсерлер немесе оларды жою бойынша қабылданған шаралар туралы хабарлайды (ЭЫДҰ, 2025^[2]). ЭЫДҰ-ның алдыңғы жұмыстары ESG рейтингтік өнімдері негізінен ESG ықтимал және нақты мәселелерін шешуге бағытталған мәлімделген саясаттар мен әрекеттерді көрсететін кірістерге негізделген көрсеткіштерге сүйенетінін көрсетті, бірақ бұл саясаттар мен әрекеттердің нәтижелерін өлшейтін көрсеткіштер әлдеқайда аз (ЭЫДҰ, 2025^[3]).

Осылайша, компанияларға сәйкес нәтижеге бағытталған көрсеткіштер бойынша қосымша ұсыныстар (мысалы, уақыт өте келе оқиғалар санының төмендеуі, тұрақтылықтың негізгі көрсеткіштері бойынша жеткізушілердің тиімділігін арттыру, тәжірибе мен нәтижелердің жақсарғанын көрсететін мүдделі тараптардың пікірлері) анағұрлым мазмұнды есеп беруге ықпал етуі мүмкін. Сонымен қатар, ESG-рейтингтерді жеткізушілердің кешенді тексеруге қатысты күтулермен тығыз сәйкес келетін және нәтижеге бағытталған көрсеткіштер бойынша деректерді жинауы жаһандық компанияларда кешенді тексеруді қолдануды жақсырақ және салыстырмалы түрде өлшеуге және сәйкесінше олардың әсерін жақсырақ өлшеуге ықпал етеді.

Алға қойылған мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін бизнесті жауапты жүргізу саясатының енгізілуі мен әсерінің анағұрлым сенімді дәлелдерін алу қажет.

БЖЖ қағидаттарын заңнамаға немесе негізгі саяси шараларға интеграциялау туралы деректер болғанымен, мұндай саясатты іске асыру және қойылған мақсаттарға қаншалықты сәтті қол жеткізілгені туралы дәлелдер аз.

Көптеген үкіметтер кешенді тексеру шараларының әсерін жақсы түсіну үшін бақылау және бағалау жүйелерін қалай әзірлеу керектігін қарастыруда. Бұл шеңберлер бизнестің іске асырылу немесе сәйкестік деңгейін ескеріп қана қоймай, сонымен қатар іс-шаралардың компаниялардың мінез-құлқына байланысты жағымсыз салдардың тиімді алдын алуға немесе жоюға қаншалықты ықпал ететінін, сондай-ақ осы шаралардан туындайтын зардап шеккен шағын және орта кәсіпорындар мен жеткізушілерді қоса алғанда, бизнес шығындары мен пайдасын түсінуге тырысуы керек.

Өнеркәсіптік саясатты бизнесті жауапты жүргізу мақсаттарымен үйлестіру мүмкіндіктерін қоса алғанда, БЖЖ-ға қатысты қаржылық және қаржылық емес ынталандырулардың енгізілуі мен тиімділігін түсіну үшін одан әрі жұмыс қажет. Сол сияқты, БЖЖ-ның сауда және Инвестициялық саясат пен келісімдерге интеграциясының артуымен олардың іске асырылуы мен ішкі саясатқа, сайып келгенде, іскерлік мінез-құлыққа түпкілікті әсер етуінің күшті дәлелдері қажет.

Жауапты бизнес саясаты саласындағы ынтымақтастық күрделілікті азайту және әртүрлі юрисдикциялардағы барлық қатысушылар үшін тең жағдайларды қамтамасыз ету үшін қажет.

ЭЫДҰ-ға мүше елдердің сексен төрт пайызы және ЭЫДҰ-ның көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қаидаттарын ұстанатын елдердің 67%-ы, сондай-ақ осы қағидаларды ұстанбайтын бірнеше елдер кешенді тексеруге байланысты нормативтік актілерді енгізді. Бұл шаралардың көпшілігінің халықаралық стандарттардағы негізгі мақсаттары, талаптары мен негіздері ұқсас болғанымен, олар кейде көлемі, дизайны және терминологиясы бойынша ерекшеленеді, бұл оларды жүзеге асыруда бизнеске қиындық тудырады.

Үкіметтер арасында консистенцияны қамтамасыз ету, негізсіз сәйкессіздіктердің немесе қайталанудың алдын алу, сондай-ақ кәсіпорындар, олардың жеткізушілері және басқа да іскери серіктестер, атап айтқанда шағын және орта бизнес үшін сәйкестік немесе орындау ауыртпалығын азайту үшін тығыз ынтымақтастық қажет. Кешенді тексеру саясаты бойынша ынтымақтастық жөніндегі ЭЫДҰ-ның инклюзивті платформасы (2026 ж. [4]) елдерге бизнесті жауапты жүргізуге қатысты кешенді тексеру саласындағы саясатты, заңдар мен нормативтік актілерді әзірлеу, енгізу және ықпал ету бойынша ақпарат пен тәжірибе алмасу алаңын ұсынады.

Үкіметтер сонымен қатар ішкі саясат пен БЖЖ-ға қатысты шаралардың дәйектілігін қамтамасыз ету үшін шаралар қабылдауы мүмкін. Осы есептің нәтижелері саясат шешімдері көбінесе байланысты шаралар немесе қосымша саясат құралдары туралы шектеулі хабардарлықпен қабылданатынын көрсетеді. Бұл сәйкессіздік қаупін арттырып, үкіметтің жалпы тиімділігін әлсіретуі мүмкін. Саясаттың өзара іс-қимылын жақсы түсіну және белсенді басқару БЖЖ үшін қолайлы орта құруға ықпал ете алады және нормативтік талаптарды орындауды, сондай-ақ оларды үкіметтер үшін де, бизнес үшін де енгізу ауыртпалығын жеңілдетеді.

Іскерлік мінез-құлықты реттеу кәсіпорындардың қызметіне байланысты жағымсыз салдардың алдын алу үшін жеткіліксіз. Үкіметтер қолайлы жағдайлар жасауда шешуші рөл атқарады, мысалы, еңбекке, адам құқықтарына, қоршаған ортаға, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күреске және құқық үстемдігіне қатысты бұрыннан бар халықаралық стандарттар мен міндеттемелерді енгізу арқылы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- ЭЫДҰ (2026), *Кешенді тексеру саясаты саласындағы ынтымақтастық жөніндегі инклюзивті платформа*, <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct/inclusive-platform-on-due-diligence-policy-co-operation.html>. [4]
- ЭЫДҰ (2025), *ESG-рейтингтерден тыс: тұрақты даму көрсеткіштерін талдау*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/3f055f0c-en>. [3]
- ЭЫДҰ (2025), *Кәсіпорындардың тұрақтылығы туралы жаһандық есеп 2025*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/bc25ce1e-en>. [2]
- ЭЫДҰ/МЭА (2025), *Маңызды минералдардың жеткізілім тізбегіндегі бақылаудың рөлі*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/edb0a451-en>. [1]

А-қ осымша. Деректер

Компаниялар тізімінің үлгісі

Осы есепте пайдаланылған үлгі 2025 жылдың соңындағы жағдай бойынша бүкіл әлем бойынша тіркелген 10 000 ірі компаниядан тұрады, олардың жалпы нарықтық капитализациясы шамамен 145 триллион АҚШ долларын құрайды. Үлгі OECD Global Corporate Sustainability Report есебінде де пайдаланылған OECD Capital Market Series деректер жинағынан алынған (OECD, 2025^[1]). ЭЫДҰ-ның капитал нарығы сериясының деректер жиынтығы 2025 жылдың аяғында жалпы нарықтық капитализациясы 151 триллион АҚШ долларын құрайтын шамамен 44000 тіркелген компанияларды қамтиды, олардың ішінен осы тарауда пайдаланылған үлгі 96% құрайды. Тіркелген компаниялардың саны және олардың нарықтық капитализациясы туралы ақпарат LSEG Screener-ге негізделген. Деректерді тазарту кезінде келесі критерийлер қолданылды:

- «Бірлік» және «сенім» ретінде жіктелген қауіпсіздік түрі алынып тасталды.
- Бірнеше листинг бар компаниялар үшін тек негізгі листингтер сақталады.
- Бірнеше бақылауы бар, бірақ әртүрлі тіркеу елдері бар фирмалар үшін олардың шынайы тіркеу елі көшірмелерді жою үшін қолмен тексеріледі.
- Биржадан тыс (OTC) нарықтарда сауда жасайтын компаниялар, сондай-ақ көпжақты сауда алаңдарында (MTF) немесе шағын және орта бизнес/өсу нарықтарында тізімделген компаниялар алынып тасталады. Талдауға шағын және орта бизнес/өсіп келе жатқан нарықтар кіреді: Корея биржасы (KOSDAQ), Нью-Йорк қор биржасы (NYSE) және Nasdaq Capital Market (NASDAQ).
- сатып алуға арналған арнайы компаниялар (SPAC) алынып тасталды.
- инвестициялық қорлар алынып тасталды.
- жылжымайтын мүлікке арналған инвестициялық қорлар (REIT) алынып тасталды.

ЭЫДҰ-ның Тұрақты даму жөніндегі жаһандық корпоративтік есебінде көрсетілгендей және осы есепте расталғандай, тұрақты даму тәжірибесі туралы жалпыға қолжетімді ақпарат әдетте ірі компаниялар үшін анағұрлым кеңірек болады. Ақпаратты ашу деңгейлеріндегі айырмашылықтар ішінара үлгі құрамындағы айырмашылықтарды, атап айтқанда, кішігірім тіркелген компанияларды кеңірек деректер жиынына қосуды көрсетуі мүмкін.

Тұрақты даму туралы деректер

Тұрақтылық көрсеткіштері үшінші тарап ESG деректер провайдерлерінен, ең алдымен London Stock Exchange Group (LSEG) және MSCI-ден алынады. Әр фигураның астында деректер көздері көрсетілген. Деректер компаниялар ашқан жалпыға қолжетімді ақпаратқа, соның ішінде тұрақтылық туралы есептерге, жылдық есептерге және басқа корпоративтік хабарламаларға негізделген. Осылайша, деректер қоғамдық есептілікте көрсетілмеген ішкі немесе тұрақты даму тәжірибелерін толық қамтымауы мүмкін жалпыға қолжетімді тәжірибелер мен саясаттарды көрсетеді. LSEG тұрақты даму көрсеткіштері 2023, 2024 және 2025 қаржы жылдарында ұсынылған соңғы қолжетімді ақпаратты көрсетеді. MSCI көрсеткіштерін талдау 2021 жылдан 2026 жылдың басына дейінгі соңғы қолжетімді деректерге негізделген.

Қамту көрсеткішке және деректер провайдеріне байланысты өзгереді. Мысалы, LSEG дерекқорындағы индикаторлардың көпшілігі 10 000 ірі тіркелген компаниялардың шамамен 7 100-ін (71%) қамтиды және 137 трлн АҚШ доллары көлеміндегі нарықтық капиталдандыруды құрайды (жалпы нарықтық капиталдандырудың 95%), ал MSCI деректерімен қамту индикаторға байланысты, бірақ жалпы алғанда, төменде осы есепте қолданылатын көрсеткіштер мен үлгілер үшін өзгереді. Осы жеткізушілермен қамтылған компаниялар үшін әрбір көрсеткіш ең жақсы қолжетімді жалпыға қолжетімді деректер негізінде ашық дәлелдер True немесе False деп кодталады.

LSEG деректері жағдайында осы есепте берілген жиынтық статистика бөлгіш ретінде 10 000 компанияның толық үлгісін пайдаланады. Осы көрсеткіш бойынша ақпараты жоқ компаниялар жалған болып саналады, бұл тәжірибенің расталған болмауын емес, қолжетімді дәлелдердің болмауын көрсетеді. Ақпараттың қолжетімділігі әртүрлі өлшемшарттар бойынша, атап айтқанда, мөлшері мен географиясы бойынша өзгертінін атап өткен жөн. Мысалы, ірі мемлекеттік компаниялардың үлгілері арасында штаб-пәтері АҚШ-та орналасқан барлық дерлік штаб-пәтері Қытайда орналасқан компаниялардың жартысынан азымен салыстырғанда осы есепте қолданылатын көптеген көрсеткіштер бойынша қолжетімді ақпаратқа ие. Осылайша, кешенді тексеруді енгізуге қатысты географиялық салыстырулар деректерді қамтудағы айырмашылықтарды ескере отырып түсіндірілуі керек.

Осы есепте пайдаланылатын көрсеткіштер жалпыға қолжетімді құжаттар негізінде ESG деректер провайдерлері өлшейтін кешенді тексеру тәжірибесінің жанама көрсеткіштері болып табылады. Кешенді тексерудің әртүрлі тәжірибелерін өлшеу үшін таңдалған индикаторлар әр деректер нүктесін өлшеу үшін пайдаланылған құжаттың негізгі түріне емес, қолжетімді метадеректердегі индикаторлардың сипаттамаларына негізделген (бұл әртүрлі компанияларда әр түрлі болуы мүмкін). Мысалы, кейбір жағдайларда кешенді тексеруді жүзеге асыру үшін прокси ретінде пайдаланылатын көрсеткіштер компанияның саясат құжаттарымен өлшенуі мүмкін.

Көрсеткіштердің толық сипаттамасы

Келесі абзацтарда түйіндеме мен 2-тараудағы суреттердің егжей-тегжейлі сипаттамалары келтірілген. Бұл сипаттамалар негізінен LSEG және MSCI ұсынған индикаторлық құжаттамаға негізделген. Егер басқаша көрсетілмесе, хабарланған қатысу үлесі компаниялар мен нарықтық капиталдандыру үлесі ретінде көрсетіледі.

1-инфографика 2.6-сурет, 2.9-сурет, 2.11-сурет, 2.12-сурет, 2.14-сурет және 3.3-сурет үшін пайдаланылған деректерді пайдаланады. 2.6-суретте деректер әлеуметтік және адам құқықтары, сондай-ақ экологиялық критерийлер бойынша бөлінген болса, 1-инфографикада адам құқықтарына немесе экологиялық критерийлерге (немесе екеуіне де) байланысты БЖЖ күтулері бар (немесе жеткізушілердің тәуекелдерін бағалайтын) компаниялардың үлесін көрсететін жиынтық көрсеткіш бар. Сонымен қатар, 3.3-суретте бизнесті жауапты жүргізу бойынша көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдер ұсынылса, 1-инфографикада ЭЫДҰ-ға мүше елдер ұсынылған.

2.1 -сурет жеті көрсеткішті, сондай-ақ екі туынды көрсеткішті пайдалана отырып, БЖЖ-ның жекелеген мәселелері бойынша мәлімделген міндеттемелерді қабылдауды өлшейді. Нақты мәселелер бойынша көрсеткіштер компанияның бар-жоғын өлшейді: 1) адам құқықтарының сақталуын қамтамасыз ететін саясат; 2) балалар еңбегінің алдын алуға бағытталған саясат; 3) мәжбүрлі еңбектің алдын алуға бағытталған саясат; 4) өз қызметкерлерінің бірлестік бостандығын немесе ұжымдық келіссөздер жүргізу құқығын қамтамасыз ететін процесс; 5) компанияның негізгі қызметінен жерге, ауаға немесе суға парниктік газдар шығарындыларын азайту саясаты (оның жұмысындағы шығарындыларды азайту процестерін, тетіктерін немесе бағдарламаларын қоса); 6) биоәртүрлілікке әсер етудің алдын алу немесе азайту жөніндегі міндеттеме; және 7) оның барлық операцияларында парақорлық пен сыбайлас жемқорлықтың алдын алу саясаты (мысалы, орынсыз немесе орынсыз төлемдер, арнайы қызметтер, бопсалау немесе кері қайтару).

Сәйкесінше екі туынды көрсеткіш компанияның БЖЖ мәселелері бойынша міндеттемелері жоғарыда аталған тақырыптардың кем дегенде біреуін қамтитындығын және олардың міндеттемелері кешенді болып табылатындығын, яғни олар барлық әлеуметтік тақырыптарды (адам құқықтары, балалар еңбегі, мәжбүрлі еңбек, бірлестік бостандығы), сондай-ақ парниктік газдар шығарындылары мен сыбайлас жемқорлықты қамтитындығын көрсетеді.

2.2-сурет екі көрсеткішті қолдана отырып, жеткізу тізбегін қамтитын экологиялық және әлеуметтік міндеттемелерді қабылдауды өлшейді. Алғашқы шаралар — компанияның жеткізу тізбегіндегі қоршаған ортаға әсерді жоюға бағытталған жеткізушілерге немесе көздерге қатысты саясаты немесе міндеттемелері бар, мысалы, жеткізушілерден олардың қоршаған ортаға әсерін жоюды талап ету арқылы. Екінші көрсеткіш компанияның жеткізушілер тізбегінде этикалық еңбек тәжірибесін сақтау үшін әлеуметтік мәселелерге қатысты жеткізушілерді іздеу міндеттемесі немесе міндеттемесі бар-жоғын өлшейді.

2.3 -сурет көпұлтты кәсіпорындар немесе БҰҰ ӨҰК үшін Басшылық қағидаттарды, бизнесті жауапты жүргізудің екі жетекші халықаралық стандарттарын қолдану бойынша міндеттемелердің мәлімделген қабылдануын көрсетеді. ХЕҰ, көпұлтты кәсіпорындар мен әлеуметтік саясатқа қатысты қағидаттар туралы үшжақты Декларация (КҰК декларациясы) – қолда бар деректермен қамтылмаған.

2.4 -сурет 2025 жылы ЕО-ның Корпоративтік тұрақтылық туралы есептілік директивасына (CSRD) және Еуропалық тұрақтылық туралы есеп беру стандарттарына (ESRS) сәйкес Корпоративтік есептіліктің бірінші толқыны аясында ашылған шамамен 140 қосарланған бағалауды шолуға негізделген. Ол берілген ESRS тақырыбына кем дегенде бір елеулі теріс әсер етеді деп санайтын үлгілердегі компаниялардың үлесін, сондай-ақ тақырыпқа байланысты кем дегенде бір маңызды қаржылық тәуекелді анықтайтын компаниялардың үлесін өлшейді. Осы есептің мақсаттары үшін екі үлестің арасындағы айырмашылық «маңыздылық алшақтығы» деп аталады.

2.5-сурет директорлар кеңесі немесе жоғары басшылық деңгейінде жауапкершіліктің мәлімделген енгізілуін және екі индикаторға сүйене отырып, тұрақты дамуға байланысты ынталандырушы көрсеткіштерді көрсетеді: 1) компанияның КӨЖ саласындағы стратегиясы бойынша шешімдер қабылдауға жауапты Директорлар кеңесі немесе жоғары басшылық деңгейінде КӨЖ жөніндегі комитеттің немесе топтың болуы; 2) компанияда басшылардың сыйақысын ESG немесе тұрақты даму көрсеткіштерімен байланыстыратын саясаттың болуы (мысалы, бас директор, атқарушы директорлар, басқа басқару органдары).

2.6-сурет жеткізушілерден БЖЖ күтулері туралы ақпаратты ашуды және төрт көрсеткішке сүйене отырып, экологиялық немесе әлеуметтік мәселелер бойынша жеткізушілердің тәуекелдерін бағалауды өлшейді. А-панелі жеткізушілерді немесе жеткізуші серіктестерді таңдау процесі энергияны тұтыну немесе қоршаған ортаны басқару жүйелері сияқты экологиялық критерийлерді пайдалануды қамтитынын және компания өзінің жеткізу тізбегіндегі экологиялық тәуекелдерді анықтау үшін жүйелі бағалау процесін жүргізетінін бағалайды. Б-панелі компанияның өз жеткізушілерін немесе жабдықтау серіктестерін таңдау немесе бақылау процесі адам құқықтары критерийлерін пайдалануды қамтитынын өлшейді. Ол сондай-ақ компанияның жеткізу тізбегіндегі әлеуметтік тәуекелдерді анықтау үшін жүйелі бағалау процесін жүргізіп жатқанын өлшейді.

2.7-сурет компанияның әлеуметтік аудит бағдарламасы компанияның кейбір немесе барлық бірінші деңгейлі (тікелей) жеткізушілерін, екінші деңгейлі жеткізушілерді және үшінші деңгейлі жеткізушілерді қамтитынын өлшейтін үш көрсеткішті қолдана отырып, компаниялар ашқан әлеуметтік аудит бағдарламаларымен қамтуды өлшейді. Бұл деректердің қолжетімділігі көрсеткішке байланысты өзгереді және жалпы алғанда 10 000 ірі листингтік компаниялардың 450-ге жуығын қамтиды. Әрбір көрсеткіш: мысалы, екінші баған-бұл екінші деңгейдегі жеткізушілердің кем дегенде бір бөлігіне аудит жүргізетін компаниялардың үлесі, осы көрсеткіш бойынша деректері бар компаниялардың пайызы және бұл компаниялар өздерінің бірінші немесе үшінші деңгейдегі жеткізушілеріне аудит жүргізіп жатқанына қарамастан дербес талданады. Бірінші деңгейдегі жеткізушілерді аудитпен қамту туралы деректері бар компаниялардың шамамен 70%-ы кем дегенде кейбір бірінші деңгейдегі жеткізушілерді тексереді, ал шамамен 35% - ы кем дегенде екінші немесе үшінші деңгейдегі жеткізушілерді (немесе екеуін де) тексереді. Осы деректердің анағұрлым төмен қамтылуын ескере отырып, енгізу көрсеткіштері деректері бар компаниялардың пайызымен көрсетіледі және 2021 жылдан бастап 2026 жылдың басына дейінгі кезеңдегі соңғы қолжетімді деректерге негізделген. Бұл деректер 2.6-суретпен салыстырғанда басқа үлгіге негізделген, сондықтан сандарды тікелей салыстыруға болмайды. Компаниялардың қабылдау деңгейі компаниялардың үлесі ретінде көрсетілген.

2.8-сурет компаниялардың ақпаратты ашуы негізінде шикізаттың шығу тегі белгілі (ең болмағанда ел деңгейінде) тиісті өнімдердің бағалау үлесі бойынша компаниялардың бөлінуін көрсетеді. Осы көрсеткіш тұрғысынан шикізат деп кендер түсініледі. Бұл талдау тау-кен секторының өнімдерін пайдаланатын салалардан шамамен 500 ірі листингтік компаниялардың кіші үлгісіне негізделген. Компаниялардың қабылдау деңгейі компаниялардың үлесі ретінде көрсетілген.

2.9-суретте уақыт бойынша жәрдемдесу мен тексеруге байланысты тұрақтылық бастамаларының саны көрсетілген. Фасилитация көшбасшылық, оқыту, сектордағы диалог, тәуекелдерді бақылау, шағымдарды өңдеу және есеп беру жүйелері сияқты мүмкіндіктерді қамтиды. Тексеру бағалауды, аудитті, сертификаттауды немесе бенчмаркингті қамтиды. Көптеген бастамалар бірнеше функцияларды орындайды, сондықтан функциялардың жалпы саны әр жылдағы бірегей бастамалардан асып түседі. «Жәрдемдесу» және «тексеру» терминдері туралы толығырақ ақпарат алу үшін ЭЫДҰ/МТЦ (2024^[2]) қараңыз. Сандар ЭЫДҰ зерттеуінің алдын ала нәтижелеріне негізделген, оның шеңберінде корпоративтік есептілік саласындағы тұрақтылық бастамаларын картаға түсіру үшін ЖИ пайдалана отырып әдістемені сынақтан өткізу жүргізіледі және әдіснама мен деректер жинағын одан әрі әзірлеу шамасына қарай нақтылануы мүмкін.

Деректер жиынтығы 2020-2025 жылдар аралығында компаниялардың ақпаратын ашуда айтылған бастамалар негізінде қалыптасады, сондықтан 2020 жылға дейін қызметін тоқтатқан немесе маңыздылығын жоғалтқан бастамаларды ескермеуі мүмкін. Осылайша, байқалған өсу тенденциясының бір бөлігі уақыт өте келе бастамалардың абсолютті санының өсуін ғана емес, өмір сүру мен көрінудің әсерін көрсете алады.

2.10-сурет екі көрсеткіш негізінде мүдделі тараптардың мәлімделген тартылуын көрсетеді. Алғашқы шаралар Компанияның мүдделі тараптармен қалай қарым-қатынас жасайтынын түсіндіре ме, мысалы, олардың шешім қабылдау процесіне мүдделі тараптарды қалай тартатынын және қолданыстағы өзара әрекеттесу рәсімдерін ескере отырып, компания мен оның әртүрлі мүдделі тараптары арасында екіжақты байланыс орнатуға баса назар аударады. Бұл БЖОЖ мәселелеріне немесе мүдделі тараптардың нақты түрлеріне қатысты емес. Екінші көрсеткіш компанияның мүдделі тараптармен адам құқықтары мәселелері бойынша өзара әрекеттескенін бағалайды және адам құқықтары саласындағы мәселелерді шешу үшін зардап шеккен тараптармен немесе олардың өкілдерімен тұрақты өзара әрекеттесуді білдіреді.

2.11-сурет екі көрсеткішке сүйене отырып, компанияның өз қызметінде денсаулық пен қауіпсіздікке байланысты салдарлардың алдын алу және азайту жөніндегі шаралардың хабарланған қолданылуын көрсетеді. Бұл ережелер сәйкесінше еңбекті қорғау және өнеркәсіптік қауіпсіздікті басқару жүйелерінің болуын, сондай-ақ қызметкерлердің қауіпсіздікті жақсарту бастамаларына қатысуын көрсетеді. Соңғы көрсеткіш компанияда қызметкерлер қауіпсіздікке қатысты мәселелерге қатыса алатын бастамалардың бар-жоғын өлшейді, мысалы, еңбекті қорғау және қауіпсіздік комитеттері арқылы.

2.12-сурет. Жеткізу тізбегіндегі салдардың алдын алу және азайту бойынша үш нақты шараны қолдану. Біріншіден, компания өз жеткізушілеріне қоршаған ортаны қорғау, әлеуметтік жауапкершілік және корпоративтік басқару мәселелері бойынша оқытуды қамтамасыз ете ме. Бұл оқытуды, бағдарламаларды немесе жеткізушілермен осы мәселелер бойынша олардың көрсеткіштерін жақсарту мақсатында кез келген басқа ынтымақтастықты қамтуы мүмкін (мысалы, ынтымақтастыққа әкелетін аудиттер). Екінші көрсеткіш-бұл компанияның сатып алу тәжірибесіне жеткізу тізбегіндегі әлеуметтік жауапкершілік саясатын (немесе саясатын) біріктірудің прокси көрсеткіші. Ол осы әлеуметтік жеткізу тізбегі саясатының сатып алу саясатына, күнделікті қызметке (мысалы, келісімшартты басқару) және оқытуға (мысалы, сатып алу қызметкерлерін оқыту) біріктірілгенін өлшейді. Үшінші көрсеткіш компанияның жеткізу тізбегіндегі қызметкерлердің денсаулығы мен қауіпсіздігін жақсартатыны туралы дәлелдер келтіретінін өлшейді. Бұл көрсеткіш ілгеріліске қол жеткізілгенін анықтау үшін ағымдағы және тарихи деректерге негізделген жақсартулардың дәлелдерін ескереді. Растайтын дәлел ретінде сауалнамалар, аудиттер немесе сауалнамалар қолданылуы мүмкін. Жеткізу тізбегіндегі еңбекті қорғау және қауіпсіздік саласындағы жақсартулар туралы деректер басқа көрсеткіштерге қарағанда компаниялардың біршама аз үлесі үшін қолжетімді (шамамен бір пайыздық тармаққа аз).

2.13-сурет екі индикаторға сүйене отырып, салдарды жоюға байланысты тәжірибелердің хабарланған енгізілуін көрсетеді. Алғашқы шаралар - бұл компаниялардың адам құқықтары мәселелерін нақты қамтитын, құпиялылыққа немесе анонимділікке кепілдік беретін және ішкі және сыртқы мүдделі тараптар үшін қолжетімді ресми шағымдарды қарау тетіктерін тексеру. Екінші көрсеткіш, егер компания адам құқықтарының бұзылуына себеп болған немесе ықпал еткен болса, зардап шеккен мүдделі тараптарға зиянды өтеуге міндеттеме алатынын өлшейді.

2.14-сурет компаниялардың қоршаған ортаға және адам құқықтарына байланысты жеткізушілерден бас тартуға дайын екендігін көрсетеді. Бұл экологиялық критерийлер немесе адам құқықтары критерийлері орындалмаса, компания жеткізушімен серіктестікті бұзуға дайын екендігі туралы есеп беретінін өлшейтін екі өлшемге негізделген.

2.15-сурет үш санаттағы кешенді тексеру тәжірибесінің мәлімделген енгізілуін көрсетеді, атап айтқанда, 1) саясат және басқару жүйелері, 2) тәуекелдерді анықтау, қадағалау және есеп беру («салдарын анықтау»), және 3) салдардың алдын алу, азайту және жою («салдармен жұмыс»). Әрбір санат үшін қамту компания енгізу туралы есеп беретін осы санаттағы жеке тәжірибелердің үлесі ретінде есептеледі. Жеке тәжірибелер — бұл 2-тараудың басқа бөліктерінде өлшенетіндер (мысалы, жеткізушілерді экологиялық немесе әлеуметтік мәселелер бойынша оқыту). Қосымша ақпарат осы қосымшада бұдан әрі келтіріледі. Осылайша, хабарланған іске асыру компанияның осы санаттағы тексерулерінің (мысалы, алдын алу, азайту және жою) мұқият болу дәрежесінің көрсеткіші болып табылады. Содан кейін хабарланған игеру компаниялар бойынша орташаланады.

2.16-сурет мемлекеттік және мемлекеттік емес кәсіпорындар үшін кешенді тексеру тәжірибесінің үш санатының мәлімделген қолданылуын көрсетеді (2.15-суреттегідей). 2.15-суреттегідей, хабарланған сіңіру компаниялар үшін орташа мән ретінде есептеледі. Сонымен қатар, контекст үшін МК аймақтық үлестірімдері ұсынылған.

2.17-сурет компания өзінің іскерлік қызметінен қандай нақты адам құқықтары зардап шегуі мүмкін екенін анықтағанын және ашқанын, сондай-ақ жеткізушілердің әлеуметтік мәселелер бойынша мониторинг немесе аудит нәтижелерін және сәйкессіздіктерді жою үшін жасалған нақты әрекеттерді ашқанын өлшейді.

Аймақтық жіктеу

Компаниялар штаб-пәтерінің елі негізінде аймақтарға бөлінеді. Салыстыру үшін бұл талдау «"2025 жылғы корпоративтік тұрақтылық жөніндегі жаһандық есептің» аймақтық жіктеу құрылымын пайдаланады (OECD, 2025[1]). Осылайша, «Америка Құрама Штаттарын қоспағанда, дамыған Азия-Тынық мұхиты аймағы» санаты («Разв. А-Т р. (АҚШ-сыз). АҚШ») Австралия, Канада, Гонконг (Қытай), Жапония, Макао, Жаңа Зеландия, Сингапур, Оңтүстік Корея және Қытай Тайбэй кіреді. "Латын Америкасы" Латын Америкасында да, Кариб теңізінде де юрисдикцияларды қамтиды. «Еуропа» осы аймақта, соның ішінде Ұлыбритания мен Швейцарияда орналасқан, бірақ Ресей мен Түркияны қоспағанда, барлық юрисдикцияларды қамтиды. «Таяу Шығыс және Африка» ХВҚ-ның «Әлемдік экономикалық болжам» дерекқорында «Таяу Шығыс және Орталық Азия» ретінде жіктелген юрисдикцияларды қамтиды. «Қытайды қоспағанда, Азияның дамушы және дамыған елдері» («Ем. (Қытайсыз) Қытай») Қытайды қоспағанда, ХВҚ-ның «Әлемдік экономиканың болашағы» дерекқорында дамушы нарықтар және дамушы экономикалар ретінде жіктелген Азиядағы барлық юрисдикцияларды қамтиды. «Басқалары» суреттегі басқа санаттарда көрсетілмеген юрисдикцияларды қамтиды (мысалы, Түркия).

Жиынтық статистика

Іріктемеге шағын (35%), орта (44%) және ірі (20%) компаниялар, сондай-ақ мемлекеттік кәсіпорындардың (МК) 14% кіреді.¹ Секторлар бойынша 10 000 компанияның үлгісі бақылаулардың жартысына жуығын құрайтын технологиялық (іріктемедегі компаниялардың 17%), өнеркәсіптік (18%) және қаржылық (14%) секторларда шоғырланған. Орташа нарықтық капиталдандыру 14 миллиард АҚШ долларын құрайды. Орташа нарықтық капитализациясы бар үш сектор — бұл технологиялар (27 миллиард АҚШ доллары), Қаржы және энергетика (әрқайсысы 17 миллиард АҚШ доллары). Орташа нарықтық капиталдандыру көптеген секторларда айтарлықтай төмен, әдетте шамамен 2-4 миллиард АҚШ долларын құрайды. Орташа және медианалық мәндер арасындағы айырмашылықтар фирмалардың өлшемдері әдеттен тыс бөлінгенін көрсетеді. Кейбір секторларда қабылдаудың жоғары деңгейі тек салаға тән мінез-құлықты ғана емес, фирмалар мөлшеріндегі құрылымдық айырмашылықтарды ішінара көрсетуі мүмкін.

Іріктемедегі компаниялардың жартысы (51%) көпұлтты кәсіпорындарға арналған ЭЫДҰ-ның Басшылық қағидаттарын ұстанатын елдерде, негізінен ЭЫДҰ-ға мүше елдерде (49%) штаб-пәтері бар. Аймақтық тұрғыдан алғанда, іріктемеге штаб-пәтері Қытайда орналасқан көптеген компаниялар (29%), содан кейін дамыған Азия-Тынық мұхиты елдері АҚШ-тан басқа (19%), АҚШ (18%) және Еуропа (14%) кіреді. АҚШ-та орналасқан компаниялар ең жоғары орташа (37 миллиард АҚШ доллары) және орташа (5 миллиард АҚШ доллары) нарықтық капиталдандыруды көрсетеді, ал Қытайда орналасқан компаниялар ең төменгі орташа және орташа нарықтық капиталдандыруға ие. Осы есептегі аймақтық салыстырулар мен жаһандық орташа көрсеткіштер сондықтан компаниялардың мөлшеріндегі айырмашылықтарды ескере отырып түсіндірілуі керек, әсіресе оның мөлшері жан-жақты тексеру мен ақпаратты ашу деңгейімен байланысты болуы мүмкін.

А А.1-сурет. Секторлар бойынша жиынтық статистика

	Компаниялардың саны, бөлініс	Орташа нарықтық капиталдандыру (млрд АҚШ доллары)	Орташа нарықтық капиталдандыру (млрд АҚШ доллары)
Барлық секторлар	10 000	14	3
Энергия	5%	17	3
Негізгі материалдар	11%	7	3
Өнеркәсіп	18%	9	3
Тұтыну тауарлары және циклдік сұраныс қызметтері	12%	13	3
Циклдік емес сұранысқа ие тұтыну тауарлары	7%	14	3
Қаржы	14%	17	4
Денсаулық сақтау	9%	13	3
Технологиялар	17%	27	3
Коммуналдық қызметтер	4%	12	4
Жылжымайтын мүлік	3%	5	2

Ескертпе: Басқа секторлар (мекемелер, қауымдастықтар мен ұйымдар, мемлекеттік қызмет, академиялық және білім беру қызметтері) іріктеменің аздығына байланысты бұл талдауда көрсетілмеген.

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg.

А А.2-сурет. География бойынша жиынтық статистика

	Компаниялардың саны, бөлініс	Орташа нарықтық капиталдандыру (млрд АҚШ доллары)	Орташа нарықтық капиталдандыру (млрд АҚШ доллары)
Әлем	10 000	14	3
Қытай	29%	6	2
Дамыған елдер А-Т р. (АҚШ-сыз). АҚШ	19%	11	3
Эм. (Қытайсыз) Қытай	10%	7	3
Еуропа	14%	16	4
Латын Америкасы	3%	7	3
Таяу Шығыс және Африка	5%	10	2
АҚШ	18%	37	5
Басқа	2%	7	3

Дереккөз: OECD Capital Market Series дерекқоры; LSEG; FactSet; Bloomberg.

Кешенді тексеруді енгізудің мәлімделген деңгейін бағалау

Кешенді тексерудің тіркелген қолданылуы екі кезеңде өлшенеді. Біріншіден, индикаторлар олардың сипаттамаларына негізделген үш санатқа топтастырылған:

- 1 санат: Саясат және басқару жүйелері
- 2 санат: Тәуекелдерді сәйкестендіру, қадағалау және есеп беру («салдарды анықтау»)
- 3 санат: Алдын алу, азайту және жою («салдармен жұмыс»).

Екіншіден, әрбір санат шеңберінде кешенді тексеру бойынша есептілікті енгізу компания ашқан тәжірибелердің пайызы ретінде өлшенеді. Көп жағдайда, тәжірибе бір ESG көрсеткішімен өлшенеді (мысалы, компанияда адам құқықтары туралы шағымдарды қарау тетігі бар ма). БЖЖ мәселелері бойынша жария міндеттемелер жалғыз ерекшелік болды: әр тақырып бойынша бір көрсеткіштің орнына (мысалы, адам құқықтары, балалар еңбегі, мәжбүрлі еңбек және т.б.) компанияның 2.1-суретте қарастырылған жеті тақырыптың кем дегенде біреуін қамтитын міндеттемесі бар-жоғын, барлық әлеуметтік тақырыптарды, сондай-ақ парниктік газдар шығарындылары мен сыбайлас жемқорлықты қамтитын міндеттеме ретінде анықталған БЖЖ бойынша өтпелі міндеттемесінің бар-жоғын көрсету үшін екі жалпы саяси көрсеткіш қолданылды.

Жүргізілген кешенді тексеру көлемі LSEG көрсеткіштері негізінде есептеледі, өйткені бұл көрсеткіштерді қамту 10 000 ірі тіркелген компаниялардың компаниялары арасында анағұрлым салыстыруға болады.

MSCI деректері

Осы құжатта қамтылған белгілі бір ақпарат («Ақпарат») MSCI Inc., MSCI Solutions LLC немесе олардың үлестес тұлғаларынан («MSCI») немесе ақпарат жеткізушілерден («MSCI тараптары» деп аталады) алынған және бағаларды, сигналдарды немесе басқа көрсеткіштерді есептеу үшін пайдаланылуы мүмкін. Ақпарат тек ішкі пайдалануға арналған және алдын ала жазбаша рұқсатсыз толық немесе ішінара көшіруге немесе таратуға болмайды. Ақпаратты сатып алу немесе сату туралы ұсыныс үшін пайдалануға болмайды, сонымен қатар ол бағалы қағаздарды, қаржы құралдарын немесе өнімдерді, сауда стратегияларын немесе индекстерді жылжыту немесе ұсыну үшін пайдаланылмайды және болашақ нәтижелердің көрсеткіші немесе кепілі ретінде қарастырылмауы керек. Кейбір қорлар MSCI индекстеріне негізделуі немесе олармен байланысты болуы мүмкін, ал MSCI Қордың басқаруындағы активтерге немесе басқа көрсеткіштерге байланысты сыйақы ала алады. MSCI индексті зерттеу мен белгілі бір ақпарат арасында ақпараттық тосқауыл қойды. Қандай бағалы қағаздарды сатып алу немесе сату керектігін немесе оларды қашан сатып алу немесе сату керектігін анықтау үшін ешқандай ақпаратты қолдануға болмайды. Ақпарат «сол күйінде» беріледі және пайдаланушы ақпаратқа қатысты кез келген пайдалану немесе рұқсат беру қаупін қабылдайды. MSCI тараптарының ешқайсысы ақпараттың түпнұсқалығына, дәлдігіне және/немесе толықтығына кепілдік бермейді немесе кепілдік бермейді және әр тарап барлық айқын немесе болжамды кепілдіктерден тікелей бас тартады. MSCI тараптарының ешқайсысы осы құжаттағы кез келген ақпаратқа қатысты қандай да бір қателер немесе олқылықтар үшін немесе осындай залалдың болуы мүмкін екендігі туралы хабарланған болса да, қандай да бір тікелей, жанама, арнайы, айыппұл, кездейсоқ немесе кез келген басқа залал (жоғалған пайданы қоса алғанда) үшін жауап бермейді.

БЖЖ саясатындағы өзгерістерге шолу

Бұл есеп 2025 жылы ЭЫДҰ-ның көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарын ұстанатын 52 елдің арасында жүргізілген кабинеттік зерттеу мен саяси әзірлемелерге шолу мен ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізудегі [OECD-LEGAL-0486], сондай-ақ Еуропалық Одақтағы Үкіметтің рөлі туралы ұсынысына негізделген. Сауалнама ҰБО және тиісті министрліктерді қоса алғанда, БЖЖ-ға қатысты саясатқа жауапты мемлекеттік органдарға жіберілді.

Барлығы 45 жауап алынды. Аргентина, Египет, Финляндия, Венгрия, Исландия, Латвия, Словакия Республикасы және Тунис жауап бермеді. Сауалнамаларға жауаптар ЭЫДҰ-ның, атап айтқанда, елдер бойынша ақпараттың біркелкілігі мен салыстырмалылығын қамтамасыз ету үшін заңнамалық және нормативтік шараларға, сондай-ақ сауда мен инвестицияларға қатысты саясатқа және МК-ға қатысты кабинеттік зерттеулерімен толықтырылды. Егер өзгеше көрсетілмесе, хабарланған көрсеткіштер респонденттер ұсынған ақпаратқа негізделген.

3.1-кестеде көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарды ұстанатын елдер ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізуге жәрдемдесудегі Үкіметтің рөлі туралы тиісті ұсыныстарына сәйкес саяси шаралар қабылдағаны туралы шолу берілген. Кестеде саясаттың бес саласында елдер бойынша анықталған шаралар саны туралы мәліметтер келтірілген. Ол жекелеген шаралардың іске асырылуын, тиімділігін, мәжбүрлеп орындалуын немесе ауқымын бағаламайды, сондай-ақ елдер арасындағы амбициялардың немесе даму деңгейінің салыстырмалылығын білдірмейді. Шаралар қолжетімділік/болмау негізінде есептеледі және оның тиімділігі емес, саясатпен қамту көрсеткіші ретінде түсіндірілуі керек. Санаттар мен олардың шаралары тікелей салыстыруға келмейді, өйткені Санаттар олардың негізінде жатқан шаралардың көлемі мен саны бойынша ерекшеленеді.

Шаралар ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізуге жәрдемдесудегі мемлекеттің рөлі туралы ұсынысының бағыттары бойынша осы есепте ұсынылған талдауға сәйкес топтастырылған, атап айтқанда:

1. Кешенді тексеру саясаты. Бұл санат кешенді тексеру шараларының болуын қамтиды, соның ішінде: 1) кешенді тексерудің кем дегенде бір заңнамалық шарасы (камералдық тексеру);

- 2) нормативтік талаптарды сақтайтын субъектілер бойынша нұсқаулық (өздерінің есептері бойынша); және 3) БЖЖ үшін кешенді тексеру бойынша стандарттар немесе үкіметтің ұсыныстары сияқты ерікті шаралар (өз есептері бойынша).
2. Саясаттың негізгі салаларында БЖЖ-ны ынталандыру. Бұл санат Үкімет шеңберіндегі саясат бағыттарын келісу арқылы БЖЖ стандарттарын енгізуді қолдау шараларын көрсетеді, соның ішінде: 1) жауапты іскерлік тәжірибелерді сауда саясатына және инвестициялар саласындағы саясатқа, сондай-ақ тиісті келісімдерге кем дегенде бір шара (дербес есептілік және сараптамалық бағалау) арқылы интеграциялау; 2) кемінде бір шара (дербес есептілік) арқылы даму мақсатында БЖЖ-ны ынтымақтастыққа интеграциялау; және 3) БЖЖ стандарттарын енгізуді қолдайтын қаржылық немесе қаржылық емес ынталандырулардың болуы (дербес есептілік).
3. Жеке мысал: үкіметтер экономикалық және коммерциялық субъектілер ретінде бұл санат экономикалық субъектілер рөлінде және олардың коммерциялық қызметінде БЖЖ-ны ілгерілету және көрсету шараларын қамтиды, соның ішінде: 1) Мемлекеттік сатып алу шеңберінде (өзін-өзі есеп беру бойынша) БЖЖ-ның кем дегенде бір аспектісін (мысалы, адам құқықтары, қоршаған орта және т.б.) интеграциялау; 2) мемлекеттік кәсіпорындар үшін БЖЖ-ға қатысты күтулерді белгілейтін кемінде бір шара (өзін-өзі есеп беру және құжаттар бойынша тексеру бойынша); және 3) ресми қолдау көрсетілетін экспорттық кредиттерде кемінде бір шара (өзіндік есеп бойынша) арқылы БЖЖ есепке алу.
4. Құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізу. Бұл санат қорғау құралдарына қол жеткізу жағдайын жақсарту бойынша жеті шараны қамтиды, соның ішінде 1) құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізу стратегиясының болуы, 2) мамандандырылған органдар немесе трибуналдар, 3) ұлттық құқық қорғау мекемелерінің немесе омбудсмендердің бизнес қызметіне байланысты шағымдарды қабылдау өкілеттігі, 4) азаматтық сот ісін жүргізудегі кедергілерді жою жөніндегі шаралар, 5) бизнеске қойылатын талаптар, 6) салалық және / немесе көпжақты шағымдарды қарау тетіктерін қолдау және 7) құқықтық қорғау құралдарына қол жеткізу туралы ақпарат беру (барлық деректер өзін-өзі есеп беру түрінде ұсынылған).
5. Саясатты үйлестіру және үйлестіру. Бұл санат үкіметтердің БЖЖ-ға келісілген тәсілдерді ілгерілету жөніндегі күш-жігерін көрсетеді және төрт шараға дейін қамтиды, соның ішінде 1) ұлттық немесе суб-ұлттық стратегиялар немесе БЖЖ саясаты, 2) БЖЖ үйлестірудің нақты тетіктері, 3) бағалау немесе шолулар, және 4) саясаттың басқа да шаралары-келісу және үйлестіру (барлығы өзін-өзі бағалау бойынша-есептілік).

Қолда бар зерттеулер мен үкіметтердің бүгінгі күнге дейінгі тәжірибесі туралы деректердің шектеулігін ескере отырып, БЖЖ саясатын әзірлеуге және іске асыруға мүдделі тараптардың қатысуымен байланысты саясат шаралары Responsible Business Outlook бағдарламасының осы нұсқасында қарастырылмаған. Демек, осы тақырып бойынша сауалнамаға бастапқыда жиналған жауаптар берілген шолуға енгізілмеген.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

ЭЫДҰ (2025), *Кәсіпорындардың тұрақтылығы туралы жаһандық есеп 2025*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/bc25ce1e-en>. [1]

ЭЫДҰ/ИТК (2024), *Тұрақты даму бастамаларын түсіну: типологиялық негіз*, OECD Publishing, Париж, <https://doi.org/10.1787/8f8a3d7f-en>. [2]

Ескертпелер

¹ Шағын компаниялар 2025 жылдың аяғында нарықтық капитализациясы 2 миллиард доллардан төмен компаниялар ретінде анықталады; орташа капиталдандыру компаниялары 2 миллиард доллардан 10 миллиард долларға дейін; және ірі капиталдандыру компаниялары 10 миллиард доллардан асады. Мемлекеттік кәсіпорындар мемлекеттік сектордың үлесі кемінде 25% құрайтын компаниялар ретінде айқындалады.

ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізу бойынша 2026 жылғы шолуы

Қабылданған міндеттемелердің орындалуын қамтамасыз ету

«ЭЫДҰ бизнесті жауапты жүргізу перспективалары» бірінші басылымы бизнесті жауапты жүргізу компаниялардың тәжірибесінде қалай көрінетінін және мемлекеттік саясат арқылы ілгерілейтінін бірінші жаһандық бағалауды білдіреді. Ол компаниялардың экологиялық және әлеуметтік кешенді тексеру тәжірибесін енгізуін қарастырады, ол арқылы компаниялар өз қызметіндегі, жеткізу тізбегіндегі және басқа да іскерлік қатынастардағы жағымсыз салдарды анықтайтын, алдын алатын, азайтатын және жоятын процестерді түсіндіреді. Есепте әртүрлі аймақтарды, секторларды және компаниялардың өлшемдерін қамтитын әлемдегі ең ірі 10 000 листингілік компаниялар туралы жалпыға қолжетімді ақпарат талданады. Ол сондай-ақ үкіметтердің кабинеттік зерттеуі мен сауалнамасы негізінде ЭЫДҰ-ның бизнесті жауапты жүргізу жөніндегі көпұлтты кәсіпорындарға арналған Басшылық қағидаттарына қосылған 52 елде үкіметтердің бизнесті жауапты қалай жүргізетінін қарастырады.

БАСПА БАСЫЛЫМЫ ISBN 978-92-64-67337-3
PDF ISBN 978-92-64-98458-5

